గాంధి చరిత్రము

సర్వోదయ గ్రంథమాల, ప్రథమపుష్పం

గాంధీ చరిత్రము

రచయిత:

కొమాండూరి శఠకోపాచార్యులు

ఎం. ఏ., బి. యల్.

ప్రకాశకులు:

ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీప్రచార సంఘము

బెజవాడ

మూడవ ముద్రణ: 2000 ప్రతులు

1948

వెల: రెండు రూపాయిల పావలా.

అజంతా ఆర్ట్‌ప్రింటర్సు, బెజవాడ.

విజ్ఞప్తి

గాంధిమహాత్ముడు లోకచారిత్రము నందుమహోన్నత స్థానమలంకరించిన ఆర్యశ్రేణిలో నొకపుణ్యమూర్తి. లోకమునకు సత్య అహింసాతత్వములను అనన్యరూపమున బోధించుటకు అవతరించిన నొకదివ్యమూర్తి. వీరిసందేశము అపూర్వమును, అమూల్యమునైనది. పుట్టినదిమొదలు గిట్టువరకును వారిజీవితము ఆత్మనిగ్రహముచే సుశిక్షితమై, ధర్మమార్గమున బుద్ధిశక్తులను, ఆత్మబలమును, విశృంఖలముగ విజృంభింపజేసి ధరణిక్రుంగినను, మిన్నులు మీదపడినను, తానుపట్టిన సత్యపథమును విడువక మోక్షరాజ్యమును అధిష్ఠించినమహాతపశ్శాలి. ఇన్నూరుసంవత్సరములనుండి దాస్యశృంఖలములచే నిర్బంధితులైన నలుబది కోట్లభారతీయులు స్వాతంత్ర్యము బడయుటకై సత్యఅహింసలనే ఆయుధములుగాబూని మహాబలిష్ఠమగు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వము నెదిర్చి 28సంవత్సములు పోరాడి విజయదుందుభిమ్రోగించుట మాత్రమే వారి జీవితపరమావధికాదు. భారతీయులకురాజకీయస్వాతంత్ర్యముమాత్రమేగాక, సాంఘిక, ఆర్థిక, నైతిక స్వాతంత్ర్యమును సైతము సమకూర్చి సర్వసమర్థులగావించి వారిమూలకముగ లోకశాంతిని లోకకళ్యాణమును సముపార్జించవలెనని తాను ఆశించెను గాని పరమేశ్వరుడు అన్యథా నిర్ణయించెను. అట్టి మహాపురుషుడు భౌతికదేహము విడిచినను మహత్తర తేజోరూపమైన వారి ఆత్మ నిరంతరము ప్రకాశమానమై మనకు జగజ్జ్యోతివలె దారి చూపుచుండును.

అట్టి మహాత్ముని జీవితము సంగ్రహించు శ్రీ కోమాండూరి శఠకోపాచార్యులగారిచే రచియింపబడిన గాంధిచరిత్రము ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీప్రచార సంఘమువారిచే ప్రారంభింపబడిన సర్వోదయ గ్రంథమాలకు ప్రథమ పుష్పముగా నుండుట మిక్కిలి శుభదాయకము. దేశభాషలందు తెలుగు లెస్సయని కవిశ్రేష్ఠులు పేర్కొనియుండిరి. కాని నేడు బెంగాలీ హిందీ మహారాష్ట్ర భాషలలో ఉన్నత సాహిత్య ప్రచారమును, విశాల విజ్ఞాన ప్రచారమును నొసగగలిగిన గ్రంథరాజము లనేకములు గలవు. ఈ విషయమున మనభాష మిక్కిలి కొరవడియున్నదని చెప్పవచ్చును. ఇంకను ఆంగ్లభాష మొదలగు విశేష లోకప్రచారము గలిగిన భాషలతో పోల్చిన ఆంధ్రభాషాసాహిత్య మెంతయో వెనుకబడినదని చెప్పవచ్చును, కాబట్టి యీలోపమును తొలగించుటకు భాషావిజ్ఞులు ఉత్తమ సాహిత్యమును, ఉత్తమ విజ్ఞానమును ప్రజల కందించు గ్రంథరాజములను రచింతురుగాక.

ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచారసంఘము ఈసర్వోదయ గ్రంథమాల ద్వారా ఉత్తమ రచనలను ప్రచురింప సంకల్పించినదని తెలియజేయుటకు సంతసించుచున్నాను.

ఇట్లు
[illegible]
అధ్యక్షుడు.
ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీప్రచార సంఘము
బెజవాడ

గుంటూరు
16–4–48

పీఠిక

మహాత్ముని జీవితమును చిత్రింపనాకర్హత లేదు. కానిఇట్టి గుణఖనియగు కథానాయకు డింకెవరు? శ్రీరాముని గూర్చి మురారికి కలిగిన శంకయే నాకును కలిగినది. *గాంధిగారి చరిత్రను 1938 సం॥లో వ్రాసితిని. కథావస్తువు ప్రియమైనది గాన, ఆమొదటికూర్పు ప్రతులు త్వరలో ఖర్చయినవి. యుద్ధవ్యగ్రత, సర్కారు నిరోధాలు వచ్చినవి. 1947 జూను నెలాఖరు కట్లో రెండవకూర్పువచ్చి, ఆంధ్రమహాజనుల ఆదరంతో మరల ఈ మూడవ ముద్రణ అవసరమయినది. ఈ లోగా అద్భుత పరిణామము కల్గినది. స్వాతంత్ర్యోదయపు 15-8-1947 తేదీ వరకు గత 28 ఏండ్లలో గాంధిగారు కావించిన జాతీయకృషి అమూల్యమని యెందరో నిర్వచించిరి. కాని ఈ దరిమిలా కొలది నెలలలో చేసినదే ఆవెనుకటి దీర్ఘకృషి కన్నను ఘనతరమని సారజ్ఞుడగు ప్రధాని నెహ్రూ ప్రశంసించినాడు. 'కట్టర్' సామ్రాజ్యవాది చర్చిల్ కూడ భారతము విభాజితమైతే దానికి స్వాతంత్ర్యమీయ సమ్మతించినాడు; ఈ రెండు క్రొత్త రాజ్యాలు వెంటనే అంతర్యుద్ధం పాలగును. మరల మేము శరణ్యాం కావలె. విభక్తపద్ధతి యుక్తంకాదు. గాని ఉభయపక్షాలు స్వాతంత్ర్యము రాగానే సరుదుకొని సవ్యంగా వ్యవహరింతురని కాంగ్రెసు కార్యసమితి వారెంచిరి.

---

* యదిక్షుణ్ణం పూర్వైరితి జహాతి రామస్య చరితం గుణైరేతావద్భిః
జగతి పునరన్యో జయతి కః. (మురారి అనర్ఘ రాఘవం ౧ వఅంకం)

బ్రిటిషు వారి ప్రోత్సాహంతో ఎందరో పాకిస్తానీ ముస్లిములు వైరినినాదాలతో చెలరేగిరి ♦ అందుచే, ప్రక్కనున్న హిందుస్తాన్ రాష్ట్రాలలో నుండు (పాకిస్తాను స్థాపనకు తోడ్పడిన) ముస్లిములు 'విభీషణాయీ'లు కాగ లరు; కనుక వెంటనే వారి కుద్వాసన చెప్పవలెనని 'కట్టర్' హిందూసభ, అకాలీపక్షీయులు ప్రతినినాదాలతో విజృం భించిరి. ఈ పిశాచకల్లోలము వచ్చునని ముందే గాంధిగారు మాత్ర మనుమానించి తదేకదీక్షతో కష్టించి, ప్రమాదరంగ మగు కలకత్తా మొహల్లాలో ప్రాణమొడ్డి, బెంగాలును మహా పదనుండి రక్షించి, బీహారులోను ముస్లిములకు శాంతిభద్ర తలు స్థిరంచేయించెను. పిమ్మట పశ్చిమప్రాంతపు కీలకమైన ఢిల్లీలోనుండి అక్కడి సాంఘిక దౌర్జన్యాలను, విరోధస్థితిని, ఎట్లో నిరంతకృషియుతమగు ఆత్మశక్తితో అణచగలైను. ఈ దుస్సాధ్య పరిణామపు ప్రభావము పాకిస్తానుకును ప్రాకినది. తామనుకొన్న జిన్నా ఘనత యెండమావులవంటిదని అప్పటికి భారతీయ ముస్లిములు గ్రహించి, లీగువారు బోధించగా అంతవరకు తమ శత్రువనుకొన్న గాంధిమహాత్ముడే తమ రక్షకుడనినిశ్చయించినారు. అన్నిపక్షాల ముస్లిములు ఆయనను వెంటనే పశ్చిమ పాకిస్తానుకు రమ్మని గోరిరి. అట్లు వెళ్ళి యుంటే అక్కడను అద్భుత పరిణామముకల్గి, కాశ్మీరపు సరి హద్దులలోను శాంతి మరల కలిగేది. అట్టి ప్రవేశమునకు జిన్నాగారి అనుమతికోరి ఆయన ఢిల్లీలో నిరీక్షించుచుండెను.

♦ 'హాఁస్‌కే లియా పాకిస్తాన్, లడ్‌కేలేంగే హిందుస్తాన్'

ఈలోగా హిందూ సాంఘికతత్వము గూఢంగా విజృంభించి నది. దానితో ఒంటిగ సాధించిన ప్రచండయుద్ధంలో ఈ అసహాయశూరుడు అభిమన్యునివలె ఆత్మాహుతి యయ్యెను. ఇక దీర్ఘ ప్రచారంవల్ల, ఈ బలిదానపు చరమాస్త్రంవల్ల నే సాంఘికతత్వపు పిశాచి అణుగుట ఈశ్వర సంకల్పం కావచ్చు. లేకుంటే అత్యుత్తముడగు హింసూభక్తుని హిందూ ధర్మరక్షణ పేరిట ఒక హిందూమహాసభ ప్రముఖుడే మరొక రామభక్తుడగు త్యాగరాజు వర్ధంతిరోజునే సాయంకాలపు ప్రార్థనా రంగంలో కసితో కాల్చి చంపుట నేమనవలె? గాంధి మహాత్ముని జీవితచర్యలో మన దేశపు యిటీవలి జాతీయోద్యమమంతయు ఇమిడియున్నది. ఆయన మన జాతీయ జనకుడు, స్వాతంత్ర్య నిర్మాత, మన నాయకుల నాయకుడును; కనుక ఈ జీవిత చరిత్రలో భారత రాజకీయముల కెక్కువ ప్రాముఖ్యమిచ్చితిని. అది సహజమైనను గాంధిమహాత్ముని జీవితము సర్వతోముఖమైనది, అది ఆంతరంగికంగా పరిశీలిస్తే వట్టి రాజకీయ ప్రధానం కాదనితోచును. కొన్ని శతాబ్దాలు గడచి, ఇప్పటి రాజకీయాలు మరపుకువచ్చి వేయేండ్లయిన తరువాతగూడ గాంధిమహాత్ముడు ఈ కాలపు యుగపురుషుడని అప్పటి లోకమందరు స్మరించెదరు. కాని అప్పుడు రాజకీయనేతగగాక, ఆధ్యాత్మిక నాయకుడు, నైతిక శాంతికరుడుగనే ఆయన ప్రశంసింపబడవచ్చు.

కొన్ని రాజకీయాది సమస్యలు నెహూ్రు ఆజాదుల చరిత్రలలోను, నిర్మాణ కార్యక్రమపు వివరములను వేరు పుస్తకంలోను వ్రాసి ఇటీవలనే ప్రచురించియున్నందున, వాటి

నిందులో చాలవరకు తగ్గించినాను. గాంధిమహాత్ముని జీవితంతో గాఢసంబంధంకలవాటిని వదలలేదు. కాని సర్వతోముఖంగా పూర్ణవికాసమొందిన మహాత్ముని జీవితమునుగూర్చి వ్రాయుటలో ఇందులో చాల లోపములు గలవనుట అసంశయము. అట్టి లోపములను మన్నించి పాఠకులు వాటిని సవరించుకొని, నాకు దయతో తెల్పుదురని కోరుచున్నాను.

అసంభావితమగు మహాశనిపాతంవల్ల మహాత్ముని భౌతిక జీవితము హఠాత్తుగ సమాప్తమయినది. ఈ విషాదఘట్టము నశ్రుతర్పణంగా ఈ కూర్పులో చేర్చినాను. ఇందలి కథావస్తువు ప్రాముఖ్యమునుబట్టి హిందుస్తానీ ప్రచారసభవారీసాలు 'ప్రవేశిక' పరీక్షకు దీనిని పాఠ్యగ్రంథముగా నుంచినారు. కనుక తొందరలో దీనిని పూర్తిచేసి ప్రచురించవలసి వచ్చినది.

ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీప్రచారసంఘంవారు ఈ ముద్రణ ప్రచురణ భారం తామే వహించి తమ 'సర్వోదయ'మాలలో మొదటికుసుమంగా తీసుకొని ఆదరించినందు కెంతయు కృతజ్ఞుడను.

కాకినాడ
16-4-48

కో. శఠకోపం

విషయసూచిక

హిందీప్రచార సభ రజతజయంతి సందర్భమున మహాత్ముని
ఆంధ్రదేశపు చివరియాత్ర

ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘం, బెజవాడ. 5-2-46

1. భూమిక

ఇప్పటి ప్రపంచపు మహాపురుషులందరిలో గాంధిమహాత్ముడే అత్యుత్తముడు. మనదేశపు జాతీయత ఈ 30 ఏండ్లలో వృద్ధియగుట కాయనయే ముఖ్యకారకుడు. ప్రజల దుస్థితి పోగొట్టి స్వరాజ్యం సంపాదించుటకు శ్రీ దాదాభాయినౌరోజీ నుండి తిలకువరకు నాయకులు యత్నించుచునే యుండిరి. విదేశ పాలనను పోగొట్టుట కాంగ్లేయుల నెల్లైన తరుమవలెనని, అతివాదు లావేశపడుచుండిరి. (జాతీయమోక్షమున కదే మార్గమని వారి భావన.) మితవాదు లట్లుగాక బ్రిటిషు అజమాయిషీ అవసరమని యెంచి, మనసంఘములో దురాచారముల దొలగించుట ప్రధానమని యెంచిరి. ఈరెండు కక్షులమధ్య సంఘర్షణము హెచ్చినది.

ఈస్థితిలో గాంధిగారువచ్చి, ఈరెండుపక్షములలో గుణదోషముల గనిపెట్టిరి. అప్పటికి జాతీయవాదుల కాంగ్లద్వేషము ప్రధానము. ద్వేషతత్త్వముచే మనలో విభేదములు హెచ్చెను. గాంధిగారు తన యుద్యమమును ప్రేమప్రధానముగ జేసెను. మనలోని లోపముల గుర్తించి, వాటిని పోగొట్టి జాతికంతకు సంఘటనగల్గించు ప్రక్రియ నేర్పర్చెను; హింసారక్తపాతముల మాన్పించి, శుద్ధము బలీయము నగు సత్యాగ్రహాయుధము నమలుకు తెచ్చెను; మితవాదులకు జాతీయవాదులకు సంఘర్షణము తగ్గించెను. మరియు, ఆయన గ్రామాలలో జాతీయో-

ద్యమమందుత్సాహము గల్గించినారు. ఆయన దాసు, నెహ్రూ, అన్సారి, పటేలు, రాజేంద్రప్రసాదు, రాజాజీ, పట్టాభి, ప్రకాశం మున్నగు మహనీయులను ప్రజాసేవ కాకర్షించి, నాయకుల నాయకుడయినారు; ఇంకను చాలమందిని వీరులుగ జేసినారు. అప్పటినుండి కాంగ్రెసు నిజమైన ప్రజోద్యమమయినది. వెనుకటి వలెగాక కాంగ్రెసు ఉద్యమ మిప్పుడు నిర్మాణకరమైనది. ఒక నారియే ఆయన కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడైనాడు. తరువాత ఆయన కాంగ్రెసులో ప్రాథమికసభ్యుడును కాడు. కాని, ఆ యుద్యమ మంతకు ఆయనయే సూత్రధారుడని, సమన్వయకర్తయని, స్పష్టము. ఇప్పుడు అన్నిపక్షములందును, పాశ్చాత్యులలోగూడ ఆయనయందు గురుభావమున్నది. అందు కాయన యున్నతా దర్శము, ఔదార్యము, స్వార్థహీనత, పరమార్థచింత, ప్రేమ తత్వము, లోకసంగ్రహపరతయు, సమన్వయబుద్ధియు కారణ ములు. ఆయన అద్భుతవ్యక్తి. ఆయన సర్వపక్షసమునుు; ఏదలు శ్రీమంతులు, సనాతనులు, సంస్కర్తలు, హిందూ సిక్కు ముస్లి ములువగైరాలు, అతివాదులు మితవాదులు, రాజులు ప్రజలు, ఇట్టిభేదములేకుండ అందరును (పైకొన్ని చెప్పినను) ఆయన మహాత్వమును గుర్తింతురు; ఆయన జీవన్ముక్తుడు, లోకపు వివిధబాధలనుండి మోక్షమునకు ఆయనయే మార్గదర్శకుడని అనియు గ్రహించినారు. ఆయన సర్వసమన్వయకర్త. ఆయన వ్యక్తిజీవనము సాంఘికజీవనముగూడ, ఏకస్వరూపములు.

ఆయనకు హిందూమతమందు విశేషాభిమానము; కాని మరి ఏమతముపైనను ద్వేషము లేదు. అన్ని మతసిద్ధాంతములును మంచివే. అన్ని దేశాలలో రమారమి అన్నిజాతులవారును గాంధీగారు మనరాజకీయనాయకుడేగాక, మనదేశీయులందరిలో మహనీయుడు ఉత్తమపురుషుడు అని ఒప్పుకొనుచున్నారు. ఆయన పురుషోత్తముని యవతారమనియు కొందరందురు; తాను సామాన్యమనుష్యుడనని గాంధీగారు స్పష్టపర్చినారు. భగవదవతారములు ప్రత్యేకముగ నుండవని, ప్రతివానిలోను ఈశ్వరాంశ లీనమై యుండునని, దాని నాయాజీవులు వృద్ధిచేసు కొనుటను జీవితపరిశుద్ధినిబట్టి, కొందరిలో అంశ తక్కువగను కొందరిలో చాల హెచ్చుగను తోచవచ్చునను భావము గాంధీ గారి గీతాభూమికలో కలదు. ఈపావనమూర్తి జాతీయజీవితపు ప్రతిరంగంలోను స్వతంత్రకృషిచేసి, లోకోపకారకమైన సూచనలు చేసియున్నారు. ఆయన జీవితవృత్తాంతము లందరికీ జ్ఞానదాయకములు.

2. జననం

మనదేశపు బొంబాయిరాష్ట్రపు ఉత్తరభాగమును 'కాఠియవాడ' అందురు. దాని పశ్చిమదిశను అరేబియా సముద్రమున్నది. ఆతీరంలో 'పోరుబందరు' అను చిన్న సంస్థానపురాజధాని కలదు. అదే గాంధిమహాత్ముని జన్మస్థలము. దాని పూర్వపుపేరు సుదామపురి. అది శ్రీకృష్ణుని వాసస్థలమగు ద్వారకాక్షేత్రమున కేబదిమైళ్ళలోనున్నది. ఆయన జననదినము శుక్ల సం॥రం భాద్రపద బహుళ ద్వాదశి (2-10-1869)

ఆప్రాంతపువారు మొదట యాదవులని, తరువాత సౌరాష్ట్రులని, ఘూర్జరులని, పిలువబడిరి. వారి నిప్పుడు 'గుజరాతీ' లందుము. వారు శాంతులు, ఉత్సాహులు, కార్యపరులు; వారిలో చాలమంది యితరప్రాంతాలలోను, కొన్నిమంది విదేశాలలోను వ్యాపారము చేయుచుందురు. ఆయన మాతృభాష హిందూస్థానీకి సంబంధించిన గుజరాతీ.

మహాత్ముని పూర్తిపేరు 'మోహనదాస్ కరంచంద్ గాంధి.' ఇందు 'మోహనదాస్' ఈయన స్వంతపేరు, 'కరంచంద్' తండ్రిపేరు; 'గాంధి' వీరి వంశనామము. గుజరాతీలో 'గాంధి' అనగా పచారీదినుసులవర్తకుడు. ఈగాంధీలు [illegible]. అందులో కొందరు సంస్థానపుదివానులైరి. కరంచంద్ గాంధీ తండ్రి 'ఉత్తమచంద్' 'పోరుబందరు'కు దివానుగా నుండెను. ఆరాజు కొంతకాలమునకు తన [illegible]

తొలగించెను. అంత నాతనిని దగ్గరనున్న 'రాజకోట' సంస్థానపు ప్రభువు తన దివానుగ జేసెను. ఉత్తమచందు రాగనే సభలో నారాజుకు నమస్కరించెను; కాని, నిండుదర్బారులో జోహారు నత డెడమచేతితోనే చేసెనని అచటి సభ్యులు కనిపెట్టి, వెంటనే రాజుతో చెప్పిరి. అదేమని రా జడిగెను. 'నా కుడిచేతిని పోరుబందరు కిచ్చితిగదా' అని దివాను జవాబిచ్చెనట. అతని స్వామిభక్తి స్థిరమైనదని రాజకోటరాజు గ్రహించి ఆతని నాదరించెనట. తరువాత పోరుబందరురాజు తనదే తప్పని గ్రహించి, ఆతనిని మరల రప్పించి తనమంత్రిగ జేసికొనెను.

ఉత్తమచందు మొదటిభార్యకు నలుగురుకొడుకులు. రెండవభార్య కొడుకు లిద్దరిలో జ్యేష్ఠుడే 'కరంచందుగాంధి' ఈయనయు ముందు పోర్బందరుకు, తరువాత రాజకోటకు, మంత్రిగ నుండెను. అంతట పోరుబందరుదివాన్గిరీ యీాయన తమ్మునికి వచ్చినది.

భార్యలు చనిపోవుచుండ, కరంచందుకు వరుసగ నాల్గు వివాహములైనవి. మొదటిముగ్గురకు మగపిల్లలు లేరు. నాల్గవదగు 'పుత్లీబాయి' కాడుపిల్లయు ముగ్గురుకొడుకులును గల్గిరి. వారిలో తుదివాడే మన 'మోహనదాసు.' కరంచందు గొప్ప విద్వాంసుడు కాడు; కాని ధీరుడు, ప్రాజ్ఞుడు, న్యాయశీలుడు, దాత, గీతాభ్యాసపరుడు, విష్ణుభక్తుడు; రాజుకు ప్రజలకు తృప్తికరముగా అతడు చాలయేండ్లు దివానుగ నుండెను.

గాంధిమహాత్మునితల్లియు మహాగుణవతి; ఆమెనిదానము, దైవభక్తి, ఉపవాసప్రీతి, వ్యవహారదక్షత, సౌజన్యమును, మోహనదాసుకు సంక్రమించినవి. ఆమె తరచు చాతుర్మాస్యము, చాంద్రాయణముగూడ చేయుచుండెనట.

3. బాల్యము, వివాహము

పోరుబందరులో పెద్ద 'స్కూళ్ళు' లేవు. మోహనదాసు బాల్యంలో 'వీధిబడు' లందే చదివెను. ఇంతలో తండ్రి 'రాజకోట'లో నుద్యోగియాయెను. కనుక, అతడారేండ్లవయస్సున రాజకోటలో 'ప్రైమరీస్కూలు'లో చేరి, తరువాత అచటి 'హైస్కూలు'లో చదివెను. అప్పుడతనిబుద్ధిసామాన్యముగనే తోచెనట; కాని శీలము తమమని అప్పటికే తెలిసెను.

ఒకనాడు స్కూళ్ళలో ఇనస్పెక్టరు అక్లాసుపిల్లలను పరీక్ష చేసెను. అప్పుడతడిచ్చినలెక్కలనువిద్యార్థులందరును సరిగాచేసియుంటే, ఆ'మాష్టరు'కును మంచిపేరు వచ్చును, గాంధి లెక్క తప్పుగ చేయుచుండెను; ప్రక్కబాలుడు సరిగ చేసెను. [illegible] డాపలక గాంధికి కనబడుచుండెను; కాని గాంధి చూడలేదు. మాష్టరు గాంధినప్పుడు కాలితో నొక్కి, సంజ్ఞచేసెను. ఆసంగతి గ్రహించియు, గాంధి తనలెక్క దిద్దనేలేదు. తన లెక్క [illegible]

అగుపేరుకన్న, మనస్సులోగూడ సత్యపరతయే ముఖ్యమని గాంధికి తోచెను. మోహనదాసుకు మంచివినయము తల్లిదండ్రు లందు భక్తిప్రేమలు నుండెను. అతడు తోడిబాలురతో నల్లరిగ తిరుగక, బడి విడువగనే తనయింటికి పరుగెత్తి వచ్చుచుండెను. నీతికథ లతనికిష్టములు. ఒకసారి 'హరిశ్చంద్ర'నాటకము నతడు చూచెను; అంతట సత్యాసక్తి యింకను హెచ్చెను. 'సుదాముడు' వృద్ధులగు తల్లిదండ్రుల కపారసేవజేసినట్లు కథ నొక పుస్తకములో నతడు చదివెను; అంతట పితృభక్తి హెచ్చెను.

అతనికి 12 ఏండ్లు రాగానే పెండ్లి జరిగినది. అతి బాల్య వివాహమువల్ల తనకు హానికలిగెనని ఆత్మకథలో ఆయన తెల్పి నారు. బాల్యవివాహపద్ధతి మన దేశంలో మధ్యకాలమం దేర్పడి, పిమ్మట ముఖ్యంగా బ్రాహ్మణవైశ్యులలో నాచారమయినది. గుజరాతీలు (అందు ముఖ్యముగ గాంధీలు) వైష్ణవసంప్ర దాయులు, పూర్వాచారపరులు. మనవారు వివాహములందు చాల వ్యయప్రయాసముల పాలగుచుందురు; ప్రతిసారియు బాధలేకుండుసౌకర్యమునకో,కుటుంబములోవృద్ధులుకోరుటనో, ఒకవివాహముతోబాటు (వయస్సురాకున్నను) మరికొందరికిని కార్యములు కొందరు చేయుదురు. ఇట్లు 'పనిలోపని'గ అన్న పెండ్లితోబాటు మోహనదాసుకుగూడ పెండ్లిఅయినది. పెండ్లి కుమార్తెయగుకస్తూరిబాయిసమవయస్క,ధీరురాలు,కొంచెముగ చదువుకొన్నది; కాని పెండ్లికాగనే చదువుట నిల్చిపోయినది.

ఆ పెండ్లిని దివానుదర్జాకు తగినట్లు చేయ రెండునెలలు సన్నాహము జరిగినది; కాని పెండ్లికై రాజకోటనుండి పోరు బందరుకు తరలిపోవుటలో వారిబండి తిరుగబడి, కరంచందుకు గట్టిదెబ్బ తగిలినది. అప్పుడాయన లక్ష్యము చేయలేదు; కాని అది దీర్ఘవ్యాధిగ పరిణమించినది.

ఆపెండ్లితో అన్నచదువాగిపోయినది. మోహనదాసును ఆసాలువిద్య చెడి, మరల ఆ క్లాసులోనే చేరెను. ఆ లోపము తీర్చుట కుపాధ్యాయులాతనిని సాలుమధ్యను 3వ 'ఫారము' నుండి 4వ ఫారముకెక్కించిరి. ఆకొత్తక్లాసులో అన్నిపాఠములు నింగ్లీషులో జెప్పుచుండిరి. గాంధి చాల శ్రద్ధతో చదువుచు సాలీనాపరీక్షలలో నెగ్గెను; కొన్ని బహుమతులును దొరికెను; కాని పుస్తకజ్ఞానముకన్న తన నీతిప్రవర్తనమం దాతడెక్కువ శ్రద్ధ వహించెను.

ఆతని కాటపాటలిష్టముకాలేదు. వేసవిలో ఉదయపు బడిరోజులైనను, బాలురు సాయంకాలం 'డ్రిల్లు' (—కవాతు) కై బడికిపోవలె. కాని ఆ వేళలందు మోహనదాసు వ్యాధి గ్రస్తుడైన తనతండ్రి కుపచారము చేయుచుండెను. అతను ప్రతి రోజును దూరమునడుచుచు, ఆరోగ్యవంతుడాయెను. ఈ[illegible]లో కరంచందు రాజకోటలో 1885 లో చనిపోయెను. అంతవరకా యనకు ప్రేమతో సేవచేసి, మోహనదాసు తండ్రి ఋణమును తీర్చుకొని, 1887 సం॥లో మెట్రిక్యులేషను ప[illegible]సినా[illegible]ను. క[illegible]ం

బమువారాతని నంతట పైకి చదివింపదలచి దగ్గరనున్న 'భావ నగర'పు కాలేజిలోచేర్చిరి. అందుపాఠములన్నిటి నింగ్లీషులోనే చెప్పుదురు. ఆక్లిష్టపద్ధతి గాంధికిసరిపడలేదు, ఇంకనందేయుంటే ఆత్మవికాసము చెడి జీవితము వ్యర్థమగుననితోచి, అతడు కొన్ని నెలలకు కాలేజిని వదలి స్వగ్రామం చేరెను.

ఇక ముందేమిచేయవలె? 'బి. ఏ. బి. యల్.' పరీక్షల క్కారేండ్లయినపట్టును. ఇంగ్లండుకువెళ్ళిన 3ఏండ్లలోసులభంగా బారిష్టరైవచ్చి తండ్రిచేసిన దివాన్గిరీనిగూడ పొందవచ్చు అని కుటుంబమిత్రుడగు నొక బ్రాహ్మణుడు సూచించెను. కాని సీమప్రయాణమునకు సొమ్మో? అన్నగారిసలహాపైన మోహన దాసు పోరుబందరు పాలకుడైన 'లెలీ' దొరను దర్శించెను. కాని అది ఫలించలేదు. అన్న కొంత సాయముచేసెను. భార్య నగలమ్మగా కొంతరొక్క మందినది. ఇక తల్లియాజ్ఞ కావలె. ఆమె నిష్ఠాపర; వారియింట కల్లుమాంసముల స్మరింపరాదు. సముద్రయానము కూడదని అప్పుడు పెద్దచర్చ జరుగుచుండెను. విదేశములం దనాచారముతప్పదని తల్లి సందేహించెను; ఆయాత్రలో మద్యము, మాంసము, మహిళలు, ఈమూటిని ముట్టనని కొడుకుచే నామెప్రమాణంచేయించుకొని, తుదకనుజ్ఞ నిచ్చెను. తనప్రియపుత్రుడు మాటతప్పడని ఆమె యెరుగును. ఆతని కప్పటికొక కొడుకు. ఆశిశువుతో భార్యనుపుట్టింటవిడచి, గాంధి బొంబాయిచేరెను. అప్పుడు వారి కులపెద్దయగు శేఠు

సీమప్రయాణంచేసిన, ఆకుటుంబమున కాంతునిత్తుననెను. కాని వారు జంకలేదు. ఆచదువుకే అప్పుడింగ్లండు కొకవకీలు పోవు చుండెను; అతనితో మోహనదాసును స్టీమరునెక్కెను.

4. ఇంగ్లండులో చదువు

ఆస్టీమరుప్రయాణము రెండువారములది. అందలి యుద్యోగులు, చాలవరకు యాత్రికులును యూరపియనులు. గాంధికి బిడియముహెచ్చు. స్టీమరులో జనులు మద్యమాంసా దులను సహపంక్తిని భుజించుచుండిరి. ఆహారము నాతడు తన గదికే తెప్పించుకొనెను. కాని అవిమాంసమిశ్రితములనిఅనుమా నము; అడుగుటకు జంకు; కనుక వాటిని ముట్టక తానింటినుండి తెచ్చుకొన్న రొట్టె మిఠాయిలనే తినుచుండెను. యూరపులో ఇక్కడికన్న చలిహెచ్చు; అక్కడ మద్యమాంసముల భుజిం చుట ఆరోగ్యమునకవసరమని చాలమంది భావన. కనుక మన దేశీయులు నింగ్లండులో తరచు అట్లుచేయుదురు. కొందరు మిత్రులు గాంధికి నట్లుబోధించిరి. మరి తల్లికిచేసినవాగ్దానమో? పరిస్థితులు తెలియనప్పుడిచ్చిన మాటకు విలువలేదనిరి. కాని గాంధిమాత్రము, చలించలేదు; ఎన్నికష్టములుపడియును తన మాట నిలుపుకొనెను: కొత్తమిఠాయిని స్వదేశమునుండి తెప్పిం

చుకొనెను; అక్కడికొందరు శాకాహారులతో ఆలోచించెను. మద్యమాంసముల వదలుట అన్నిదేశములలోను ఆరోగ్య కరము, మరియు అహింసాతత్వము గల్గించి ఆత్మవికాసముకును సహాకారియగునని గ్రహించెను.

ఆయన స్త్రీలవిషయమున నిగ్రహమలవర్చుకొనెను. యూరపులో బాల్యవివాహములు లేవు. కనుక 20ఏండ్లవారును కన్యలుగ నుందురు; వారు బ్రహ్మచారులతో చనువుగనుండి వారిలో మనస్సు కుదిరినవారిని వరించి పెండ్లిజేసికొందురు; కాని గృహస్థులతో నట్లుండరు. అచటనుండు భారతీయవిద్యార్థులు తరచు వివాహితులైనను బ్రహ్మచారులుగ నటించుచు, స్వతంత్రిలగు ఆకన్యలతో సల్లాపమాడుచు, ఒకప్పుడు మితి మీరి చిక్కులబడుటయు కలదు. గాంధిమాత్రము చనువీయక తాను గృహస్థుడనని ఆకన్యలతో ముందేచెల్పి, తప్పుకొనెను. ఇట్లు సత్యవ్రత మాయన శీలారోగ్యముల రక్షించెను. కాని, ఆంగ్లసంస్కృతిని గ్రహించుటకా వేషభాషల ననుసరింపదలచి 'స్యూటు, హ్యాటు, బూటు'ల ధరించి, దొరలపద్ధతుల నాతడు నేర్చుకొనెను.

ఇట్లే, ఆంగ్లయువకులవలె డాన్సింగు (నృత్యము)ను, వాగ్ధాటిని, ఫ్రెంచిభాషను గాంధి కొన్నినెలలు నేర్చుకొనెను. అందుకు తనకు చాలసొమ్ము ఖర్చగుచుండెను. కొద్దికాలమున కింగ్లండునుండి మరలివచ్చు భారతీయులకివి యనవసరములని

ఆయనతరువాత గ్రహించి, వాటినిమాని, దుస్తులు, ఆడం బరము వదలెను: భోజనం చౌకవస్తువులతోనే చేసెను. ఖర్చు తగ్గుటకు రొట్టెను కూరను స్వయముగనే ఆయన స్టవు (మర పొయ్యి) పైన చేసుకొనెను. ఇట్లు మితవ్యయపరుడాయెను.

గాంధి 'బారిష్టరు' విద్యతోబాటుజ్ఞానవృద్ధికై లండనులో 'మెట్రిక్యులేషను' పరీక్షనుగూడ చదివెను. అందుకైయూరపు వారి ప్రాచీనభాషయగు 'లాటెను'ను నేర్చుకొనెను; అంచలి న్యాయశాస్త్రపు అసలుగ్రంథములుగూడ జదివెను. ఇదిగాక అన్నిజాతుల మతపుస్తకముల నభ్యసించెను. 1891 జూనులో 'బారిష్టరు' పట్టాతీసికొని, వెంటనే గాంధి మనదేశముకు తిరుగవచ్చెను.

బొంబాయిలో దిగగానే, అప్పటికే తనయనుగుతల్లి గతించెనని మోహనదాసుకు తెలిసెను. విదేశమున దుఃఖపడ కుండుటకై బంధువులతనికావార్త నింగ్లండుకు తెలుపలేదు. ఆదుఃఖభారము కొన్నినెలలకు తగ్గెను.

అంతట కొందరు 'సనాతను'లు మరల అం[illegible]చ్చిరి. కాని ఆయన వారితో తగవుపెంచుకోక, నిదానించి [illegible] కొనెను. ఈఅహింసాపద్ధతివల్ల వారుద్దేశించిన 'బహి[illegible]ము' తనంతనే తగ్గిపోయినది.

5. 'ప్లీడరీ'

ఇక 'ప్రాక్టీసు' చేయుటెక్కడ ? తమప్రాంతమునకు హైకోర్టు బొంబాయిలో నున్నది; కనుక అక్కడ నతడు బస పెట్టెను. కాని కేసులు రాలేదు. ఇంగ్లండులోని 'బారిస్టరీ' జ్ఞానములు మన దేశపు 'సివిలు కేసు'ల కుపయోగించ లేదు. మన దేశపు 'లా' పుస్తకముల నప్పుడుకొని, ఆయన శ్రద్ధతో చదివి కృషిచేసెను. కాని లౌకికానుభవం, పలుకుబడి, వాగ్ధాటి కలవారికే కేసులువచ్చును. మరియు, ఆయనధోరణి ఆధ్యాత్మికము: ద్రవ్యసంపాదనయందుత్సాహము, కోర్టుపనియం దేకాగ్రతయు, లేవు. నీతిబాహ్యమని, ఏజంట్లకు సొమ్మునీయలేదు. (సిన్హావంటి గొప్పలాయర్లును ఆరంభమున కేసులు లేక చిక్కులబడిరి) మోహనదాసుకు విసుగుగల్గెను. ఇంక అన్ననుండి సొమ్ము తెప్పించుకొనుట నచ్చలేదు. తోటి చిన్న బారిస్టర్లు హైకోర్టులో పంకాలక్రింద కునికిపాట్లు పడుచుండిరి. అట్టిజీవితముపైన విసుగుగల్గి, ఆయన కొన్నినెలలలోబొంబాయి మకాము నెత్తివేసెను.

అన్నగారు రాజకోటలో * సొలిసిటరుకంపెనీలో సభ్యుడు. కేసులు వారిద్వారానే వకీళ్ళకురావలె. కనుక

* 'సొలిసిటరు'లును న్యాయశాస్త్రజ్ఞులే. కాని వీరు బారిస్టరు వకీళ్లవలె కోర్టులో వాదనచేయరు. రికార్డుచూచి పార్టీలకు సలహాలిచ్చి దస్తావేజులు ప్లయింటు వగైరాలు వ్రాయుదురు; వాదింప బారిష్టరు నేర్పాటు చేయుదురు.

మోహనదాసు రాజకోటలోనే 'ప్లీడరీ' నారంభించెను. అక్కడ ఖర్చును తక్కువయే. కొన్ని చిల్లరకేసులు దొరుకుచు, కొంత రాబడియుండెను. దస్తావేజుల మతలబులు పిటీషనులు దావాలు వ్రాయుటలో ఆయన చాల సమర్థుడని వెంటనే పేరువచ్చినది. కాని అక్కడ అనుభవజ్ఞులతో పోటీగల్గెను. మరియు అక్కడ ముఖ్యాధికారి (ఆంగ్లేయుడు) అహంకారి. అతడు వకీళ్ళనమర్యాదచేసినను, తక్కినవారు తుడుచుకొని విధేయులై యుండిరి. గాంధిగా రందుకొప్పుకోలేదు. ఉభయులకును తగువువచ్చెను. ఆస్థితిలో నాదొరగారికోర్టులో పనిచేయ వీలులేదనితోచెను. ఇంకేమిచేయవలె? ఈస్థితిలో నొక కాకతాళీయమేర్పడెను.

గుజరాతులోని కొందరువ్యాపారులు సముద్రముదాటి దక్షిణాఫ్రికాలోగూడ వర్తకముచేయుచుండిరి. వారిలో గాంధి జన్మస్థలమైన పోరుబందరువాడే అగు 'సేటుఅబ్దుల్లా' అను మెమనుశాఖ మహమ్మదీయుడుండెను. ఈతనికి మరొక ముస్లిం కంపెనీతో దక్షిణాఫ్రికాలో పెద్ద వ్యాపారపులెక్కల దావా జరుగుచుండెను. అందులో తన ఇంగ్లీషులాయరుకు తోడ్పడుట కొకయేడాది దక్షిణాఫ్రికాలో నుండుమని గాంధిగారిని అబ్దుల్లాకంపెనీవారు కోరిరి; అన్నిఖర్చులు వారే భరించి, ఆసాలుకు 105 సవరను (కాసు) లిత్తుమనిరి. ఆ ఫీజు [illegible]వయే కాని లోకానుభవము గల్గునని ఉత్సాహంతో గాం[illegible] [illegible] కొనెను. ఇట్లు 1893 ఏప్రిలులో అనగా ఇం[illegible]చ్చె

రెండేండ్లలోపుననే గాంధి దక్షిణాఫ్రికాకు వెళ్ళెను; క్రొత్తదేశముకు పోవుటగనుక, భార్యను ఇద్దరుకొడుకుల నింటవిడచి, ఒంటిగనే వెళ్ళెను.

దక్షిణాఫ్రికాస్థితి

దక్షిణాఫ్రికాలోనుండినప్పుడే గాంధిలోమహత్త్వమేర్పడెను. కనుక అక్కడి అప్పటిపరిస్థితిని మనము తెలుసుకోవలెను.

అచటి స్వదేశీయులు నీగ్రోజాతి నల్లవారు,అనాగరికులు. ఆప్రాంతమును యూరపునుండివచ్చిన తెల్లవారు సుమారు నూరేండ్లక్రిందట నాక్రమించ్చి, అక్కడ వలసగనున్నారు; అంతధికారము వీరిదే. అందుతూర్పుభాగము నేటాలు, దాని పడమట ట్రాన్సువాలు, ఇంకను ఉత్తరమున ఆరంజిఫ్రీస్టేటు అను విడిరాజ్యమునుండెను. దక్షిణమున కేపుకాలనీట్రాన్సువాలులో ప్రాబల్యము డచ్చిజాతీయులది: తక్కినచోట్ల ఆంగ్లేయులదే పెత్తనము. ట్రాన్సువాలులో బంగారు గనులు, తక్కినచోట్ల చెరుకుతోటవగైరాలు ఫలించు చక్కనిభూములు నున్నవి.కాని అందు వ్యాపారముసాగించి లాభమొందుటకు కష్టముసహించి పనిచేయు సమర్థులగు పనివాండ్రులేరు. కనుక మనదేశపు బ్రిటిషుప్రభుత్వంద్వారా వారు వేలకొలది మనదేశీయులనక్క

డకు 1860 సం. నుండి ఆశపెట్టి రప్పించిరి. ♦ అక్కడకూలీలు అయిదేండ్లమాత్రము 'ఇండెంచెరు' (కంట్రాక్టు) షరతుపైన తెల్లయజమానులక్రింద పనిచేయవలె. ఆపిమ్మటవసతి, హెచ్చు జీతములు నుండును; ఆషరతాఖరున వారు స్వతంత్రులై, తెల్ల వారివలె ధనికులై, హాయిగ నందేయుండవచ్చునని అధికారులు బ్రిటిషువారు ప్రోత్సహించిరి. ఆ షరతుల కాకృష్టులై, 'నేటాలు'కువచ్చిన కూలీలచే గనులలో తోటలలోపనిచేయించి ఆ తెల్లవారు అద్భుతములకొలది ద్రవ్యం సంపాదించిరి. ఆ షరతుకాలం దాటగా, ఈభారతీయులలో కొందరాదేశమందు పొదుపుతో ఆస్తిసంపాదించి, తమంతట వర్తకము, వ్యవసాయము నారంభించిరి; అంతట పోటీకలిగినది. మనదేశీయులు మితవ్యయులై, శ్రమకోర్చి పనిచేయుదురు. ఈలాగాం వ[illegible] వచ్చు ఆంగ్లేయులును హెచ్చిరి. మనవారితో పో[illegible] నిలువ లేమని యెంచి ఆతెల్లవారు భారతీయుల సనమానిం[illegible] అణచదొడగిరి. మనదేశపు మాలమాదిగలకు మనస[illegible]ఘును[illegible] పెట్టిబాధలుండునో, అక్కడ మనవారందర[illegible] కష్టబాధలేర్ప[illegible]. వారి నక్కడి తెల్లవారు 'కూలీ' లనిపిల్తురు.: వారిని తమ[illegible] హాములకును ఏసమావేశములకును రానీయరు.

ఇట్టిస్థితిలో, గాంధిగారు నేటాలులో ధేప్రశస్తా[illegible]ముగు 'దర్బను'లోదిగిరి, ఆయనను రప్పించిన అబ్దు[illegible] సే[illegible]గా రాయిం[illegible]

♦ తూర్పుఆఫ్రికాలో మాత్రం తెల్లవారికిస్తాను [illegible] వసించుచు కృషిని వర్తకమును చేయుచు వృద్ధిపొందిరి.

దరించి, తనయింగ్లీషులాయర్లతో పరిచయము గల్గించెను. కేసు విచారణకింకను కొన్నినెలల వ్యవధియుండెను.

అక్కడి భారతీయుల దుస్థితి గాంధికి వెంటనే తెలిసెను. ఆయననుగూడ తెల్లవారు కొంతహీనముగనే చూచిరి. విద్యావంతులైనను మనవారు కోర్టులలో తలపాగతో గూర్చొనవీలులేదు. బండ్లలోను, రైళ్లలోను, పై తరగతులలో పోవీలులేదు. యూరపియనులుండు స్థానములందు ఉండకూడదు. ఉదొరల హోటలులలో మనకు బసనీయరు. ఇక అక్కడ కూలీలబాధలకు లెక్కలేదు. గాంధి వారి మానవత్వమును ఆత్మగౌరవమును నిలువబెట్ట నిశ్చయించెను. అందుకై తానెన్నియో బాధలకోర్చెను. మన దేశమునుండివెళ్ళి పార్సీలు తాముపర్షియావారమని, మహమ్మదీయులు అరబ్బులమని చెప్పుకొంటే వారి స్థితికొంచెము నయమగుచుండెను. భారతీయులన్న వారిపై నెట్టి దాక్షిణ్యమును లేదు. భారతీయులును దక్షిణాఫ్రికాఆంగ్లేయులునొకే బ్రిటిషుసామ్రాజ్యపుపౌరులు. అయినను మనవారివి కేవలము విదేశీయులగు అరబ్బులు, పారసీకులు, చీనులు మొదలగువారి కన్నను హీనులుగ జూతురేల? మనవారు స్వదేశమందు పరాధీనులు; కనుకనే విదేశములందును ఇతరులకు లోకువయే అగుదురు. "స్వతంత్రమే స్వర్గలోకము". మరియు అక్కడ మన దేశీయులు భిన్నభాషికులై తమలో తగువులుపడుచు,ఎవరిలాభము వారిదిగ నుండిరి. సంఘక్షేమముకై యత్నించు ధోరణిలేదు

వారిస్థితినిజూచి, గాంధిగారిహృదయము ద్రవించెను. ఆయన వారిలో నేకీభావము గల్గింపదొడగెను.

గాంధిగారు పనిచేయుటకు వెళ్లినకేసు ట్రాన్సువాలుకు ముఖ్యపురియగు 'ప్రిటోరియా'లోని కోర్టులోనుండెను. ఆయన అనగరముచేరి, అబ్దుల్లాగారికక్కడ 'అటార్ని'యగు 'బేకరు'తో ఆకేసునుగూర్చి చర్చించెను. తానుబారిష్టరుగానున్నను, అచట తనకు తగువసతి దొరకుటె కష్టమాయెను.

7. అబ్దుల్లా కేసు

ఆ కేసులో పార్టీలగు 'అబ్దుల్లాసేటు' త్యాబ్జిసేటు దగ్గర బంధువులు, వీరిద్దరు స్వాతంత్రముగా కంపెనీలు పెట్టి, [illegible]ఆఫ్రికాలో వ్యాపారముచేయుచుండిరి. ఈ రెండుకంపెనీలమధ్యను సరుకులు, సొమ్ము ఇచ్చిపుచ్చుకొనుట చాలయేండ్లనుండి [illegible]. ఆ లావాదేవీల సందర్భమున, ఎన్నియో ఖరాస్తు జమాఖర్చులు, హుండీనూాప్పులువగైరాలును, ఏర్పడినవి. కొన్ని [illegible] వారిమధ్య లెక్కలు తేలక, తగవువచ్చినది. అబ్దుల్లా కంపెనీవారు తమకాబాపతు ఆరులక్షలరూపాయలనే మొత్తమునకు [illegible] కంపెనీపైన దావాతెచ్చిరి. తామేమియు [illegible] అబ్దుల్లాగారి లెక్కలుతప్పనియు, అందు కొన్ని [illegible] [illegible]యనియు, తమకే సొమ్ము రావలెననియు, [illegible]గారి

వాదము. ఈ కేసులో ఎన్నిరికార్డులు దాఖలయినవి. చిక్కయిన లాపాయింటుసమస్యలునుగలిగినవి. ఉభయులూ గుజరాతీలోనె లెక్కలుంచిరి. గాంధిగారాలెక్కలు రికార్డువంతను జాగ్రత్తతో చదివి అటార్నితోచర్చించిరి. కాని ఆదేశమున లెక్కలను వ్రాయుపద్ధతులన్నిటిని గ్రహించినగాని ఆకేసు పూర్తిగ బోధపడదు. కనుక ఆయన 'బుక్కీపింగు' (—వ్యాపార లేఖనపద్ధతి) పుస్తకములను తెప్పించి చదివెను. అంతట వాది రికార్డునేగాక ప్రతివాదితాలూకులెక్కలన్నిటినిగూడపరిశీలించి అబ్దుల్లాగారికేసే న్యాయమని గ్రహించెను. కాని యీకేసులో నెంతయో సాక్ష్యమును లెక్కల తణిఖీయు కావలెను; అది జరిగి, కోర్టువిచారణద్వారానే పరిష్కారమగుటకు ఇంకను చాలయేండ్లు పట్టును; అందుపై నప్పీళ్ళుజరుగును; పార్టీల ఖర్చులు విపరీతముగ హెచ్చును. ఓడువారు తుదకు దివాలాయగుదురు. ఉభయులును చెడుదురు. కనుక రాజీచేయుట క్షేమకరమని గాంధికి తోచెను. ఇంకొకసంగతి, ఈవాదిప్రతివాదులు ఆదేశపు మనవారిలో ప్రముఖులు. ఈకేసు కోర్టులో నున్నంతకాలము, వారిసహచరులలో రెండు పెద్దకక్షలుండును; అచటిభారతీయులలో కలతలు, చీలికలు, హెచ్చును. అచటి రాజకీయస్థితినిబట్టి, వెంటనే భారతీయులేకమై తమహక్కులు రక్షించుకోవలెనని, లేకుంటే ఆ సంఘమంతయు చెడునని గ్రహించి, ఆయన రాజీకై విశ్వప్రయత్నం చేసెను, ఈకేసు రాజీయైనగాని, భారతీయులలో ఐక్యమేర్పడదు.

ఆయన తరచు వారిలో సభలు జరిపించెను. అప్పుడు గాంధికి త్యాబ్జిసేటుగారితో పరిచయము గలిగెను. గాంధి ధీశాలి, న్యాయశీలుడు, సత్యవ్రతుడు, స్వార్థరహితుడు; ఆయన యందు ఉభయపక్షములకును నమ్మిక గౌరవము కుదిరెను. కనుక ఆయన ఉభయుల అంగీకారంతో ఒక పంచాయితీ నేర్పరిచెను. ఆమధ్యవర్తి పూర్తిగ పరిశీలించి, సాక్ష్యమువిని సేటు అబ్దుల్లాకనుకూలంగా 6 లక్షలకు తీర్పునిచ్చెను. కాని ఒక్కసారి 6 లక్షలరూపాయలిచ్చుట కష్టము; త్యాబ్జిగారికోరిక ప్రకారము కొన్నియేండ్లవాయిదా లీయబడెను. ఇట్లు కేసు త్వరలో రాజీయై కక్షలు అణగెను ఆకేసుపని యిట్లు ఉభయులకు తృప్తికరముగా పూర్తిఅయినది.

8. సంఘసేవారంభము

దక్షిణాఫ్రికాలోని భారతీయు లప్పటికి లక్షమంది *. కాని ఆసంఘమప్పుడు క్షీణదశలో నుండెను. గాంధిగారు వారమువారము సభలనేర్పర్చి అందు ఆరోగ్యము విద్య న్యాయశీలత మొదలగు విషయముల బోధించెను. కొందరికి తానే విద్యనేర్పెను; ఇండ్లను, చుట్టుపట్లను పరిశుభ్రముగా ఉంచు పద్ధతులను వారికలవర్చెను. అంతట వారిలో చాలసంస్కారము జ

* ఇప్పుడు వారిసంఖ్య మూడులక్షలు.

గెను. వారిలో అన్నిమతములవారు నుండిరి. గాంధిగారు 'అన్ని మతముల మూలసూత్రములొకరీతివే; ఒక మతమువారింకొక మతమువారిని ద్వేషించుట చాలతప్పు' అని చెప్పి, వారి నొప్పించగా వారిమధ్యసఖ్యము హెచ్చెను. అన్నిసంఘములవారు నాయన నభిమానించిరి. ఆయన ఆధ్యాత్మికతను నిష్పక్షపాత తను గ్రహించి, కొందరు యూరపియనులుగూడ మిత్రులై తరచు ఆయనతో ప్రసంగించుచుండిరి. ఈస్నేహము ధర్మ శీలతయు, ఆయనరాజకీయనాయకత్వమునకు ఉపయోగించెను. వివిధభాషలవారి మధ్యసంభాషణ సౌకర్యమునకై హిందూస్తాని నేర్పించెను

ఇంతలో గాంధిగారు దక్షిణాఫ్రికాచేరి యేడాది పూర్తి యైనది. ఇక స్వదేశమునకు పోవుటకాయన 'డర్బను'పురిచేరెను. తమ్మునందరిని బాగుపర్చి మార్గదర్శకుడై ప్రేమపాత్రుడైనగాంధి కందరును వీడ్కోలిచ్చిరి. కాని ఆప్రయాణము సాగలేదు.

అక్కడి ప్రభుత్వాధికారమంతయు తెల్లవారిది. అక్కడి భారతీయులపై నసూయ వహించు యూరపియనుల ఒత్తిడివల్ల నేటాలు ప్రభుత్వమువారు 1894 సం॥లో రెండుకొత్త బిల్లులు తెచ్చిరి. అందొకటి హైందవులెవరికిని ఎన్నికలలో 'వోటింగు' హక్కు ఉండకూడదని; రెండవది భారతీయుడు(స్త్రీలు పేదలు కూడ) సాలుకు 25 పౌనుల చొ॥ తలపన్ను నీయవలెనని. ఆ బిల్లులవల్లకలుగు అనర్థమునచటి భారతీయులు గమనింపనేలేదు.

కాని ఆ'వీడ్కోలు' రోజున గాంధిగారాబిల్లులసంగతిని పత్రిక లలోజదివిరి; 'పొమ్మనలేకపొగబెట్టి'నట్లు భారతీయుల నెట్లయిన పీడించుటకే ఈచట్టముల జేయుచున్నారని ఆయన గ్రహించి వాటిని నిరోధించి మనహక్కులగూర్చి ఆందోళనచేయవలెనని ఆ స భ లో నే బో ధిం చె ను. అం ద లి హి త ము ను గ్రహించి, ఆయుద్యమమును గాంధిగారే నడుపవలెనని, కనుక ఆప్రయాణమునుమాని అక్కడేవుండిపొమ్మని, వారంద రును ప్రార్థించి, ఆప్రయాణమాపుజేసిరి. ఇట్లాయన ఇంకను కొన్నియేండ్లునిల్చిపోయిరి. తమకై నిల్చిన ఆయన స్వంతఖర్చుకు వలయుసొమ్మును అబ్దుల్లాసేటువగైరాలీయదలిచిరి; కానిఅందు కాయనఒప్పుకొనలేదు. తనకు అబ్దుల్లాకంపెనీవారాకేసుకిచ్చిన 105 కాసులను ఆయన అన్నగారికంపెను. తనవృత్తికై ఆయన నేటాలులో లాయరుగ జేరదలచెను. 'బారిష్టరు' బ్రిటిషు సామ్రాజ్యములోనెక్కడనైనను 'ప్లీడరుగ'నుండవచ్చును. కాని అక్కడి యూరపియనులకు జాతిద్వేషము మెండు. వారు తమ కేసులనుమనకీయరు. ఐనను, భారతీయులు కొందరు తమ కేసు లాయన కిత్తుమనిరి. కనుక అచ్చటిలాయర్లతో తన పేరును జేర్పించుమని గాంధిగారు నేటాలులో సుప్రీము కోర్టువారికి దర ఖాస్తు పెట్టిరి. తెల్లలాయర్లసంఘ మాక్షేపించినను, కోర్టువా రాయనకు రూలుప్రకారము పట్టానిచ్చిరి.

అక్కడ ప్లీడరీలో ఆయన శ్రద్ధతోకృషిచేసెను. ఆయన నిదానము,న్యాయబుద్ధి,దీక్ష, నీతివర్తనము,బుద్ధిసూక్ష్మతయు,

కొద్దికాలములోనే కొందరాంగ్లేయులగూడ ఆకర్షించెను, గాంధిగారు న్యాయమగు కేసులనేపట్టునని, మంచిసలహాలనే చెప్పునని, ప్రఖ్యాతిగల్గెను. ఆయన వీలైనంతవరకు కేసులు రాజీచేసి, పార్టీలను సఖ్యపరచును. వకీలువృత్తిలోను వ్యాపారాలలోను సత్యశీలత న్యాయవర్తనము మొదట కష్టకరముగ తోచినను, తుదకందుచే క్షేమమేకలుగునని, ఆయన ఆచరణవల్ల తేలినది. ఆయన జనులలో కలహాతత్వము తగ్గించెను. కొద్దిరాబడితో తృప్తిపడి, మితవ్యయపరుడై, ఖర్చుపోగా మిగిలినసొమ్మును కాలమునుగూడ అక్కడిభారతీయులక్షేమమునకే వినియోగించుచుండెను. ఇట్లు సాంఘికరాజకీయములం దక్కడి మనవారి కాయన నాయకుడాయెను.

9. ఆం దో ళ న

సంఘీభావము బలము. కనుక అక్కడిహైందవుల నొక సంఘముగ నేర్పర్చి, గాంధిగారప్పుడు దానికి 'నేటాలు' ఇండియన్ కాంగ్రెసు' అని పేరిడిరి. వారమున కొకసారి సభచేసి, అందువారికి స్వజాత్యభిమానమును సంఘసేవాదీక్షను బోధించిరి. దానికాయనయే కార్యదర్శి. సొమ్ములేక యేపనియు జరుగదు, కనుక ఆయన వారినుండి చందాలు వసూలుచేయుచు, ఆసొమ్మును పొదుపుగ కాంగ్రెసుపనులకు ఖర్చుపర్చుచు, సరి

ఇట్లు కొన్ని నెలలు గట్టి యాందోళన సాగించి, గాంధిగారు తన గుజరాతులోనే కొంతకాల ముండదలచెను. కాని ఇంతలో దక్షిణాఫ్రికాలో పరిస్థితులు విషమించినవి. వెంటనే అక్కడకు రావలెనని తంతిరాగా, ఆయన కుటుంబముతో 1896 సం॥ ఆఖరున దక్షిణాఫ్రికాకు మరల బయలుదేరిరి.

గాంధిగారిని మొదట రప్పించిన అబ్దుల్లాకంపెనీవారే అప్పుడు రెండు పెద్దయోడలను గుజరాతునుండి దక్షిణాఫ్రికాకు నడుపుచుండిరి; ప్రజాసేవకైపోవుగాంధిగారినీ, వారికుటుంబమునూ కేవుపుచ్చుకొనకయే వారు తీసికొనిపోయిరి. వాటిలో సుమారు 800 ప్రయాణికులు చేరిరి; అందు సగంమంది ట్రాన్సువాలుకు పోవువారు. దారిలో పెద్ద తుపానుపట్టెను; కాని గాంధిగారి ధైర్యము సమయస్ఫూర్తివల్ల, అందరును నిదానంతో సంచరించి, సుఖంగా దక్షిణాఫ్రికా చేరిరి.

10. జాతిద్వేషము

గాంధిగారు దక్షిణాఫ్రికాలోని స్థితినిగూర్చి చేసిన ప్రచారంలో యూరపియనులక్కడ పెట్టుబాధలనుగూర్చి అబద్ధములు చెప్పి దొరలను దూషించిరని దక్షిణాఫ్రికాపత్రిక లపవాదముగా మోపినవి. ఆవార్తనునమ్మి అచ్చటి తెల్లజనులాగ్రహించిరి. అందు

లో గాంధిగారు 800 మందితో మరలవచ్చుచున్నారని కబురు రాగనే, వారు ఉద్రేకము చెందిరి. ఆఓడలనుండి గాంధి వగైరాలు దిగకుండ జేయుటకు డర్బను అధికారులు కొన్ని సాకులేర్పర్చిరి. అట్లు పదిరోజులుగతించి, గాంధియెట్లో పరివారంతో దిగెను. ఆయన డర్బనువీధిలోకిరాగనే, కొందరాంగ్లేయులు రాడీజట్టుగజేరి ఆయనను చుట్టువేసి, అసహాయుడగు గాంధిని తన్ని, గుద్ది, పొడిచి, చిత్రహింసచేసిరి. అప్పుడు గాంధి మరణించునట్లుండెను. కాని అచటి పోలీసు సూపరిండెంటుభార్య అభిమానించి, భర్తతోజెప్పి, ఉద్రేకితులగు ప్రజలమధ్యనుండి గాంధి నెట్లో రక్షింపజేసెను. ఈఆంగ్లయువతి ప్రవర్తన విచిత్రము. గాంధిగారు తనయుపన్యాసపు సరియైన రిపోర్టుగల బ్రిటిషుపత్రికలను అక్కడి పత్రికల వారికి చూపెను. అందువల్ల గాంధిగారీ దేశములో తెల్లవారిని దూషించలేదని, యదార్థసంగతులే సత్యముగ తెల్పిరని స్పష్టమాయెను. అంతట పత్రికాధిపతులు తమదేతప్పని ఒప్పుకొనిరి. ప్రజలకోపమణగిపోయెను. గాంధిని కొట్టినందు కారౌడీలపైన సజ్జనుడగు పబ్లికు ప్రాసిక్యూటరు కేసుపెట్టదలచెను; కాని గాంధి గారట్టి యత్నమును మాన్పించిరి. కేసుపెట్టగనే కావేషీలుహెచ్చును. హింసకులపైన కేసుపెట్టుట కాయన నిరాకరించిరని తెలియగనే, తెల్లవారును ఆయన సౌజన్యమునకు మెచ్చుకొనిరి.

ఆయనఅహింసాతత్వమును, ధార్మికవిషయములలోసమ భావమును ఆత్మగౌరవమును జూచి, కొంద రాంగ్లేయులును మిత్రులై, ఆయనఉద్యమములకు సాయముచేసిరి.

గాంధిగా రీదేశమునకువచ్చినసమయమున దక్షి ణాఫ్రికా సర్కారువారు మరిరెండుబిల్లులు పెట్టినారు. ఇక భారతీయుల నక్కడకు రాకుండజేయుట, ఉన్నవారు వ్యాపారాదులు జరిగించకుండ అడ్డుట, ఈబిల్లుల ఉద్దేశము. అందు మీాదనే, వెంటనే రమ్మని ఆభారతీయులనుండి గాంధిగారికి లోగడ తంతివచ్చినది.

అప్పుడు గాంధిగారు మరల తీవ్రప్రచారముచేసి భారతీయులలోనింకను నిగ్రహమును, సంఘీభావమును, త్యాగమును, కార్యపరతను కల్గించిరి. ఆకాంగ్రెసుద్వారా యూరేగింపు సభలను, ఆందోళనసభలను మరలజరిపిరి; వారికి శుచిత్వమును నేర్పిరి. వారికి సామాన్యముగ మొదట ఇంగ్లీషును తరువాత హిందీని నేర్పిరి. అందువలన వారిలో ఐకమత్యము హెచ్చినది. ఆయన తనయింటను సాత్వికాహారపద్ధతిని, సంఘసేవను నేర్పిరి. ఇంద్రియనిగ్రహమును నేర్చుకొని, సాత్విక తేజమును వృద్ధిచేసికొనిరి.

11: బోయరు యుద్ధము

ఫ్రాన్సువాలురాష్ట్రంలోని 'బోయర్ల'కప్పుడు బ్రిటిషు ప్రభుత్వంతో యుద్ధము జరిగినది. ఈ 'బోయర్లు' తెల్లవారే. డచ్చిజాతీయులు. అందు బ్రిటిషుపాలకులకు తోడ్పడు భారతీయుల నాయన ప్రోత్సహించి, వైద్యసహాయాదులకు పటాలము తాను తయారుచేసెను. చికిత్సాపద్ధతులను నేర్చుకొని తక్కినవారికిని నేర్పెను. రణరంగమందు గాయపడిన ఆంగ్ల యోధుల కీభారతీయులపటాలము సేవజేసి చాల ఉపకరించెను. దానిని మొదట బ్రిటిషువా రహంభావమున తృణీకరించిరి; కాని తరువాత బోయర్లచే బ్రిటిషువారు కొన్నిచోట్ల నోడి, కష్టములో బడిరి. అప్పుడు భారతీయులు జీవరక్షచేసి వారికి తోడ్పడిరి. కొన్నియేండ్లు దీర్ఘయుద్ధము జరిగెను. ఈలోగా ఇంగ్లండునుండి కొత్తసేనలు దిగెను. తుదకెట్లో బోయర్లు లొంగిరి. ఆయుద్ధరంగములో జొరబడి, భారతీయులు సాహసముతో అద్భుతముగ సహాయమిచ్చిరి. ప్రథమచికిత్స, సామానుల జేర్చుట, బాధితుల నీవలకు తీయుట మొదలగుపనుల జేసిరి. ఆంగ్లసేనాని వారి కార్యశూరతను మెచ్చుకొనెను. భారతీయుల ధైర్యము, పరోపకారిత్వము, జీవకారుణ్యము, అందరికిని స్పష్టమాయెను. ఆపటాల మెవ్వరినీ బాధించలేదు. చికిత్సాదులచే ప్రాణరక్షణనే చేసెను. తరువాత బోయర్లకు ఆంగ్లులకు రాజీ జరిగినది.

అప్పుడు (1897–98) మనదేశమందు వర్షములు లేక, గొప్పకరవు కలిగినది, కోట్లకొలది బీదలు తిండిలేక, గింజలుకొనుటకు డబ్బులేక అల్లాడిరి. గాంధిగారప్పు డక్కడి భారతీయుల నుండి చందాలువసూలుచేసి మాతృభూమియగు మనదేశపు ప్రజలకు యథాశక్తిగ సాయముచేయించిరి. ఆయన సౌజన్యము వలన ఆక్షామనిధి కచ్చటి తెల్లవారును కొందరు చందా సొమ్ములనిచ్చిరి. అప్పటినుండి అక్కడి భారతీయులు మాతృదేశముపైన ప్రేమగల్గి, అవసరమైనప్పుడు మనకు సాయమును నేటికిని చేయుచున్నారు. మనకు వలసప్రాంతములతో పరస్పర సానుభూతి కల్గుటకు గాంధిగారే ముఖ్యకారకులు.

12: స్వదేశ యాత్ర

గాంధిగారివంటి దేశాభిమాని సంఘసేవాపరుడు [illegible] ఎంతుడు నే మేదోమూల వలసలో నుండుటకన్న, [illegible]కు వచ్చివేయుచో మన దేశమున కెక్కువ లాభకరమనియెం[illegible] మంది మననాయకులు ఆయనను [illegible]. [illegible] దియే హైందవులుండు అక్కడికన్న, [illegible] మాతృదేశమందు జనుల [illegible] ము భారతీయులు వల[illegible] చిక్కుల[illegible]

తూర్పుఆఫ్రికా, మారిషసు మున్నగు దక్షిణాఫ్రికావంటి దేశము లింకను చాలగలవు. వీరందరి క్షేమమునకు మాతృ దేశదాస్య విముక్తి ముఖ్యాధారము. ఇక్కడనుండియే వారికిని కొంతసేవ జేయవచ్చును.

అప్పటి కాయనపద్ధతుల నక్కడ కొందరు నేర్చుకొనిరి. ఆపనులను వారుస్వయముగా చేయగలరు. కనుక స్వదేశమునకు పోదునని, మననాయకు లట్లుకోరిరని, ఆయనతన సహచరులతో చెప్పెను. అవసరమైనప్పుడు గాంధిగా రక్కడకు రావలెనని కోరి, పంపుటకు వారంగీకరించిరి. ఇట్లు వారి సమ్మతి నొంది గాంధిగారు 1901 లో మరల మనదేశమునకు వచ్చిరి.

1901 సాలాఖరున మన నేషనల్ కాంగ్రెసు (=జాతీయ మహాసభ) కలకత్తాలో జరిగినది. గాంధిగా రందుపాల్గొనిరి. ఆయనకు మనకాంగ్రెసుతో మొదటిసంపర్కమదే. "దక్షిణాఫ్రికాలో కష్టపడుచున్న భారతీయుల కీసభవారు సానుభూతి తెల్పుచున్నారు." అని కాంగ్రెసు విషయనిర్ణయసభలోను మహాసభలోను గాంధిగారేతీర్మానమును పెట్టి, చక్కగ ఉపన్యసించిరి; దానినందరునామోదించిరి. కాంగ్రెసువారిపద్ధతులతో గాంధిగారి కప్పుడు పరిచయము గల్గెను. అప్పటికాంగ్రెసు సాలీనాపనియంతయు మూడునాళ్ళముచ్చటగనుండెను. చర్చ అంతయు ఇంగ్లీషులోనే; ఆతీర్మానముతోనే తృప్తిచెందక, ఆయన 1902 జనవరిలో కలకత్తాలోనే గోఖలేగారిఇంట బస

చేసెను; ఉభయులకును స్నేహము హెచ్చెను. దక్షిణాఫ్రికా సమస్యనుగూర్చి ప్రచారంచేసి ప్రముఖుల సానుభూతిని సంపాదించెను; ప్రఫుల్లచంద్రరాయలతోను ఆయన కప్పుడు మైత్రి గల్గెను; ఉభయులును వినమ్రులు, మితవ్యయులు. దేశభక్తులు, పరోపకారులు, మేధావులు, నిగ్రహవంతులు. అంతట గాంధిగారు మన దేశమంతటను సామాన్యులతో తిరిగి, ప్రచారముచేసి మన దేశ సాంఘికమతరాజకీయ సమస్యలను స్వయముగా గ్రహించెను. ఆయన ఆరోగ్యపద్ధతులగూర్చియు సత్యవ్రతమునగూర్చియు జనులకు బోధించిరి.

అంతట ప్రాక్టీసుకై ఆయన రాజకోటలో బసపెట్టి, మిత్రులప్పగించిన దావాలను చక్కగ నడపెను కొన్ని నెలలకు హైకోర్టులో ప్రాక్టీసుచేయుటకాయన బసను బొంబాయికి మార్చెను. మిత్రులగు దక్షిణాఫ్రికావర్తకులకప్పుడు బొంబాయి కోర్టులలో కొన్ని కేసు లుండెను. వారా కేసులను సహజముగ గాంధి కిచ్చిరి. ఆయనకిట్లు రాబడియు హెచ్చెను. కేసులనుండి తీరికయైనప్పు డాయన గోఖలేతో కలియుచుండెను; గోఖలే గొప్ప దేశభక్తుడు. భారతసేవకసంఘ స్థాపకుడు. ఆయన సంఘసేవాపద్ధతులను గాంధి యలవర్చుకొనెను. తన జీవితము కుదుటబడినదనుకోగా, ఇంతలో నేటాలునుండి పిలుపు వచ్చెను. అవసరమైనచో, మరల యేడాదిని దక్షిణాఫ్రికాకు వత్తునని ఒప్పుకొన్నప్రకారం, అవసర మిప్పుడుకలిగినదని, తెల్పు

దయచేయు మని దక్షిణాఫ్రికామిత్రులాయనను కోరిరి. తాను వచ్చి యేడాది యైనది. దయాళువగు గాంధి స్మితపుజీవిత మును ఆఫ్రికాదరిని కట్టిపెట్టి, బొంబాయి కాపురమెత్తివేసి, మరల దక్షిణాఫ్రికాకు వెళ్ళెను.

---

13. చేంబర్లేను యాత్ర

ఇక్కడి కొలది వృత్తులకే తమలో తగవుపడుచు కూపకూర్మమువలె నుండక, దేశాంతరములందు సాహసించి, లోకజ్ఞానమును వ్యాపారాది వృత్తులను సంపాదింప రండని, కొందరు గుజరాతీయువకుల నాయన ప్రోత్సహించి వారిని తనతో దక్షిణాఫ్రికాకు తీసికొనిపోయెను.

అప్పటి దక్షిణాఫ్రికాలో ట్రాన్సువాలువంటివి స్వతంత్ర రాష్ట్రాలు. నేటాలువంటివి 'కాలనీలు' (వలసలు); బోయరుల యుద్ధముతరువాత రాజీప్రకార మివియన్నియు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములో జేరినవి. వాటిపైన అంత్యాధికారము బ్రిటిషుపార్లమెంటువారిది. దాని నాప్రభుత్వముతరఫున ఒక బ్రిటిషుమంత్రి చలాయించును. అప్పుడామంత్రి 'జోసెఫ్ చేంబర్లేను.' ఆయన లండనునుండి దక్షిణాఫ్రికాకు తణిఖీ చేయవచ్చెను.

బ్రిటిషుసామ్రాజ్యపుపౌరులే యగు నక్కడిభారతీయుల బాధల బాలగించుట కాయన సర్వవిధముల నర్హుడు; తమ కష్టముల నాయనకు సరిగ నివేదించవలె. అందుకు గాంధియే తగినవాడు. కనుకనే మనవారప్పుడు గాంధిని రప్పించిరి. అక్కడి ప్రభుత్వముచేయు ప్రతిశాసనమును ఇంగ్లండులో ప్రభుత్వము సమ్మతినిచ్చినగాని, అది రాజ్యాంగప్రకారము అమలుకురాదు; సామ్రాజ్యపు పౌరత్వమునకు నష్టముచేయు యేబిల్లునైనను బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు త్రోసివేయుట న్యాయమే. దక్షిణా ఫ్రికా ప్రభుత్వము తెచ్చిపెట్టిన క్రొత్తబిల్లులు భారతీయుల పౌరస్వాతంత్ర్యమున కన్నివిధములను భంగకరములు.

నేటాలులో దిగగనే గాంధిగారు అక్కడ భారతీయుల కున్నవి, రానున్నవియగు నిర్బంధము లెట్లు అన్యాయములో బాధాకరములో వివరించుచు నివేదికనుతయారుచేసి చేంబర్లేను గారికిచ్చి, ముఖ్యమగు బాధలన్నిటిని సహేతుకముగ న్యాయము ముగ తెల్పిరి. అవాదము సబబేనని, భారతీయుల కన్యాయము జరుగుచున్నదని అచట్లలో చేంబర్లేనుగారొప్పుకొనిరి. ట్రాన్సు వాలులో అధికారులు గాంధికిచేంబర్లేనుదర్శనముకానియ లేదు. ఐనను, ఆయన లిఖితముగ అక్కడి సంగతులుకూడ తెల్పిరి. కాని, ఏమిలాభము? 'అంత్యాధికారము మూలమున దక్షిణా ఫ్రికావారికి రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యమిచ్చియున్నాము. అది వారి అంతరంగికవిషయము, మేము కల్పించుకోలేము' అని వారు చెప్పు

అక్కడిఅధికారులకేనచ్చజెప్పడనిబ్రిటిషుమంత్రిగారు తప్పించు కొనిరి. ఇది నిజముగా సామ్రాజ్యసమస్యయే. కాని మేల్కొనియే నిద్రనటించువానిని లేపుటెట్లు? భారతీయులపై నసూయతో నున్న దక్షిణాఫ్రికా ప్రభుత్వంవారు మనవారి అర్జీలు బుట్ట దాఖలుచేయుదురని చేంబర్లేనుకు తెలియును, కాని ఆయధికారు లవి, బ్రిటిషువారివి జాతి, మతము, భాష, ఆచారము, సాంప్ర దాయము నొకేరీతివి; కనుక అభిమాన మటు మొగ్గును; మన వైపు తిరగదు. మరియు, బ్రిటిషుసర్కారుకప్పుడు సొమ్ముకవస రము కల్గెను. వారికి చేంబర్లేనుద్వారా ధనాఢ్యులగు దక్షిణా ఫ్రికా సర్కారువారప్పుడు కొన్నిలక్షల సవరులను 'బహుమతి'గ నిచ్చిరట! ఈస్వర్ణాస్త్రము అమోఘముగ పనిచేసినది. ఆబ్రిటిషు మంత్రి నోరెత్తక కాసులమూటతో చల్లగ లండనుకు జారి పోయెను.

అంతట దక్షిణాఫ్రికా యూరపియనులకు ఒకోకువచిక్కి నది. బోయరుయుద్ధపు కాలమందు కొందరాంగ్ల సైనికులు దక్షి ణాఫ్రికాకు విచ్చేసిరి. వారిలో కొందరక్కడనేనిల్చిపోయిరి. మన ఆసియాజనుల రక్షణకని వారి నాప్రభుత్వమువా రేర్పర్చిరి. వారు మనదేశమందు జులుము చేయుటలో నారితేరినవారు. మనవారప్పటినుండి ప్రతిస్వల్పకార్యముకును ఈకొ్రత్తఉద్యో గుల అనుమతి పొందవలెనని హుకుము జారీయాయెను. వారా భారతీయులను పెట్టు తిప్పలకు మితిలేదు. అందు కొందరు

లంచగొండులు. వారికి దళారులు హెచ్చిరి. ఈ 'ఆసియాశాఖ లోని తెల్లఉద్యోగులు శల్యసారథ్యముచేసిరి.' ఆ 'రక్షకు' లే భక్షకులైనందున, మనవారిబాధ లింకను హెచ్చినవి.

14. ట్రాన్సువాలు సత్యాగ్రహము

ఈకొత్తపరిస్థితులవలన ఆభారతీయులప్పుడు గాంధిగారి నక్కడ నుంచివేసిరి. నేటాలుకన్న ట్రాన్సువాలులోనే వీరి బాధలు హెచ్చెను; కనుక, గాంధిగారు తమబస ట్రాన్సు వాలుకుమార్చిరి. అందలి రెండు ముఖ్యనగరాలలో 'జోహా న్సుబర్గు' పెద్దది; దానిప్రక్కలోనే లోకప్రసిద్ధమైనబంగారుగను లున్నవి. ఆపురమందు గాంధి-తనబసపెట్టి స్వదేశమునుండి కుటుంబమును తెచ్చికొనెను; ట్రాన్సువాలు కోర్టులోన్యాయ వాదిగ చేరి అట్టార్నీగ ఉండెను; హైందవులకు చాల సహ కారియై, ఆదర్శప్రవృత్తి గల్గియుండెను. కనుక ఆయనకు చాల మంచిపేరు వచ్చెను. ఆయన అందరికి నిష్టుడై, అన్నిమతముల బోధకులతో ధార్మికసమస్యలు చర్చించుచుండెను. తనకుటుంబ మందుఅపక్వమగుశాకాహారమునువాడుచు, అప్పుడప్పుడుఉపవ సించుచుప్రకృతిపద్ధతినిప్రకృతిచికిత్సనుఅలవాటుచేసి, స్త్రీసంగమ మసలేలేని, ఇంద్రియనిగ్రహమును వృద్ధిచేసికొనెను. ఇవి యన్నియు మనశ్శరీరములకు పరిశుద్ధిగల్గించి, ఆయనసత్యాగ్రహయ

వికాసమునకును అంతరాత్మ సాక్షాత్కారముకును సహకారు లాయెను. ఇట్లాయనలో క్రమంగా మహత్వ మంకురించెను.

నేటాలులో 'జూలు'లను నల్ల ఆదిమజనులున్నారు; వారిపై తెల్లవారనేకరీతులుగా బాధింతురు. వారప్పుడాపాలకుల పైన తిరుగబడిరి. అచటి ప్రభుత్వమునకు చిక్కుస్థితిలో సాయము చేయదలచి గాంధిగారు 40 మంది భారతీయులతో నొక ఉప చారకసంఘ మేర్పర్చిరి. ప్రభుత్వమువారావర్గమును గాయ పడిన జూలులకు చికిత్సజేయ నియమించిరి. పాశ్చాత్యులు నల్ల వారిని ముట్టుట కేవగించుకొనిరి. గాంధివర్గము మాత్రము రణరంగమందు దిక్కులేక బాధపడు ఆ జూలులకు మనస్ఫూ ర్తిగ చికిత్సచేసి, జూలులప్రేమ చూరగొని, దీనరక్షణజరిగించిరి.

అప్పుడు ట్రాన్సువాలులో ప్లేగువ్యాధి పొడచూపెను. అచటి భారతీయుల వలసస్థలము లిరుకై, అనారోగ్యముగ నుండి అక్కడ ప్లేగు చెలరేగెను. గాంధిగారు వారి కారోగ్య మలవర్చుటేగాక, చాలామంది ప్లేగురోగులకు స్వయ ముగ చికిత్సను ఉపచారమును చేసిరి; ఆంగ్లవైద్యపద్ధతిని లూయీకూనెగారి సిద్ధాంతము ప్రకారమును ఆ రోగులకు జబ్బుపడిన తన పిల్లలకుగూడ జలవైద్యమును మట్టిపూతవైద్య మును చేసి, సాత్వికాహారమే పెట్టి, ప్లేగువ్యాధి నద్భుతముగ గుదిర్చెను; ఆయన గ్రంథరూపమునగూడ తన సిద్ధాంతమును బ్రచారము చేసిరి.

అప్పుడాయన తన భావములను వ్యాపింపజేయుటకు 'ఇండియన్ ఒపినియన్' అనుపేర ఒక వారపత్రికను ఆంగ్లమున హిందీ, గుజరాతీ, అరవములలోను నడపనారంభించెను. 'ఫినిక్సు'అనుచోట ఆశ్రమమును స్థాపించి అచటినుండి యాపత్రికను నడుపుచు ఆ యాశ్రమమును ప్రజాసేవకులకు కేంద్రస్థానముగ జేసెను. భారతీయులాపద్ధతులందు పూర్ణవిశ్వాసముగల్గి, తమ బాధలు తొలగుట కాయన చెప్పినట్లు చేయదొడగిరి.

ఫినిక్సు ఆశ్రమమందు 'పోలకు, వెస్టు' మున్నగు కొందరు యూరపియనులుగూడ తమ కుటుంబములతో నసించిరి; ఆ చుట్టుపట్లనున్న చెరి మూడెకరములభూమి సాగుచేయుచు, శాకాదుల బండించియు, 'ఇండియను ఒపినియను' పత్రికను స్వయముగ అచ్చువేయించి నడిపియు, వారందరును నిరపేక్షులై, గాంధిగారితోబాటు లోకక్షేమమునకే తమ జీవిత మర్పింపదొడగిరి. అచటి బాలురకు గాంధిగారు స్వయముగ విద్య నేర్పుచుండిరి.

బోయరుయుద్ధము తరువాత దక్షిణాఫ్రికాలోని రాజ్యములన్నిటిని జేర్చి, కొత్తరాజ్యాంగమును బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు 1907 లో తయారుచేసి 'యూనియన్ ఆఫ్ సౌతాఫ్రికా' (= దక్షిణాఫ్రికాసమితి) అను పేరుపెట్టి, దానిని బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములోనే స్వపరిపాలన రాష్ట్రముగ జేసిరి. కాని యీ స్వపరిపాలన అక్కడి తెల్లవారికే, మనవారికి ఆదిమవాసులకు పాలన

హక్కు లేదు. లోగడ యుద్ధములో శత్రువులైన బోయర్లకును ఆంగ్లేయులతోబాటు హక్కునిచ్చిరి. ఆంగ్లేయులకు తోడ్పడి నను మనవారికిమాత్ర మున్నగోడుగూడ చెడినది

అంతట గాంధిగారు కొందరితో నింగ్లండు జేరి, ఈ అన్యాయమును విశదపర్చిరి. కాని క్రొత్తరాజ్యాంగ మేర్పడువరకు బ్రిటిషువా రనుమునుము తేల్చక, కాలయాపనచేసిరి. చివరకు 'ఈసమస్య ఆ దేశపు ఆంతిరంగికసమస్య, వారితోనే మాట్లాడు కొండు' అని జవాబిచ్చిరి. ట్రాన్సువాలుప్రభుత్వమువారు తమకు 'డొమినియను' హక్కు రాగనే, 'ఆసియావారి వలస సవరణ చట్ట' (Aseatic Immigration Amendment Act) మను పేర నొక ఆక్టును చేసిరి. దాని ప్రకారం ప్రతి ఆసియావారును, సాలీనా మూడేసికాసుల తలపన్నును చెల్లించవలెను; మరియు, ప్రభుత్వోద్యోగుల రిజిష్టరులో వేలుముద్రవేసి తమ పేరును రిజిష్టరు చేసుకోవలెను. విద్యావంతులగు భారతీయులక్కడ కాపుర ముండకుండ, వారెట్టివృత్తియు జేయకుండ, ఇంకొక చట్టమును చేసిరి. వాటిని బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమువా రంగీకరించిరి. దీనిని ఖండించుచు గాంధిగారు ఎన్నియో తీర్మానములు చేయించి మహజరులిప్పించిరి; పత్రికలయందాందోళనచేయించిరి. మన దేశమునుండియు సానుభూతితీర్మానములు బ్రిటిషుప్రభుత్వమున కందునట్లు చేసిరి. కాని అన్నియు బుట్టదాఖలైనవి. ఇక పోరే శరణ్యమని తేలెను; కాని ఆయన హింసకు

దౌర్జన్యమునకు రక్తపాతమునకు నిష్టపడడు. అచటి భార తీయులు నిరాయుధులు. ఆంగ్లేయులు సర్వశస్త్రయుతులు; కనుక రక్తపాతముజేసినను నిష్ప్రయోజనమగును. గాంధి గారంతట క్రొత్తరకపుయుద్ధమారంభించిరి.ఇదేసాత్త్వికనిరోధము. ఉద్యోగులెంత ఒత్తిడిచేసినను తలపన్ను నీయకూడదు; వేలు ముద్రవేయకూడదు; ఆస్తిజప్తుచేసి వేలము వేసిననుసరే, ఎట్టిహింస నూచేయకూడదు.అరెస్టుచేసి, జైలుకంపితే అందుకుసిద్ధముకావ లెను. అని గాంధిగారునేర్పి, జనులనందుకు తయారుచేసిరి. ఏమి చేసినను ప్రభుత్వమువారు నూటికయిదుగురినుండియైనపన్ను రాబ ట్టలేకపోయిరి, వేలుముద్ర వేయించలేకపోయిరి. సత్యాగ్రహుల ఆస్తులు జప్తుఅయి వేలములుజరిగినవి. భారతీయులెవరు నందులో పాడలేదు. గాంధిసిద్ధాంత మనుసరించి అచటి చీనులును భారతీ యులతో నేకమైరి. ప్రభుత్వమువారు కోపించి 1907 జూలైలో గాంధిగారి నరెస్టుజేసి, జైలులోనుంచిరి. ఇట్లాయనకు జైలు యాత్రఆరంభమయినది.అంతట వేలకొలది భారతీయులు జైలుకు సిద్ధమైరి. హిందువులు, మహమ్మదీయులు, పార్సీలు, క్రిస్టియనులు, బీదలు, ధనికులు, స్త్రీలు, అను భేదమే లేదు: జరిమానాపడి ఆస్తిపోయినను లక్ష్యములేదు. కూలీలు, వర్తకులు, డాక్టర్లు, వ్యవసాయకులు, వగైరా అందరు నేకమైరి. వారికాయుద్ధము క్రొత్తయే కాని, ఆయనయందు గురిగల్గి, అందరు నైకమత్య ముతో తమ నాయకు ననుసరించిరి.

ఇట్టియుద్ధము లోకాతీతము. సర్కారువారు శిక్షించు కొలది, భారతీయులయందైకమత్యమును, ఆవేశమును హెచ్చెను. జైళ్ళునిండెను. అంతట ప్రభుత్వమువారొక యుక్తిచేసిరి. 'తల పన్ను ఒకసారి చెల్లించిన చాలును; ఇదివరలో ఇచ్చినవారింక నీయనక్కరలేదు. అట్లుచెల్లించిన భారతీయులకు పౌరత్వమేర్ప డును. వేలుముద్రద్వారా(శాసనరీత్యాగాక)భారతీయులుతమను రిజష్టరుచేయుంచుకొన్న చాలును; అప్పుడు మేమా అన్యా యపు శాసనముల రద్దుచేయుదుము' అనిరి. న్యాయమైన రాజీకి సత్యాగ్రహు లంగీకరింతురు; కనుక ఆసూచన కొప్పు కొని గాంధిగారందరిచేత తమంతట రిజష్టరుచేయించిరి. ఇదివర కీయనివారిచే పన్ను నిప్పించిరి, కొందరు భారతీయులకారాజీ తృప్తినీయలేదు, కాని, గాంధీజీననుసరించి వారు నట్లుచేసిరి. ఇట్లంతయు పూర్తియైనది. కాని ప్రభుత్వమువారాచట్టముల రద్దుచేయలేదు. పైగా క్రొత్తనిర్బంధముల బెట్టబోయిరి. ఇట్లు ద్రోహము జరిగినందున అప్పుడు గాంధిగారు వేరుమార్గములేక 1908 లో మరల తీవ్రసత్యాగ్రహ మారంభించిరి. ఇదివరలో ప్రభుత్వమువారిచ్చిన రిజస్టరీసర్టిఫికెట్లన్నిటిని గాంధిగారు, వారి సహచరులును, బహిరంగముగతగులబెట్టిరి. ఆ స్థితిజప్పులేగాక చిత్ర విచిత్రములగు క్రొత్తనిర్బంధములను ప్రభుత్వమువారుకల్పించిరి. కొందరిని చీలదీసి, అట్టివారికి మాత్రము సదుపాయములిచ్చి, భేదోపాయము నుపయోగించిరి; గాని సత్యాగ్రహులు చెదర లేదు. వారిసంఖ్య హెచ్చినది. మనదేశములోను వారికి చాల సానుభూతిజూపిరి. కొందరు మద్రాసు బొంబాయి కలకత్తా

మున్నగుచోట్ల వేలకొలది రూపాయలు పోగుచేసి, సత్యాగ్ర
హులు సహాయమునకై దక్షిణాఫ్రికాకంపిరి. కొన్నియేండ్లకు
అక్కడను ఇంగ్లండు అమెరికాప్రాంతాలవారును గూడ
విభ్రాంతులై ఆయుద్యమమునకు తోడ్పడి, దక్షిణాఫ్రికా
ప్రభుత్వపు చర్య అన్యాయమని ఖండించిరి.

కనుక, తుదకు దక్షిణాఫ్రికాప్రభుత్వమువారు గాంధి
గారితో రాజీచేసుకొని, ఆరెండుచట్టములను తగ్గించుకొనిరి. ఇట్లు
సత్యాగ్రహయుద్ధము 1918లో ముగిసినది. గాంధిగారు నీతినిధి
కర్మవీరుడు, మహానాయకుడునని లోకమంతటను తెలిసినది.
అప్పుడు మనదేశమందే అట్టినాయకుని అవసరముకలిగినది. *

* ఇట్లది అప్పటికి జయమందినది కాని, దరిమిలాను మరల అక్కడి
తెల్లప్రభుత్వమువారు మరల భారతీయులను బాధింపజొచ్చిరి. ఇప్పుడు దక్షి
ణాఫ్రికాలో సుమారు 2½ లక్షల భారతీయులున్నారు. వీరిలో కొందరు
విద్యావంతులు, వర్తకులు ఇత్యాదులు. వారు విశేషంగా ఆస్తులు సంపాదించి
తెల్లవారితో పోటీచేయకుండ, సాంఘికంగా తెల్లవారితో సమత్వం లేకుండా.
సాంఘికంగానే గాక రాజకీయంగాగాను వారిని ఆశ్వేతప్రభుత్వము బాధించు
చునే యున్నది. మనభారతప్రభుత్వ మాక్షేపించినను లెక్కచేయలేదు.
అంతట, మనప్రభుత్వమువారు వారిపైన కొద్దిగ ప్రతిక్రియ ప్రారంభించినారు.
అక్కడి మన ప్రభుత్వప్రతినిధిని హైకమీషనరును వెనుకకు రప్పించి, ఆ దేశీ
యులతో వ్యాపారసంబంధమును తగ్గించినారు. మరియు ఇటీవల శ్రీమతి విజయ
లక్ష్మిపండిత్ నాయకత్వమున భారతీయ ప్రతినిధులు ఈసమస్యను న్యూయా
ర్కులోని సంయుక్తజాతిసమితిలో బెట్టిరి. దానిని చర్చించి, ఈవిషయమును
దక్షిణాఫ్రికా ప్రభుత్వంవారు న్యాయమైన పద్ధతిని పరిష్కరించవలెనని (మన
వాద మంగీకరించి) ఆసమితివారు తీర్మానించినారు. (ఈ 1946 లో దక్షిణా
ఫ్రికాలో మరల రెండు అక్రమశాసనముల బెట్టియున్నారు. తెల్లవారు వసించు
ప్రదేశాలలో భారతీయులు వసించకుండాను, భారతీయులకు స్వేచ్ఛావ్యా
పారం లేకుండాను నిరోధములు పెట్టుచున్నారు.)

15. మన దేశస్థితి

మనదేశపు ముఖ్యరాజకీయసంస్థ 'కాంగ్రెసు'. అది 1885 లో ఆరంభించి మితవాదములతో నడచినది. 1905 లో వంగవిభాగమును, తూర్పున రష్యాపైన జపాను విజయమును నవజీవమును కల్గించెను. 1906 ఆఖరున కలకత్తాకాంగ్రెసులో అధ్యక్షుడుగ మనజాతీయ పితామహుడైన దాదాభాయి నౌరోజిగారు స్వదేశీ, స్వరాజ్య, విదేశవస్తు బహిష్కారము, జాతీయవిద్య నాల్గింటిని బోధించిరి. కాని మితవాదులకును అతీవాదు లనబడు జాతీయవాదులకును, 1907 ఆఖరున చీలిక కలిగినది. జాతీయవాదులను ప్రభుత్వమువా రణచిరి; వారి నాయకుడగు తిలకుగారికి 1908లో ఆరేండ్లశిక్ష విధించిరి; వంగ రాష్ట్రనాయకులను, లజపతిరాయిగారెని విచారణలేకుండ జైలులోనుంచిరి. క్రిమినల్ లా సవరణచట్టము, అచ్చుకూటముల చట్టము, వగైరా క్రొత్తనిర్బంధములు వచ్చెను. మితవాదులు బెదరి వెనుదీసిరి. ప్రజలు నిరుత్సాహులైరి. గోఖలే కార్యశూరుడుకాడు, కాని దేశభక్తుడు. ప్రభుత్వము బుద్ధిపూర్వకముగ జనుల కెట్టిస్వరాజ్యము నీయదని గ్రహించి, ఆయనయు, తక్కినవారును 'గాంధిగారు దక్షిణాఫ్రికావదలి, మనదేశమందే రాజకీయరంగమున పనిచేయవలెనని కోరిరి. దక్షిణాఫ్రికాలో ఇక అనుచరులు ఆయనవేసిన ఫక్కినే పనుల జరిగింతురు. మరియు మాతృదేశమగు ఇక్కడ జనులు స్వరాజ్యము సంపా

దించినప్పుడే, వలసభారతీయుల హక్కులు, గౌరవము నిల్చి యుండును. ఇక్కడ మనజాతీయప్రభుత్వముంటే అది వలస ప్రజలకు తగు రక్షణనిచ్చి, కాపాడగలదు. కనుక వారిసమస్య భారతసమస్య కనుబంధమే అని గాంధిగారప్పుడు కనిపెట్టిరి.

మరియు, అక్కడ ఒకలక్షయే భారతీయులు. ఇక్కడ 30 కోట్లపైగానున్న దేశీయులకై, తనసేవాశక్తుల నుపయోగించి మాతృదేశము నారాధించుటే ఎక్కువ ముఖ్యము, కనుక ఆయన దక్షిణాఫ్రికాకార్యము నక్కడిసహచరుల కొప్పగించి, యూరపులోనున్న మిత్రుడగు గోఖలేతో మాట్లాడుటకు 1914 లో లండనుచేరెను. కాని, ఈలోగా జర్మను మహాయుద్ధమారంభించెను. గోఖలేగారు ఫ్రాంసులో నుండిపోయిరి. ఆంగ్లేయులు రణయత్నంలో మగ్నులైరి. ఆప్రాంతపు భారతీయులను గాంధిగారు లండనులో సమకూర్చి వారా యుద్ధములో ఆంగ్లేయులకు తోడ్పడవలెనని కోరి, సేవాదళము తయారుచేసిరి. కాని, దానికి స్వేచ్ఛనీయక, ఆంగ్లాధికారులు తిప్పలుపెట్టిరి. కనుక ఆదళమువారు సత్యాగ్రహముచేసి పని మానిరి. ఆయన లోగడ 14 రోజులు ఉపవాసముచేసిరి. మరల శక్తి చేకూరకుండగనే ఆయన దీర్ఘప్రయాణాదుల జేసెను; పండ్లుమాత్రము తినుచుండెను. కనుక జబ్బుపడి మంచము మీదనేయుండిన గాంధిగారాయుద్ధమున పనిచేయలేదు. 1914 లోనే గోఖలేయును, తరువాత కొన్నిరోజులకు గాంధియును, స్వదేశంవచ్చి బొంబాయి చేరిరి.

అక్కడ గాంధిగారికి నిండుసభలో పౌరులతరఫున జిన్నాగారు గొప్పసన్మానమిచ్చిరి. పౌరుల ఆంగ్లోపన్యాసముల కాయన గుజరాతీలోనే తగు జబాబునిచ్చెను. దక్షిణాఫ్రికా లోని ఆశ్రమసభ్యులును ఆయనతోబాటు ఈదేశమున సేవ చేయుట కాయనకన్నముందే చేరిరి. శ్రీ ఆండ్రూసుగారి నాయ కత్వమున వారు శ్రీ రవీంద్రనాథుని శాంతినికేతనమందు తత్కాలమునకు బసచేసిరి.

ఇక ముందుకార్యము:— గోఖలేగారు పూనాలో స్థాపిం చిన భారతసేవకసంఘమున గాంధియు సభ్యుడగ ప్రశంస వచ్చెను. కాని, ఈయుభయుల ఆదర్శములలో కొంతభేద మేర్ప డెను. గోఖలేసంఘీయులు మితవాదులు, ప్రభుత్వముతో సంఘ ర్షణమున కెన్నడు నొప్పుకోరు. ఈకాలమునసాంఘికార్థికసమస్య లకును రాజకీయములతో సంబంధముండును. మన ప్రభుత్వము విదేశప్రభుత్వమునకొకశాఖ. ముఖ్యవిషయాలలోమనకును విదే శీయులకునుసంఘర్షణముండును. మనజాతీయకార్యములకప్పుడు ఆటంకమువచ్చును. అప్పుడు మనము పోరుకు సిద్ధపడితేనే కార్యసాధనమగును. కనుక స్వతంత్రముగనే, దక్షిణాఫ్రికా పద్ధతిని, ఒక స్వతంత్రాశ్రమము పెట్టుకొన నిశ్చయమాయెను.

16. సబర్మతీ ఆశ్రమము

ఉన్నతాదర్శము ప్రకారము దేశసేవకుల తయారుచేసి వారిద్వారా తగుప్రణాళిక నడుపవలెననితలచి, (పూనా)భారతీ సేవకసంఘము, (కాంగ్రి) గురుకులాశ్రమము. (బోల్పూర్) శాంతినికేతనములను ముందుగచూచి, వారి మంచిపద్ధతుల గాంధిగారుగ్రహించిరి. గాంధిగారి సహచరు లక్కడనున్న రోజులలో చేసిన కొన్ని 'స్వయంసహాయక'పద్ధతులకు టాగూరుగారు మెచ్చి, తమ ఆశ్రమములోను వానిని ప్రవేశపెట్టిరి.

ఈస్థితిలో గోఖలే మరణించెను. ఇక భారతసేవక సంఘమును గాంధియే నడుపవలెనని కొందరనిరి. కాని, గాంధిగారా మితవాదిసంఘముతో సంబంధమును మానిరి.

ఈదేశపు పరిస్థితులను పూర్తిగ గ్రహించుటకై, 1915 సం॥రం అంతయు గాంధిగారు మౌనంగా మనదేశపు గ్రామ ప్రాంతములందుతిరిగిరైలులోను స్టీమర్లలోను,3వ తరగతిలోనే సంచరించిరి; స్టేషనులలో టిక్కట్లకై కిటికీలవద్దను గేట్లవద్దను రైలువద్దను జరుగు తోపిడుల కష్టములు, 3వ తరగతిపెట్టెలు కిక్కిరిసి మలినమైయుండుట, తగునీటివసతివగైరాలు లేకుండుట ఇట్టి చిక్కులనివృత్తికై వీలైనంతవరకు రైల్వేయజమానులతో చర్చ జరిగించిరి. ఈకష్టములకు కొంతవరకు ప్రయాణీకులు బాధ్యులే. 'శుభ్రత లేక చుట్టలుకాల్చుట ఉమ్మూట, కేకలు

వేయుట, పరస్పరకలహములు, అనవసరముగ బండిలోనేచెత్త వగైరాలుపోయుట వదలి ఓర్పుతో నుండవలెను' అని ఆయన తోడిజనులకు బోధించెను. ఆయన ఉత్తరదేశము రంగూను తిరిగి అన్నిచోట్లను సత్యాగ్రహసిద్ధాంతములు బోధించెను. ఆ సాలున హరిద్వారమున కుంభమేళ ఉత్సవముజరిగెను. అందుకు కొన్నిలక్షలజనమువచ్చిరి. గాంధిగారనుచరులతో వెళ్ళి సంఘసేవచేసిరి; యాత్రికుల అశుభ్రతను అజ్ఞానమును పోద్రోలి మత విశ్వాసమును సరిచేయుంప యత్నించిరి. ఆయన హిమాలయములోని హృషీ కేశాదుల ప్రకృతిశోభను గ్రోలి, గొప్ప సాధువులతోభాషించి, వారిజీవితపద్ధతుల దెలుసుకొనెను. చాల మంది సాధువులు ఆధ్యాత్మికకృషిలేక సోమరులై యుందురని కనిపెట్టెను. త్యాగతత్వము బాల్యమునుండి అలవడవలెను. సన్యాసాశ్రమమున జేరినంతనే కల్గదు. సిద్ధిని జీవన్ముక్తిని పొందుటకు ఆశ్రమమున మార్పులక్కరలేదని ఆయనభావము.

సంచారముచేయుచునే, ఆయన తన ఆశ్రమస్థాపనకై తగు స్థలమును వెదకెను. గుజరాతీలకు సహజముగ తనతో హెచ్చు స్నేహము, తన సిద్ధాంతములం దభిమానము నుండెను. కనుక గుజరాతులో ముఖ్యనగరమగు అహమ్మదాబాదుకు ప్రక్కనే సబర్మతినదియొడ్డున 1915 లో గాంధిగారాశ్రమము స్థాపించిరి. సుమారు 20 కుటుంబము లందులో కాపుర మారంభించిరి. అందుకొందరు దక్షిణాఫ్రికాలో తనతో నున్నవారే. అచట జాతి కులాచార వైషమ్యములు

లేవు. పంచముల కస్పృశ్యత లేదు. స్వాయంసహాయము ముఖ్యము. ఆశ్రమీయులు వండుకొని స్వయముగ నూలు వడుకుట మున్నగు చేతిపనులు చేయవలెను మద్యమాంసములు ముట్టకూడదు, ప్రతివారును సౌమ్యులై సంఘసేవాపరులై అహింసావ్రతులు కావలెను. సత్యాగ్రహము వారి ముఖ్యసిద్ధాంతము; కనుక ఆ ఆశ్రమమును 'సత్యాగ్రహాశ్రమ' మనిరి. మిత్రులగు కొందరు 'సేటు'లు వకీళ్ళు ఆ ఆశ్రమమునకై ద్రవ్యమిచ్చిరి. అందొక పంచమకుటుంబమును ప్రవేశించెను. మొదట కొంతమందికి కష్టముగనున్నను, తరువాత ఆ ఆశ్రమము చాల చక్కగసాగుచు, ఇతరులందరకు ఆదర్శమయినది; గాంధిగారందరితోను చాలస్నేహము చేసుకొనెను; ఆ మూడేండ్లు రాజకీయములందు ప్రత్యక్షముగ పాల్గొనలేదు.

17. చంపారణసత్యాగ్రహము

ఉత్తరదేశములో బీహారురాష్ట్రపు ఉత్తరభాగమందు 'చంపారణ' అనుజిల్లాయున్నది. అచటిజను లమాయకులు,కడు బీదలు, వారికి రాజకీయజ్ఞానమునున్న; వారిభూమి ఫలవంతమే; అందు చాలభాగమును ఆంగ్లేయులు కౌరుచౌకగకొనిరి: రయితులచే నీలియాకుపండించి, దానితో నీలిరంగు తయారు చేసి, దానినమ్మి కోటీశ్వరులగుచుండిరి. అప్పటికి మన దేశపు నీలిరంగు చాల గిరాకిగానుండెను. కాని యాంగ్లేయులా రైతులకందుకుతగుకూలినియక, వారినిబానిసలుగ జేసిరి. దారుణపుమరతుల బెట్టిరి. ప్రతి 20 ఎకరముల భూమిలోను 3 ఎకరములందు నీలిగింజవేసి ఆపంట నుచితముగ రయితు లీదొరల కీయవలెను; అక్రమపుపన్నులు చెల్లించవలెను; వారికష్టముల బాపునాధులులేరైరి. దొరలకు అధికారులయొద్ద చాలపలుకుబడి. అచటఎన్నియో దారుణములు జరిగినను రక్షించుటక్కు లేదు.

ఆప్రాంతీయుడొకడు వారి నాస్థితినుండి యెట్లయిన రక్షించుమని గాంధిని ప్రార్థించెను. పరిస్థితిని ముందుగచూడ దలచి, 1917లో ఆయన పాట్నాచేరి, అచటినుండి చంపారణకువెళ్ళెను. అచటి ముఖ్యపురమగు 'మోతీహారి'లో గాంధిగారు బసచేసి, రయితులనుండి ముందుగా వాఙ్మూలముల దీసికొనిరి. గాంధిగారుసౌమ్యుడే; కాని ఆయనది భల్లూకపుపట్టుఅని ఆంగ్లవ్యాపా

రులకు తెలియును. తమయాటలుసాగవలెనన్న, గాంధిని వెంటనే తొలగింపవలెను. అచటి మేజస్ట్రేటు వెంటనే గాంధిపైన క్రి. ప్రొ. కోడ్డు 144 వ సెక్షను ప్రయోగించి, తక్షణమాజిల్లా వదలిపొమ్మని నోటీసునిచ్చెను; గాంధియానోటీసును తీసికొని జిల్లాను వదలనని తెలిపెను. అంతటపోలీసువారు కేసుపెట్టిరి. గాంధిగారు కోర్టుకు హాజరైరి. మేజస్ట్రేటుకు పోలీసులకు అట్టి కేసు నెట్లు నడుపుటకునుతోచ లేదు. ఈసందిగ్ధస్థితిలో మేజస్ట్రేటు యెదుట గాంధిగారొక స్టేటుమెంటునిచ్చిరి.

"ఈజిల్లాలో రయితుల దారుణబాధల బాపుటకై నేను మేజస్ట్రేటుఆజ్ఞను మీరినాను. వారు చెప్పుబాధలసంగతి విచారించుచున్నాను. ఆబాధితులకు సేవసేయుటకు ముందు విచారణతప్పదు. నాఅంతరాత్మకు తోచినట్లు దీనసేవచేయుట నావిధి." అని అందు తెల్పెను. అది నేరమో కాదో, ఏమియు తోచక, మేజస్ట్రేటు ఆకేసును వాయిదావేసెను. ఈవిషయములనే గాంధిగారు తక్షణం వైస్రాయికి, మాలవ్య మున్నగు జాతీయ నాయకులకు, పత్రికలకును తంతివార్తా పంపెను. అంతట పత్రిక లన్నిటిలో పెద్ద కోలాహలముకల్గెను. గాంధి చెప్పునది నిజమే నని, ఆయన కార్యశూరుడని స్పష్టమయినది. అంతట వారా కేసును రద్దుచేసుకొనిరి.

గాంధిగారు తనవిచారణ పూర్తిచేసిరి. వేలకొలది రయితు లక్కడి యక్రమములగూర్చి వాఙ్మూలములిచ్చిరి. శ్రీరాజేంద్ర

ప్రసాదు, వ్రజకిశోరబాబు* మున్నగు వకీలునాయకులాయనకు తోడైరి. అప్పుడే ఆయన గ్రామములలో కల్మషముతొలగించి, జనులకు విద్యను, పారిశుధ్యమును ఆరోగ్యపద్ధతులను నేర్ప దొడగిరి; అందుకు తన సబర్మతీఆశ్రమమునుండి, పూనా ఆశ్రమాదులనుండి సంఘసేవకులను రప్పించిరి; చాల పాఠశాలల బెట్టించి; జనులకు బోధించిరి. గాంధిగారి భార్యయగు కస్తూరిబాయియు, వారినాల్గవకొడుకగు దేవదాసునుగూడ, ఆకార్యములో పూర్తిగపాల్గొనిరి. రయితులు వారియం దనురక్తులైరి. ఆయన పంపు వార్త లాదేశమం దాందోళన తెచ్చెను. ఆనీలితోటదార్ల నీలివార్తలవిని వారిపై ప్రేమచే ప్రభుత్వ మశ్రద్ధగనున్నదని కల్లోలము రేగినది. ఒకవిచారణసంఘమును ప్రభుత్వమే పెట్టవలసివచ్చెను. అందు గాంధిగారినిగూడ సభ్యుడుగ నియమించిరి; వారువిచారించి, రయితుల మొర న్యాయబద్ధమనియు, వారికష్టముల దొలగింపవలెననియు ఏకకంఠముగ తీర్పునిచ్చిరి. రయితు లదనముగ నిచ్చుపన్నులను; నీలిరొట్ట నుచితముగ నిచ్చుషరతును ప్రభుత్వము-వారు రద్దు చేయించిరి. గాంధిగారు మనదేశమందు జరిపించిన మొకటి సత్యాగ్రహ మిట్లు జయమొందినది అంతటితో విడువక గాంధిగారక్కడ గ్రామాభివృద్ధికార్యములను జనులకు నేర్పిరి. ఈస్థితిలో హఠాత్తుగ పడమట నొకతుపానుపట్టెను.

---

* ఆయనయు అందులో సభ్యులు. ఈయన యిటీవలనే మరణించినారు. వ్రజకిశోరబాబు అప్పటికి ఆరాష్ట్ర రాజకీయ నాయకుడు. బీహారుశాసనసభలోను బయటను ఆయనచేసిన కృషిగూడ విచారణ సంఘ స్థాపనకు కారణమైనది.

18. మిల్లు సమ్మె

అహమ్మదాబాదులో చాల బట్టలమిల్లులున్నవి. వాటి యజమానులు గుజరాతీలు. చాలవరకు గాంధిగారి మిత్రులు. అది యూరపులో యుద్ధకాలము. సీమబట్టల దిగుమతి లేక, మన మిల్లుబట్టలకు గిరాకియు ధరలును హెచ్చినవి. యజమానుల లాభములకు లోటులేదు. గింజలధరలును హెచ్చినవి. కనుక కూలీలు తమజీతముల వృద్ధినికోరిరి. కాని యజమాను లొప్పు కోలేదు. తగవు హెచ్చినది. అంతట గాంధిగారు చంపారణ్ నుండివచ్చి చూచి మధ్యవర్తిద్వారా పరిష్కరించుకొమ్మనిరి. అందుకు కార్మికులొప్పుకొనిరి కాని మిల్లుదార్లు పంచాయితీని నిరాకరించిరి. కనుక విధిలేక పనివాండ్రు సమ్మెకట్టిరి. గాంధి గారే వారినాయకుడు. ఇట్లాయనకు మిత్రులగు మిల్లుదార్లతో పోరుగల్గెను. ఇంకొకచిత్రమేమన అప్పటి కాకార్మికులనాయకు రాలై వారికి సలహానిచ్చుచు గాంధిగారికి తోడ్పడిన శ్రీ అన సూయాబాయి ఆమిల్లుయజమానులలో ముఖ్యుడగు శ్రీఅంబా లాల్ సారాభాయిగారికి సోదరియే.

ఆపనివాండ్రు రెండువారము లుత్సాహముతో సమ్మె నాగించిరి. గాంధిగారు కార్మికులకు సత్యాగ్రహపద్ధతిని బోధిం చిరి. "శాంతిగనుండవలెను, సమ్మెకాలంలో మిల్లులందితరులు పనికి చేరినను, వారినిబాధించకూడదు. వ్యవసాయము; నేత,

కూలిపని మున్నగు మరొకవృత్తినేర్చి, సమ్మె ముగియువరకు వాటితో స్వతంత్రముగ జీవింపవలె, చందా సొమ్ముపైనే ఆధారపడకూడదు. సమ్మెదార్లెవరును రాజీయగువరకు మరల మిల్లులలో జేరకూడదు.” అని వారికాయన చెప్పి తరిఫీయతు చేసెను కొందరికి తన ఆశ్రమములో పనిచూపెను. కాని, కొందరికి పనులులేవు. మిల్లుయజమానులు శ్రీమంతులు; కనుక హెచ్చుజీతములకు క్రొత్తవారిని తెచ్చి మిల్లు పనులసాగించుకొనుచుండిరి. పనిలేని పాతవాండ్రు రెండు వారములగుసరికి కడుపుమంటచే రోషావిష్టులై, తమ కూడు కొట్టుపడిన క్రొత్త పనివాండ్రపైన తిరుగబడబోయిరి; గాంధిగారు వారిని హింసనుండి వారించిరి.

కొందరు తాళలేక, తమవ్రతమునకు భిన్నముగ మధ్యనే మిల్లులలో చేరబోయిరి. మిల్లుదార్లు కోటీశ్వరులు. వారిదివరలో సాలీనా లక్షలకొలది సంపాదించిరి. ‘కొన్నినెలలు పని నిల్చిపోయినను సరే, దాసులవంటి కూలీలతో మేము పంచాయితీ కొప్పుకోము; నిరాధారులగు సమ్మెదార్లు లొంగక తీరరు’ అని యెంచి పట్టుబట్టిరి. గాంధిగారికేమియు తోచ లేదు. సమ్మెనుండి జంకు పనివాండ్రకు నిగ్రహము కల్గించుటకై, గాంధిగారప్పు డుపవాస మారంభించిరి. ఆమహాత్ము డాహార మసలే మానెనని తెలియగనే, సమ్మెదార్లు సిగ్గుపడి మిల్లుపనికిపోక కట్టుగ నిల్చిరి.

మిల్లు యజమానులలోను, దేశంలో జనులందరిలోను గొప్ప ఆందోళన కల్గినది. 3 రోజుల ఉపవాసమగుసరికి, మధ్యవర్తి చెప్పిన ప్రకారమాతగువును మిల్లు యజమానులు ఫైసలు చేసుకొని, సమ్మెదార్ల జీతములను న్యాయంగా హెచ్చించిరి. 'గాంధిగారిట్లు కార్మికపక్షము వహించి, కూలి హెచ్చింపు కోరుట న్యాయమే నని, మిల్లుపనివాండ్రు స్వంత నౌకర్లు కారని, తరువాత మిల్లుయజమానులు గ్రహించిరి; వారికి గాంధిగారిపై ప్రేమ గౌరవములు హెచ్చినవి. గాంధిగారు కార్మికసమస్యల పరిష్కరించుటకదే యారంభం. అప్పటినుండి అహమ్మదాబాదు మిల్లులలో యజమానులకు పనివాండ్రకు ఎట్టి తగువు వచ్చినను, గాంధిగారే ఫైసలుచేయుచుండెడివారు. బొంబాయి మొదలగు స్థలములందు తరుచు మిల్లుదార్లకు కార్మికులకు సామరస్యములేక దీర్ఘకాలము సమ్మెకల్గి, పనిచెడి చాల ద్రవ్యనష్టము గల్గుచుండెను. అహమ్మదాబాదులో మాత్రము సాధారణంగా ఉభయకక్షులకును తృప్తి, సానుభూతి, లాభము కల్గి అందరును బాగుపడుచున్నారు; అందుకు గాంధిగారే ముఖ్యకారణము.

అహమ్మదాబాదు కార్మికు లప్పటినుండి గాంధిగారియందు గురిగల్గి ఆయన యేర్పర్చిన నిబంధనలప్రకారమే కార్మికసంఘం (ట్రేడుయూనియను) పెట్టుకున్నారు. దాని నియమావళియు, ఆచరణపద్ధతియు ఆదర్శరూపముగ నున్నవి.

19 ఖేరా సత్యాగ్రహము

ఈలోగా, ఇంకొక పెద్దసమస్య వచ్చెను. గుజరాతులోని ఖేరాజిల్లాలో 1916, 1917 సం॥రంలో పంటలు లేవు. పంటలు బొత్తిగ పోయినవి; పన్నులు చెల్లలేదు. సర్కారుద్యోగస్థులు పన్నులకై బీదరైతులనుగూడ నానా బాధలబెట్టిరి. బొంబాయిశాసనసభలో తీర్మానముచేయించి శ్రీవిఠలబాయి పటేలు మున్నగునాయకులు ఆసాలుపన్ను మాఫుచేయుమని ప్రభుత్వమువారితో వాదించిరి. అది బూడిదలోపోసినపన్నీరాయెను. పాతికపంటయే తేలితే సర్కారు రూలుప్రకారం పన్ను అంతయు రాయితీచేయవలె. ఆపాతికపంటయు అప్పుడాజిల్లాలో లేదు. ఉద్యోగస్థులు ¼ కన్న హెచ్చుపండినదనిరి; కాని బహిరంగవిచారణకొప్పుకోలేదు ఉద్యోగస్థులఒత్తిడిహెచ్చెను. అంతట రయితునాయకులు గాంధిగారి నాశ్రయించిరి. ఆయన ఆజిల్లాలో తిరిగి, రైతులవాదము నిజమని గ్రహించి, కలెక్టరును కలుసుకొని; రయితులతరఫున మాట్లాడెను; కాని లాభించలేదు. ఇంక చేయునదిలేక సత్యాగ్రహము చేయింప నిశ్చయించెను. ముందుగా జిల్లాలో చాలచోట్ల సభల జేసి, సత్యాగ్రహపుమూలసూత్రములను బోధించెను; ఆప్రకారము 'శాంతిగనుండెదము, మాఆస్తులు జప్తుచేసి వేలమువేసినను మమ్ము జైలుకంపినను సరే పన్నులనీయము; బిదవారి

పన్నులు కొట్టివేసినచో, శ్రీమంతులమైనను చెల్లింతుము. అని పట్టాదార్లను, సేవ్యదార్లను ప్రమాణములు చేసిరి. ఇట్లు సాత్వికనిరోధ మారంభమాయెను. చాలమంది ప్రజానాయకులు చూడవచ్చిరి; కొందరాయనకు సాయపడిరి. ఆయన నైతికసూత్రములు కొందరినాకర్షించినవి.

వారిలోనొకరు వల్లభభాయిపటేలు. అప్పటికాయన అహమ్మదాబాదులో గొప్పలాయరు. ఆయుద్ధపుచిత్రత గమనించి, ఆయన ఆయుద్ధరంగమున కురికెను. అప్పటినుండి గాంధిగారి కాయన కుడిభుజమై, వకీలుపనిమానుకొని జాతీయసేవ చేయుచున్నాడు. ఇట్లే శంకరలాలుబాంకరు, మహాదేవదేశాయి, అనసూయాబెను మున్నగువా రప్పటినుండి ఆయనకు సహాయకులైరి.

ఆసాత్వికనిరోధంవల్ల ఆజిల్లాలో పన్నులు చెల్లలేదు. సర్కారు ఉద్యోగస్థులెల్లెన పన్నురాబట్టజూచిరి; రయితుల చరాస్తులకు జప్తులు, వేలములు తెచ్చిరి. మనుష్యుల అరెస్టులు, దౌర్జన్యమును సాగించిరి. కాని రయితులు పన్ను చెల్లింపలేదు; వేలంలో కొనువారు లేరు. ప్రయత్నములన్నియు వ్యర్థంకాగా, ప్రభుత్వమువారు తుదకు రాజీకివచ్చిరి. భాగ్యవంతులు పన్నులు చెల్లించుటకు, బీదల పన్నులు సర్కారు మాఫుచేయుటకు ఉభయులు నంగీకరించిరి. ఈసత్యాగ్రహంవల్ల గుజరాతీలకందరకు ధైర్యము ఆత్మవిశ్వాసము హెచ్చెను.

ఉద్యోగులఅహంభావము తగ్గెను. మనదేశీయులకు సత్యాగ్రహ సిద్ధాంతముపై నభిమానమేర్పడెను; సంఘీభావము, సహకార బుద్ధి హెచ్చెను. బొంబాయి వర్తకులు సామాన్యులుగూడ ఆపమ్మెదార్లకప్పుడు చాల సొమ్ము చందానిచ్చిరి.

వాటివల్ల దేశమందు గాంధిగారిఖ్యాతి యింకను హెచ్చెను. గ్రామములలోనిరయితులకుకూలీలకునుఅభిమానము గల్గెను మన దేశమందును సత్యాగ్రహము మంచి సాధన మని, జయప్రదమని తేలినది. కాని సత్యాగ్రహము దేశమంత టను అమలుజరుగుటకుముందు, జనులఐక్యము, అంతశ్శక్తి యింకను బాగుగహెచ్చవలెను. అందుకై గాంధిగారు తన ఆశ్రమముద్వారాను ప్రచారమువల్లను దేశమంతటను కృషి చేసెను. జనులలో ఆర్థిక సాంఘికాది లోపములను, త్రాగుడు మున్నగు దురభ్యాసములను పోగొట్టి అభ్యుదయం కలిగించు టకు ఖద్దరు, సామాన్యభాష, మద్యనిషేధం, గ్రామపరిశుభ్రత ఇట్టి, నిర్మాణాత్మకమైన కార్యక్రమమును పత్రికాదులద్వారా ప్రజలలో ఆయన ప్రచారముచేయనారంభించిరి.

20. పంజాబుసంఘటన

బ్రిటిషుఅధికారులు మనదేశీయులను మనద్రవ్యసంపద లను యథేచ్ఛగ అందులో వ్యయపర్చిరి. 1914-1918 సం॥రం లలో మొదటి ప్రపంచయుద్ధము జరిగెను. ఈలోగా ప్రజల ఆర్థికబాధహెచ్చి, మనదేశమందాందోళన గల్గెను. ఆయుద్ధ కాలమందు తిలకు, బిసెంటు, ఆలీసోదరులు మున్నగు జాతీయ నాయకులను సర్కారువారు నిర్బంధమందుంచిరి. 'ప్రతిదేశపు పాలన ఆజనుల యిష్టప్రకారమే జరుగవలె. ఆస్వాయంనిర్ణయ సూత్రమును లోకమంతట నమలుచేయుటకే ఈయుద్ధము చేయుచున్నాము. ఈయుద్ధానంతర మీదేశపు పాలనగూడ ప్రజాయత్తము చేయుదుము' అని ప్రభుత్వమువారనిరి. ఆ ప్రమాణములను కొందరు మాత్రము నమ్మిరి. గాంధిగారు తన సహచరులతో కలిసి జిల్లాలలోతిరిగి ప్రచారముచేసి యుద్ధ సహాయక దళముల చేర్పరిచిరి. 'నిరాయుధులగు మనమిప్పు డాయుధములవాడి, ప్రభుత్వమునకు వారిచిక్కులలో తోడ్పడితే ఆంగ్లేయులహృదయము మారును' అని కొందరు విశ్వసించిరి. ఇంతలో ఆయన జబ్బుపడెను. అంతట మిత్రమండలికి జయ ముకల్గి, 1918 నవంబరులో యుద్ధ మంతమొందెను.

యుద్ధానంతరమున మనకు స్వపరిపాలనకు బదులు విచిత్రమగు (మాంటుఫర్డు) చట్టమువచ్చెను; "స్వాయం నిర్ణయ"పు వాగ్దానము హరించిపోయెను. ఆకొత్తచట్టము

ప్రకారము శాసనసభలలో కొందరికి సభ్యత్వము రాష్ట్రాలలో కొద్దిమందికి మంత్రిత్వాదులు నేర్పడును; కానివారికిని సరియైన అధికారమీయలేదు, ప్రజలకు గట్టిహక్కులు లేవు. ఈశుష్క సంస్కరణచే, ఆడంబరము, పన్నులబాధ, హిందువులలో కులతత్వభేదము, హిందూ మహమ్మదీయులమధ్య జాతివైషమ్యపు తగువులును పెరిగెను. అప్పుడే ప్రజల వాక్స్వాతంత్ర్యమరికట్టుచు మరొకచట్టమునుగూడ ప్రభుత్వమువారు తెచ్చిరి. అదే 'రౌలటుబిల్లు.' బ్రిటిషువారు కృతజ్ఞతకు బదులు కృతఘ్నత జూపెదరనితోచెను. గాంధి మొదలగునాయకులు దానిని ప్రతిఘటింప దేశమంతటను సభలుచేయించి, అర్జీలిప్పించి ఆందోళన చేయించిరి. కాని సర్కారువారు నిర్లక్ష్యముచేసి, దానిని అమలునకు తెచ్చిరి.

అంతట గాంధిగారు విసుగుజెంది, 1919 మార్చిలో బొంబాయిలో 'సత్యాగ్రహ' సభను స్థాపించిరి. 'రౌలటు చట్ట'మును ఖండించుచు కరపత్రముల బ్రచురించిరి. ఆసాలు ఏప్రిలు 6 వ తేదీనుండి 13 వరకు సత్యాగ్రహవారముగ భావించి, వ్రతదినముగ 6 వ తేదీని దేశమంతటను జనులు హర్తాళముచేయ సూచించిరి. ఆరోజున జనులు ధ్యానంచేయవలె; లౌకికకార్యములు కట్టిపెట్టవలె. ఆ సాయంకాలము ప్రతిచోట సభలజేసి నిగ్రహముదెల్పు తీర్మానముల జేయవలె. దేశమందన్ని పట్టణాలలో హర్తాళము జరిగెను: నగరమునందు

సంచారము, వ్యాపారములేవు. ఈరీతిని మంచి ప్రబోధముకల్గి నది. అంతట ప్రభుత్వోద్యోగులు కోపించి, చాలచోట్ల అరెస్టులు, సభలపై పోలీసు అశ్వికులదాడిని, నిరోధమును జరిగించిరి. ముఖ్యంగా పంజాబులో నుద్యోగులు దౌర్జన్యము చేసిరి; అచటివా రనేకులు లోగడప్రభుత్వసైనికులై, మహా యుద్ధమున బ్రిటిషువారి కండయై ప్రస్తుతం పింఛనుతీసుకొను చుండిరి. ఆ ప్రజల కుపకారములకు బదులు క్రొత్తనిరోధములు రాగా, సహజముగ వారుద్రేకమొంది, మహాసభలందు తమ దుఃఖమును తెల్పిరి. వారికి శాంతిని అహింసను బోధించుటకు గాంధి, మాలవ్య మున్నగువారు యత్నించిరి; కాని వారినెవ్వ రిని పంజాబుకు ప్రభుత్వమువారు రానీయలేదు. పంజాబులోని సత్యపాలు, ధునిచందు మున్నగు ప్రజానాయకుల నరెస్టుచేసిరి. పంజాబు సరిహద్దువద్ద గాంధిగారి నరెస్టుచేసి, బొంబాయిలో దింపి, మరల పంజాబునకు రాకుండ నిషేధించిరి. గాంధిగారు బహిష్కృతజాతీయగ్రంథముల ప్రచారరూపముగ సత్యా గ్రహం సాగించిరి. కాని అహింసాపద్ధతి క్రొత్తయై కొన్నిచోట్ల రక్తపాతము కలిగెనని, పంజాబులో పరిస్థితి చాల తీవ్రమా యెనని, తెలిసి, ఆయన ఆసత్యాగ్రహమును నిల్పియుంచిరి.

ఆసత్యాగ్రహవారపు ఆఖరురోజున 1919 లో హిందూ సంవత్సరాదియగుఏప్రిలు 13వ తేదీని దేశమందంతటను సభలు జరిగెను. అమృతసరపురపు "జలియన్వాలాబాగు" తోటలో

శాంతముగ సభ చేయు నిరాయుధులగు వందలకొలది జనులను ప్రభుత్వసేనాని డయ్యరు మరఫిరంగులతో కాల్చి చంపించెను. పంజాబులో సర్కారు సైనికశాసనము పెట్టిరి. జనులకు నిర్బంధములు, బాధలు హెచ్చించిరి. ఆరునెలలవరకితర ప్రాంతములవారిని పంజాబుకు రానీయలేదు. తరువాత కాంగ్రెసు తరఫున నెహ్రూలు, దాసు, మాలవ్య, జయకరు మున్నగు న్యాయవాదులు, గాంధిగారు పంజాబు దుండగములగూర్చి శ్రద్ధతో అహోరాత్రములు విచారణ జరిగించి, రిపోర్టు తయారుచేసిరి. సాక్ష్యం పెట్టుటకు, రికార్డు చూపుటకు సర్కారు ఉద్యోగులకును వారవకాశమిచ్చిరి; కాని, సర్కారు కలిసిరాలేదు. తమ ఆధిక్యమునకు భంగంకలుగుననియో, లేక తాము పాల్గొన్నను విచారణఫలితంలో సర్కారుచర్యలకు వ్యతిరేకంగా న్యాయము తేలి, అట్టి రిపోర్టుకు తామును సమ్మతింపవలసి వచ్చునను భీతివల్లనో వారు జంకినారు. ఆ దారుణచర్యలకు ప్రభుత్వోద్యోగులే కారకులని, విచారణ సంఘపు రిపోర్టువలన స్పష్టమాయెను; తరువాతను ప్రభుత్వము ఒకకమిటీని పెట్టిరి; కాని, అందులో న్యాయమైన విచారణ జరిపించలేదు; తమ తీర్పుప్రకారము తప్పుచేసిన ఉద్యోగస్థులను క్రమరీతిని శిక్షింపలేను.

21. యంగుఇండియా

సత్యాగ్రహసిద్ధాంతములను, జాతీయభావములను జనులలో ప్రచారముచేయుటకై, గాంధిగారు 1919 ఏప్రిలునుండి ఇంగ్లీషులో 'యంగుయిండియా' గుజరాతీలో 'నవజీవన్' అను వారపత్రికలను అహమ్మదాబాదునుండి సాగించిరి. ఇట్లే హిందీలో గూడనవజీవన్ పేరుతోనే వారపత్రికనుప్రచురింపజేసిరి. వాటికి విశేషప్రచారము కల్గెను. ఒకప్పుడు 40 వేలవరకు చందాదారులుండిరి. యంగుఇండియాలోని ముఖ్యవ్యాసములు మన దేశపు ముఖ్యవార్తాపత్రిక లన్నిటిలో (తర్జుమాయై మన మాతృభాషా పత్రికలలోను) ప్రచురింపబడుచుండెను. ఈరీతిగా అహింస, సత్యవ్రతము, స్వదేశీదీక్ష, ఖద్దరుప్రాముఖ్యము, అస్పృశ్యతానివారణ, హిందూముస్లిము ఐక్యత, గ్రామోద్ధరణము, స్త్రీలయభివృద్ధి, స్వభాషావ్యాసంగము, సత్యాగ్రహము నడుపుపద్ధతి, వీటినిగూర్చి గాంధిగారి సిద్ధాంతములు జనులందరిలో వ్యాపించెను. ఆంగ్లేయులుగూడ యంగు ఇండియావ్యాసముల నాతురతతో చదువుచుండిరి

కాంగ్రెసు వార్షికసభలలోను గాంధిగారి ప్రజ్ఞాశక్తులు తెలియవచ్చెను. 1919 లో సత్యాగ్రహసభతో ఆయన దేశమున ప్రముఖుడాయెను. ఆయన నిగ్రహి, ధీరుడు, స్వార్థత్యాగి, నిష్కళంక దేశభక్తుడు అని జనులందరికి స్పష్టమాయెను. కాంగ్రెసు అంతరంగచర్చలలోను తీర్మానముల చిత్తుల

తయారులోను ఆయన పాల్గొనెను. జలియన్ వాలాబాగు హత్యలోని కీర్తిశేషుల స్మారకచిహ్నపు ట్రస్టీలలో నొకరై, గాంధిగారు అందుకు బొంబాయి మున్నగుచోట్ల చాలసొమ్ము చందా వసూలుచేసిరి. అప్పటినుండి ఎన్నియో జాతీయకార్యముల నాయన చందాసొమ్ములద్వారా జరిపియున్నారు.

కాంగ్రెసుకప్పటికున్న రాజ్యాంగము పురాతనపద్ధతిది. సరిగా కార్యక్రమము నడుపుటకు క్రొత్తరాజ్యాంగము కావలె. గాంధిగారు సర్వసమ్మతితో నూతనకాంగ్రెసునిర్మాణమునకు నియమావళిని తయారుచేసిరి. అది కాంగ్రెసువారి ఆమోదమును పొందెను. ఆప్రకారం ప్రతినిధుల సంఖ్యకు తగుమితి యేర్పడెను. కార్యదర్శులు, కార్యసంఘసమితి, రాష్ట్రీయసమితులు క్రొత్తకట్టుదిట్టములక్రింద బాగుగ పనిచేయదొడగెను. దాని 'కమిటీ'లు సంవత్సరముపొడుగున శ్రద్ధతో పనిచేయుట, కాంగ్రెసుచేయు తీర్మానములను పొలుపొడుగునను దేశమంతటను ఆయాప్రాంతములలో అమలుజరుపుట, మధ్య మధ్య కార్యవర్గమువారు ఆయాపనులను బాధ్యతతో పరిశీలన చేయుటయు ప్రారంభమాయెను

22. అసహయోగము

ప్రభుత్వపు అక్రమచర్యల విజృంభణకు ప్రతిక్రియగ, అప్పుడు గాంధిగారు 'నాన్-కో-ఆపరేషను' (=అసహయోగ) ఉద్యమ మారంభించిరి. బ్రిటిషుపాలనకు బలమిచ్చు కొన్ని ప్రభుత్వసంస్థలలో ప్రజలు పాల్గొనకుండుట దాని ముఖ్యసూత్రము. 1920 లో ముందు ముస్లిముల ఖిలాఫతుసభలోను, అంతట గుజరాతురాష్ట్రీయసభలోను, గాంధిగారి సిద్ధాంత మొప్పించిరి. ఇంతలో అనాలు సెప్టెంబరులో కాంగ్రెసు ప్రత్యేక మహాసభ కలకత్తాలో జరిగినది. అందులో గాంధిగారి తీర్మానంపైన తీవ్రచర్చ జరిగినది. కొందరునాయకులు వ్యతిరేకించిరి, గాని తీర్మానము నెగ్గినది. తరువాత అనాలు డిశంబరులో నాగపురంలో కాంగ్రెసువార్షికసభ జరిగినది. అందులో దాసు నెహ్రూ లజపతిరాయి మున్నగు నాయకులందరును మనస్ఫూర్తిగ గాంధికి తోడ్పడిరి. 'అసహయోగ' పు తీర్మానమును కాంగ్రెసువారి పూర్ణాంగీకారము పొందినది. అప్పటినుండి గాంధిగారే జాతీయనాయకులైరి.

ఈ అసహయోగపు తీర్మానం ప్రకారం ప్రభుత్వవిధానంక్రింద జరుగు పాఠశాలలను, కళాశాలలను, కోర్టులను, శాసనసభలను, కల్లుఇజారాపాటలను, విదేశవస్త్రములను, దేశీయులందరును బహిష్కరించవలెనని నిశ్చయమయినది.

న్యాయమైన శాంతిపద్ధతులద్వారానే పోరి కాంగ్రెసు వారు స్వరాజ్యమును సాధింపవలెను.

'స్వరాజ్య'మనగా వీలైన బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములోపలను, వీలుగానియెడల, సామ్రాజ్యముతో సంబంధము లేకుండను స్వపరిపాలనము జరుపుట అని గాంధి నిర్వచించెను. ఆనిర్వచనను కాంగ్రెసుసభ అంగీకరించెను. హిందూముస్లిము మైత్రి, మద్యనిషేధము, ఖద్దరు, అస్పృశ్యతానివారణ వగైరా తీర్మానములు గూడ కాంగ్రెసులో నెగ్గినవి. అప్పటినుండి, యీనిర్మాణకార్యక్రమము కాంగ్రెసు ప్రణాళికలో ముఖ్యభాగమైనది. అంతట బజాజు టాగూరు మున్నగు కొందరు మహనీయులు సర్కారుబిరుదులను, కొందరుద్యోగములను వదలిరి. దాసు, నెహ్రూ, రాజేంద్రప్రసాదు, శ్రీనివాస అయ్యంగారు, ప్రకాశం మున్నగు గొప్పన్యాయవాదు లనేకులు, నెలకు వేలకొలది రూపాయల రాబడినిచ్చు తమ వృత్తులను వదలిరి. వారందరును గాంధిగారికి ముఖ్యసహాయకులైరి. గాంధిగారంతట దేశమంతట తిరిగి తమ కార్యక్రమమును ప్రచారముచేసినారు.

1921 సాలంతయు ఆప్రణాళిక దేశమంతటను అమలు జరిగెను. కల్లుపాకలను, విదేపుబట్టల దుకాణములను, కాంగ్రెసుతరఫున వాలంటీర్లు (ఐచ్ఛికసేవకులు) నిరోధించిరి. ఇదే 'పికెటింగు. యువకులను వాలంటీర్లుగజేర్చి, వారిద్వారా,

కార్యక్రమము నడిపించుపద్ధతి, గాంధిగారికి దక్షిణాఫ్రికాలో అలవడెను. ఆయనసూచనపైన జవాహర్లాలు, బులుసు సాంబమూర్తి మున్నగు యువకనాయకు లాయుద్యమమును సాగించి సీమబట్టలను, కల్లంగడులను 'పికెటు' చేయించిరి. అది ప్రజలకు క్షేమకరమయినది. కాని, ఆవ్యాపారములు తగ్గగనే సర్కారు రాబడి, సీమవ్యాపారుల లాభమును తగ్గెను. అందుకు ప్రభుత్వమువారాగ్రహించి, శాంతిస్థాపనకని, జాతీయనాయకులను 'పికెటు'చేయు యువకులను అరెస్టుచేయించి జైలులోనుంచిరి. ఇకపై మెట్టు'శాసనధిక్కారము'అనగా చెడుచట్టముల నుల్లంఘించుట. అన్యాయము సాగించు ప్రభుత్వమునకు పన్నులీయకుండుట. అందుకు ముందు జనులలో ఐక్యత, పూర్ణత్యాగముతోబాటు, అందరిలో ఏకీభావముండ గావలె. హిందువులతోబాటు ముస్లిములు కలసరావలెను. ఆరోజులలో ముస్లిములు* 'ఖిలాఫతు'ను గూర్చి ఆందోళనచేయుచుండిరి.

అందుకు గాంధిగారు తోడ్పడిరి. ముస్లింనాయకులు స్వరాజ్యాందోళనకు అసహయోగపద్ధతికి సాయపడునట్లు చేసిరి.

ఇట్లు ఆ ఉద్యమము బలపడి, ప్రభుత్వముపైన నివసింపు ప్రబలెను. దానినరికట్టి జనులలో రాజభక్తిని పురికొల్ప

* అన్నిదేశముల ముస్లిములపైన ఒకముస్లిం సుల్తాను 'ఖలీఫా' గా నుండి పాలించు పదవినే ఖిలాఫత్ అందురు. అది ఆనాడు టర్కీసుల్తానుకుండెను. దానిని బ్రిటిషు ప్రభుత్వము 1919 లో తొలగించెను.

టప్పైకే, ప్రభుత్వమువారప్పుడింగ్లండునుండి బ్రిటిషుయువరాజుచే నీదేశమందుసంచారముచేయించి, జనులందరాయుత్సవములలో పాల్గొనవలెనని బోధించి తొందరచేసిరి. యువరాజుపైన వ్యక్తిగతంగామనకెట్టి కోపమును లేదు; కాని ప్రభుత్వపు పలుకుబడిని హెచ్చించుటకే సర్కారువారాసంచారము పెట్టినందున, దీనిని బహిష్కరింపవలెనని గాంధివర్గ రానాయకులుప్రచారముచేసి, అందుకు వాలంటీరుదళముల నేర్పర్చిరి. యువరాజురాకసందర్భమున వైస్రాయి (రీడింగుప్రభువు)గాంధిగారితో రాయబారము చేసెను; కాని 'ప్రజలహక్కుల మన్నించవలె. ముస్లింనాయకులైన 'అలీ' సోదరులనుజైలునుండివిడువవలె' నని గాంధిగారు షరతుపెట్టిరి. అందుకువైస్రాయి సమ్మతించనందున రాజీజరుగలేదు. గాంధిగారి ప్రబోధమున దేశమంతట సంపూర్ణహర్తాళము జరిగెను. జనులారోజున 'వ్యాపారముల మూసి విచారము సూచించిరి. బొంబాయివంటి కొన్నిపురములందు పోలీసు ఉద్యోగుల జబర్దస్తీవలన జనులలో ఉద్రేకము కలిగినది. కొందరు పోలీసువారిపై తిరుగబడి కొట్టిరి. వెంటనే పోలీసువారు జనులనులాఠీలతోకొట్టి; తుపాకులతో కాల్చిరి. హర్తాళము బాగాజరిగినను దౌర్జన్యము జరిగినదని గాంధిగారు విచారించిరి. అప్పుడాయన బొంబాయిలోనే యుండి, ఎట్లో శాంతిని నెలకొల్పిరి. జనులకు అహింసాతత్త్వము పూర్తిగ అలవడనందున, గాంధిగారు సత్యాగ్రహ మాపివేసిరి.

ఖద్దరువ్యాప్తి, అహింస; అస్పృశ్యతానివారణ మున్నగు నిర్మాణకార్యక్రమమును దేశమంతటి ప్రజలు పూర్తిచేసిన యెడల ఒకయేడాదిలోనే స్వరాజ్యమువచ్చునని గాంధిగారు 1921 లో చెప్పి, దేశమంతటను తిరిగి, తీవ్రప్రచారముచుజేసిరి. కాంగ్రెసుకార్యమునకై కోటిరూపాయలు వసూలై, దేశమున నాట్నఖులు వ్యాపించెను. కాని, ఆకార్యక్రమము ఇంకను పూర్తిగ ప్రజలలో నాటుకొనలేదు.

1921 సాలాఖరున అహమ్మదాబాదులో కాంగ్రెసు మహాసభ జరిగెను. ఇదివరలోవలె మహాసభకు పెద్దబంగళా యిల్లు కట్టుటకుబదులు శుద్ధఖద్దరుతో విశాలమైన డేరాలను నిర్మించిరి; నీటివసతి, ఆహారము చక్కని ఆరోగ్యపద్ధతులతో సమర్చిరి. వాలంటీర్లశిక్షణకూడ చాలబాగుగ జరిగెను. అక్కడి ఏర్పాటులను గాంధిగారు స్వయముగ జేయించిరి.

ఆసభవారు 'అసహయోగ'మును ఖాయపర్చి ప్రభుత్వ సంస్థల బహిష్కారమును బలపర్చిరి. జాతీయవిద్యాలయము లను పంచాయితీకోర్టులను స్థాపింప నిర్ణయమాయెను. ప్రభు త్వపు చెడుశాసనములను శాంతముగ సమిష్టిగ ఉల్లంఘించు టకును, తదంగముగపన్నుల చెల్లింపును ఆపుచేయుటకును గాంధిగారు సూచించిరి. అందుకు కాంగ్రెసు అంగీకరించెను. పన్నులవసూలునకై రయితులఆస్తులను వేలంవేయుచురు; ఉద్యో గస్థు లెంతైన జబర్దస్తీచేయుచురు. ఐనను, జనులందరును

పూర్ణశాంతితో నుండవలెను. ఇతరులపైన రయితులు దౌర్జన్యముచేసిన శాసనోల్లంఘనోద్యమమునకు భంగముకల్గును. సత్యాగ్రహాయుద్ధమున కహింసయే మూలకందము. అట్టిపరిస్థితులున్న చోటనే పన్నులచెల్లింపును నిరాకరింపవచ్చును. ఈఉద్యమము నుగూర్చి ఇతరనాయకుల కనుభవములేదు. కనుక గాంధిగారే డిక్టేటరు (నియంత)గ నుండి వీలైనచోట దానిని నడుపుటకు తీర్మానమైనది. 1922 ఆరంభమున సర్వపక్షసభ జరిగి, వైస్రాయికి దేశీయుల ప్రతినిధులు రాజీసందేశమంపిరి, కాని రీడింగు ప్రభువు దానిని నిరాకరించెను. అంతట కొద్దిరోజులలో గుజరాతులోని సూరతుజిల్లా బర్డోలీతాలూకాలో పన్నులనిరాకరణ మారంభింతుమని గాంధిమహాత్ముడు 1—2—1922 తేదీన వైస్రాయి కంత్యసందేశమంపెను. ఆయన ఆప్రాంతీయు లందరిని సత్యాగ్రహయోధులుగ తరిఫీదుచేసెను. ఆతాలూకాలో కొందరిదివరలో దక్షిణాఫ్రికాకువెళ్ళి, గాంధిగారినాయకత్వముకింద, అక్కడి ప్రభుత్వమునకు పన్నులనీయ నిరాకరించినవారే. అధీరులెన్ని కష్టములైన సహించి, శాంతముగ పోరుటకుసిద్ధమైరి.

23. యరవాడ జైలు

ఇట్లు రంగము సిద్ధమైనది. ఈస్థితిలో 5-2-1922 తేదీన సంయుక్త రాష్ట్రమందొకమూల (చౌరి చౌరాలో) జనులు పోలీసులపై కోపించి, వారున్నగృహమును తగులబెట్టిరి. కొందరు పోలీసులందులో చచ్చిరి. మద్రాసులోను కొంచెమల్లరి జరిగినది. కనుక, దేశమందహింస యింకను సరిగా యేర్పడలేదని తోచి, గాంధిగారా సత్యాగ్రహయుద్ధమును వెంటనే ఆపుదలచేసి ప్రస్తుతమింకను నిర్మాణకార్యక్రమమునే జరుపగోరిరి. ఇట్లు ఆయన చక్రమును వెనుకకుత్రిప్పగా, బర్డోలీవంటి చాలచోట్ల అసంతృప్తి గల్గెను. గాంధిగారిఖ్యాతి కొంచెము తగ్గెను. అంతట 13-3-22 తేదీని ప్రభుత్వము సబర్మతీ ఆశ్రమమందు గాంధగారి నరెస్టుచేసి, ఆయనపై రాజద్రోహపు కేసును బెట్టిరి. సెషన్సుజడ్జియగు బ్లూఫీల్డుదొరయెదుట, యంగు యిండియాలో గాంధిగారు లోగడవ్రాసిన మూడువ్యాసములు రాజద్రోహము'ను ప్రేరేపించునవని సర్కారువారుఆరోపించిరి.

గాంధిగారానేరమునంగీకరించిరి; నేనిదివరలో బోయరు, జూలు, యూరపుయుద్ధములందు ఈసామ్రాజ్యమునకుసహాయము చేసినాను; కాని, వారు స్వరాజ్యమిచ్చుటకుబదులు పంజాబు, ఖిలాఫతుసంఘటనల కలిగించువల్లను, ప్రభుత్వోద్యోగులన్యాయచర్యల జరిగించుటవలనను, బ్రిటిషువిధానమందు నాకు నమ్మకము నశించినది. ఇక రాజభక్తి కవకాశములేదు.

నేజేసినది 'లా' ప్రకారము గొప్పనేరమే, కాని అది నైతిక
ముగ ఉత్తమధర్మము. కనుక నాకు పూర్తిగ శిక్షవేయవచ్చు"
నని తెలుపుచు గాంధిగారు గొప్పస్టేటుమెంటు నిచ్చిరి. మహా
త్ముడు కోట్లకొలది జనులకు పూజ్యుడని జడ్జియు గుర్తించెను.
కాని చట్టంప్రకారం దోషి, కనుక [18-3-22 తేదీని) గాంధి
గారి కారేండ్ల శిక్షవిధించెను. ఆయన యరవాడజైలులోనుండి
తపస్వియై నూలువడుకుచు గ్రంథముల జదువుచు నుండెను.

ఈలోగా పరిస్థితులు మారెను. సత్యాగ్రహాపుపట్టును,
త్రివిధ బహిష్కారతీవ్రతయు తగ్గెను. దాసు మోతీలాలు
మున్నగు కొందరు నాయకులు శాసనసభలలో నుండియే
ప్రభుత్వమును ప్రతిఘటింప దలచిరి. కాంగ్రెసులో చీలికలు
హెచ్చెను. మద్రాసు ప్రాంతమున బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణుల
మధ్యను, ఉత్తర దేశమున హిందూముస్లిముల మధ్యను, కలహ
ములు పెరిగెను. అప్పుడు 1924 జనవరి నెలలో గాంధిగారికి
హఠాత్తుగ చాల జబ్బుచేసెను. వెంటనే పొత్తికడుపులో శస్త్ర
చికిత్స చేయవలసివచ్చెను. యరవాడ జైలునుండి ఆ ప్రక్క
నున్న ఆసుపత్రి కాయనను తెచ్చిరి. 'మేడక్' అను
సర్జను ఆపరేషను చేసెను. గాంధిగారి నిగ్రహశక్తివల్ల, ఆ
గండముగడచి, ఆయన మరల క్రమముగ ఆరోగ్యమొందెను.
జైలులో చాల నీరసించినందున 1924 సం॥ ఫిబ్రవరి 5వ తేదీని
ప్రభుత్వమువారు ఎట్టిషరతులు లేకుండ గాంధిగారిని విడచిరి.

దాసుగారు 1925 లో జబ్బుచే మరణించిరి.) ఆపక్షమును బల పర్చుటకై అక్కడి రాజకీయకార్యక్రమ మంతను గాంధిగారు 'స్వరాజ్యస్టు' లకే ఒప్పగింపజేసిరి. తాము దేశమంతటను, నిర్మాణ కార్యమునే సాగించిరి.

25. గాంధిసందేశం

అంతట జవాహర్లాలు వగైరాలు యువకపక్షనాయకులై, అన్నిప్రాంతములలోను దేశమును తీవ్రకార్యక్రమమునకు తయారుచేసిరి. 'స్వరాజ్య' నిర్వచనమందును, కార్యక్రమమందును పెద్దలతో విభేదములు హెచ్చెను. 1928లో అన్నిపక్షాల వారిష్టపడు రాజకీయప్రణాళికను మోతీలాలుగారి అధ్యక్షత నొక కమిటీవారు తయారుచేసిరి. అదియే 'నెహ్రూకమిటీ రిపోర్టు. వారు "భారతీయులగమ్యము బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములోనుండు బాధ్యతాయుతప్రభుత్వము" అనినిర్వచించిరి. సామ్రాజ్యమునకు లోబడని పూర్ణస్వాతంత్ర్యమే మన గమ్యమని, యువకుల వాదము. 1928 ఆఖరున కలకత్తా కాంగ్రెసులో ఈభిన్నపక్షాల నాయకులగు నెహ్రూ (తండ్రీకొడుకు) లిద్దరిమధ్య సంఘర్షము వచ్చెను. 'ఒక యేడాదిలో నెహ్రూరిపోర్టులో చెప్పిన స్వరాజ్యాంగమును బ్రిటిషువారిత్తురా, సరే, లేకుంటె ఇక పూర్ణస్వాతంత్ర్యమే కాంగ్రెసులక్ష్యమని గాంధిగారు రాజీచేసి; అట్టి

తీర్మాన మాసభలో మంజూరుచేయించిరి. ఏడాదిలో ప్రభుత్వము వారు 'నెహ్రూరాజ్యాంగ'మునమలుపరచలేదు. 1929 సాలాఖరున కాంగ్రెసుసభ లాహోరులో జరిగెను. దానికి గాంధిగారే అధ్యక్షులుకావలెనని, హెచ్చురాష్ట్రములప్రతినిధులు సూచించిరి; కాని ఉదారుడగు గాంధిగారందుకు నిరాకరించి, ఈసారి యువకనాయకు లధ్యక్షులగుట న్యాయమని చెప్పి, జవాహర్లాలు పేరు నందుకు సూచించెను. 'అట్లే కాంగ్రెసుకమిటీవారు ఖాయపర్చిరి. వైస్రాయి ఇర్విను ఇప్పటిహాలిఫాక్సు ప్రభువాండిసెంబరులో కొంత రాజీమాటలు జరిపెను. గాంధిగారాయనతో చర్చించిరి. ఇర్వినుగారిమాటలు తీయగనున్నను, క్రియశూన్యమైనది. అంతట 'పూర్ణస్వాతంత్ర్యమే కాంగ్రెసు లక్ష్య' మని తీర్మానము నామహాసభలో గాంధిగారే ఉపపాదించిరి. ఆతీర్మానమును, స్వరాజ్యసాధనకై వెంటనే సమిష్టిశాసనోల్లంఘనమును జరిగించవలెనను తీర్మానమును, మహాసభవారుత్సాహముతో నామోదించిరి. 1930 జనవరిలో కార్యసంఘంవారు గాంధిగారినే అందుకు 'నియంత'గ నేర్పర్చిరి. ప్రజాక్షేమమునకై ఈక్రిందిపనుల త్వరలో చేయుదుమని ప్రభుత్వమువారు వెంటనే వాగ్దానముచేయవలె, లేకున్న శాసనోల్లంఘనము నారంభింతుమని కాంగ్రెసుతరఫున గాంధిగారు వైస్రాయికి తెల్పిరి.

1. దేశమంతట త్రాగుడును మాన్పించుట.

2. కాసు (పౌను)కు 15 రూపాయలచొప్పుననే మారకము నిర్ణయించుట.

3. భూమిపన్నును సగమునకైనను తగ్గించుట. దాని విధానము పైన శాసనసభకధికారమిచ్చుట.

4. ఉప్పుపైన సర్కారుపన్నును రద్దుచేయుట.

5. సేనసిబ్బందికి ప్రభుత్వము పెట్టు ఖర్చును చెరిసగముకైనను తగ్గించుట.

6. సర్కారు పెద్దఉద్యోగులకిచ్చుజీతమును సగమునకో ఇంకా క్రిందికో తగ్గించుట.

7. స్వదేశీ సరుకుల రక్షణకై విలాయితీబట్టలపైన తగు సుంకాలను విధించుట.

8. ఈదేశపురేవులమధ్య భారతీయుల స్టీమర్లే తిరుగునట్లు తీరనౌకలరక్షణకు చట్టముచేయుట.

9 ఖూనీ, దానిప్రయత్నమునకు తప్ప, తక్కిన నేరములకు జైలులోనున్న ఖైదీల నందరిని వదలిపెట్టుట; లేదా వారిని మామూలుకోర్టులలో విచారించుట; అప్పుడున్న రాజకీయపు కేసులను, పీనలుకోడ్డు 124 ఏ సెక్షను, 1818సం॥ 3 వ రిగ్యులేషను వగైరాలను, రద్దుచేయుట.

10. సి. ఐ. డి శాఖను ఎత్తివేయుట, లేదా అందుపైన ప్రజాప్రతినిధుల కధికారమిచ్చుట.

11. న్యాయనిబంధనకు లోబడి, ఆత్మరక్షణకై ఆయుధముల వాడుటకు జనుల కనుమతి నిచ్చుట.

ఇట్టిపరతులతో సందేశమును గాంధిగారు రెజినాల్డు రెయినాల్డ్సు అను భారతహితైషియగు ఆంగ్లమిత్రునిద్వారా 1930 ఫిబ్రివరిలో పంపెను. అయితే మరల వైస్రాయి కీసందేశమెందుకు? అందును స్వరాజ్యమే కోరిక. ఈకొద్దిసంస్కరణల మాత్రము కోరుటలో మహాత్ముని భావమేమి? గొప్పయుద్యమముల నారంభించునప్పుడు (ఇప్పటి 'నవనాగరిక' యుద్ధములంమువలె దొంగపాటునకాక) ప్రతికక్షికి ముందుగా తెలిపి న్యాయముచేయుటకుఅవకాశమిచ్చుటయు, లోపమంతయు ప్రతికక్షిదే అని లోకమంతటికి స్పష్టపర్చుటయు, సత్యాగ్రహుల సంప్రదాయము. మరియు, వెంటనే పూర్ణస్వరాజ్యమీయక పోయినను, భారతక్షేమమునకవసరమగుకొన్నిముఖ్యసంస్కరణలనైన బ్రిటిషువారీయనియెడల వారిధోరణి యేమిమారలేదని, వారిమాట నీటిమూటయన్ని లోకులందరికిని స్పష్టమగును.

ఈ 11 సంస్కరణలు జాతీయత కావశ్యకములని, బ్రిటిషువారు సులభముగ మనకీయదగినవని, మితవాదులుగూడ నంగీకరించిరి. వాటినిగూడ ప్రభుత్వము నిరాకరించినప్పుడు, జనసమ్మతమగు ముఖ్యసంస్కరణములను తప్పక చేసెదమని 1929 సెప్టెంబరులోను, డిసెంబరులోను వైస్రాయి తెల్పినమాట సదుద్దేశపూరితంకాదని, మితవాదులకును స్పష్టమగును. అట్టి స్థితిలో వర్తకులు మితవాదులుగూడ రాబోవు సత్యాగ్రహములో చేరి తోడ్పడవలె; అట్లు చేరనివారు నిజముగ భీరులు, దేశభక్తులు కారని విశదమగును.

గాంధిగారు కోరిన ఈ 11 విషయాలు చాల సబబైనవి. వీటిని కోరుటు గాంధిగారి రాజనీతి చాతుర్యమునకు నిదర్శనము. ఇందు దేశభాగ్య మెట్లిమిడియున్నదో చూడుడు.

1. తాగుడు:—మద్యపానము మన యుష్ణదేశీయుల కెంతో హానికల్గించి సంఘమును పాడుచేయుచున్నది. కల్లుపాకల నేలంవల్ల సర్కారుకు సాలీనా చాలా లాభమువచ్చుచున్నది. కాని, అందుకుపదిరెట్లు ప్రజలసొమ్ము నష్టమై వారి దేహములును చెడిపోవుచున్నవి.

2 కాసురూపాయల మారకము:—పూర్వపు మారకప్రకారం కాసుకు రు15లు: తరువాత కాసు రేటును రు13-8-0గ సర్కారువారు మార్చినారు. సాలీనా మనప్రభుత్వము బ్రిటిషు ఉద్యోగుల జీతములు పింఛను వగైరాలు వరుసగ నీయవలె. కనుక వారికెక్కువ కాసులీయవలసివచ్చి, సర్కారుఋణభారము హెచ్చి, కోట్లకొలది రూపాయల నష్టమేర్పడినది. మన వ్యాపారస్థులకును ఇది చాలనష్టకరము. మనదేశపు సరుకులను విదేశములందు 1 కాసుకమ్మిన, రు15లకు బదులు రు 13-8-0 మారినవచ్చును. విదేశపువర్తకులు వెనుక రు 15-0-0 కమ్మి, కాసు గ్రహించువారు, ఇప్పుడు రు 13-8-0 లకే ఆసరుకు నమ్మియు వెనుకటివలె కాసును పొందుదురు. కనుక సీమసరుకులను మనదేశపు సరుకులకన్న తక్కువధరకమ్మగలరు, ఈమారకము మనపరిశ్రమలకును సరుకులయొగుమతికిని నష్టకరము.

బ్రిటిషువ్యాపారస్థులకెంతో లాభకరము. సర్కారువారు విలాయతీ వ్యాపారుల నిమిత్తం కాసుకు రు 15 నుండి 13-8-0 కు మారకపురేటును తగ్గించినను, ఆ రేటున ప్రజలకమ్ముట లేదు. బజారు రేటు తగ్గుటకుబదులు చాల హెచ్చిపోయినది. పూర్వపు రు 15 రేటైన నిల్వయుంచవలెనని మన ప్రతినిధులు,వర్తకసంఘములు నెన్నిసారులో అర్జీలిచ్చిరి. ఐనను ప్రభుత్వము వినిపించుకోలేదు.*

(3) భూమిపన్ను:— మన పూర్వప్రభువులు పంటలో $\frac{1}{6}$ వంతును పన్నుగా తీసుకొనిరి. అప్పుడు తక్కిన పన్నులు నింతగ లేవు. భూమి రయితులదే. ప్రభుత్వముదికాదు. ప్రజాసమ్మతిలేకుండ పన్నువిధించుట అన్యాయము.

(4) *ఉప్పు పన్ను:—ఉప్పు ప్రకృతిసిద్ధము. నిరుపేదల కత్యవసరము; దాని యుత్పత్తిని సర్కారువారు నిరోధించి, హెచ్చుపన్ను విధించినందున దానికిమ్మత్తు హెచ్చినది. సర్కారుకు మన బీదలపైన దయయుంచే వెంటనే ఆపన్నును రద్దు చేయక తప్పదు. నాగరిక రాజ్యాలలో ఉప్పుపైన పన్నువేయు రివాజులేదు.

---

*ఈసాలున మరల ఈ సమస్యవచ్చినది. కాని ఈ మహాయుద్ధం తరువాత అంతర్జాతీయపు ఆర్థికస్థితి మారినది. మనము 'ఉత్తమర్ణులము' బ్రిటిషువారు 'అధమర్ణులు' అయిరి, కనుక ఈతరుణంలో మార్పులేదు.

*ఈసాలున మన (ఇంటీరిం) ప్రభుత్వం'వారు ఉప్పుపన్నును పూర్తిగా రద్దుచేయ నిర్ణయించి, అందుచే సర్కారు రాబడిలోనగు లోటును భర్తీ చేయుటకు గొప్ప వ్యాపారస్థులపైనమాత్రమే క్రొత్తపన్ను విధించినారు.

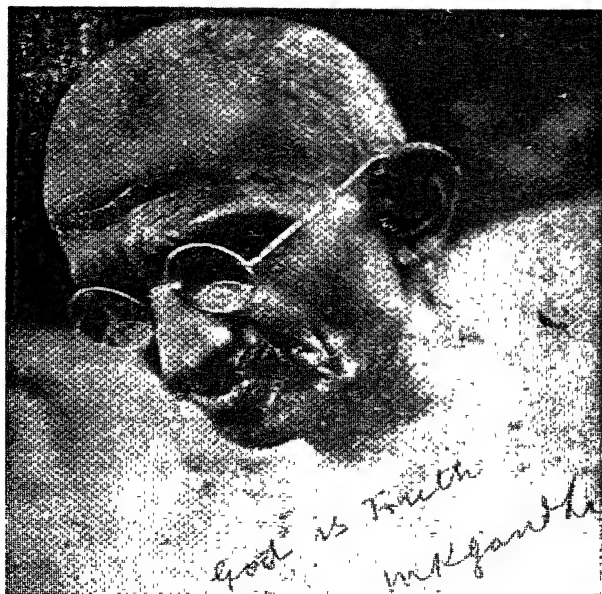
(5) సేనఖర్చు;— కేంద్రప్రభుత్వపు రాబడిలో రమారమి సగము సేనలకే ఖర్చుపెట్టుచున్నారు. ఇందు చాలభాగ మాంగ్ల సైనికులకు, ఇంగ్లండులో వర్తకులు వగైరాలకును, ముట్టును. ఇట్టిసేన మనదేశమున కవసరముకాదు. అది మనలను వశమందుంచుకొనుటకు బ్రిటిషువారి సామ్రాజ్య రక్షణకు నుద్దేశింపబడినది. వారు స్వలాభమువదలి మన సేన ఖర్చును సగమునకు తగ్గించవచ్చు. అప్పుడు ప్రజల విద్యారోగ్యాదులకు ఖర్చుబెట్టుటకు తగినంతసొమ్ము మిగులును.

*(6) ఉద్యోగజీతము:—మనవైస్రాయి, గవర్నర్లు,కలెక్టర్లు వగైరాలకిచ్చు జీతములు'అలవెన్సులు'ఇంగ్లండు,ఫ్రాంసు జర్మనీ వగైరా విదేశాలలోకన్న చాలహెచ్చు ఈపెద్దఉద్యోగులలో హెచ్చుమంది బ్రిటిషువారు. ఈసొమ్ము చాలవరకు విదేశమునకు చేరును. మరియు ఆయాశాఖలలో (వారికన్నను చాలహెచ్చుగ కష్టపడు) చిన్న ఉద్యోగుల కుటుంబపోషణకును చాలనంత తక్కువగ జీతమిత్తురు. ఇట్లు ఉద్యోగుల జీతములలో నింత భేదముండుట చాలతప్పు. ఈ పెద్దఉద్యోగులకిచ్చుజీతమును సగము చేసినను, అన్యాయముండదు.

---

* చిన్నఉద్యోగుల జీతము కొంచెం హెచ్చించుటకు ఈసారి మన 'ఇంటరిం' గవర్నమెంటువారు నిర్ణయించినారు. కాని రాజ్యాంగ సూత్రం ప్రకారం వారికింకను పెద్దఉద్యోగులపైన పూర్ణాధికారము రాలేదు. కనుక, ఆపెద్దల జీతాలుఇంకను తగ్గలేదు.

గాంధిజీ జీవితసందేశము.

సత్యమే భగవంతుడు

(7) వస్త్రరక్షణ:— ప్రతిదేశపు ప్రభుత్వమును అక్కడి పరిశ్రమలను రక్షించవలెను; అందుకు విలాయతీ సరకులపైన దిగుమతిపన్ను విధింతురు. బ్రిటిషువారును అమెరికనులును మొదట మనదేశపు బట్టలు వగైరాల పైన హెచ్చు పన్నులు విధించి, నిరోధించి,తమపరిశ్రమలనుబాగుగవృద్ధిజేసికొన్నారు. తమ పరిశ్రమలిప్పుడు బలీయమై, ప్రపంచమంతటను వ్యాపించినను, వారు తమదేశపు పరిశ్రమల రక్షణకై దిగుమతిసరుకుల పైన రక్షణపన్నుల విధించుచున్నారు; ఇక్కడనో మన దేశీయులు పోరగా పోరగా, ఇటీవల కొన్నిటికిమాత్రం కొద్దిరక్షణ పన్ను వేసినారు. అదిచాలదు. ముఖ్యంగా ఆంగ్ల అమెరికనుల సరుకులు, వారిడొమినియను సరుకులును మన పరిశ్రమలను పడగొట్టకుండ, రక్షణకై హెచ్చుపన్ను వేయవలెను. బ్రిటిష వ్యాపారస్థులట్లుజరుగనీయరు. వారు స్వలాభమును సాధింతురు

8. తీరనౌకలు:— ప్రతిదేశపు తీరమువెంట జరుగు సముద్రవ్యాపారము నాదేశపు నౌకలకే ఇచ్చుట, వాటికి విదేశ నౌకలపోటీలేకుండతగునిబంధనలేర్పర్చుటధర్మము. ఈవ్యాపారమునకు విదేశనౌకలపై నాధారపడిన చాలసొమ్ము కేవునిమిత్తము విదేశీయులకు పోవును; మన నిర్మాణము అడుగంటును. పూర్వం మనదేశములో గొప్ప ఓడలెన్నియో నిర్మితములై విదేశాలతో గొప్పవ్యాపారము సాగినది. బ్రిటిషుపాలనవచ్చిన తరువాత, వారి పోటీవల్లను, వారి అన్యాయపు ఆర్థికనీతివల్లను, మన నౌకాపరిశ్రమ అడుగంటినది. ఇటీవల భారతీయవర్తకులు

నౌకావ్యాపార మారంభించి, సమర్థతతోనే 'స్టీమరు'ల నడుపు చున్నారు కాని, చాలకాలం ప్రభుత్వపు అండతో పాదుకొని యున్న బ్రిటిషువగైరా విదేశనౌకల అన్యాయపు పోటీవల్ల, మన నౌకావ్యాపారము బాధనొందుచున్నది. దీనిని రక్షించు టకు శాసనసభలో దేశీయులు బిల్లు పెట్టినను, అప్పటి ప్రభు త్వమువారందుకు వ్యతిరేకులై, అందరికీ సమముగ నుండుమనిరి, కాని గాంధిగారన్నట్లు, 'మరిగుజ్జుకు రాక్షసునికి' మధ్య పోటీలో సమత్వమెట్లుండును ? మన నౌకలు వృద్ధికానందున మనము నిస్సహాయులమయినాము. తీరనౌకాదళము అంటే ఈ యుద్ధకాలమందెంతో యుపయోగించియుండు నౌకలే వృద్ధికానప్పుడు, దేశాంతర వ్యాపారము మనకు స్వతంత్రమై వృద్ధియగుట అసంభవము. ఆత్మరక్షణయు అతికష్టము.

9. ఖైదీలు:— కొన్ని నిర్బంధశాసనముల క్రింద స్వాతంత్ర్యయోధులను లోగడ ప్రభుత్వమువారు ఖైదులో నుంచిరి. అందుకు కొంతమందిపైన విచారణజరుపుటయు, నేర మును రుజువు పరచుటయును జరుగలేదు. అనుమానము పైననే అరెస్టుచేయుటచే, కొందరు నిర్దోషులును ఖైదులో బడిరి. కనుక గాంధిగారీమరతును కోరిరి. మరియు పరాధీనుల మైన మనము స్వాతంత్ర్య ప్రచారమునకై చేయు కొన్ని వాద ములు రాజద్రోహకరములని, సర్కారువారు ఇ. పీ కోడ్డు 124 ఏ సెక్షనుక్రిందభావించి దండించుట మామూలైనది. ఆసెక్షను

జాతీయప్రచారమున కడ్డమువచ్చును. 1818 వ సః 3 వ రిగ్యులేషనుక్రింద, దోషారోపణ, విచారణ లేకుండనే ఎంతకాలమైనను జైలులో నుంచవచ్చును. లజపతిరాయి,తిలకు,సుభాషు మొదలైన దేశభక్తులెందరో దీనిక్రింద విచారణలేకుండ జైలులో నుంచబడిరి.

10. సి. ఐ. డి :— సి. ఐ. డి. పోలీసువారు రహస్య విచారణ చేయుదురు. వారనుమానముపైననే ముఖ్యముగ రాజకీయవిషయములందు నిందలుమోపుట, వాటినినమ్మిప్రభుత్వమువారు శిక్షకు చర్యలదీసికొనుటయు, జరిగినది; మరియు, ఈ సి. ఐ. డి. లు జాతీయవాదుల ననేకవిధముల చిక్కులు బెట్టుచు, ఒకొక్కప్పుడు వారిని 'నేరములకు ప్రేరేపించి' అంతట దోషమారోపించుటయు కలదు. వారిపైన ప్రజాప్రతినిధుల కధికారములేదు. కనుక ప్రజారక్షణ కట్టిపరతు అవసరము.

11. ఆయుధధారణకు ప్రజలకధికారము:—

స్వతంత్రదేశాలలో ప్రతిదేశపుపౌరునకును ఆయుధములనుధరించుటకును,వానినిఅవసరమైనప్పుడు న్యాయముగ వాడుటకును అధికారముండును. బ్రిటిషుపాలకులు మన దేశంలో 'ఆర్మ్సు ఆక్టు' పెట్టి, మనల నిరాయుధులుగ జేసిరి. సర్కారువారినుండి శిసలైన 'లైసెన్సు' లేకుండ భారతీయులెవరైన తుపాకీ,

బాకు, పిస్తోలు వగైరా ఆయుధముల నుంచుకొన్నను, వాడినను అదినేరమై వారుజైలునకు పోవలె. బ్రిటిషువారిపైన తిరుగబడకుండ ఎప్పటికిని మనలను అసహాయులగ నుంచుటకే, బ్రిటిషువారీ శాసనమును తెచ్చి, కఠినముగ నమలుజరుపుచున్నారు; తరచుసర్కారుభక్తులకే లైసెన్సులనిచ్చినారు. శత్రువులనుండి, బందిపోట్లనుండి, క్రూరజంతువులనుండియు మనకాత్మరక్షణ కష్టమైనది. అందువలన మనదేశీయులకు పౌరుషము ఆత్మవిశ్వాసము కూడ నశించుచున్నవి. మనల నిరాయుధుల జేసియు బ్రిటిషువారు మనము పిరికివారము, స్వతంత్రిత కనర్హులమని మనపై లోటుపెట్టుచున్నారు.

పైనజెప్పిన ఈ "షరతుల" నిచ్చినయెడల మన సంఘబలమును, వ్యాపారమును కొంత వృద్ధికాగలదు. తరువాత జవహర్లాలును గాంధియు 1931 సం॥ లో కరాచీకాంగ్రెసులో ఆమోదింపజేసిన ప్రాతిపదిక హక్కులతీర్మానములోను ఇవిచేరి యున్నవి. వారికోరికలు సబబుకావని బ్రిటిషువారును ఆక్షేపింపరు. కాని వాటిని వైస్రాయిగారొప్పుకోలేదు. వాటిని చర్చించనుగూడ లేదు. చట్టముల్లంఘించితే శిక్షింతుమని మాత్రమే జబాబిప్పించిరి. అంతటగాంధిగారు మరల ప్రభుత్వమువారికి తెల్పి, సత్యాగ్రహమారంభించిరి.

26 ఉప్పు సత్యాగ్రహము

సత్యాగ్రహమున ప్రభుత్వపుచట్టము నుల్లంఘించవలె. ఏచట్టమును? గాంధిగారాలోచించి 'ఉప్పుచట్టము' నని నిర్ణయించినారు.

నిర్బంధశాసనములు, ఆయుధశాసనము, వగైరా లెన్నియో ఉండగా, పాతబడిన ఉప్పుచట్టమునే ఎత్తుకొనిరేమి? సముద్రపునీటిని కాచితే అర్ధణాఉప్పు తయారునకు నాల్గణాల పుల్లలుకాల్చవలె. ఇట్లు బజారువెలకన్న చాల ప్రియముగ ఉప్పు తయారుచేసిన లాభమేమి? మరియు, సముద్రపురేవు, ఉప్పుగనులు నున్న ప్రాంతముతప్ప, తక్కినచోట్ల ఈసత్యాగ్రహము చేయుటెట్లు? అని కొందరు సందేహించిరి. కాని ఉప్పే జనుల కుత్సాహమిచ్చినది; మహాత్ముని దూరదృష్టి అందులో వ్యక్తమైనది.

ఉప్పు ప్రతివారును వాడునది. గంజికైనను ఉప్పు తప్పదు. శరీరరక్తమందుప్పు ప్రధానము. అది జీవులకవసరము. ప్రకృతిలోను, సముద్రపునీటిలోను, గనులందును సమృద్ధిగనున్నది. కాని, దేవుడువరమిచ్చినను, పూజారియీయకపోవచ్చు. ఇంగ్లండుకాపన్నులేదు. మన ప్రభుత్వమువారుమాత్రం దానిపైన హెచ్చుపన్ను వసూలుచేసినారు. ఈపన్ను పైకి తెలియనిది. ఉప్పు స్వేచ్ఛతో జనులు తయారుచేసుకొనుటకు 'సాల్టు ఆక్టు' అడ్డమువచ్చును. ప్రభుత్వమువారేర్పర్చు మళ్ళలోనే

వారిసమ్మతిపైననే ఉప్పు తయారుచేయుట కధికారముండును; తప్పితే నేరమగును. మరియు ఉప్పు ఆమళ్ళలో నుండగనే, దానిపైన పర్కారుపన్ను వసూలుచేయబడును.

బజారులో నాల్గణాలకుకొను ఉప్పులో సుమారు అర్థణా మాత్రమే అసలుకిమ్మతు. పన్నువల్లనే31/2అణాలు పెరిగినది. ఈపన్ను కొట్టివేయమని; లేదా బాగుగ తగ్గింపుమని, భారత శాసనసభవా రెన్నిసారులో తీర్మానించిరి. కాని ప్రభుత్వ మొప్పుకొలేదు. (ఇటీవల 'ఇంటరిం' ప్రభుత్వమువారెట్లోరద్దు చేసినారు.) ఇంకొకసంగతి. యూరపున కీదేశముతో సముద్ర వ్యాపారము ముఖ్యముగా బ్రిటిషుఓడలపైన జరుగును. పరాధీనులగు మనమింగ్లండుకేదో పేరున చాల కప్పమీయవలెను. అందుకు యూరపుకు హెచ్చుసరుకులందిచ్చి సొమ్ముచేయవలెను. మరియు, దిగుమతి బట్టలు వగైరా తయారునకున్న మనమెగుమతిచేయు ప్రత్తి వగైరా ముడిసరుకు లోడలలో నెక్కువస్థల మాక్రమించును. కనుక, ఇటునుండి భర్తీగనే పోవుస్టీమర్లలో కొన్ని ఇంగ్లండునుండి ఖాళీగవచ్చును. ఖాళీ యోడలు తుపానువగైరాలచే త్వరలోనే భగ్నమగును. అవి తుళ్ళకుండ, లోపల బరువుసరుకుండవలెను. కనుక ఓడక్షేమమునకై అక్కడ పన్నులేని కారుచౌక ఉప్పును తమస్టీమర్లలో నింగ్లీషువారిక్కడకు తెత్తురు; ఇక్కడకొంతపన్నిచ్చినను దానిని

మనకమ్మి కొంతలాభ మొందుదురు. మనదేశపు ఉప్పుకు పన్ను లేకున్న నది కారుచౌకయగును. అప్పుడు సీమయుప్పునకిగూడ ధరరాదు; ఈపన్నువలనను, ఉత్పత్తి తగ్గింపువలనను మనఉప్పు ప్రియమైతే, బ్రిటిషు ఉప్పునిక్కూడ మంచిధర కమ్మవచ్చు; సర్కారువారు 'సాల్టు ఆక్టు' నేర్పర్చి, ఇక్కడ ఉప్పుతయారును నిరోధించి, హెచ్చుపన్ను వసూలుచేసినారు.

సత్యాగ్రహ మారంభించుటకు ముందే శాసనసభలను కాంగ్రెసుసభ్యులు వదలిరి. 26-1-30 తేదీని గాంధిగారిసూచన పైన కాంగ్రెసువారు దేశమంతటను 'స్వాతంత్ర్యదీక్షా' దినమునుజరిపిరి.హరతాళముజరిగినది. పూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకై నిండుసభలలో జనులుత్సాహముతో ప్రతిజ్ఞజేసిరి. * ప్రజ లుద్యమమునకు సిద్ధమైనారని తెలిసినది. మరల వైస్రాయికి తెల్పి గాంధిగారు సత్యాగ్రహము నడిపిరి. ముందుగా ఆయన 71 మంది సహచరులతో సబర్మతీఆశ్రమమునుండి 12-3-1930 తేదీని బయలుదేరి, పాదచారియై, ఆయాగ్రామములందు స్వాతంత్ర్యసందేశమును, సత్యాగ్రహ సూత్రములను జనులకు బోధించుచు, సూరతుజిల్లాలో సంచరించెను. ఇట్లు 200 మైళ్ళు నడచి, పడమటిసముద్రపు తీరమందున్న 'దండి' రేవుచేరి' గాంధి గారు ఏప్రిలు 6 (జాతీయవారపు మొదటిరోజు) న సముద్రపు

*దీనినిబట్టియే ప్రతిసాలున జనవరి 26 వ తేదీని 'ఇండిపెండెన్సుడే' అనుపేర స్వాతంత్ర్యదీక్షాదినమును నిప్పటికిని జరుపుచున్నారు.

నీరు కాచి, ఉప్పుసత్యాగ్రహ మారంభించిరి. ఆయన యను
జ్ఞతో దేశమందన్ని ప్రాంతములందును ఉప్పు సత్యాగ్రహ
మందుకొన్నది. మనయాంధ్రరాష్ట్రమందును ఉత్సాహముతో
విజృంభించి, కొందరాయా గ్రామములనుండి సముద్రపు రేవుల
కూరేగింపుజరిగించి, సత్యాగ్రహమునుజేసిరి. ముఖ్యముగ సాంబ
మూర్తిగారిందుకు నాయకులై, తీవ్రప్రచారముచేసి, కాకినాడ
రేవులో సహచరులగు వాలంటీయర్లదళముచే నుప్పు తయారు
చేయించి, అన్నిప్రాంతములం దమ్మించిరి. ఇట్లే తమిళనాడులో
వేదారణ్యము, వంగరాష్ట్రమందు చిట్టగాంగు మొదలగు
రంగములందును నాయకులు ప్రజలునుగూడ బహిరంగముగ
ఉప్పు తయారుచేసి, జనులకు పంచిపెట్టిరి.

దానిని మొదట ప్రభుత్వోద్యోగులు పరిహాసించిరి;
ఇది వ్యర్థము, 'సాగనిది' అనుకొనిరి. కాని, కొద్దిరోజులలో అది
ప్రచండముగ దేశమంతటను వ్యాపించినది. 'ఈఉప్పుశాసనము
అన్యాయము. దాని నుల్లంఘింతుము. ఇట్లే తక్కిన అక్రమ
శాసనములకును వ్యతిరేకించి, మాహక్కుల సంపాదింతుము.'
అను ఆవేశము ప్రజలలో వ్యాపించినది. సత్యాగ్రహము
హెచ్చుగా, ఉద్యోగులు మొదట నాయకులను, తరువాత వాలం
టియర్లనుగూడ అరెస్టుచేసి, జైలులోనుంచిరి, కొందరుద్యో
గులు తమ నౌకరీలను వదలుకొనిరి. నాయకుల నిర్బంధింపగనే
సత్యాగ్రహము మరింత వ్యాపించెను. జైళ్ళు సత్యాగ్రహు

లతో నిండిపోయినవి. పోలీసువారంతట సత్యాగ్రహులను లాఠీలతో కొట్టదొడగిరి. అంతట గాంధిగారు సూరతుజిల్లా లోని 'దర్శన' అనుచోటనున్న సర్కారు ఉప్పు డిపోమీదకు 'దాడి' వెడలుదునని ముందుగ వైస్రాయికి నోటీసునిచ్చిరి. అందుపైన 1930 మే 5 వ తేదీని అర్ధరాత్రివేళ పోలీసు సూపరింటెండెంటు గాంధిమహాత్ము నరెస్టుచేసి, మోటారుపైన రహస్యముగ తెచ్చి, ఉదయమగునప్పటికి 'యరవాడ' జైలులో నుంచెను. మరునాడన్నిచోట్లను సంపూర్ణమగు హరతాళము జరిగెను. అంతట కాంగ్రెసువారు విదేశపు సరుకుల కొట్లవద్ద, కల్లుదుకాణములయెదుట 'పికెటింగు'ను ఆరంభించిరి.

కొట్లలో నిలవఖద్దరంతయు పదిరోజులలో సీదాగా ఖర్చైనది. జనులు కోరినంత ఖద్దరు ఉత్పత్తికాక, బొంబాయి అహమ్మదాబాదు మున్నగుచోట్ల స్వదేశపు మిల్లుబట్టలవాడుక హెచ్చెను. మిల్లుయజమానులు విదేశపునూలు కల్తీచేయకుండ, ధరలు హెచ్చించకుండ కాంగ్రెసువారు హామీతీసికొనిరి. అట్టిమిల్లుల బట్టలు ధరింపవచ్చునని కాంగ్రెసు వర్కింగుకమిటీ వారంగీకరించిరి. అప్పుడు సీమబట్టల బహిష్కారంవల్ల బ్రిటిషు సరుకులదిగుమతి నిల్చిపోయెను. కల్లుపాటలనెవ్వరును పాడరైరి. 'పికెటింగు' బాగుగ ఫలించినది. అంతట సప్రూ, జయకరుల ద్వారా ప్రభుత్వమువారు గాంధిగారితో రాజీమాటలు జరిపిరి. కాని ప్రభుత్వము ప్రజలహక్కుల మన్నించ సిద్ధంకాలేదు;

కనుక రాజీకాలేదు. శాసనసభలతో నిమిత్తములేకుండ వైస్రాయి 'ఆర్డినెన్సు' అనుపేరను నిర్బంధపుచట్టములు తెచ్చి పెట్టెను. కొన్ని జాతీయపత్రికల నణచివేసెను. గాంధిగారి నవజీవను పత్రిక ప్రెస్సును ప్రభుత్వము స్వాధీనముచేసికొనెను. అంతట యంగుయిండియా నవజీవనుపత్రికలు నిల్చిపోయెను. పోలీసుల జులుము హెచ్చెను. చాలచోట్ల జనులు పన్నుల చెల్లింపు మానిరి. కొన్ని భూములను సర్కారువారు వేలమువేసిరి. అంతట వందలకొలది మహిళలు 'దేశసేవిక'లై 'పికెటింగు' జరిపిరి. సత్యాగ్రహమునకు శిక్షనొంది, జైలులో నుంచబడిరి. జనులు ఉద్రిక్తులైనను సాధారణముగ శాంతముగ నుండిరి. ఇదివరలో రక్తపాతమునకే అలవడిన శూరులగు సరిహద్దువాంతపు పఠానులును పూర్ణముగ శాంతులై సత్యాగ్రహులగుట అద్భుతమాయెను.

సత్యాగ్రహము బలమైనకొలదిని క్రమముగ విదేశపు బట్టలేగాక, మందులు, ఇనుపసామానులు, వగైరా యితర విదేశీ వస్తువులనుగూడ భారతీయులు కొంతవరకు బహిష్కరించిరి. దిగుమతులు నెలనెలకు తగ్గిపోవుచుండెను. బ్రిటిషువ్యాపారస్థుల లాభముపోయెను. మరియు, మనపారిశ్రామికులును వ్యాపారస్థులును, యిన్సూరెన్సువగైరాలలో బ్రిటిషుకంపెనీలను మాని, దేశీయసంస్థలకే ప్రోత్సాహమొసంగ నారంభించిరి. అందువల్ల జాతీయోత్సాహమున ఈదేశమందు క్రొత్త వ్యాపారసంఘము లేర్పడి వృద్ధియైనవి.

ఆసాలుకు సర్కారువారికి భూమిపన్నులు చెల్లించు సమయం ఆసన్నమయ్యెను. ఇంతలో గింజలన్నిటిధరలు మందగించుటచే కొన్నిచోట్ల రయితులు పన్నులు చెల్లింప నిరాకరించిరి. ముఖ్యముగ గుజరాతులోని బర్డోలితాలూకా మొదలగుచోట్ల పన్నులు వసూలు కానేలేదు ప్రభుత్వమువారు 'ఆర్డినెన్సు'లపేర కొత్త హుకుములబెట్టి, ఆస్తులను జప్తుచేసియు, తామే స్వాధీనము చేసికొనియు, పన్నుచెల్లించి వారినెన్నియో నిర్బంధముల పాలుగావించియు పరీక్షించిరి. ఎన్ని కఠినచర్యల జేసినను, 'ఈకరబంధ' మేర్పడిన తాలూకాలలో నూటికైదు కన్న హెచ్చుమొత్తము వసూలగునట్లు కనబడలేదు. జనుల యావేశమును హెచ్చెను. ఈలోకోత్తరయుద్ధము లోకమంతటి దృష్టి నాకర్షించెను. ఇట్లుండగా, ఈదేశీయులలో పలుకుబడి లేనికొందరు రాజభక్తులతోను కులతత్వపరులతోను మాత్రం లండనులో సంప్రదింపుసభ, జరుపుట నిరర్థకమని తోచి ప్రభుత్వమువారు రంగుమార్చిరి. జైలులో సప్రూజయకరు వర్తైరాలద్వారా మరల రాజీసంప్రదింపులు జరిగినవి. కాని నాయకులందరును విడుదలయై తమలో తాము సంప్రదించుకొన్న మీదటనే సమాధానమీయగలమని గాంధి జవహరులు జవాబిచ్చిరి.

27 గాంధి - యిర్విను సమాఖ్య

అంతట కాంగ్రెసుతో రాజీ సూచించుచు బ్రిటిషు ప్రధాని 19-1-1931 తేదీని, వైస్రాయిగారు 26-1-31 తేదీన ప్రకటనల గావించి ముఖ్యనాయకులందరిని జైలునుండి 26 వ తేదీని వదలిపెట్టిరి.

ఈలోగా మోతీలాలు నెహ్రూగారు చాల జబ్బుతో నుండిరి. ప్రత్యేకచికిత్స చేయించినను బాగుపడక, ఆయన 5-2-31 తేదీన చనిపోయెను. అందుచే, గాంధిగారికిని తక్కిన నాయకులకును చాల పరితాపము కలిగెను.

అంతట సర్కారువారి కోరికపైన ఢిల్లీలో రాజీ సంప్రదింపులు జరిగెను. కాంగ్రెసుకార్యవర్గమువారు అందుకు గాంధిగారినే తమ ప్రతినిధిగ నియమించిరి.

ఆయన 19-2-1931 తేదీనుండి ఢిల్లీ ప్రభుత్వభవనములో వైస్రాయితో ఆయాసమస్యలనుచర్చించుచు, కాంగ్రెసు కార్యసమితిసభ్యులతోగూడ మరల సంప్రదించుచుండెను. గాంధిగారిదీక్ష, చాతుర్యము, నిగ్రహము, సమయస్ఫూర్తి అద్భుతముగనుండెను. ఒకప్పుడు రాజీ చెడిపోవునట్లుండెను. మితవాదులు, కొందరు కాంగ్రెసువర్గపువారును గాంధిగారిని రాజీకై ప్రోత్సహించిరి. వైస్రాయికిని, లండనులో బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకును 'కేబిలు' తంతిద్వారా జరుగు సంప్రదింపులు పూర్తి

కాగా, 15 రోజులైనమీాదట తుదకు తాత్కాలికమైన రాజీ కుదిరినది. 5-2-1931 తేదీని గాంధి ఇర్వినులు సమాఖ్యపత్రము పైన దస్కతుచేసిరి, "ఈదేశపుపాలన మీకనుండి ప్రజాప్రతినిధుల యిష్టప్రకార మేజరుగవలె. ఈప్రజాయత్తతకు కొన్ని రక్షణనియమములుండును. కాని అవిభారత దేశమునకు క్షేమకరములుగనే యుండవలెను. సముద్రతీరపు ప్రజల స్వంత వాడుకకై ఉప్పు తయారుచేసుకోవచ్చును. కొత్తరాజ్యాంగమును నిర్ణయించుటకు లండనులో సంప్రదింపులకు కాంగ్రెసు ప్రతినిధులను ప్రభుత్వమువారాహ్వానింతురు. కొత్తరాజ్యాంగము ఫెడరలు (సమిష్టిపాలన) పద్ధతినే యుండును; ఇటీవల జారీ చేసిన ఆర్డినెన్సులను ప్రభుత్వము రద్దుచేసి, సత్యాగ్రహపు ఖైదీలందరిని విడుదలచేయును. విదేశవస్తువులకును కల్లుపాకలకును ముందు శాంతంగా పికెటింగు జరుపవచ్చును, కాని, నిర్బంధముకూడదు. ఈషరతుల నుభయపక్షములు నంగీకరించెను. సత్యాగ్రహము నిల్పివేయ కాంగ్రెసువారంగీకరించిరి. ఆర్థికస్థితివల్ల బాధ కల్గినప్పుడు పన్నులను చెల్లింపకుండవచ్చునని ఉభయులు నొప్పుకొనిరి.

28 లండను సమస్య

ఆ ప్రకారం వెంటనే గాంధిగారు దేశమంతటను సత్యాగ్రహమును మాన్పించిరి. 'పికెటింగు' నిర్బంధముగా చేయుపద్ధతి నిల్చిపోయినది. రయితులు పన్నులు చెల్లించివేయవలెనని గాంధిగారు ముఖ్యముగ తొందరజేసిరి. బర్డోలీ మొదలగుచోట్ల, ఆర్థిక వ్యత్యాసంవల్ల బాధపడినను నగలు వగైరాలను అమ్మి యైనను రయితులు చాలవరకు బకాయిపన్నుల నెట్లో చెల్లించి ఆసమాఖ్య నమలుచేయుటలో తమలోటు లేకుండజేసిరి.

1930 లో సత్యాగ్రహంవల్ల కాంగ్రెసుమహాసభ జరుగలేదు. సమాఖ్య జరుగగనే సింధులోని కరాచీనగర మందు మహాసభను జరిపిరి. గుజరాతులో గాంధిగారి కుడిభుజ మగు శ్రీ వల్లభభాయిపటేలుగా రాసభకధ్యక్షుడుగ నుండిరి. సత్యాగ్రహంలో గాంధిగారు నియంతగనుండి జరిపిన చర్యలను, తరువాత వైస్రాయితో జరిగిన సమాఖ్యషరతులనుగూడ మహాసభవారామోదించిరి. భావిరాజ్యంగములోకొన్ని 'సేఫ్‌గార్డు' (రక్షణనియమము) లుండవలెనని ఆసమాఖ్యలో షరతు వ్రాసిరి గదా? ఆషరతులు భారతదేశమునకు స్పష్టముగ క్షేమకరమైనవే కావలె, అని తీర్మానము జరిగినది. వైస్రాయికి గాంధిగారు వ్రాసిన ఉత్తరములో చెప్పిన 11 షరతులనింకను విపులపర్చి, గాంధిగారితో నాలోచించి, జవహర్లాలు కాంగ్రెసు ఉద్దేశ ప్రకారము ప్రజల హక్కులను తెల్పు దీర్ఘమగు ప్రణాళికను

తయారుచేసెను, దానినామహాసభవారు గాంధిగారి సాయముతో పూర్తిగ నామోదించిరి.

అప్పుడు గాంధిగారికొక తొందరగల్గెను. ఒక పోలీసు ఆంగ్లోద్యోగిని హత్యచేసెనని భగవత్సింగ్ (భక్తసింహ) అను యువకునిపైన అప్పుడు కేసువచ్చెను. ఆయాంగ్లోద్యోగికఠినుడై లోగడ సైమనుకమీషను లాహోరువచ్చినపుడు బహిష్కారమునుసాగించు లజపతిరాయిగారినిలాఠీతో పొడిచి,బాధించెను. పూజ్యుడు, ప్రజాప్రియుడునగు లాలాగారాదెబ్బలు దినిన కొద్ది వారాలకు చనిపోయిరి. లాలాగారినిట్లు కొట్టిన పోలీసుఉద్యోగి తరువాత యేడాదికి చంపబడెను. ఆనేరమును భగవత్సింగేచేసెనని నమ్మి జడ్జియతని కురిశిక్ష విధించెను. ఆవిచారణ సవ్యముగ జరుగలేదని, మరియు, హింసాచర్య అక్రమమైనను,ఆయాంగ్లోద్యోగిని భగవత్సింగు స్వార్థమునకై గాక, లాలాగారియందున్న గౌరవాతిరేకముననే చంపెనని, కనుక ఆయురిశిక్షను ద్వీపాంతర వాసముగ మార్చునట్లు చేయవలెనని, గాంధిగారిని కొందరు యువకులుకోరిరి *ఉరినెట్లును ఆపించుమని గాంధిగారు వైస్రాయినికోరిరి. కానిసర్కారువారుకరాచీకాంగ్రెసునకుముందే భగవత్సింగు నురితీసిరి. అంతట చాలమంది కుద్రేకముకల్గి కరాచీ

* లజపతిరాయిగారి ప్రాణమిత్రుడై, జాతీయోద్యమంలో ఆయనకు సహచరుడై ఆయనతోబాటు సర్కారుచే 1907 లోనే నిర్బంధంలో పెట్టబడిన అజితసింగు సోదరపుత్రుడే యీభగవత్సింగు. 30 ఏండ్లు అజ్ఞాతవాసం చేసి అజితసింగుగారిప్పుడు మరల మాతృభూమికి విచ్చేసినారు.

లోనే కొందరు యువకులు నల్లజండాలతో నల్లపువ్వులతో గాంధిగారిపైకివచ్చిరి. వారికోపావేశమునుజూచి, వారు గాంధి గారిని బాధింతురని కొందరాలోచించిరి. కాని గాంధిగారొంటి గనే వారికెదురుగవచ్చి, చిరునవ్వుతో వారిచేతిలోని నల్లపువ్వ లనుగ్రహించి, వారినుచితవచనములతో నోదార్చిరి. గాంధి గారి సౌమ్యప్రవర్తనమున, ఆయువకులుగ్రతమాని తృప్తులై తమధూర్తతకు సిగ్గుపడి వెడలిపోయిరి.

కొత్తరాజ్యాంగము నేర్పరచు సంప్రదింపుసభకై లండ నుకు తమతరఫున 20 మంది ప్రతినిధుల నంపవలెనని, కాం గ్రెసును ప్రభుత్వమువారాహ్వానించిరి. కార్యసమితివా రాలో చించి; కాంగ్రెసుతరఫున గాంధిగారొక్కరే లండనుసభలో ప్రతినిధియై పాల్గొనునట్లు నిర్ణయించిరి.

కాని గాంధిగారు సంశయించిరి. కొన్నిసమస్యలు తేల లేదు. రాజ్యాంగమందేర్పర్చు 'సేఫ్‌గార్డులు' భారతీయులకు బ్రిటనుకుగూడ క్షేమకరమైన వేర్పర్చుమని భారతమంత్రిగార న్నను, బ్రిటిషువారికి లాభకరమగు షరతులు తరచు మనకు నష్టకరములైనను క్షేమకరములేఅని బ్రిటిషువారందురు అట్లుకాక భారతీయులకే క్షేమకరమగువానిని చేర్పింతుమని స్పష్టపర్చ వలెను, అని గాంధిగారు కోరిరి. కొత్తవైస్రాయియగు విల్లిం గ్డనుప్రభువుగారు తుదకొకవిధముగా దీనిని తేల్చిరి.

రెండవసమస్య— సమాఖ్యాఅమలు. ఈవిషయమున ప్రభుత్వమువారు తమ షరతులను పూర్తిగ అమలుజరుపలేదు.

కొందరురాజకీయబందీలింకను విడుదలకాలేదు.పన్నుబకాయీలుచెల్లింపలేని రయితులపైన, బర్డోలిమున్నగుచోట్ల, 'రివిన్యూ' ఉద్యోగులు జప్తులువగైరాలతో రయితుల బాధపెట్టిరి. ఇట్టి చర్యలుమానినగాని తానింగ్లండు వెళ్ళనని గాంధిగారనిరి. అందుకు కాంగ్రెసుకార్యసమితియు నొప్పుకొనెను. అంతట ముఖ్యముగ బర్డోలీనిగూర్చి ప్రభుత్వముతో చర్చజరిగి, తుద కొక కలెక్టరు నందుకు పంచాయితీదారుగ నేర్పరుప పరిష్కారము జరిగినది.

మూడవది— సాంఘికసమస్య. లండనుసభచర్చలో పాల్గొను భారతీయులలోఏకీభావముండవలెను. రాజులువగైరాలెట్లున్ననూ, ముస్లిములు హిందువులు వగైరాల ప్రతినిధులలో విభేదములుగల్గిన కొత్తరాజ్యాంగమునుగూర్చి వారిలోనేకీభావములేదని తేలి లోకువయగును. కనుక ముఖ్యముగా ముస్లింసంఘప్రతినిధులతో ముందుగ రాజీయేర్పడిననే బయలుదేరుదునని గాంధిగారనిరి. కాని ముస్లిములలో 'అన్సారీ' మున్నగుకొందరుజాతీయవాదులు. షాఫీ, జిన్నా వగైరాకొందరు వట్టి కులతత్వవాదులు.అందువలన వీరిమధ్య ఎన్నిసభలు,సంప్రదింపులుజరిగినను,సమన్వయముకుదరలేదు.సమన్వయము కుదరకున్నలండనుసభలోకాంగ్రెసువారుపాల్గొనుటనిరుపయోగము కాంగ్రెసువారు, హిందూ, మహమ్మదీయ ప్రతినిధులు,తమలో తాముకలహించుచు విభిన్నముగావాదించిన భావిరాజ్యాంగము

నుగూర్చి వారిలోసమ్మతి, ఏకీభావము లేదనిచెప్పుటకు సర్కారు వారికిసాకుదొరుకును. మరియు, ముస్లిములు వగైరా అల్పసంఖ్యాక సంఘములరక్షణకై ముఖ్యాధికారము బ్రిటీషువారి హస్తమందుండవలెనని పేచీవచ్చును, అని గాంధిగారనిరి. అట్లు ముందుగా రాజీకుదరకున్నను, లండనులో కాంగ్రెసుతరఫున గాంధిగారు పాల్గొనవలెననియే తుదకు వర్కింగుకమిటీవారు నిర్ణయించిరి. ముస్లిములలో జాతీయవాదుల నెవ్వరిని ప్రభుత్వము వారు లండనుసభకు పిలువలేదు. గాంధిగారుకోరినను అన్సారీనైనను సర్కారువారు పిలువలేదు. కాంగ్రెసుకు 20 మంది ప్రతినిధులుండవచ్చునని సర్కారువారు చెప్పినను కాంగ్రెసు గాంధిగారి నొక్కరినే నియమించెనుగదా! అట్టిస్థితిలో వారి కోరికప్రైన నొక్క జాతీయ ముస్లిమునైన బిలువక జిన్నా వద్దన్నాడని నెపంజెప్పిరి. ఇదిప్రభుత్వమువారి దురుద్దేశ్యమునకు సూచకము. తాను లండనుసభకు వెళ్ళివచ్చులోగా ప్రభుత్వాధికారులిక్కడ కాంగ్రెసుసంస్థల నణచివేయ యత్నించుచున్నారని గాంధిగారనుమానించిరి; వారు సమాఖ్యను వ్యతిరేకులనుసంగతిని; వైస్రాయికి తెల్పిరి. కాని సర్కారువారు చాల న్యాయముగ ప్రవర్తింతురని, తప్పక వెంటనే ఇంగ్లండుకు వెళ్ళవలెనని నమ్మించి; వైస్రాయిగారు గాంధిగారిని ప్రయాణము చేయించిరి.

తుదకు కాంగ్రెసు ఆజ్ఞనుపాలించి ప్రజేచ్ఛ నెరవేర్చుటకే గాంధిగారు 29-8-31 తేదీని బొంబయిరేవులో స్టీమరెక్కిరి. గాంధిగారు ఓడలో భావిరాజ్యాంగము; సాంఘిక

సమస్య, సంస్థానసమస్య, హరిజనాదిసమస్య, ప్రభుత్వబుణము, ఆయారాష్ట్రములసమస్య, బ్రిటిషువారికి భారతప్రభుత్వమునకు ఇకముందుండవలసిన ఆర్థికసైనికాది సంబంధములు, ఇట్టిసమస్యల నవగాహన చేసుకొని, అందులకగు కాగితముల బరిశీలించి, మన జాతీయక్షేమమును సాధించుదీక్షతో కృషిచేసెను. ఆ స్టీమరులో భారత కోకిలయగు సరోజినీదేవియు, ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞుడు రంగస్వామిఅయ్యంగారును, మాలవ్యాగారును గాంధిగారికి తోడుగనుండిరి. ఇంగ్లండుచేరి, లండనులో కేవలము బీదలగు కూలీలు వసించు 'ఈస్టెండు' అను తూర్పుపేటలోనే గాంధివసించెను. తన జీవితమునంతను దీనోద్ధరణకర్పించు 'మిస్ లెస్టరు' అను సాధ్వీకతిథియై గాంధిగారచటి కార్మికులతో కలసియుండి వారి కష్టసుఖముల గమనించెను. తక్కిన భారత ప్రతినిధులందరు ప్రభుత్వపు ఖర్చులపైన లండనుమధ్య మహాభవనములందుండుచు, శ్రీమంతులు బుజ్జగింప, వారివిందులు గుడుచుచు, సర్కారు దయపైన విమాన సంచారాదుల చేయుచు, విలాసులై, ఆనందించుచుండిరి.

అక్కడ తక్కినభారతీయులతో గాంధిగారు సంప్రదించి ఆయావిజ్ఞులతో ఆర్థికాదిసమస్యలు చర్చించిరి. లండనులో ముఖ్యసభలోను, ఉపసంఘములలోను పాల్గొనిరి. ముఖ్య సమస్యలగూర్చి కాంగ్రెసువారి భావముల వెల్లడించి, వారికిని, ఆయాపక్షములధోరణికిని, సర్కారువారి దృక్పథమునకు నెల్లైన సమన్వయముచేయ విశ్వప్రయత్నము చేసెను; బ్రిటిషుపాలకుల హృదయమును కరిగింప యత్నించెను; కాని వారెప్పటి

రీతిని భారతీయులలో నాయావర్గములమధ్య పరస్పరవిభేదము లను రేపి,వాటికే ప్రాముఖ్యమిచ్చిరి. వాటిని హైందవులుతమలో ముందుగా తేల్చుకోవలెను: అట్లు తేలనియెడల ఆయా అల్ప సంఖ్యాక సంఘముల హక్కులను బ్రిటిషు ప్రభుత్వమే రక్షించును; అందుకై రాజ్యాంగములో ప్రత్యేకపు హక్కులు బ్రిటిషుపాలకుల కుండవలెనని, నేనే ఆసమస్యల బరిష్కరింతునని బ్రిటిషుప్రధాని చెప్పెను. ఇట్టి భేదనీతిలో బ్రిటిషురాజ నీతిజ్ఞులారితేరినవారు. ఈపేచీ వచ్చునని ముందే గ్రహించిన గాంధిగారు ఆగాఖాను, జిన్నాగార్లను, అంబేడ్కరు ఎం. సి. రాజాగార్లను, సిక్కునాయకులను, సంస్థానరాజులను ముందుగ కలుసుకొనిమాట్లాడెను. వారుతమ సంఘములకేదో ప్రత్యేకపు హక్కు లుండవలెనని కుదరని కోరికల గోరిరి. వీరినిజూచి క్రైస్తవులు, ఆంగ్లోయిండియనులు నట్లేచేసిరి. స్వపరిపాలన మును ముందుగా వారు కోరుపద్ధతిని, జాతీయతకు భంగము లేకుండ వారుకోరుహక్కులన్నిటిని కాంగ్రెసుచే సమ్మతింపజేయుదునని గాంధిగారభయమిచ్చి, స్వదేశ క్షేమమును విదేశమందు రక్షింపుడని, మాతృభూమి మర్యాద కాపాడుడని, కొద్దిమందిస్వలాభమునకై కోట్లకొలదిబీదలకపకారముచేయకుడని ఎంతయోవేడుకొనెను. కాని వారందుకొప్పుకోలేదు. రాబోవు శాసనసభలలోను, ఉద్యోగములలోను తమకెక్కువ స్థానములు కావలెనని హిందూమహాసభ, ముస్లింసమితి

మొదలగుఆయాసంఘాల ప్రతినిధులు కలహించిరి. జమీందార్ల హక్కులకురక్షణ; సంస్థానరాజులకు కేంద్రసభలో హెచ్చుప్రాబల్యము, ఇట్లు కోరిన గొంతెమ్మకోరికలకు మితిలేదు. అదిచూచి బ్రిటిషువారు పురియెక్కి, అసలుపేచీలు తేలకుండగనే మైనార్టీల సబుకమిటీని బ్రిటిషు ప్రధాని యధ్యక్షతను సమావేశపర్చిరి. ఆసభలో చర్చజరుగునప్పుడు, పరస్పర కలహాములతో సభారంగము రణరంగమయినది. అట్టి సాంఘిక మూర్ఖులను, కులతత్వపరులను లండనుకుపిల్చి బ్రిటిషువారు ఆసభను కప్పలతక్కెడగజేసిరి. అసలుసమస్య స్వరాజ్యసమస్య: అనగా బ్రిటిషువారి హస్తములనుండి మన దేశపు పాలనాధికారమును మన ప్రజలకు వశపర్చుట. దాని నెంతవరకిత్తురో ముందుగా బ్రిటిషుఅధికారులు తేల్చవలె. అధమము డొమినియను స్వారాజ్యమునైన నీయ సర్కారువ్వారొప్పుకొన్న భారతీయులలో పరస్పరసమస్యలు సులభముగ పరిష్కారమగును; అంతరంగ విషయములను భారతసభ పరిష్కారమునకే విడువవదగును. కాని బ్రిటిషుసర్కారువారు యుక్తిచేసి, స్వరాజ్య సమస్యను వెనుకకు నెట్టి, సాంఘికప్రతినిధులను కులతత్త్వమువైపునకు ప్రేరేపించిరి; ఆతగవులు ముందు తేలవలెనని ఆప్రతినిధులచే ననిపించిరి.ఆకులతత్వపరులు వారివలలోబడి గాంధిగారితో వ్యతిరేకించిరి; అది తేలినగాని రాజ్యాంగసమస్య తేల్చమని, మన కండ్లు మన వేళ్ళతోనే బ్రిటిషుప్రధాని పొడిచెను.

ఈలోగా బ్రిటనులో పార్లమెంటున కెన్నికలు జరిగెను, ఇదివరకు కార్మికపక్షీయు లధికారమందుండిరి. వారు స్వల్ప విషయములందైన కొంతవరకు భారతీయుల కనుకూలధోరణిని జూపిరి. ఆకొత్తయెన్నిక సంరంభములో భారతసమస్య వెనుక బడినది. తుదకెన్నిక పూర్తియై, కార్మికులు, ఉదారులు నోడి పోయిరి: కరడుగట్టిన సామ్రాజ్యవాదులు, కేవలం స్వార్థపరులు నగు కాన్సర్వేటివు లధికారులైరి. ఆకొత్తమంత్రిత్వమునకు 'జాతీయప్రభుత్వ' మనుపేరు, 'నేతిబీరకాయ' వంటిది. బ్రిటిషు ప్రధానియగు మాక్డొనాల్డు తన పట్టుగొమ్మయగు కార్మిక పక్షమును తన్నివేసి, పల్టీకొట్టి, ఈకొత్తసామ్రాజ్యపక్షపు ప్రధాని యయిరి. అంతట సర్కారు తమ కరకుతనమును గవ పర్చిరి. వారికి విధేయులై మనవారిలో కులతత్వపరులు గాంధి గారినెదిర్చి రసాభాసచేసిరి. ఇక లండనుసభ భగ్నమైనదని తెలిసినది. వెంటనే ఇక్కడి ప్రభుత్వపు కాఠిన్యము హెచ్చు చుండెను. కాని, గాంధిగారు బ్రిటిషుప్రజలకు భారతీయసమ స్యను విశదపర్చి, వారికిదివరలో శ్రీమంతులు, సామ్రాజ్య పరులు గల్గించిన యపోహలను కొంతవరకు పోగొట్టెను. లండనులోని మాంచెష్టరు,ఆక్సుఫర్డు, కేంబ్రిడ్జి,మొదలగు పుర ప్రజలు మహాసభలుచేసి, గాంధిగారి సందేశమును వినిరి. శాంతి, అహింస అన్ని సంఘములకును క్షేమకరములేఅని, లోకమంతటికి మోక్షమిచ్చునని, ఆయన ఆప్రజలకు బోధించెను.

ఇంగ్లండులో కొంతకాలముండి, ఆయావిదేశములకువచ్చి సందేశమిమ్మని విదేశాలనుండి గాంధిగారి కాహ్వానములు వచ్చెను. లండనులోని విదేశప్రతినిధులు ఆయనయిచ్చు సందేశములను అన్నినాగరిక దేశాలలోని తమ పత్రికలకంపిరి. ఇట్లాయన సిద్ధాంతములు లోకమంతట వ్యాపించినవి. ఇంకను కొంతకాలముంటే ఆప్రచారము బాగుగ నాటుకొనియుండును. కాని, ఈలోగా మనదేశపు స్థితి తారుమారగుచున్నదనియు, వెంటనే మరల సత్యాగ్రహము తప్పదనియు, కాంగ్రెసు నాయకులనుండి ఆయనకప్పుడు తంతివార్తవచ్చెను.

ఆయన కాంగ్రెసువారిషరతులను స్పష్టపర్చి, 1931 డిసెంబరు 5 వ తేదీని మరల మనదేశమునకు బయలుదేరెను. దారిలో ఫ్రాన్సునకును, అక్కడనుండి స్విడ్జర్లండునకును వెళ్ళి, అక్కడ 'రోమైన్ రోలండు', అను శాంతిప్రియుడగు తత్వవేత్త తోను, ఇతరవిద్వాంసులతోను సంప్రదించెను. ముస్సోలినీకూడ ఆయనతో మాట్లాడెను. అంతట ఇటలీనుండి స్టీమరులో 28–12–1931 తేదీకి గాంధిగారు బొంబాయిచేరిరి.

29 సమాఖ్య చెడుట

బ్రిటనులో ఇట్లు 1931 లో 'కాన్సర్వేటివు'లే ప్రబలులైరి. లండనులో రాజీకుదరదని తేలి, ఈసారి సత్యాగ్రహ మారంభించుటకుముందే కాంగ్రెసునునిర్మూలింపనిక్కడిపాలకులునిశ్చయించిరి. కాంగ్రెసుసంస్థల పునర్నిర్మాణమునకు, మామూలు రాజకీయసభలకు కొన్నిచోట్ల అధికారులు ఆటంకముల బెట్టిరి. కేసులు, శిక్షలు, నిర్బంధములు, లాఠీప్రహారములును మరల ఆరంభించినవి. ఉద్యోగులు కల్లుతాగుటను ప్రోత్సహించి, పికెటింగును నిరోధించిరి. కొన్నిచోట్ల పాఠశాలల మానిన విద్యార్థులను, గ్రామోద్యోగులను ముందెప్పుడును సత్యాగ్రహము చేయమని మాటయిచ్చినగాని మరలచేర్చుకోలేదు. కొందరువకీళ్ళనుండియు వాగ్దానముకోరిరి. మన మద్రాసు ప్రాంతమందును వాలంటీర్లకు నిరోధములేర్పడెను; కొందరు ఖైదీలింకను విడుదలకాలేదు. గుజరాతులో రయితులగూర్చి ప్రభుత్వము జరుపుట కొప్పుకొన్న విచారణయు సరిగా జరుగలేదు. దేశమందంతటను భూమికిని, గింజలకును ధరలుపడిపోయినవి. రయితుల దుస్థితిని గమనించక, వారిని, జమీందార్లను, ప్రభుత్వమును, పన్నులకై ఒత్తిడిజేసిరి; వస్తువులనమ్మి బకాయి చెల్లించిన బీదరయితులనుగూడ వెంటనే హాలుసిస్తును చెల్లించుమని కొన్నిచోట్ల తొందరచేసిరి; కొన్నిచోట్ల వాయిదారాక ముందే నిర్బంధము లారంభించిరి. పోలీసువారు జులుముచేసిరి.

ఇట్లు గాంధి యిర్విను సమాఖ్యను ప్రభుత్వము భగ్నపరచెను. ఈచర్య లన్యాయములని కాంగ్రెసువారు;రయితులు, సర్కారు వారికి తెల్పినను వ్యర్థమైనది. అంతట విధిలేక సంయుక్త రాష్ట్రమున బాధితులగు కొందరు శిస్తు చెల్లింపు మానిరి. ప్రభుత్వోద్యోగులు జమీందార్లకుతోడై, జప్తులుచేసి, ఆరయితులను జిరాయితీలనుండి గెంటివేయజొచ్చిరి. ఇక బెంగాలు సంగతి చెప్పనలవికాదు. చిట్టగాంగులో కొందరు యూరపియనులును, రౌడీలునుగూడ దౌర్జన్యచర్యల జరిగించిరి. హిజ్లి మొదలగు కొన్నిచోట్ల పోలీసులు జులుముచేసిరి. ప్రభుత్వమువారు బంగారుప్రమాణమును వదలి మన ద్రవ్యవిధానమును బ్రిటిషువారి ఆర్థికలాభమునకు వినియోగించిరి. అందువల్ల మన వర్తకులకును, సామాన్యజనులకును క్రొత్తనష్ట మారంభించినది. 1931 సెప్టెంబరునుండి మనదేశమునుండి బంగారపు యెగుమతి ఆరంభించినది. ఈస్వర్ణప్రవాహము మన ఆర్థిక దేహమునకు రక్తస్రావమువంటిది. విదేశములవారు తమ బంగారును నిలవజేయుచుండగా, మనప్రభుత్వమువారట్లు చేయక దానియెగుమతినే ప్రోత్సహించిరి.

ఇట్లే సరిహద్దురాష్ట్రములోను జాతీయవాదులను చాల నిర్బంధములనుపెట్టిరి. చాలమందిని జైలులోనుంచిరి. అక్కడి నాయకుడగు అబ్దుల్ గఫూర్ ఖానునుగూడ గాంధిగారి దేశమునకు రాకముందే అరెస్టుచేసిరి. బెంగాలులోను,

సంయుక్త రాష్ట్రములోను కొత్త ఆర్డినెన్సులబెట్టి చాలమందిని జైలులోనుంచిరి. ఈపరిస్థితిని గాంధికి తెలిపి ముందు కార్య మాలోచింప బయలుదేరిన జవాహర్లాలును దారిలోనే అరెస్టు చేసి, ఖైదులోబెట్టిరి. ప్రభుత్వమువారు రహస్యముగ కొత్త నిర్బంధశాసనములను తయారుచేసినట్లు తెలిసినది. ఈ విషమ పరిస్థితులను జర్చించి ప్రభుత్వముతో అనుకూల పరిష్కారము నకై సంప్రదించుటకు దర్శనమిప్పింపుడని గాంధిగారు వైస్రా యికి తంతినంపిరి. కాని, ప్రభుత్వ మప్పటికే తీవ్రధోరణిని బట్టి నది. ఈసమస్యల జర్చింపకూడదని సర్కారునుండి జవాబు వచ్చెను. మరల నాయకులకు బంధాలు జారీయగుచున్న వనియు తెలిసెను. ఇక వ్యవధిలేదు. కనుక వెంటనే కాంగ్రెసు కార్యసమితిలో బయటమిగిలియున్నవారు బొంబాయిలో కూడిరి; ప్రభుత్వమువారు నిర్బంధముల నారంభించగా కాంగ్రెసు కార్యసమితివారు మరల సత్యాగ్రహము జరుపవలెనని తీర్మానించిరి.

30 మరల సత్యాగ్రహము

ఇట్లు జరుగుచుండగనే (4-1-1932) తేదీని పిడుగు వంటి నిర్బంధశాసనములు ఆర్డినెన్సులపేర దేశమంతటను జారీయైనవి. గాంధిగారిని, కార్యసమితిసభ్యులను, ప్రముఖులగు జాతీయవాదుల నందరిని పోలీసువారరెస్టుచేసి జైలులో నుంచిరి.

గాంధిగారి నీసారి విచారణలేకుండగనే ఒక పాతరిగ్యు లేషనుప్రకారం స్టేటు (ప్రభుత్వపు) ఖైదీగచేసి, సర్కారు వారు కాలమితిలేకుండ యరవాడజైలులోనుంచిరి. తిరిగి దేశమందన్ని ప్రాంతాలలో వెంటనే మరల సత్యాగ్రహ మారంభించెను. కొంద రుప్పుచేసిరి; కొందరు కల్లుపాకలు, విదేశవస్తువుల దుకాణములయొద్ద పికెటింగు చేసిరి. కొంద రాంక్షలోనున్న గీతముల బాడిరి. కొందరు గ్రామమునసబు వగైరా ఉద్యోగముల వదలిరి. కొన్ని ప్రాంతాలలో పన్నులు చెల్లించుట మానిరి. 1921 లో కన్న 1930 లోను, అంతకన్న 1932 లోను ఉద్యమమెక్కువ తీవ్రమై, గ్రామములందును బాగుగ వ్యాపించినది. కొందరు ముస్లిములు, క్రైస్తవులు, స్త్రీలుగూడ సత్యాగ్రహము చేసిరి. ఈ రెండేండ్లలో సుమారు లక్షమంది భారతీయులాసత్యాగ్రహములో జైలుకు వెళ్ళిరి. ఇంకను చాలమంది ఖైదుకు సిద్ధమైరి. కాని ప్రభుత్వమువారీ సారి లాఠీప్రయోగమును హెచ్చించిరి. 1931 సాలాఖరుకు కొంతవరకాసత్యాగ్రహపు తీవ్రత తగ్గినది.

అందుకు ప్రత్యేక కారణములు కలిగినవి. సమాఖ్యషరతు లను యెంతో జాగ్రత్తతో నమలుజరుపుమని, సర్కారుతో సంఘర్షణవద్దని గాంధివగైరానాయకులు బోధించిరి. 1931 లో వాలంటీర్లను శాసనబద్ధులుగ నుంచిరి రాజీ కుదురు నని, మరల సత్యాగ్రహము జరుప నవసరముండదని; ప్రజలు అనేకులు తృప్తులై యేమరుపాటుననుండిరి. ప్రభుత్వపు ముఖ్యో

ద్యోగులు ఆరాజీకుదురదని మొదటనుండి భావించిరి. చాల మంది యాంగ్లేయులకు గాంధియిర్విను సమాఖ్య జరుగుటే యిష్టముకాదు. వారు ఈసారి సత్యాగ్రహమును మొదలంట అణచివేయ ముందే సన్నాహమారంభించిరి.

విల్లింగ్డను ప్రభువు వైస్రాయిగ (1931 ఏప్రిలులో) రాగనే ఈఉద్యోగులు స్వేచ్ఛగ నిట్టి ప్రయత్నముల చేయు చుండిరి. ఇగ్లండులో కాన్సర్వేటివుల కమితమైన ప్రాబల్యము రాగనే, మన సర్కారుద్యోగులు రాబోవు సత్యాగ్రహమును వెంటనే పూర్తిగా అణచ తలపెట్టిరి. అందుకై ముందుగనే ఆర్డినెన్సులతోబాటు వేలకొలది కొత్తలాఠీల దయారుచేయించి అమర్చిరి. 1932 జనవరిలో (కాంగ్రెసువారుద్యమము నడుపు పద్ధతులాలోచించుచుండగనే) సైనికశాసనములవంటి హుకుములతో పోలీసులకు సర్వాధికారమిచ్చిరి. వారు వేలకొలది కాంగ్రెసు ప్రముఖులను ముందే జైలులో బెట్టిరి. లక్షలకొలది జనులను పోలీసువారు లాఠీలతో కొట్టిరి; దౌర్జన్యంచేసిరి. అనుమానస్థులగు వ్యాపారస్థుల ఆస్తులను ప్రభుత్వమువారు స్వాధీనము చేసుకొనుటకు, ఇండ్లనాక్రమించి, అందుండి జనులను లేవగొట్టుటకు సిద్ధమైరి; సబర్మతీ, సీతానగరం ఆశ్రమంవంటి ఆశ్రమములు స్వరూపనాశనమయినవి. కొందరు పోలీసువారు అనుమానితులనుగూడ బాధపెట్టిరి. జాతీయ పత్రికలను జాతీయ సంఘములను అణచివేసిరి. దేశమంతటను భీభత్సము గల్గినది. మరియుజనులలోతగినంతగానిర్మాణకార్యక్రమమింకను

వ్యాపించలేదు. దాని ప్రాముఖ్యతను కాంగ్రెసువారు పూర్తిగ గమనించకపోవుట గొప్పలోపము.

లండనులో ముస్లిము ప్రతినిధులు కలసి రాకుండుటకు ఆంగ్లవర్తకులు కొంతవరకు కారణము. వారు ముస్లిములు, పంచములు వగైరాలకు తమ కంపెనీలద్వారా ముందు లాభముగల్గింతుమని, ప్రభుత్వముచేతగూడ ప్రత్యేక సమువాయములు కల్పింతుమని ఆశపెట్టి, లాలించి, ఆప్రతినిధులను చీలదీసిరి; ఈదేశములోను ఆసంఘములలో గట్టి ప్రచారము చేసిరి. అందుకుఫలితముగా ముస్లిములవలె కొందరు నిమ్నజాతీయులును ఆకృష్టులై 1932 సత్యాగ్రహమున సర్కారుకు తోడ్పడిరి. మితవాదులును తటస్థులమని చెప్పుచు, గోడమీద పిల్లివలె నుండుచు, పరోక్షముగ ప్రభుత్వచర్యలకు కొంత సహకారులైరి. మరియు, ఆర్థికస్థితి తారుమారై, గ్రామాలలో రైతులు, వర్తకులు వగైరాలు బాధలబడుచు శాంతినిగోరిరి. కాంగ్రెసువారి సత్యాగ్రహమువల్లనే యార్థిక దుస్థితి గల్గెనని అజ్ఞానులను సర్కారువారు భ్రమపెట్టిరి. ఈస్థితిలో గాంధిగారి హరిజనదీక్ష వచ్చినది. అందుచే సామాన్యప్రజల దృష్టియు, కొంతవరకు కాంగ్రెసువారి శక్తియు, ఆసమస్యలో లగ్నమై సత్యాగ్రహముపైన ధ్యానముతగ్గినది. ఆప్రచండ సత్యాగ్రహము ఇట్టి కారణములవల్ల మందగించినది. చివరకు దానిని 1933 లో గాంధిగారే నిల్పుచేయించిరి.

1931 లో లండనుసభలో సాంఘికసమస్యనుగూర్చి భారతీయులమధ్య తగవేర్పడి, వారందరును కోరిన తాను

పరిష్కరింతునని బ్రిటిషుప్రధాని చెప్పెను. అప్పుడందుకు కొందరొప్పుకొనిరి. "ముస్లిములువగైరా యితరమతస్థులకు, హిందువులకు మధ్య సమస్య నాతడు పరిష్కరించినను, హిందువులలోని హరిజనుల యెన్నికపద్ధతిని మాత్రము పరిష్కరించకూడదు," అట్లుగాక బ్రిటిషుప్రధాని హరిజనులను చీలదీసి ముస్లిములవలె, క్రైస్తవులవలె, వారిని ప్రత్యేకవర్గముగ జేయునెడల అందుకు తనప్రాణమిచ్చి యెదిరింతునని గాంధిగారు లండనులోను, భారతదేశమునకు తిరిగి వచ్చినతరువాత బొంబాయిలోను తెల్పిరి. శాసనసభ్యుల యెన్నికలలో హరిజనులను హరిజనులే యెన్నుకొనునట్లు ప్రత్యేకనియోజకవర్గమేర్పర్చిన తాను ఆమరణాంతం ఉపవసింతునని, యరవాడ జైలునుండియు గాంధిగారు బ్రిటిషుప్రధానికి దెల్పిరి. కాని ఆవార్తను ప్రభుత్వమువారప్పుడు బయటకు రానీయలేదు. గాంధిగారిమాటను త్రోసివేసి బ్రిటిషుప్రధాని హరిజనులకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గమేర్పర్చెను. ఈపద్ధతివల్ల మాలమాదిగలు సవర్ణులనుండి వేరుజాతియగుదురు. వారి అస్పృశ్యత స్థిరమగును. హరిజనులకు తక్కినహిందువులతో విరోధమేర్పడి, శాశ్వతహాని గల్గును. మరియు ప్రత్యేక నియోజకవర్గమువారు స్వలాభపరులై, జాతీయతకు వ్యతిరేకులై, ముఖ్యాంశములలో బ్రిటిషుసర్కారున కండయగుదురు. హరిజనులు, ముస్లిములు, క్రైస్తవులు వగైరాలకు తోడై, శాసనసభలయందును, బయటనుగూడ, కాంగ్రెసుకు వ్యతిరేకులగుదురు. జాతీయభావము,

ఉదారత క్షీణించి, కలహములు బలపడును. హిందూజాతికిక మోక్షముండదు. సత్యాగ్రహము క్షీణించును. బ్రిటిషు ప్రధానిగారి యీ 'ఫైసలా'వల్ల సత్యాగ్రహమునకేగాక, మన జాతీయతకు, హిందూసంఘమునకునుగూడ శాశ్వతహాని వాటిల్లుపరిస్థితి సంభవించును.

దూరదృష్టితో గాంధిగారీ ప్రమాదములను ముందే కనిపెట్టి, వాటినెట్లయిన నివారింపబూనిరి. "హిందువులలో (హరిజనులుసహా) అన్నిపక్షములనాయకులును కలిసి ఏకాభిప్రాయులై సూచించుపద్ధతి నంగీకరింతుము; లేకున్న తన నిర్ణయము తప్ప"దని బ్రిటిషు ప్రధాని ప్రచురించెను. కనుక హిందువు లందరిహృదయముల మార్పించుటయే అందుకు మార్గము. అందుకు గాంధిగారప్పుడు జైలులో కఠోరమైన ఉపవాసమారంభించిరి. బ్రిటిషు ప్రధాని నిర్ణయను 17-8-31 తేదీని వెలువడెను; మరునాడే వారికి తంతిద్వారా మహాత్ముడు తాను 20-9-32 నుండి యుపవసింతునని తెల్పెను. కాని ఆవార్తను ఆలస్యముగా 12-9-32 తేదీన ప్రభుత్వము వెల్లడిచేసెను. వెంటనే ప్రజలలో గొప్ప యాందోళన గల్గినది. హిందువులలో పరస్పరం అంగీకారమును కుదుర్చుటకై, శ్రీ మాలవ్యవగైరా హిందూనాయకులు వచ్చిరి. గాంధిగారు చాల నీరసస్థితిలో నుండిరి. రాజకీయములలో హరిజన నాయకులైన ఎం. సి. రాజా, అంబేడ్కరు వగైరాలును, సవర్ణ హిందువుల ముఖ్యనాయకులును పూనాలో కలసి చర్చించిరి. ఇలదు

ఎం. సి. రాజా హరిజనులకును సవర్ణులతో బాటు సమిష్టి నియోజకవాది. అంబేడ్కరు ప్రత్యేకనియోజకవాది. ఐదు రోజులు దీర్ఘచర్చ జరిగి తుదకెట్లో రాజీఏర్పడెను. ఆ ప్రకారం శాసన సభలలో హరిజనులకు బ్రిటిషుప్రధాని యిచ్చినవాటికి రెట్టింపు సభ్యత్వస్థానము లిచ్చిరి; ఒక్కొక్క స్థానమునకు హరిజనులు ముందుగా నలుగురి నెన్నుకోవలె; వారిలో నొకనిని తరువాత వోటరులందరు (సవర్ణులతో సహా తక్కిన స్థానములకువలె) ఎన్నుకొందురు. అస్పృశ్యతను తొలగింప వెంటనే తీవ్రకృషి జేతుమని సవర్ణనాయకులప్పుడు తీర్మానించిరి. ఈ పద్ధతివల్ల సవర్ణులకు హరిజనులకు మధ్య సహృదయతయు, సహకారము నుండును. (ఇట్లు హరిజనులు ముందుగా యెన్నుకొనుట పదేండ్లవరకుండును.) ఈరాజీప్రకారముసర్కారువారు తమ సాంఘికనిర్ణయమునుసవరించిరి. ఈఆరులోజులలో గాంధిగారుచాల నీరసించినను,ఆరోగ్యముగనుండిరి.ఈపరిష్కారమున కన్నివర్ణములవారును తృప్తులైరి. హిందువులలో సవర్ణులకు, హరిజనులకు మధ్య విభేదములు పోగొట్టి సంఘటనజేయుటే గాంధిగారి యీప్రతిజ్ఞకు ముఖ్యోద్దేశము. హరిజనుల కస్పృశ్యత యున్నంతవరకా భేదముపోదు. కనుక అస్పృశ్యతను నివారించి వారిని వీలైనంత త్వరలో దేవాలయములలోనికి రానిచ్చుటకు వారందరు సభలో తీర్మానించిరి. ఆప్రకారం హరిజనోద్ధరణకై గాంధిగారు తమకాలమునంతను వినియోగింతునని ప్రచురించిరి.ప్రభుత్వమువారందుకుమాత్రము,జైలునుండి పత్రికలకు వ్యాసములు వ్రాయుటకు,హరిజనసేవకులతో

అందునుగూర్చి ప్రసంగించుటకు అవకాశమిచ్చిరి, ఆయన జైలునుండియే తదేకదీక్షతో హరిజనోద్ధరణకై జనులకు సందేశము లంపుచుండెను.

31 విరామము

ప్రభుత్వమువారెంతో కఠినచర్యలను జరిపినను 1932 ఆఖరువరకు దేశంలో క్రొత్త ఆర్డినెన్సుల నతిక్రమించుట, పికెటింగుచేయుట, జాతీయపత్రికలప్రచారము, నిషిద్ధకరపత్రముల వ్యాప్తినగైరాలు సాగుచునేయుండెను. ఈపత్రికలురహస్యముగ నచ్చుబడివాలంటీర్లద్వారాచాలమూరంప్రచారమగుచుండెను. కాంగ్రెసు సంఘములను, కొన్ని ఖద్దరుసంస్థలు వగైరాల కార్యాలయములనుగూడ పోలీసులు వశపర్చుకొనిరి. కాంగ్రెసువారును సంఘములకు బదులు ప్రతిప్రాంతములోను కాంగ్రెసుకు 'డిక్టేటరు'ల నేర్పర్చిరి. అరెష్టుఅయిన నియంత తనస్థానే క్రొత్తవారిని నియమించును. కాంగ్రెసువారు రహస్యచర్యలతో సత్యాగ్రహము జేయకూడదని గాంధిగారనిరి. సత్యాగ్రహపువార్షికోత్సవము 4-1-1933 తేదీని దేశమంతటను పోలీసువారి లాఠీ ప్రహారపు వర్షములో తీవ్రముగజరిగెను. కాంగ్రెసు పక్షీయులు కానివారిని, సత్యాగ్రహము చేయనివారిని, హరిజనసేవ చేయుమని గాంధిగారు మొదట తెల్పిరి. తగినంత

మంది యట్లు చేయలేదు; కనుక, హరిజన సమస్యవైపు ప్రజ లందరి దృష్టిని మరల్చుటకు ఆయన 8–5–1933 నుండి మరల మూడువారముల దీక్షోపవాస మారంభించెను. ఈసారి, ఆయన జీవింపడని ఘనవైద్యులు చెప్పిరి. ప్రభుత్వము వారంతట ఆయనను విడుదలచేసిరి. ఆయన 21 రోజులు ఉపవసించియు, అంతశ్శక్తిబలాత్తో జీవశక్తిని నిల్పుకొనెను; జాతీయ నాయ కులు చాలచోట్ల హరిజనోద్ధరణకై కృషి జరిపిరి; కాంగ్రెసు నాయకులు 1933 జూలైలో పూనాలో సభచేసి, పరిస్థితు లాలోచించి సమిష్టి సత్యాగ్రహమును నిల్పివేసిరి.

32 వ్యక్తి సత్యాగ్రహము

గాంధిగారప్పుడు తన సబర్మతీ ఆశ్రమము నసలే యెత్తి వేసి, అందలి వస్తువులను కొన్ని ధర్మసంస్థలకిచ్చిరి ఆప్రదేశ మున హరిజనాశ్రమ మేర్పడినది. ఆయన ఆస్తుల సంపర్క మును వదల్చుకొని వెంటనే మరల గుజరాతులో సత్యా గ్రహ యాత్రను తలపెట్టిరి. కాని 31–7–1933 అర్ధరాత్రి వేళ ఆయనను ఆశ్రమవాసులతోసహా సర్కారువారు అరెస్టు చేసి జైలులోనుంచిరి. తరువాత 4–8–33 తేదీన ఆయనను, విడిచి పెట్టి, పూనాలోనే ఉండవలెనని నిర్బంధాజ్ఞనువిధించిరి. గాంధి గారాయాజ్ఞ నుల్లంఘించిరి. అందుకువిచారణయై, ఆయన కేడాది

శిక్ష విధింపబడినది. వందలకొలది యోధులు మరల జైలు యాత్ర జరిపిరి.

గాంధిగారు జైలులో నున్నప్పుడు హరిజనోద్యమ ప్రచారమున కాయనకు జైలులో నిచ్చిన ప్రత్యేక సదుపాయములను ఈసారి సర్కారువారు తొలగించిరి. ఆకారణమున గాంధిగారు జైలులో మరల నుపవాస మారంభించిరి. వారం రోజుల కాయన స్థితి ప్రమాదించగా, సర్కారువారాయనను విడచిరి. ఈకారణముననే విడుదలమైనందున ఆయన ఆయేడాదియు హరిజనప్రచారమే సాగించెను. రాజకీయములం దవసరమగు సలహాలమాత్ర మిచ్చుచుండెను.

ఆప్రకారము గాంధిగారప్పుడు మనదేశమంతట దీర్ఘ ప్రయాణమునుచేసి, చాల సభలందు ఉపన్యసించి ఉద్బోధిం చిరి. దేశభక్తులతోను సంప్రదించిరి. గ్రామములో సభలకు వేలకొలదిజనులు వచ్చుచు, మహాత్ముని దర్శించి,ఆయన సందే శమును వినుచుండిరి. ఆయన చాల ద్రవ్యమును వసూలుచేసి, హరిజనసేవకే వినియోగించిరి.

33 వానప్రస్థత

ఇట్లు 1934 లో గాంధిగారు హరిజనోద్యమమున మగ్నులైరి. అప్పుడు దేశమున రాజకీయ కార్యక్రమముండ వలెనని కొందరు కోరిరి. మరికొందరు సామ్యవాదిపక్షమును స్థాపించి, వారి సిద్ధాంతముల బ్రచారముచేసిరి. వీరును అహింసాశాంతిపద్ధతుల కొప్పుకొనిరి. హెచ్చుమంది కాంగ్రెసువారు శాసనసభలలో పాల్గొనదలచిరి. శాసనసభాకార్యము స్వరాజ్య సాధనంకాదని,బయటనుండి నిర్మాణకార్యము నేజరిపి,ప్రజలలో సంఘటనను స్వాతంత్ర్యదీక్షను కల్గించుటే యెక్కువ ముఖ్యమని గాంధిగారెంచిరి. ఐనను, ఆయన సహచరులలో హెచ్చుమంది యెన్నికల వరించిరి. కనుక గాంధిగారు సమ్మతించ్చిరి. వ్యక్తి సత్యాగ్రహమునుగూడ నిల్పివేసిరి. అంతట ప్రభుత్వమువారు కాంగ్రెసుసభలపైననిరోధమునుతొలగించిరి. 1934 లో కేంద్రశాసనసభ (ఢిల్లీఅసెంబ్లీ) కెన్నికలు జరిగినవి. అందు కాంగ్రెసువారును పోటీచేసిరి. హిందువుల సామాన్య స్థానములలో చాలవరకు కాంగ్రెసువారే గెల్చిరి. ముస్లిం స్థానములకై కాంగ్రెసువారంతశ్రద్ధవహించ లేదు.ఆబాధ్యతను జనాబ్ జిన్నా వగైరాలపై విడచిరి. అందువలన కాంగ్రెసుకు మొత్తంమీద మెజారిటీరాలేదు; కాని వెనుకటికన్న కాంగ్రెసు బలము పలుకుబడి హెచ్చి, ప్రభుత్వమువారును కొంత ప్రజాభి

ప్రియమును మన్నింపజొచ్చిరి. (ఈస్థితిలో; 1934 అక్టోబరు) గాంధిగారు కాంగ్రెసుసభ్యత్వమును అనగా (నాల్గణాల చందా దార్ల) ప్రాథమికసభ్యత్వమునుగూడ మానిరి. బయటనుండియే కాంగ్రెసు నిర్మాణమున కెక్కువసేవ జేయగలుగుదును, అది కాంగ్రెసుకును చాల సహాయకారి, నాసహాయమును కోరినప్పు డెల్ల తోడ్పడుటకు, ముఖ్యవిషయములందు సలహాల నిచ్చు టకు అభ్యంతరములేదు.” అని ఆయనచెప్పి, సహచరులను తృప్తిపర్చిరి. మరల సత్యాగ్రహము సాగించుటకైనను గ్రామాలలో ముందుగా పునర్నిర్మాణము కరుగుట ముఖ్యావ సరమని ఆయన నిర్ణయించిరి.

34 సంఘపునర్నిర్మాణము

గాంధిగారంతట గ్రామపునర్నిర్మాణమునకై ఒకప్రక్రి యను తయారుచేసి, దానివ్యాప్తికి తమశక్తినంతను వినియో గించిరి. అది అన్నిపక్షములవారికి సమ్మతము. దానిసంస్థయే ‘ఆలిండియా విలేజి ఇండస్ట్రీస్ ఎసోసియేషన్’ అఖిలభారత గ్రామపరిశ్రమలసంఘము. 1934 అక్టోబరులో కాంగ్రెసు మహాసభ బొంబాయిలో శ్రీ రాజేంద్రప్రసాదుగారి అధ్యక్ష తనుజరిగినది. మహాత్ముడు కాంగ్రెసుసభ్యత్వమునువీడినందుకు శోకమును, కాంగ్రెసున కాయన చేసిన యపారసేవకు కృతజ్ఞ

తను తెలుపుచు కాంగ్రెసువారు తీర్మానించిరి; గాంధిగారు క్రొత్తగ స్థాపించు గ్రామపరిశ్రమలసంఘమున కామోదమిచ్చి దానికందరును తోడ్పడవలెనని తీర్మానించిరి.

కాంగ్రెసుసంస్థలో నేర్పడిన లోపముల బోగొట్టుటకై దానినిర్మాణములో కొన్నిమార్పులు చేయుట అవసరమని ఆయనసూచించిరి. ఆప్రకారము ఆమహాసభవారు ఇదివరకు వలె మొత్తము జనాభానుపట్టి గాక, ఆయాప్రాంతముల కాంగ్రెసుసభ్యుల సంఖ్యను బట్టియే కాంగ్రెసుకు ప్రతినిధుల సంఖ్యను నిర్ణయించుట కేర్పాటుచేసిరి; కాంగ్రెసుకార్యవర్గీయులందరును, ప్రతినిధులును విధిగ ఖద్దరునే కట్టుచుండవలెననియు నిర్ణయించిరి.

అంతటినుండి గాంధిగారు మధ్యరాష్ట్రమందలి వర్ధాపురికి సమీపమందున్న 'సేవాగ్రామం'లో వసించుచు, అక్కడ తమకార్యస్థానమునుంచి నిర్మాణకార్యక్రమమును, చేతిపరిశ్రమలను వృద్ధిచేయించినారు. గ్రామప్రజల ఆయురారోగ్యాదు లభివృద్ధిజెందుటకై వివిధ పరిశోధనలను జేసినారు.

35 కొత్తరాజ్యాంగము

పాలిత దేశీయులను విభజించి పాలించుటే సామ్రాజ్య వాదులపద్ధతి. కనుక బ్రిటిషుసర్కారువారు జాతీయవాదుల నణచుచు మితవాదులను, కులతత్వపరులను, స్వార్థపరులను తమ దగ్గరకు చేరదీయుచుందురు. వారు 1932 లోను అట్లేచేసి లండనులో విచిత్రనాటకమును జరిపించి, మన కీయదలచిన కొత్తరాజ్యాంగపద్ధతిని దెల్పుచు శ్వేతపత్రమును జారీచేసి, ఒక ఉపసంఘమును నేర్పరచిరి. ఆ ఉపసంఘమువారు విచారణ చేసి నివేదికను తయారుచేయగా దాని ననుసరించి బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు పార్లమెంటులో నొకచట్టమును చేసిరి. ఆ చట్టముప్రకారము అసెంబ్లీసభ్యులను, ప్రజలకు బదులు రాష్ట్ర శాసనసభ్యు లెన్నుకోవలెను. కేంద్రప్రభుత్వమందు సేన, ద్రవ్యము వగైరా ముఖ్యాంశములు బ్రిటిషువారి వశమందుం డును. రాష్ట్రములకు కొంతయధికార మిచ్చినను, దానికిని కొన్నియాటంకముల బెట్టిరి. డొమినియను రాజ్యాంగదృష్టిని గూడ ఆచట్టము యెంతమాత్రం తృప్తికరంకాదు. చితుచట్ట ములోనున్న కొద్ది అధికారమునుగూడ పార్లమెంటు చర్చల సందర్భమున నింకను తగ్గించిరి. రక్షణలనుపేర అడుగడుగునకు గవర్నర్లకు, సివిలియనులకు, ప్రత్యేకాధికారముల నిచ్చిరి. హారింగ్లీషుప్రభుత్వపు ఆజ్ఞప్రకారము నడుచుకోవలెనట! ఈ వికృతరూపముతో నిది 1935 లో చట్టమయినది. కేంద్రంలో

సామంతరాజ్యాలతో కలిపి ఒక 'ఫెడరలు' (సమిష్టి) రాజ్యాంగపద్ధతినిగూడ నేర్పాటుచేసినారు. ముందుగా రాష్ట్రములకు సంబంధించిన రాజ్యాంగము నే ప్రభుత్వమువా రమలునకు తెచ్చినారు. (సంస్థానాధిపతులు కలసివచ్చుట లేదనుసాకున అంచలి కేంద్రభాగమును అమలులో పెట్టనేలేదు. ఈ కొత్త చట్టంప్రకారం ప్రజలలో హెచ్చుమందికి 'ఓటిచ్చు హక్కు-కలిగినది). 1936 ఆఖరునుండి ఆచట్ట మమలునకు వచ్చినది. ఆయెన్నికలలో పాల్గొన్న, తద్వారా కాంగ్రెసు సిద్ధాంతమును దేశమంతట ప్రజలకు బోధించవచ్చు; ఎన్నికలలోగెల్చి కాంగ్రెసే నిజమగు ప్రజాసంస్థయని చూపవచ్చు;ప్రజాద్రోహు లీసభలోదూరి విదేశప్రభుత్వమున కండగాకుండ నిరోధించవచ్చు,సభలోప్రభుత్వమువారి నిరంకుశపద్ధతులవడ్డుకొనవచ్చు, కనుక, గాంధిగారి సమ్మతితో, 1936 సాలున జరిగిన కాంగ్రెసుమహాసభయందు కాంగ్రెసువారెన్నికలలోపోటీచేయవలెనని తీర్మానించిరి. 1937 ఆరంభమం దన్నిరాష్ట్రాలలో ఎన్నికలు జరిగెను. అందులో హిందువులస్థానములకే కాంగ్రెసువారు తగు శ్రద్ధతీసికొనిరి. ముస్లిములు హెచ్చుగనున్న స్థానములలో కాంగ్రెసుసభ్యులు హెచ్చుమంది గెలువలేదు. మద్రాసు, బొంబాయి, బీహారు మొదలగు ఆరురాష్ట్రముల అసెంబ్లీలలో కాంగ్రెసువారికే హెచ్చుస్థానములు వచ్చినవి. అక్కడి మంత్రిత్వము 'మెజార్టీ'పార్టీ అగు కాంగ్రెసు వారికి రావలె. ఆమంత్రిత్వము నంగీకరించదగునని పటేలు

రాజేంద్రప్రసాదు, రాజగోపాలాచారి వగైరాలును, కూడదని సోషలిస్టులును వాదించిరి. ఇట్లు కాంగ్రెసులో సంఘర్షణము కల్గెను. అంతట, ఆచట్టమునకులోబడి మంత్రులు చేయు కార్యములకు గవర్నరు తమ ప్రత్యేకాధికారముక్రింద అడ్డుదగుల మని ఒప్పుకొన్న మంత్రిత్వము వహింపవచ్చునని గాంధిగారు 1937 మార్చిలో సూచించిరి. దానిని అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘము ఖాయపర్చెను. అప్పుడందుకు గవర్నర్లొప్పుకోలేదు. అందువలన కాంగ్రెసువారు మంత్రిత్వమును నిరాకరించిరి. ఇతర పక్షములవారు తాత్కాలికమంత్రులైరి. కాని, వారుశాసనసభలనే సమావేశపరచలేకపోయిరి. అంతట, మంత్రులకార్యాలలో సాధారణంగా గవర్నర్లు కల్పించుకోరని వైస్రాయియు, భారత మంత్రియు ప్రచురించిరి. కాంగ్రెసుసభ్యు లుద్యోగమును వెంటనేవహించి ప్రజలకు వీలైన యుపకారముల జేయవలెనని జనులును ఆతురపడిరి. గాంధిగారందుకు సమ్మతించిరి. 1937 జూలైలో కాంగ్రెసుసభ్యులు ఆరురాష్ట్రములలో ఉద్యోగ బాధ్యత వహించిరి. అప్పటినుండి నిర్మాణకార్యములను జరుపుటకును, సందిగ్ధసమస్యల నిర్ధారణకును, మంత్రులకును గాంధిగారు తమ హరిజనపత్రికలో, సంభాషణలందును గొప్పసూచనల చేయనారంభించిరి. ఆప్రకారం ఆయారాష్ట్రములలో నిర్మాణాత్మకమై, ప్రజోపకారియైన చట్టములను, పథకాలికలను కాంగ్రెసుప్రభుత్వంవారు యథాశక్తిగ అమలు

జరిపినారు. జాతీయస్వాతంత్ర్యమును సాధించుటకుగాను ప్రభు త్వోద్యోగులపైన బాంబులప్రయోగము మున్నగు హింసా చర్యల జరిపించి కొందరుయువకు లిదివరలో ద్వీపాంతరవాస శిక్షపొంది, అండమాను దీవులలో శిక్ష ననుభవించుచుండిరి. గాంధిమహాత్ముని సహాయమువల్ల ఆఖైదీలనేకులు వారివారి రాష్ట్రములకు రప్పింపబడిరి. ఆయన కృషివల్లనే, దౌర్జన్య చర్యకై నిర్బంధమందుంచబడిన యువకులనేకులను కాంగ్రెసు ప్రభుత్వములేకాక బెంగాలు ప్రభుత్వమును విడుదలచేసినది. బెంగాలులో అప్పట్లో కాంగ్రెసుప్రభుత్వము లేదు.

36 హరిపుర కాంగ్రెసు

1938 ఫిబ్రవరిలో కాంగ్రెసు వార్షిక మహాసభ గాంధి మహాత్ముని సలహాప్రకారం హరిపురగ్రామంలో జరిగినది. హరిపురం గుజరాతులో గాంధిగారికి ప్రియమగు బర్డోలీ తాలూకాలోనిది. గాంధిగారు కాంగ్రెసుపురమునకు(విఠలనగర), మనుపేర స్వర్గీయ శ్రీవిఠలబాయిపటేలుగారికి స్మారకముగ నామకరణమొనర్చిరి. ఆయన గ్రామసౌభాగ్యమునకై తాను జరిగించు పరిశోధనల అనుభవమును ప్రజలందరికిని బోధించి, ఆపద్ధతి నక్కడ అమలుజరిపినారు. గాంధిగారి క్రొత్తపద్ధతివలన కాంగ్రెసు జరుగు గ్రామప్రాంతమున సుమారు 6 నెలలు

నిర్మాణాత్మకకృషి జరిగిన కాంగ్రెసును గూర్చి జనులలో ప్రత్యేకప్రచారము జరుగును; కాంగ్రెసు తమసంస్థయే అని, ఆప్రాంతపుప్రజలందరికిని బోధపడును. ఆప్రాంతీయులు స్వయం సహాయపద్ధతిని గ్రహించి, నగరనిర్మాణమునంతను స్వయముగా జేయుదురు. వారి కనుభవమును, ఆత్మవిశ్వాసమును, జాతియో త్సాహమును హెచ్చును. ఫైజుపూర, కాంగ్రెసునకన్నను హెచ్చుగ హరిపురకాంగ్రెసునకు 2½ లక్షలమంది వరకును జనులువచ్చిరి. అంతమంది ప్రేక్షకులకునుగ్రామాలలోతయారైన దేశీయవస్తువులతోనే యావత్తు యేర్పాట్లును జరిగినవి. అనగా ఆసభనిమిత్తముఖర్చైన7లక్షలరూపాయలు రమారమి ఆప్రాం తపు ప్రజలకే లభించినవి. ఈకాంగ్రెసు కధ్యక్షుడుగగాంధిగారి సలహాపై సుభాసచంద్రబోసుగారెన్నుకోబడి, కార్యక్రమమును చక్కగనిర్వర్తించిరి.ముఖ్యము ఖద్దరు స్వదేశీప్రదర్శనం ఆ కాం గ్రెసు సభకు వారమురోజులుముందుగ చక్కనియేర్పాటులతో ఖద్దరుప్రదర్శనము జరిగినది. మహాత్ముడే దానికి ప్రారంభోత్సవ మునుచేసి, జనులకుత్తేజకమగు సందేశము నిచ్చుచు, ఆర్థికరాజ కీయముల సమన్వయించుచు, యువకునివలె ఉత్సాహముతో నుపన్యసించెను. నిజముగా స్వదేశవస్తుప్రదర్శనమే యెక్కువ ముఖ్యమని,దానియభివృద్ధియే దేశమునకుమోక్షమిచ్చుననినిరూ పించెను. తరువాత కాంగ్రెసునాయకులు కార్యసమితి వద్ద

రాలందుజరుపు సంప్రదింపులలో గాంధిగారి సూచనలు మార్గదర్శక మయినవి.

---

37. మొదటి కాంగ్రెసు మంత్రివర్గము

1937 సం॥ జూలైలో కాంగ్రెసువారు ఆరు రాష్ట్రాలలో పరిపాలన మారంభించిరి. సిమ్మలు, పఠాను, అస్సాంరాష్ట్రాల లోను వారి ప్రాభవమేర్పడినది. వారు ఎన్నికల కార్య ప్రణాళికను మనఃపూర్వకంగా అమలు జరుపుచు రెండేండ్లు పైగా సాగించిరి. కొంతవరకు ప్రజలకు సౌఖ్యముకల్గినది. జనులలో జాతీయోత్సాహము, స్వాతంత్ర్యభావము, ప్రబలి నది. ఖాదీమున్నగుచేతిపరిశ్రమలవృద్ధి, హరిజనులకు అస్పృశ్యత తొలగించి, ఆలయప్రవేశమున కవకాశమిచ్చుట, లోకలుబోర్డు మునిసిపలు పాలన ప్రజానుకూలమగుట, విద్యారోగ్యాదులవృద్ధి, త్రాగుడు తగ్గించుట, రయితులస్థితి బాగుచేయుట, ఇట్టి కార్యాలకు క్రొత్తచట్టములేర్పడి, కొన్నిప్రణాళికలు తయారయినవి. ఈరాష్ట్రంలో రాజాజీ ప్రకాశంగార్ల నాయకత్వమున కొంతకార్యముజరిగెను. కాని జరుగవలసినంత జరుగకముందే కాంగ్రెసు మంత్రివర్గములు విరమించవలసివచ్చెను.

ఈమంత్రుల కార్యక్రమమునకు గాంధిగారి సహచరులగు పటేలు, ఆజాదు, పట్టాభి, రాజేంద్రప్రసాదు, ఇత్యాదులు పార్లమెంటరీ బోర్డుగా సలహాయిచ్చుచుండిరి. కాని, గాంధీయులకును, కాంగ్రెసుఅధ్యక్షుడగు సుభాసుపక్షీయులకును దృక్పథంలో కొంతవిభేద మేర్పడినది. కేంద్రప్రభుత్వమును గవర్నరులును, గవర్నర్ల చేతిక్రింది ఐ. సి. ఎస్. పోలీసు వగైరాల గొప్ప ఉద్యోగులును కాంగ్రెసు ప్రణాళికకు వ్యతిరిక్తులు. ఈకొత్తరాజ్యాంగము ప్రకారము వారిపైన కాంగ్రెసు మంత్రులకు నిజమైన అధికారములేదు; కనుక, జాతీయవాదు లా సమయమున కాంగ్రెసు సర్కారుద్వారాను, బయటను, నిర్మాణకార్యక్రమ ప్రణాళికను అమలుపరచి, జనులలో ఐక్యతను పెంపొందించి, అహింసాధోరణిని బలపర్చవలెనని, రయితుల నుద్ధరించవలెనని. గాంధీయులభావము. 'బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమును వెంటనే తొలగించుటే కాంగ్రెసు ముఖ్యాశయము. జనులలో జాతీయావేశమును బలపర్చి, మంత్రివర్గము బ్రిటిషుసర్కారుతో ఢీకొనవలెన'ని బోసుపక్షీయుల వాదము. వీరికి సోషలిస్టులు, కమ్యూనిస్టులు తోడయిరి. ఈ వామదక్షిణ పక్షములమధ్య సంఘర్షణమేర్పడి, మంత్రివర్గముపైన కొందరు, ముఖ్యంగా కార్మికులు ఒత్తిడితెచ్చిరి. నిర్మాణకార్యమును సాగించుటకు జనులకెంతో శాంతి, ఓపిక, పూనికయుకావలె. తీవ్రమగు ఆందోళనను ప్రేరేపించు కార్య

మెక్కువ ఆవేశకరము, కనుక, నియమ నిగ్రహాలకన్న, సద్యో మోక్షమునకు ఆశగల్గించు 'ఘాటు' అగు కార్యక్రమమే హెచ్చు మందికి నచ్చినది. మరియు అధికారపదవి చేతికందగనే కొందరు కాంగ్రెసువాదులలో త్యాగసేవాపరతతగ్గి వ్యక్తివిభేదములవలన కొంత సంఘర్షణమేర్పడెను. ఈకారణములవలన కాంగ్రెసు ప్రభుత్వపుపాలన మొదట అనుకొన్నంత లాభకారిగ సాగలేదు. ఈలోగా కొత్త అవాంతరములు వచ్చినవి.

38 త్రిపురి.

కాంగ్రెసులో యీపక్షవిభేదము 1938 సాలాఖరునకు ప్రకోపించినది. తరువాత జాతీయమహాసభ మధ్యరాష్ట్రంలోని త్రిపురి అను చిన్నగ్రామమున జరిగెను. అందుకు కాంగ్రెసు అధ్యక్షుని యెన్నికలో పెద్దపోటీకల్గినది. సుభాసుబాబు మరల అధ్యక్షుడు కాదలచెను. ఆయనతీవ్రవాదము, కార్మికవర్గము నందును, దేశీయ రాజ్యములందు విప్లవం కల్గించుట కాయన జేసెడి ప్రోత్సాహము, అహింసాతత్వమునుగూర్చిన నిరసన, కాంగ్రెసు మంత్రివర్గమును సంఘర్షమున కాయత్తపర్చు ఆతురత, నిర్మాణకార్యమునుగూర్చిన ఉపేక్ష, ఇత్యాదులు గాంధితత్వమునకు వ్యతిరిక్తములు. దేశీయసంస్థానములలో కాంగ్రెసు ప్రత్యక్షరంగంలోనికి దిగగూడదని, అక్కడి ప్రజా

మండలులే జాతీయోద్యమమును సౌమ్యంగా నడుపదగునని, ఆరాజ్యమునకు సంబంధించినవారై ఇతరప్రాంతములలోనుండు అన్యులును ఆఉద్యమమున పాల్గొనవచ్చునని, గాంధీయు లుద్దేశించిరి. ఇందుకు తగు నాయకత్వంకావలె. దేశీయప్రజా మండలికి జవాహర్లాలును, కాంగ్రెసు మహాసభకు పట్టాభిగారును అధ్యక్షులుకావలెనని గాంధిగారి సంకల్పము. సంస్థాన ప్రజా సభకు నెహ్రూ ఏకగ్రీవంగా ఎన్నుకోబడెను. ఇక, కాంగ్రెసు అధ్యక్షతకు పట్టాభి సుభాసుగార్లమధ్య పోటీయేర్పడెను. పటేలు, ప్రసాదు, పంతు, ప్రఫుల్లఘోష్, ఆజాదు, రాజాజీ, ఇట్టికాంగ్రెసు పెద్దలందరూ పట్టాభిగారికనుకూలముగా ప్రోత్సహించిరి, కాని, ఈకాంగ్రెసు పెద్దల ధోరణిపైన అసంతృప్తిగల నారిమన్, ఖరే, ప్రభృతులు వామపక్షీయులతో ఏకంకాగా బెంగాలులోని ప్రాంతాభిమానపువోట్లు ఇందుకు తోడ్పై బోసుగారే తిరిగి అధ్యక్షులయిరి. గాంధిసుభాసులమధ్య సిద్ధాంతభేధమేర్పడెనని తెలియక ఆపోటీ వ్యక్తిగతమని హెచ్చుమంది యెంచిరి. హెచ్చుమంది గాంధిసిద్ధాంతమునకు వ్యతిరేకులుకారు: బోసుగారు పెట్టదలచిన డెడ్లాకు అను సంఘర్షణమునకు సిద్ధంగాలేరు. అంతవరకు ఆఎన్నికపోటీలో గాంధిగారేమీ చెప్పలేదు (నెహ్రూ తటస్థుడైయుండెను.) ఆ ఎన్నిక ఫలితం తెలియగానే ఆఓటమి పట్టాభిదికాదు; తనదేనని గాంధి మహాత్ముడు ప్రచురించెను. అంతట గాంధిపక్షమునకు బోసు

పక్షమునకు సిద్ధాంతవిషయమున తీవ్రవిభేదాలేర్పడినట్లు జను లకు వెల్లడియైనది. గాంధిగారిమాట మొదటనే తెల్పియుంటే ఆఎన్నికలో పట్టాభిగారే గెల్చియుందురని తోచును.

1939 మార్చిలో త్రిపురి గ్రామంలో కాంగ్రెసుమహా సభ వైభవంతో జరిగెను. గాంధిగారక్కడకు రాలేదు బోసు గారుకొంతజబ్బుపడి ఎట్లో అధ్యక్షతవహించి కార్యమునుసాగిం చిరి. అయితే, ఆమహాసభలో బోసువర్గంవారి తీర్మానా లకుబదులు గాంధిపక్షపు తీర్మానాలే నెగ్గినవి. ఈతీర్మానాల నమలుజరుప నిష్టపడక తనకార్యక్రమమును జరుపకాంగ్రె సులో తనకు బలముచాలక, తుదకు కలకత్తాలో బోసుగారు అధ్యక్షతను వదలుకొనిరి. ఆస్థానంలో బాబురాజేంద్రప్రసాదు గారి నధ్యక్షులుగ కాంగ్రెసుసమితి వారెన్నుకొనిరి.

39. రాజకోట ఉపవాసం

త్రిపురికాంగ్రెసు జరుగుసమయంలో గాంధిగారు రాజ కోటలో నొకవిచిత్రకృషిలోనుండిరి. గాంధిగారి స్వంతప్రాంత మగు కాతియవాడ్‌లోని దేశీయరాజ్యాలలో ముఖ్యమైనది రాజకోట. మహాత్ముని బాల్యంలో ఈయనతండ్రి పెత్తండ్రి గూడ వరుసగ రాజకోట దివానులుగ పనిచేసిరి. ఇట్టిరాజ్య

ముతో గాంధిగారికి గట్టిసంపర్కముండెను. తక్కిన దేశీయ రాజ్యాలలోవలె రాజకోటలోను బ్రిటిషురెసిడెంటుప్రాభవము చాలహెచ్చు. రాజురెసిడెంటుయాజ్ఞల నెరవేర్చును. ప్రజాప్రతినిధులను తృణీకరించి విశృంఖలుడై ప్రజాసంస్థల నణచివేసెను. ప్రజానాయకులప్పుడు సత్యాగ్రహముచేసి జైలులో నుంచబడిరి. కొంతకాలం ఆంగ్లోద్యోగియే రాజకోట దివానుగ నుండెను. ఆపిమ్మట వెనుకటిదివానుమరల అధికార మారంభించెను. ప్రజలతో సంఘర్షము తీవ్రమయ్యెను. రాజకోట తమ స్వస్థలమువంటిది; గనుక, ఆప్రజోద్యమంలో పాల్గొనుటకు కస్తూరిబాయి ననుసరించి గాంధిగారక్కడకు చేరిరి. ఈలోగా, రాజు వల్లభయిపటేలుగారేర్పర్చిన ప్రణాళిక కంగీకరించి, ఆ పద్ధతిని ప్రజాప్రభుత్వ మేర్పర్చుట కొప్పుకొని మరల మాట తప్పెను. తనకు మిత్రుడనుకొన్నరాజు ఇట్లు (రెసిడెంటుకు వశ్యుడై) ద్రోహంచేసినందున, ఆయన హృదయమున పరివర్తనమును కల్గించి, ప్రజలకు న్యాయమును కల్గించు నిమిత్తం గాంధిమహాత్ముడప్పుడు రాజకోటలో దీర్ఘోపవాస మారంభించెను. త్రిపురికాంగ్రెసు సమయమందీ సంఘటన గల్గినను, కాంగ్రెసువారెవరును రాజకోటకు రావద్దని గాంధిగారు నిషేధించిరి.

గాంధిమహాత్ముని యీ ఉపవాసంవల్ల రాజకోటలోనే గాక ఇతరసంస్థానాలలోగూడ చాల అలజడికల్గినది. ఈస్థితిలో

తానొప్పుకున్న ప్రణాళిక ప్రకారమే తనరాజ్యములో కొత్త రాజ్యాంగము నేర్పరుతుననీ, అయితే సభ్యులనియమించుటలో పటేలు ప్రణాళికలోని కొన్నిపదాల అర్థమునుగూర్చి తనకు, ప్రజామండలికి భేదాభిప్రాయము కలిగినదని, తన అర్థంప్రకారం అమలుజరుపుటకు సిద్ధంగాఉన్నాననీ రాజు తెల్పెను. అప్పుడాభేద మును పరిష్కరించుటకు ఆపదముల అర్థమును ఫెడరల్ కోర్టు ప్రధానజడ్జీగారు చెప్పవలెనని, అాదు కుభయులు సమ్మతింప వలెనని గాంధిగారు సూచించిరి. అయితే ఛీఫ్ జస్టీసు గ్వ్యాయ రుగా రందులో కల్పించుకొని తీర్పునిచ్చునట్లు చేయుటకు వైస్రాయి కల్పించుకొనవలసివచ్చెను. గ్వ్యాయరుగారి నొప్పించు టకు, ఇట్లు బ్రిటీషు అధికారవర్గము నాశ్రయింప వలసివచ్చెను. తుదకు వైస్రాయి కల్పించుకోగా ఆపద్ధతికి వివశుడై రాజకోట రాజును సమ్మతించెను. అంతట గ్వ్యాయరుగారు కాగితము లన్ని టిని పరిశీలించి, ఆపదములకు గాంధి (ప్రజా) పక్షమువారు చెప్పిన అర్థమే సిసలు అని నిర్ణయించి తెలిపిరి. ఇట్లు గాంధి గారి ఉపవాససత్యాగ్రహము జయమొందెను. అందుకు రాజ కోట రాజు సమ్మతించెను. కాని, ఇట్లు వైస్రాయి గ్వ్యాయ రుల మధ్యవర్తిత్వంద్వారా పరిష్కారం జరుగుటలో, వైస్రా యికి సర్వదా విధేయుడగు రాజుపైన ఒకరీతి నిర్బంధము కలిగి నదని, అది నిజమైన అహింసాతత్వమునకు వ్యతిరిక్తమని గాంధి గారి కప్పుడు తట్టినది. కనుక, ఆతీర్పుప్రకారం నడవవలసిన

బాధ్యతనుండి రాజును గాంధిగారే విముక్తుని చేసిరి. ఇందువల్ల రాజలోకము గాంధిగారి ఉదారత కెంతయు మెచ్చుకొనెను.

40 యుద్ధ జ్వాల.

రాజకోట సత్యాగ్రహంద్వారాను, సంస్థానప్రజాసభ కాసాలున జవాహర్లాలు అధ్యక్షుడైనందునను, సంస్థానాలలో ప్రజోద్యమము బలపడెను. పాలకులు చాలచోట్ల బ్రిటిషు అధికారుల తోడ్పాటుతో దౌర్జన్య మవలంబించినను, ప్రజలు అహింసాపద్ధతిని వీడక నిర్మాణకార్యపరులగునట్లు గాంధిగారు ప్రబోధించిరి. దేశమంతటను నిర్మాణకార్యక్రమము వేగంగా సాగించునట్లు గాంధిగారప్పుడు అహింసా ప్రబోధం చేయుచుండిరి. కాని, ఈలోగా బయటిపరిస్థితులు మారినవి. సుభాస బోసుగారు బహిరంగంగా సంఘర్షోద్యమమును లేవదీయుచు అందుకై ఫార్వర్డ్ బ్లాక్ అగ్రపక్షం అని ఒక పక్షమును పెట్టిరి. ఎం. ఎన్. రాయి పార్టీ, కమ్యూనిస్టులు, సోషలిస్టులు గూడ ఇట్లే సంఘర్షణవైపుకు మొగ్గుచుండిరి. ఇందుకు అంతర్జాతీయపరిస్థితులు తోడైనవి. యూరపు అంతటను హింసా

తత్త్వము చెలరేగుచుండెను. హిట్లరు నాయకత్వమున జర్మను నాజీలును, ముసోలినీక్రింద ఇటలీ ఫాసిస్టులును, జాతిద్వేషమును, దౌర్జన్యమును పురికొల్పుచు, రష్యాపైన కాలుదువ్వుచుండిరి. బ్రిటిషువారు గోడమీదపిల్లివలె నుండి రష్యా జర్మనీలమధ్య విభేదమును హెచ్చింపుచుండిరి. రష్యా తుదకు విధిలేక హిట్లరుతో సంధికి వచ్చెను. అంతట హిట్లరు పోలండుపైన యుద్ధమారంభించగా, బ్రిటను ఫ్రాంసులు జర్మనీపైన యుద్ధంప్రకటించెను. ఇట్లుపోలండుతో అంటుకొన్న మహాజ్వాల త్వరలోనే యూరపు అంతట అల్లుకొనుటే గాక, క్రమముగా తూర్పునకును వ్యాపించినది. యుద్ధము ప్రకటితమైన రోజుననే మన భారతదేశమును గూడ బ్రిటిషువారు తమతరఫున యుద్ధమునదింపి, మన దేశీయసేనలను ఇతరదేశాల రంగస్థలాలకు తీసుకొనిపోయిరి. అందునుగూర్చి మన దేశీయ సంస్థల సంప్రదించలేదు. అందుకుతోడు, ఆయారాష్ట్రాలలో కూడ కేంద్రప్రభుత్వమునకు విశేషాధికారమిచ్చిరి. ఇట్టిదుర్భర పరిస్థితులలో కాంగ్రెసుమంత్రివర్గము ప్రజోపయోగకరముగా పనిచేయుట సాధ్యంకాదని గాంధిగారును, కాంగ్రెసుకార్యవర్గము నిర్ణయించగా, కాంగ్రెసుమంత్రివర్గాలు వెంటనే రాజీనామాయిచ్చినవి. మరల, రాష్ట్రాలలో నిరంకుశప్రభుత్వమారంభించినది. నిర్బంధశాసనాలు, ఆర్డినెన్సులు, ప్రజా

నాయకులపైన నిరోధములు, ఆంక్షలుజారీయైనవి. జనుల పౌర స్వాతంత్ర్య మడుగంటినది.

41 యుద్ధ సత్యాగ్రహపు ఆరంభం.

హిట్లరే దౌర్జన్యమునకుసిద్ధమైనాడనిలోకశాంతినిమిత్తం అన్నిరాజ్యాలలో ప్రజాయత్తతను, స్వేచ్ఛను స్థాపించుటకే యీ యుద్ధమును సాగింతుము, కనుక స్వాతంత్ర్యప్రియు లందరు తమకు తోడ్పడవలెననీ బ్రిటిషు వారును, అమెరికా సంయుక్తరాజ్యంవారును ప్రచురించిరి. అది నిజమయితే వారికి కాంగ్రెసువారు నైతికసహాయం చేయుదురు, కాని, ఈమహాయుద్ధము ఘోరహింసాభరితము కనుక, ఆ దారుణ రక్తపాతంలో కాంగ్రెసు పాల్గొనరాదు ; అని గాంధి మహాత్ము డప్పుడు భావించెను. కాని, ప్రభుత్వంవారు ఎన్నియో ఆకర్షణల బెట్టియు, ఒత్తిడిగల్గించియు జబర్దస్తీతో లక్షలకొలది జనులను కోట్లకొలది ప్రజల సొమ్మును ఆ రణరంగంలో చేర్చిరి. ఇదిగాక, ఆ మహాయుద్ధజ్వాల క్రమంగా అబిసీనియా, ఈజిప్టు, గ్రీసు వ్యైరాలలోనికి, రష్యాలోనికిని ప్రచండంగా వ్యాపించినది. భటులను, సామగ్రులను, ఆహార

వస్తువులనుగూడ ఈదేశంనుండి యుద్ధమునకుసరఫరాచేయుచుం డిరి. మరియుయుద్ధమున కందరు తోడ్పడునట్లు ఒత్తిడిచేయుచు, భారతీయులు సంతుష్టులై తోడ్పడుచున్నట్లు బ్రిటిషువారు లోక మంతటను ప్రకటించిరి. ఈయుద్ధానంతరమైన, ఈ దేశమునకు స్వాతంత్ర్యమిత్తుమని స్పష్టపర్చుటకు ప్రజానాయకులు కోరగా అందు కధికారులు నిరాకరించిరి. బ్రిటిషు ప్రయత్నమున కెవ్వరు వ్యతిరేకించకూడదు. ప్రజాస్వాతంత్ర్యము నశించినది. ఆమాట లోకమునకు వెల్లడించుటకు గాంధిగా రప్పుడు చిత్ర మగు సత్యాగ్రహమును లేవదీసిరి. 'హింసాప్రకోపమునకు హింసాపద్ధతి తగు చికిత్సకాదు, ఈయుద్ధప్రయత్నంలో పాల్గొ నుట భావ్యముకాదని నాభావము, అనుమంత్రమును కొందరు ప్రముఖవ్యక్తులు మాత్రం ఒంటిగ వెల్లడించుటే యీ సత్యా గ్రహము. ఇందువల్ల బ్రిటిషు యుద్ధప్రయత్నమునకు ప్రత్య క్షపు ఆటంకమేమియు లేదు. యుద్ధమున కనుకూలంగా కోట్ల కొలది రూపాయలఖర్చుతో లక్షలకొలది సిబ్బందితో ప్రభు త్వప్రచారము సాగుచునేయున్నది. ఈసత్యాగ్రహము కేవలం నైతికము. శ్రీవినోబాభావే జవాహర్లాలుగార్ల అరెస్టుతో యీ సత్యాగ్రహ మారంభించినది. నిర్మాణ కార్యకర్తలను మాత్ర మిందులో పాల్గొనవద్దని చెప్పి గాంధిగారు తాము నియమించిన ప్రజాప్రతినిధులచేతనే యీసత్యాగ్రహంచేయిం

చిరి. అందుకుఫలితంగా కాంగ్రెసువారుకొన్నివేలమంది జైళ్ళలో నుంచబడిరి. ఈ సౌమ్యసత్యాగ్రహమును గూడ సహింపక, వ్యక్తిస్వాతంత్ర్య మణచివేయుటబట్టి తాము ధర్మయుద్ధము చేయుచున్నామని ప్రభుత్వము చెప్పు ప్రగల్భములు అసత్యములు, వారిది సదుద్దేశ్యముగాదు, అని అందరికిని వెల్లడియైనది. ఇట్లు 1940 సం॥రం నవంబరునుండి ఒక యేడాది గడచినమీదట, తూర్పున జపానువారు రణరంగంలోనికి దిగుచున్న మాటను గ్రహించి, బ్రిటిషువారొక క్రొత్తయుక్తి నవలంబించి ఈ సత్యాగ్రహుల నందరిని తమంతటనే వదలిపెట్టి రాజీబేర మారంభించిరి.

42 క్రిప్సు రాయబారం.

పాశ్చాత్యుల యాంత్రికసంస్కృతిని, వారి సామ్రాజ్యనీతినిగూడ అనుకరించి క్రమంగా కొరియాను, మంచూరియాను కబళించిన జపాను 1937 సం॥రం జూలైనుండి చీనాతో యుద్ధం సాగించుచుండెను. జపానువారు జర్మనులతో మైత్రితో నున్నందున వారిని తమ శత్రువుగా నెంచి సాధించి, చీనాను తమ ప్రాబల్యంలో నిల్పుకొనుటకు ఆంగ్ల

అమెరికను రాజ్యాలు చీనా కాయుధాలను సప్లయిచేయుచు 1941 సం॥లో జపానుపైన ఆంక్షపెట్టెను. అంతట 7-11-41 తేదీని జపానుప్రభుత్వము ఆంగ్ల అమెరికను మిత్రమండలితో యుద్ధమునకుదిగి, చీనా తూర్పు, దక్షిణములకుతోడు ఫిలిప్పైను లను సుమాత్రా, జావా మున్నగు దీవులను సింగపూరు మల యాప్రాంతములను జయించి, రంగూను రేవు బట్టుకొని, బర్మా లోజొరబడెను సూర్యాస్తమయ మెరుగనిది,అసమానబలయుత మైనది అనుకొన్న బ్రిటిషుసామ్రాజ్యపు పటాటోపము కండ్ల యెదుట ఇసుకమేడవలె కూలి, పటాపంచలైనది. 'మాలో నెవరైన లేచిన మనుష్యులముకామన్న ఏ. బి. సి. డి. (అమెరి కను, బ్రిటిషు, చీన, డచ్చి) సామ్రాజ్యములు నాల్గును కలి సియు జపానీయుల భూ జల వాయుసేనలస్వైరవిజృంభణ నరి కట్టలేకపోయిరి. ఆంగ్ల అమెరికనుల నాయకులు నిర్విణ్ణులై దిగ్భ్రమజెందిరి. ఈలోగా, యూరపులో తమ మిత్రులగు గ్రీకు, రష్యనులుగూడ జర్మనులచే పరాజితులగుచుండిరి. వెల్లి విరిసివచ్చు ఈరెండు అక్షౌహిణుల నరికట్టుటకు భారదేశకేం ద్రమునుండి సర్వశక్తులతో సమరం సాగించుట అవసరమని సంయుక్తమిత్రమండలివారి సర్వసేనానులు స్థిరపర్చిరి. ఇట్టి ఆపత్సమయమున భారతీయులను మంచిమాటచేసుకొనుట అత్యావశ్యకమని అమెరికా అధ్యక్షుడును మందలించగా, బ్రిటిషుప్రభుత్వంవారపు డొక స్నేహప్రకటనను జేసిరి. రష్యా

నులను 1941 సం॥ జూనులో జర్మనీనుండి తప్పించి బ్రిటిషు పక్షీకులుగా మార్చిన చాణక్యుడు, సామ్యవాది ప్రముఖుడు, బ్రిటిషుమంత్రియగు క్రిప్సుగారి నప్పుడీదేశమునకు సంధికై రాయబారిగ బంపిరి. (ఈయుద్ధకాలంలో బ్రిటిషువారు జాతీయప్రభుత్వంలో అన్ని పక్షాలవారిని చేర్చుకొన్నారు.) బ్రిటిషున్యాయవాదుల కగ్రణిగ ఖ్యాతినొందిన యీదొరగారు ఈదేశంలో రాజకీయనాయకులతో చర్చించిరి. చర్చిలు ప్రభుత్వపు యీసూచన ఇక్కడి ముఖ్యపక్షనాయకుల కిష్టంకాలేదు. యుద్ధానంతరమందు ప్రజలెన్నుకొను రాజ్యాంగ పరిషత్తువారు ఈదేశమునకొక రాజ్యాంగమును తయారుచేయుదురు. ఆరాజ్యాంగమున ముస్లిం రాష్ట్రాలలో హెచ్చుజనులు విడివడగోరితే ఆరాష్ట్రాలు విడిపోవుట కధికారముండును. ఆరాజ్యాంగమును మేము అంగీకరింతుము. ఈయుద్ధకాలంలోమాత్రం రాజ్యాంగంలో మార్పు ఉండదు. ఆయాపక్షనాయకులను వైస్రాయిగారు తమ కార్యసమితి సభ్యులుగ నియమింతురు. యుద్ధసంబంధమగు యావత్తు అధికారములు వైస్రాయి అధీనములే. ఇందుకు సంబంధించు తక్కిన బాధ్యతాధికారములు భారతీయులవి. అందులో కల్పించుకొనుట వైస్రాయి యిష్టం. ఈ యుద్ధం పూర్తియగువరకు భారతీయమంత్రులు అన్నిపక్షాలవారు బ్రిటిషువారికి పూర్తిగ తోడ్పడి యావత్తుసహాయమును జేయవలయును. ఇది క్రిప్సుప్రణాళిక. గాంధిగారు అహింసా

వాది. ఈయుద్ధమున భారతీయులు పాల్గొనుట క్రిప్సుపథక
ఆయన వ్యతిరేకించినందుననే కాంగ్రెసు కార్యసమితి దీనిని
నిరాకరించెన''ని అపవాదును క్రిప్సుగారు మోపిరి. కాని
గాంధిగారు అహింసావాదియే కాని, జాతీయావశ్యకతనుబట్టి
ఆషరతులు తృప్తికరమయితే కాంగ్రెసువా రొప్పుకోవచ్చు
ననియే గాంధిగారు స్పష్టపర్చిరి. ఆషరతులనుగురించి 1940
సం॥రం నుండి కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడయిన మౌలానా ఆజాదు
నెహ్రూగారలు క్రిప్సుగారితో చర్చించిరి. మహాయుద్ధ
కాలమున తక్కినవి యుద్ధశాఖకు లోబడవలెను. యుద్ధ
నిర్వహణం సర్వసేనాధిపతి యాజమాన్యములోనే యున్నను
అందుల ముఖ్యాశయాలయిన ప్రభుత్వమంత్రులకు తెల్పి
వారి సమ్మతితో నిర్ణయించవలయుననియు, యుద్ధసంబంధం
లేనివాటి నిర్వహణలో మంత్రులకు వైస్రాయి అడ్డుతగల
కూడదనియు,-ఈ రెండుషరతులను నెహ్రూ ఆజాదులు కాంగ్రెసు
తరఫున కోరిరి. అందుకు క్రిప్సు వైస్రాయిలు తుదకు సమ్మతిం
చనందుననే కాంగ్రెసు ఆప్రణాళికను నిరాకరించెను.

ఆక్రిప్సుప్రణాళిక (post dated cheque) అనగా దరి
మిలా తారీఖున మార్చి సొమ్ము తెచ్చుకొనదగిన చెక్కు
వంటిది అనిమాత్రం గాంధిగారు చెప్పిరి. నిజమే. అది సూత్ర
ప్రాయంగా యథాస్థితినే తెల్పును. దేశమల్లకల్లోలమై శత్రు
వులు సరిహద్దులు సమీపించి, మనదేశంలోనికి దిగుదురేమో

నని బ్రిటిషు అధికారులే ఆందోళితులయిన సమయమది. సింగపూరు, మలయా, బర్మాలలో బ్రిటిషునాయకులుచూపిన అసహాయశూరత లోకవిదితము. జపానీయులు దిగి విజృంభించినచోట్ల ఆదేశీయులను వదలి బ్రిటిషువారెట్లో స్వదేశమునకు ఎగిరిపోవుచుండిరి. అట్టిస్థితిలో మననాయకులకిక్కడ నిజమైన అధికారముంటేనే, వారు ప్రజలలో ధైర్యదీక్షలు కల్గింపగలరు. మరియు భారతీయమంత్రివర్గము యుద్ధకార్యములలో తప్ప తక్కినవాటిలో కాబినెట్లువలె పూరాహక్కులు కల్గియుండు నని క్రిప్సుగారు చర్చలో మొదట లిఖితంగా ఒప్పుకొనియు, బ్రిటిషుప్రధాని చర్చిలు లండనునుండి త్రాడులాగగ తమ ధోరణిని మార్చివేసిరి. అందుపైనే రాయబారం చెడినందున క్రిప్సుగారింగ్లండుకు చనిరి.

43 క్విటిండియా

పిమ్మట క్రమంగా జపాను వెల్లువ వెనుకకు తగ్గనారంభించెను. సుభాసబోసుగా రప్పటికిదేశమునుండి తప్పించుకొని, "ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్" అనుపేర గొప్ప భారతీయసేనను మలయాబర్మాలలో తయారుచేసి జపానుమద్దతుతో అస్సాం, మణిపురం ప్రాంతంపయిన దాడిచేసెను; కాని, దాడి వ్యర్థమై,

వెనుకకు పోవలసివచ్చెను. 1942 ఆగస్టునాటికి రష్యాలో, యీ
జిప్టులో, ప్రాంచ్యరంగంలో కూడశత్రువిజృంభణ నిల్చిపోయెను.
ఇక మిత్రమండలి పైచేయి యగు సూచనలు వచ్చెను.
అంతట బ్రిటిషువారి కాందోళన తగ్గినది. ఆపదమొక్కులు
కష్టములుతీరెనపిమ్మట జ్ఞప్తికిరావుగదా! ఎట్లయిననేమి, మనదేశ
మంతట యుద్ధకార్యములపేరున సర్కారు ఉద్యోగులు చేయు
చర్యలవల్ల ప్రజల బాధలు హెచ్చినవి. ప్రభుత్వంవారు ప్రజా
శక్తి నణచివేయుచు, జనుల నిర్వీర్యులుగ జేయబూనుటను,
దేశంలో ఆయాపక్షాలమధ్య సాంఘిక భేదాలను పెంచుటను,
అవినీతిని చూచి, యుద్ధానంతరమయినను మనకు దేశస్వాతం
త్ర్యమిచ్చు చిత్తశుద్ధి బ్రిటిషు అధికారులకు లేదని యెంచి
గాంధిమహాత్ముడప్పుడు క్విటిండియా' అను క్రొత్త మంత్ర
మును చర్చించెను. 'బ్రిటిషు అధికారు లీదేశమును వదలిపో
వలె, వారు మాకేమీ యివ్వనక్కరలేదు.' అని దీనియర్థము.
బ్రిటిషుపాలకు లీదేశమును యుద్ధంలో దింపుటయేగాక, ఇక్కడ
నుండి ప్రాచ్యపాశ్చాత్యరంగాల యుద్ధప్రయత్నముల సాగిం
చుచు, అందుకీదేశపు ఆహారసంపదను, జనశక్తిని వినియో
గించుటజూచియు, జపానీయులు జర్మనులుగూడ ఈదేశం
వైపు దాడిచేయ దలపెట్టిరి. లేనియెడల ఈదేశము రణరంగ
మగు ప్రశంసయే రాదు. అప్పటికిదేశీయుల కితరదేశీయుల

తో మిక్కిలి విరోధములును లేవు. ఆశత్రుపక్షమున కప్పుడితర రంగములలో చేతినిండా పనికల్గుచుండెను. ఈ దేశముచు దాడి చేసి వశపర్చుకోదగినంత సేనలాయత్తపర్చుట ఆపరిస్థితిలో అసంభవమని ప్రతివారికిని తెలియును. జర్మనులకు రష్యాయిూజిప్టులమధ్యనే విమానాదులు చాలలేదు. ఇట్లే జపానీయులు ఆస్ట్రేలియాప్రక్కనుండి వచ్చు అమెరికనుదాడుల నెదుర్కొనుటకును, తమ అధికారముననున్న రాజ్యములను కాపాడుకొనుటకును తమయావత్తు సేనాశక్తిని ఆరంగాలలోనే పెట్టుకో వలసివచ్చెను. కనుక అప్పుడు శత్రువులనుండి మనదేశస్వాతంత్ర్యమునకు ప్రమాదము రాలేదు. దానినుండి కాపాడ బ్రిటిషు వారు మనకు చేసిన మహోపకారమును లేదు.

గాంధిగారి "క్విటిండియా" మంత్రము వెంటనే దేశమంతటను వ్యాపించినది. "బ్రిటిషు అధికారులు యుద్ధానంతర మీ దేశమును విడుచుట కొప్పుకొని వెంటనే కేంద్రప్రభుత్వంలో ప్రజానాయకులకు నిజమయిన అధికార మీయవలె లేని, యెడల వారిధోరణి తియ్యగ నున్నను క్రియ శూన్యమని నిశ్చయించి, బ్రిటిషు అధికారులకు ముందుగా తెల్పి జనుల ఆత్మరక్షణకై సమిష్టిసత్యాగ్రహము చేయబడును' అని గాంధి మహాత్ముడు సూచించెను. దానిని కాంగ్రెసుకార్యసమితివారు 1942 జూలైలోను అ. భా. కాంగ్రెసుకమిటీవారు ఆగస్టు 8 వ తేదీ రాత్రియు ఆమోదించిరి.

ఈలోగానే ఈ క్విటిండియాసూచనకు తప్పగ అపార్థం జెప్పి, గాంధిగారికి పరుద్దేశ మారోపించి, శాంతిస్థాపనపేరు పెట్టి, కాంగ్రెసునాయకులందరిని ఒక్కమారుగ బంధించి వేయుటకు బ్రిటిషుప్రభుత్వంవా రన్నిపన్నుగడలను పన్ని రహస్యంగా హుకుములన్నియు జారీచేసి,, సన్నాహములను పూర్తి చేసికొనిరి. 9-8-42 తేదీ తెల్లవారునప్పటికే బొంబాయినగరములో నుండిన దాదాపు అన్నిప్రాంతాల కాంగ్రెసుప్రముఖులకు వారంట్లు జారీయయినవి. అక్కడ అరెస్టు జరుగక, తమప్రాంతాలకు చేరినవారినిగూడ, ఆయాజిల్లాల అధికారులు పైనుండి తాకీదులు పొంది జైలులో నుంచిరి.

44 ఘోరాపత్తులు.

బొంబాయిలో 8-8-42 తేదీని అ. భా. కాంగ్రెసు కమిటీవారు సత్యాగ్రహ మారంభించి నడుపుభార మంతను (సహజంగా) గాంధిగారిపైనే పెట్టుచు తీర్మానించిరి. తా నీవిషయంలో వైస్రాయిగారికి వ్రాసి రాయబారాలు చేసి, వీలైతే స్వయంగా మాట్లాడి, సాధ్యమయితే సత్యాగ్రహం లేకుండ జేతుననీ, ఒకవేళ సత్యాగ్రహమే తప్పనిసరియయినను ఆపిమ్మట నెల వ్యవధినిచ్చియే సత్యాగ్రహ మారంభింతునని, దాని

ప్రక్రియగూడ ముందువివరింపబడునని, గాంధిగారు ముందుగ ఉపన్యాసంలో వ్యక్తపర్చిరి. ఆస్థితిలోవెంటనే అరెస్టులు సాగించుట కవసరములేదు. కాని, 8-8-42 తేదీ సత్యాగ్రహ తీర్మాన మొకనాడు. అంతకుముందే జాతీయోద్యమము నెట్లో దౌర్జన్యంగా అణచివేయ చర్చిలు ప్రభుత్వమును, వైస్రాయియు సంకల్పించిరి. తెల్లవారకముందే గాంధిమహాత్ముని, ఆయన స్వంతపరివారమునంతను అరెస్టులుచేసి, పూనాకు కొంతదూరంలోని ఆగాఖాన్ భవనంలో నుంచిరి. ఆభవనంచుట్టు కాపలాయుంచిరి. ఆనిర్బంధ మెందుకో, ఎంతకాలమో తెలుపలేదు. గాంధిగారికి ముందుగ వైస్రాయితోను, సహచరులగునాయకులతోనుసంప్రతించుటకుఅవకాశమీయలేదు. మనోవ్యథతోనున్న గాంధిపరివారమున కాసౌధము దెయ్యాలకొంపగ తోచుటసహజము. అట్లే, ఆయన కక్కడ ఆప్తవియోగబాధయు కల్గెను.

గాంధిగారికి ధర్మపుత్రుడనిపేరొంది, నిర్మాణకార్యక్రమమును సాగించుటలో కుడిభుజమై, ఆయనకన్నివిధములనతివిధేయుడై నడివయస్సులోనున్న జమనాలాల్ బజాజు ఆఫిబ్రవరిలోనే వర్ధాలో హఠాత్తుగ మరణించెను. ఆకుటుంబమునకు తానే మార్గదర్శకుడు కావలె. ఇక ఆగస్టులో జైలులోకివెళ్ళిన వారంలోనే తన సఖుడు, సచివుడు, సారథి, సహచరుడు నగు మహాదేవదేశాయి హఠాత్తుగ తన చేతులలోనే కాలధర్మ మొందెను. మహాత్ముని కాయన రెండవదేహమై, గాంధిగారి సమగ్రజీవితచరిత్రను ప్రామాణికంగా వ్రాయదలచెను. ఇట్టి

ప్రియశిష్యుని యంత్యక్రియలను వేడికన్నీళ్ళతో ముగించి, దుఃఖమును దిగమింగుచుండగా, ధర్మపత్ని కస్తూరిబాయి జబ్బు పడి మంచమెక్కినది. ఆమాట సర్కారునకు తెలిసియు, వారామెను విడుదలచేయలేదు. క్రమంగా క్షీణించి 22-2-44 తేదీని ఆకారాగృహంలోనే ఆసాధ్వీమణి కీర్తిశేషురాలయినది. 60 ఏండ్లు పైగా కంటికి రెప్పవలె కాపాడు అర్ధాంగిగూడ మరణించుటఆయనహృదయమునకుబాధకమయినది.ఈసందర్భమున వనంలో సీత హరింపబడి, జటాయుమరణం చూచి శ్రీరాముడన్నట్లుగ వాల్మీకి చెప్పిన శ్లోకము జ్ఞప్తికి వచ్చును. ఆదుస్థితి అగ్నినే దహించునట్లుండెను.* ఆదుఃఖాబ్ధిలోనే గాంధి మహాత్ముడెట్లోయావార్ధకంలో,యేకాంతవాసంలోను,ప్రకృతిని గోల్పోక, మనశ్శక్తిని నిల్పుకొని మరింత లోకసేవా దీక్షితుడగుట ఆయన స్థితప్రజ్ఞతకు గొప్పనిదర్శనము. ప్రియనాశము శల్యమగుటకు బదులు స్థిరచిత్తులకు క్షేమప్రవృత్తికి దర్శకమగునను కాళిదాసువాక్య మాయనకు వర్తించినది.

ఈ ఆపత్సమయంలో మహాత్మునికి మరొకరీతిబాధ కల్గినది. మగనిగొట్టి మొరబెట్టినట్లు ప్రజానాయకులందరిని

---

*రాజ్యభ్రంశో వనేవాసః, సీతానష్టా, హతోద్విజః
ఈదృశీయంమమాలక్ష్మీః నిర్దహేదపి పావకం॥
(రామాయణము. 3-47 అ.)

*అవగచ్ఛతిమూఢచేతసః ప్రియనాశం హృదిశల్య మర్పితం,
స్థిరధీస్తు తదేవమన్యతే కుశలద్వారతయా సముద్ధృతం. (రఘువంశం 8-88)

బంధించి, నోరుమూసి, వారిపైన లోకమంతటను బ్రిటిషుప్రభు
త్వమువారు అసత్యప్రచార మారంభించిరి. జపానీయులదాడి
నెదుర్కొన ఈ ప్రభుత్వము చేయుకృషిని విఘ్నంచేయుటకే,
గాంధిగారును, కాంగ్రెసును సత్యాగ్రహంచేయదలచిరని బ్రిటి
షువారు తప్పుడువ్రాత లచ్చువేసి, ఇక్కడను, అమెరికాలోను
పంచిపెట్టిరి. క్రిప్సురాయబారవిఫలతకును దీనికిని ముడిపెట్టిరి.
బ్రిటిషువారు జయమొందుట కాంగ్రెసునాయకులకు గిట్ట
లేదనిరి. ఈ అపవాదులకు జైలులోని ప్రతికాంగ్రెసువాదియు
విడిగ జవాబులు చెప్పవలెనట. కాని వారుసంప్రతించుకొను
టకు, తుదకు గాంధిగారు అహమ్మదునగరుజైలులోని నెహూ్రి
ఆజాదుప్రభృతులతో కలియుటకును అవకాశ మీయరయిరి.
అంతట గాంధిగా రీతప్పుడుమాటల కాధారమును తెల్పుమని,
ప్రచారముల ఖండించుట కవకాశమిమ్మని వైస్రాయినికోరిరి.
తా నింకను సత్యాగ్రహ మారంభించనేలేదు; అహింసావాది
యగు గాంధియు కాంగ్రెసువారును ఆనాజీ ఫాసిస్టుచర్యలను
బ్రిటిషువారికన్న చాలముందుగనే ఖండించిరి. ప్రజాయత్త
తయే యుక్తమని లోకమంతటికీ చాటియున్నారు. సత్యా
గ్రహం చేయునప్పుడును కాంగ్రెసువా రెట్టిదౌర్జన్యమునకు
పూనకూడదని గాంధిగారు తా మిదివరకే ప్రచురించిన సంగ
తిని తన ఉత్తరంలో వ్యక్తపర్చినను, బ్రిటిషువారు లక్ష్యపెట్ట
లేదు. ఇట్లు కాంగ్రెసువారిని జైలులో నుంచి వారిపైన

తప్పుడు ప్రచారమే చేయుచు లోకంకళ్ళలో దుమ్ముకొట్టి భ్రమపెట్టు సర్కారు దుష్టతను నిరసించుటకప్పుడు గాంధి మహాత్ముడు జైలులోనే మరల 21 రోజులు దీర్ఘోపవాసం సాగించెను. ఈ ఉపవాసమున కాయన తాళలేడని ప్రముఖ వైద్యులందరునెంచిరి. ఉపన్యాసమధ్యమం దొకరోజున, ఆయన మరణించునని చాలమంది స్థిరపర్చిరి, కాని, ఆయన యెట్లో గండము గడచి బ్రతికిరి. అందుకు గాంధిగారిలోని ఆత్మ శక్తియే కారణమగునని డా॥ బి. సి. రాయివంటి భిషజ్మణు లెంచిరి. అట్టిప్రమాదస్థితిలోగూడ జైలునుండి గాంధిగారిని బ్రిటిషుసర్కారువారు విడువకుండుట వారికే తగినది.

45. మహావిప్లవం.

ఆకారాగృహంలో గాంధిగారి స్థితి యిట్లుండగా 1942 ఆగస్టునుండి రెండేండ్లవరకు మనదేశంలో ఇదివరలో ఎక్కడను కనివిని యెరుగనట్లు మహావిప్లవం జరిగినది. 1930-32 లోనిసత్యాగ్రహంలోను వేలకొలది జాతీయవాదులు జైలులో నుండిరని, ఇంక నెందరో సకలబాధలనొందిరని గమనించి నాము. అంతకన్నను చాల హెచ్చుగ నిప్పు డట్టి బాధలు

కలిగినవి. ఈ రెంటికిగల భేదము మాత్రమిక్కడ చెప్పవచ్చును. 1930 మార్చిలో దండీయాత్ర నారంభించి, ఆ ఏప్రిలులో సత్యాగ్రహమారంభమై, అన్నిపరిక్కల శాసనధిక్కారము గాంధిసూచనలప్రకారం జరిగినది. 1932 ఆరంభంలో ముందు గనే గాంధి, నెహూ్రిఇత్యాదు లరెస్టు అయినను, చాలవరకు సత్యాగ్రహము వారు నిర్దేశించిన విధమున జరిగినది. 1942 సం॥లో సత్యాగ్రహ మారంభించనేలేదు; దాని నియంత గాంధిగా రందుకాజ్ఞనీయలేదు. ఒక్కుమ్మడిగ నిర్హేతుకంగా నాయకులందరు అరెస్టుఅయిరి. 1930-32 లోవలె అరెస్టు అయినవారిస్థానే కాంగ్రెసు నియంతలైనను ఏప్రాంతంలోను నియమితులుకాలేదు. ఈసారి, ఉప్పుచేయుట, కల్లుదుకాణాలు, విదేశీబట్టలు పికెటుచేయుట, ఇట్టి క్రమమైన సత్యాగ్రహం చేసినది చాల తక్కువ. అసలు కాంగ్రెసుచర్చలలోనే రాజాజీ, డా. సయ్యద్ మహమ్మదు మున్నగు కొందరు గాంధి సహచరులును భిన్నాభిప్రాయమును చూపిరి. మరికొందరు సందేహించియు, గాంధినిర్ణయమునకు తలయొగ్గి సమ్మతించిరి. 1942 ఆగస్టులో వాతావరణమింకను సత్యాగ్రహమున కనుకూలంగాలేదు. దేశంలో హింసావాతావరణమే వ్యాపించియుండెను. యుద్ధపరిస్థితివల్ల, దేశంలో వస్త్రాహారాదులకు గల్గు బాధలవల్ల, విపరీతపు నిరోధాలవల్ల, జపానీయుల దాడిభయంవల్ల గూడ, జనులలో వ్యాకులత హెచ్చి

శాంతి, నిదానము లేకుండెను. ఆహారాదులు దొరుకుట కష్ట మయినది. పండినపంట, తయారైనబట్ట, కాగితం, నూనె వగైరాలు దాదాపు అంతయు ప్రభుత్వాజ్ఞప్రకారమే సరఫరా కావలె. అంతయు పరాధీనతయే. క్షామంవల్ల బెంగాలులో అధమం 20 లక్షలజనులు చచ్చిరి. ఈస్థితిలో సరియైన అహింసాపద్ధతిని సత్యాగ్రహము సాగించుటలో చాల కష్ట ముండునని మహాత్మునికిని తెలియును. కనుకనే ఆయన యింకను రాజీయత్నాలుచేసి వ్యవధి యిచ్చియే తగుపద్ధతిని నిర్ణయించదలచెను; కాని, అట్లుజరుగలేదు. మరియు, ఈసారి సర్కారు వారిదుష్టచర్య మామూలుకన్న చాల హెచ్చినది. యుద్ధకాలంలో అహింసాసత్యములు ముందుగా ఆహుతి యగుట సహజం. తీవ్రహింసాతత్వంతో, సర్వశక్తులతో, తదేకదీక్షతో శత్రువులతో పోరు బ్రిటిషుప్రభుత్వంవారప్పుడు మన ప్రజలపైన దౌర్జన్యంచేయుటకేమీ జంకలేదు. అరెస్టు లారంభించిన 9-8-42 తేదీనే ఒక్క బొంబాయినగరంలోనే పోలీసువారు ప్రజాసమూహంమీద పదిసార్లు తుపాకులు కాల్చిరి. ఇక ఆంక్షలకు, లాఠీచార్జీలకు లెక్కయేలేదు. ఇది గాక,సర్కారువారేసత్యాగ్రహోద్దేశమునుగూర్చిఅసత్యప్రచారమునుచేసిరి. గాంధిగారి నాయకత్వమున కాంగ్రెసు రైలు పట్టాలుపీకి, తంతితీగెలు తెంపి దౌర్జన్యవిప్లవంచేసి యుద్ధయత్నం బందుచేయించుటకు పూనుకొన్నదని, నాయకులనోరు

కట్టివేసిన రెండురోజులకే, మనదేశమందేగాక, లండను బి.బి.సి. రేడియోద్వారా, దినపత్రికలద్వారా, లోకమంతటను అసత్యమైన ప్రచారంచేసిరి. ఈసర్కారువార్తలు మనదేశభాషాపత్రికలలో తర్జుమాయై ప్రచురితమైనవి. అట్టి కార్యక్రమము కాంగ్రెసుసంస్థది కాదని కొందరనగా, ఇట్టి హింసాపద్ధతితో 'ఆంధ్ర కాంగ్రెసు సర్క్యులర్' అనుపేరుతో కాంగ్రెసు అధికారపత్రిక జారీయైనదని బ్రిటిషుఅధికారులు ప్రచురించిరి. కాని ఆ 'సర్క్యులర్' కాంగ్రెసు అధికారప్రకటన కాదని గాంధీఆజాదు(అప్పటికాంగ్రెసుఅధ్యక్షుడు) ప్రభృతులు చెప్పినారు. మరియు ఆ 'సర్క్యులర్'లోను దౌర్జన్యచర్యలు కూడదని, గాంధీమహాత్ముని అనుజ్ఞ అయిన తరువాతనే అందులోని కార్యక్రమమును సాగించవలెనని గూడ స్పష్టపరుపబడియుండెను. గాంధీగారు చెప్పిన పికెటింగు, ఇత్యాదులనందులో వ్రాసి తుదను తీగలు తెంపుట కూడ వ్రాయబడుట నిజమే. కాని, పట్టాలు పీకుట, మొదలగుహింసాచర్యలు ఆంధ్రసర్క్యులర్ లోఉదహరింపబడనేలేదు. 9-8-42 నుండి కాంగ్రెసుసంఘాలన్నిటిని నొక్కసారిగ అక్రమసంఘాలని నిషేధించి, ప్రముఖులందరిని బంధించి జనులకు, పత్రికలకు వాగ్బంధనం చేసి ఆంక్షలు మొదలు లాఠీచార్జి, తుపాకి కాల్పులవరకు వివిధ దౌర్జన్యాలు చేసి, సర్కారు భారతదేశమునంతను ఒక పెద్ద ఖైదుఖానాగాజేసిరి. ఇట్టిస్థితిలో ఆవేశంవల్ల పౌరుషంకొలది

ప్రతిక్రియగ కొందరు తమకు తోచినట్లు వర్తించిరి. తీగలు తెంపుట, రైలుపట్టాలుపీకుట కొన్ని సర్కారుభవనాల మీాద దాడి, కొంతరికార్డు నశింపు, ఇట్టివి జరిగి, సర్కారు కేసులు జారీ అయి, కఠినశిక్షలు వేయబడినవి. కొందరికి మరణ మేర్పడినది. చిత్రవిచిత్రమగు కొత్తనేరాలు, కొత్తకోర్టులు సృజింపబడి, విచారణస్వాతంత్ర్యము క్షీణించినది. జాతీయ ప్రముఖులు అప్పటికి జైలులోనుంటే, వారు హింసాప్రేరణచేసి రనుటలో అర్థము లేదు. ఈశిక్షపొందినవారిలో హెచ్చుమంది కాంగ్రెసుసభ్యులేకారు. మరియు, ఇట్టిచర్యలు కాంగ్రెసు ఆశయములని సర్కారు ముందే ప్రచురించినందున అదేనిజమని కొందరు భ్రమపడి అట్టిచర్యలకు గడగియుండ వచ్చును. ఆబాధ్యత ప్రభుత్వమువారిదే. వాటినిసాకుగ జేసికొని కొందరు పోలీసులును మిలిటరీవారును చేసిన చర్యలు అతి క్రూరములు. జనులగొట్టుట, స్త్రీలమానభంగం చేయుట, ఆస్తులు నష్టపర్చుట, తుపాకులు కాల్చి నిరాయుధుల నిర్దో షుల గూడ చంపుట, ఇట్టి భీభత్సచర్యలతో భయోత్పాతం కల్గించిరి. మరియు, తిండి, బట్టవంటి అవసరములన్నింటికి సర్కారు ఉద్యోగులపైనే జను లాధారపడవలె. ఈలోగా వాటిధరలు విపరీతంగా పెరిగి క్షామమేర్పడినది; కాని జను లలో జాతీయావేశము పొంగుచుండెను. సతారా, బారెల్లీ వంటి కొన్నిజిల్లాలలో బ్రిటిషుప్రభుత్వము కొంతకాలం విఫల

మైనది. తెనాలి, భీమవరంవంటి చోట్ల రైలుస్టేషన్లు, తాలూకాభవనములు ఇత్యాదులు తగలబెట్టబడినవి, కాని ఈచర్యలు సాకుగగొని ప్రభుత్వోద్యోగులెక్కువ పీడించగా ప్రజలలో నిరాశ, నిరుత్సాహము పెరిగినవి. జాతీయోద్యమంలో జనులు అహింసను విడుచుట తుదకు ఉద్యమమునకు భంగకరమని స్పష్టపడినది.

ఈలోగా క్రొత్తవ్యాధులును, క్షామమును, లక్షుల కొలది జనుల బలిగొనుచుండెను.

46. వి డు ద ల

దేశంలోని ఈక్లిష్టపరిస్థితిని, దుర్భరబాధలను వార్తా పత్రికలద్వారా గమనించిన గాంధిగారి హృదయవేదనకు మితిలేదు. యథాస్థితిని తెల్పుచు, దేశంలో ప్రజాపీడ తగ్గించి శాంతపరిస్థితు లేర్పరుచుటకై రాజకీయబందీలనందరిని విడువుమని గాంధీగారు వైస్రాయికివ్రాసి సూచించిరి. ఇదివరకుజరిగిన సత్యాగ్రహచర్యలకు పశ్చాత్తాపం తెల్పి, ఇక యుద్ధచర్యలో తోడ్పడుదుమని మాటనిస్తేనే, మీసూచన నంగీకరింతునని లిన్లిత్గో క్రూరముగా జవాబిచ్చెను. కాంగ్రెసు సత్యాగ్రహ

మారంభించకముందే ప్రముఖులందరిని సర్కారు బంధించి అపవాదులను ప్రచారం చేసినందునను, కొందరు ఉద్యోగులు కాల్పులవంటి దుశ్చర్యలుచేసి నందుననే, ప్రజలు కొన్ని తప్పు చర్యలు చేసిరి; ఐనను అందుకు అసలు బాధ్యత ప్రభుత్వము వారిదేకనుక కాంగ్రెసునాయకులతో సంప్రదించకుండ తానట్టి మాట నిచ్చుట భావ్యముకాదని మహాత్ముడు జవాబిచ్చెను.

ఈలోగా యీదేశమును యుద్ధయత్నాల కేంద్రముగా జేయవలసివచ్చుటచే అందుకు ఈ దేశములో శాంతమైన వాతావరణముండుట, ప్రజానాయకుల విషయంలో కొంత న్యాయం కలిగించుట, యుద్ధజయమున కావశ్యకమని, బ్రిటిషువారికి పరోక్షంగా అమెరికనులు సూచించిరి. కాని బ్రిటిషు ప్రముఖులు ఆ సూచననంగీకరించకపోగా పైపెచ్చు హిందూ ముస్లిం, హరిజన–సవర్ణ, కలహాలు పెంచిరి. ఇట్లు ఐకమత్యము మును చెడగొట్టినను దేశంలో శాంతిని స్థాపించుట అవసర మాయెను.

ఈలోగా యుద్ధరంగ పరిస్థితులు కొంతమారినవి. లిన్లిత్గోపోయి బ్రిటిషుసేనాని వవెలుప్రభువు ఈదేశపు వైస్రాయి ఆయెను. అంతట కొంత రహస్యరాయబారము జరిగినది. కేంద్ర అసెంబ్లీ సభలో కాంగ్రెసునాయకుడైన శ్రీభూలాభాయి దేశాయి, ముస్లింలీగ్ ఉపనాయకుడు లియాఖత్

అలీఖానులతో, ఈరెండు పక్షాల నాయకులు కేంద్ర ప్రభు త్వములోచేరి యుద్ధం సాగించేయెడల కాంగ్రెసుఖైదీలనందరిని విడుతునని వవెలు సూచించెను. ఆప్రభుత్వంలో కాంగ్రెసు లీగుసభ్యులు సమానసంఖ్యగ నుండవలెనని లియాఖతాలీ కోరెను. దేశాయిగారప్పుడు గాంధిగారితో లోపాయికారీగా ఆలోచించి తుదకాసంగతుల కంగీకరించిరి. వవెలుగా రప్ప టికి ముందే 1944 మేనెలలో గాంధిగారిని బేషరతుగా విడు దలచేసిరి. ఆగాఖాను భవనమునుండి గాంధిగారు మరల సేవాగ్రామము చేరుకొనిరి.

47 వవెలు-రాజీయత్నం

కాంగ్రెసునాయకులు వెంటనే జైలునుండి విడుదలయై లీగు వగయిరాలతో కలిసి కేంద్రములో మంత్రులై, శాంతి బాధ్యత వహింపవలెనని బ్రిటిషు అధికారులును ఆతురపడి నారు. ఇందుకు కారణాలున్నవి. అప్పటికి లక్షమందికిపయిగా భారతీయులను నిర్బంధాలలో నుంచి, తక్కినవారి పయి వను లెక్కలేని రహస్యపు పోలీసులనుంచి, కేవలము నిరంకుశ పద్ధతితోనే బ్రిటిషువారిక్కడ పాలన సాగించుచుండిరి. 1942

సం॥రం ఆగష్టులోని 'క్విటిండియా' తీర్మానమామోదించినం దుకు జిల్లాబోర్డులను, మునిసిపాలిటీలనుకూడా రద్దుచేసి నిరంకుశులయిరి. ఇంకను భారతదేశములో నిరంకుశముగానుండే బ్రిటిషుమిత్ర మండలికి సామ్రాజ్యతత్వము పోయినదన్న ఎవరు నమ్మెదురు ? జర్మనుల వశములోని యూరపురాజ్యాలలోను, జపాను వశములోని ఫిలిప్పైను, జావా, సుమత్రా, మలయా, బర్మాలలోను గల కోట్లకొలది జనులకు నిజమయిన స్వాతంత్ర్యమును అట్టి మిత్రమండలి కల్గించునను విశ్వాసముండునా ? ఆజనులు జర్మను, జపానుపాలనపైన తిరుగబడి బ్రిటిషుమిత్రమండలికి తోడ్పడుదురా? వారి మద్దతు తోడ్పాటు లేకుండా ఆ దేశములను శత్రువశమునుండి తప్పించి, తాము వశపర్చుకొనుట దుర్ఘటము. ఆవిడుదల జరిగి తాము మరల ఆదేశాలలో ప్రవేశిస్తేనేగాని, మిత్రమండలికోరిన నిజమయిన విజయమురాదు. ఈలోగా బ్రిటిషువారికి విశేషముగా నష్టము, ఇంగ్లండులో ఈతిబాధలును హెచ్చినవి; కనుక వెంటనే తమ జయము నిమిత్తమే ఈరాజ్యాల ప్రజలకు మిత్రమండలి ద్వారా స్వాతంత్ర్యము లభించునను నమ్మిక కలిగించవలె. యుద్ధానంతరం స్వరాజ్య మిత్తుమను వాగ్దానము వట్టి బూటకమని, ఈక్రిప్సురాయబారపు రసాభాసంవల్ల తేలిపోయినది. ఈమహాయుద్ధమున రేడియోలో రెండు శత్రుపక్షాలమధ్య ప్రచారయుద్ధము తీవ్రముగా సాగెను. చిరకాలమునుండి తమ

సామ్రాజ్యవశములోనున్న నాగరిక భారత దేశమునకు వెంటనే స్వాతంత్ర్య మిస్తేనే బ్రిటిషునాయకులు పరాధీన రాజ్యాలకు ప్రమాణముగా చెప్పినమాటలు వారు నమ్మెదరు.

ఈయుద్ధకాలములోనే క్రియారూపముగా నిజమయిన అధికారమును భారతీయుల కొప్పగించుట యుద్ధజయమున కావశ్యకమనియు, నెహ్రూ మున్నగు ఫాసిస్టువిరోధులగు నాయకులను జైలులోనుండి తక్షణం విడుదలచేసి, వారి కధికార మీయవలెనని, జాన్సను, ఫిలిప్సు, ఫిషరు మున్నగు అమెరికను ప్రముఖులు తొందరచేసిరి. అమెరికను అధ్యక్షుడును చర్చిలుగారిని మందలించెనని ప్రతీతి. ఈదేశములో అన్ని ప్రాంతాలలోను అప్పుడు జరిగిన విప్లవాలు, బ్రిటిషువారి పయిన చెలరేగినంత ద్వేషమును, 1857 సం॥పు సిపాయి యుద్ధము తరువాత ఇంకెప్పుడును జరుగలేదు. రహస్యముగా అధికారులకు దొరకకుండా అచ్యుతపట్వర్ధను, శ్రీమతి అరుణా ఆసఫలీ మున్నగు కొందరు తీవ్రముగా పోరు సాగించు చుండిరి. సిద్ధాంతరీత్యా గాంధిగారి అహింసా సత్య పద్ధతులకు కొంత భిన్నమయినను, ఈసమరమంతయు గాంధిభక్తులుగ గాంధిపేరటనే వీరు సాగించి సర్కారును తికమకలలో పెట్టిరి. ఎట్లయిననేమి, తుదకు విధిలేక వైస్రాయి వవెలుగారు అహమ్మదునగరులో బంధితులైయుండిన కాంగ్రెసు కార్య సమితి సభ్యులను,తంజావూరు మొదలగుజైళ్ళలోనుండిన తక్కిన

కాంగ్రెసు ప్రముఖులనుగూడ 1945 సం॥లో బేషరతుగనే విడుదల చేసిరి. అజ్ఞాతముగ పోరు సాగించువారందరు పోరు చాలించి బయటకు రమ్మని గాంధిగారు ప్రచురించుగా తమ కప్పటిరాజీ సమ్మతముకాకున్నను గాంధిగారియందున్న గౌరవ మువల్ల వారును అట్లు చేసి బయటపడిరి. రైలుపట్టాలు పీకుట, దొమ్మీమ్మి చేయుట, మున్నగు హింసాశిక్షులకు దీర్ఘశిక్షలో నున్నవారినిగూడ విడుదల చేయుడని గాంధిగారు ప్రభుత్వ మును తొందరచేసిరి. వారిలో కొద్దిమందికిమాత్రం అప్పుడు విడుదలయైనది. కొందరి ఉరిశిక్ష దీర్ఘఖైదుగా మార్చబడినది. తరువాత 1946 సం.లో ఏర్పడిన కాంగ్రెసు ప్రభుత్వంవారు ఆ ఖైదీలందరినిగూడ పూర్తిగ విడుదలచేసిరి. ఈరీతిగ ఆస్వా తంత్ర్యసమర మంతమొందినది.

48 కస్తూరిబాగాంధి

ఇప్పుడు జైలులో మరణించిన గాంధిగారి అర్ధాంగిని నొకసారి స్మరింతము. సమవయస్క, ఏకగ్రామవాసురాలు, మిత్రసంతతియగు కస్తూరిబాయికి బాల్యమందే గాంధిగారితో పరిణయమయినది. అప్పటికామె విద్యావతికాదు; తరువాత

క్రమముగా కొంచెము చదువుకొన్నది. కాని, ఆమె ధీరత్వము దైవభక్తి, ధర్మశీలత, పాతివ్రత్యమువల్ల ఆమె హిందూనారీ లోకమునకు నాయకమణియయినది. భర్త బారిష్టరై వచ్చిన తరువాత (మొదటిసారి దక్షిణాఫ్రికాకు వెళ్ళినప్పుడు తప్ప) ఆమె యెన్నడూ తనభర్త నెడబాయక ఆయన ఆత్మపరిశోధన, సత్యాగ్రహము, లోకసేవాకార్యము లన్నిటిలో తాను సహకారిణియై, భర్త కెప్పుడునుతోడ్పడుచుండెను.

ఆమె తన నలుగురు కుమాళ్లలో హరిలాలుగాంధి అవిధేయుడయినందున కెంతయు దుఃఖించి, అతని కుమారుడగు కనూగాంధిని తనయొద్దనే ఉంచుకొని, గాంధియాదర్శముల నలవరచి వృద్ధిచేసెను. నాల్గవకొడుకు దేవదాసు ఆమె ముద్దుబిడ్డడు. ఆకారంలో, సౌజన్యంలో, వివేకంలో, ప్రజాసేవలో, వారి ప్రతిబింబమై ఆతడు తల్లిదండ్రులకు ఖ్యాతిని తెచ్చినాడు.

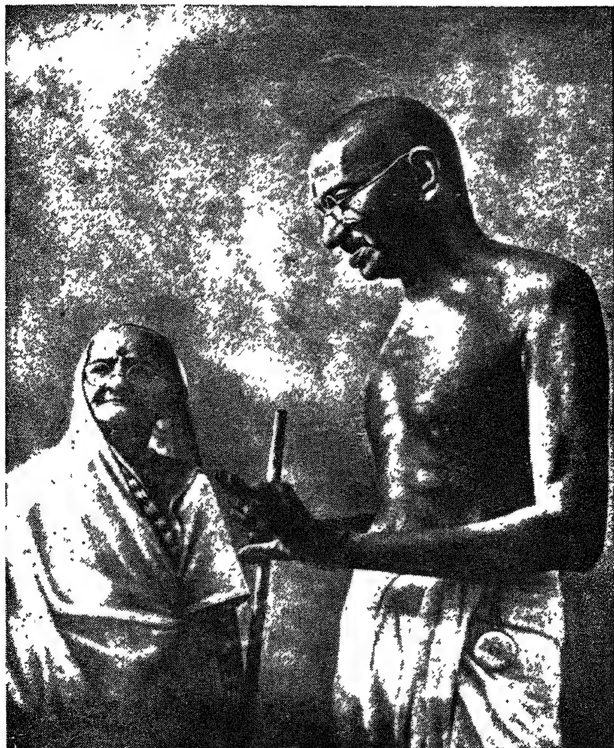
దక్షిణాఫ్రికాలో 40 ఏండ్ల వయస్సులోపుననే గాంధిగారు బ్రహ్మచర్యవ్రత మవలంబించిరిగదా! అప్పటినుండియు కస్తూరిబాయియు భర్తతో నుండుచునే సంపూర్ణనిగ్రహ మలవరచుకొని, బ్రహ్మచారిణిగ నుండినది. (గృహస్థు లందరును పౌత్రులు కలుగగనే కుటుంబసుఖమును వదలి శాస్త్రరీత్యా వానప్రస్థులుగ జీవితము గడపవలెను. అప్పుడే వర్ణాశ్రమ ధర్మము రక్షితమగును, ఆమె యిట్లు భర్తతో అసిధారావ్రత

మవలంబించుటేగాక భర్త జాతీయసేవ, ఆహారవిహారనిగ్రహ ము, ప్రజోద్యమములు, వీట్లలో పాల్గొనుట, అలంకారాలను ఆభరణాలను వదలెను. లోకులు భర్తకేగాక తన కిచ్చు కాను కలనుగూడ ఆమె ప్రజాసేవ కిచ్చివేసెను. తన కొడుకులకు భర్త ఆంగ్లపాఠశాలలో విద్యను, ఉద్యోగసాధనాలను లేకుండజేసి నను సమాధానపడెను. సంఘసేవాపరుడగు భర్త నిరంతర కార్యపరుడైనందున ఆయన ఆరోగ్యము, చిత్తశాంతి, సౌమ నస్యము, చెడకుండుటకై కంటికి రెప్పవలె రక్షించి, ఉపచా రము చేయుచుండెను. తీవ్రాదర్శపరుడగు భర్తజీవితము కత్తి సామువంటిది, అట్టి వారిభార్య వారితో సరిపెట్టుకోలేక కో పిష్టి యగుటయు, కుటుంబసుఖము చెడుటయు, తరుచు సంభవిం చును; సోక్రటీసు, రామానుజులు మొదలగు తత్వవేత్తల దాంపత్యబాధలు చరిత్రప్రసిద్ధములు. మరియు గాంధిగారు సర్వవేళలందును వివిధకార్యముగ్నులగుటచే, ఎల్లకాలముల లోను రకరకముల అతిథులు తనయింటికి వత్తురు; ఇంట ద్రవ్య ముండదు. తమది కేవలము సాత్విక మితాహారముయినను, అతిథులు తినగల ఆహారమిచ్చి సత్కరింపవలెను. వ్యక్తిగత ముగా బాల్యమునుండి పూర్వాచారపరురాలయినను, ఆమె ముస్లిములు, క్రైస్తవులు మున్నగు అందరిని ఆతిథ్యముతో ఆదరింపుచుండెను. ఇందుకుతోడు, హరిజనుల అస్పృశ్యతను తొలగింప కంకణము కట్టుకొన్న భర్త మాలమాదిగలకును

భార్య చేత ఉపచారము చేయించుకొటేగాక లక్ష్మియను మాల పిల్లను తనకుమార్తెగా పెంచుకొనెను. మొదట ఈ ఉదారా శయముల మహత్వమును తాను గ్రహింపలేకున్నను, భర్త యందున్న అనురాగభక్తులనుబట్టి 'మగనితోడిదే మగువజీవిత' మని తాను సర్దుకొని, ఆమాలపిల్లను దనబిడ్డగ పెంచి,అన్ని కులాలవారిని, అన్నిప్రాంతాలవారిని సమానముగ నాదరిం చుచు, మహాత్ముని ఉద్యమము లన్నిటికి తోడ్పడుచుండెను. దక్షిణాఫ్రికాలో భారతీయులను కూలీలను, అస్పృశ్యులుగ చూచుచు వారిని పెట్టు విపరీతబాధలను, జాతిద్వేషపు న్యూన తను భర్తతోబాటు తానును అనుభవించెను; భర్తతోబాటు సత్యాగ్రహం చేసి ఆయన వెనుకనే జైలుయాత్ర సాగించి, ఖైదీగ రాయిరప్పల గొట్టి, సంతుష్టితో కష్టాలు సహించెను. ఆపరాయి దేశములోగూడ హరిశ్చంద్రునివంటి భర్తతోబాటు సత్యమును, సత్యాగ్రహమును సాగించి జయమునుచేకూర్చెను. (ఇప్పుడు వీరి రెండవ కుమారుడు మణిలాల్ గాంధిగారు దక్షిణాఫ్రికాలోనే ఉండి, మరల శ్వేతజాతీయులతో తీవ్ర ముగా పోరు సాగించుచున్నారు.)

1915 సం.రం నుండి మనదేశములో సబర్మతీసేవా గ్రామముల ఆశ్రమాలలో ఈమె సత్కారమును మనదేశపు నాయకులు, సంఘసేవకులును పొందినారు. ఎందరో విదేశీ యులును వచ్చి ఆమె యాతిథ్యమును సౌజన్యమును మెచ్చు కొన్నారు. కొందరు తెల్లవారు, హరిజనులు, సనాతనులు, ఎవరో గుండాలు, ద్వేషపూరితులై గాంధిగారిని కొట్టి

హింసింపవచ్చిరి; అట్టి తీవ్రఘట్టాలను లక్ష్యంచేయక తిరిగేభర్త కపాయము రాకుండ ఆమె వేయికండ్లతో కనిపెట్టుచుండెను. దైవకృపవల్ల, వారి కపాయముతప్పిపోవుచుండెను. గాంధిగారు సాగించిన ఖాదీ, మద్యనిషేధం, హరిజనసేవ, హిందీప్రచారము మొదలగునిర్మాణకార్యాలన్నిటిప్రచారమునుముఖ్యముగా స్త్రీజాతిలో బాగా వ్యాపింపచేయుటలోను, స్వాతంత్ర్యయుద్ధములో స్త్రీలుపాల్గొనునట్లుచేయుటలోను, నిశ్శబ్దముగా, నిరాడంబరముగా, పేరు కోరకుండా, ఆమెచేసిన కృషి అపారము. తిలకు మున్నగుఇతరనాయకుల ఉద్యమాలకన్న గాంధిఉద్యమములో స్త్రీలెక్కువ పాల్గొన్నమాట నిర్వివాదము. అందుకాయన సహధర్మచారిణి సహకార మెంతయు తోడ్పడినది. ఆరంభస్థితిలో భర్తతో వాదించి తగువుపడినను, ఉభయులమధ్య పరస్పరగౌరవ మెప్పుడూ చెడలేదు. కుటుంబకలహములోను భర్త సత్యాగ్రహపద్ధతి నవలంబించుటవల్ల పిమ్మట ఉభయుల మధ్య కలతలుపోయి, ప్రేమభావము మరింత స్థిరపడినది. 1940 సం॥రం నుండి, ఈసాధ్వీమణి ఆరోగ్యము చెడుచుండెను. కాని, 1942 ఆగష్టులోను బొంబాయిరంగంలో హాజరై ఆగాఖాను జైలులో చేరెను. అప్పటినుండి విరేచన వ్యాధి ప్రబలి ఆమె నీరసించి క్షీణించెను. అంత్యదశ సమీపించినప్పుడు సర్కారుకు వేడి ప్రాణభిక్ష పొందదలచుకో లేదు. తుదకు 22-2-44 తేదీని ఈ ఆదర్శసుమంగళి భర్త

మాతా కస్తూరిబా గాంధీ — బాపూజీ.

హస్తములందే మరణించెను. వారి పరివారములోని ప్యారీలాలు, డా. సుశీలానయ్యారు ఇత్యాదులనే గాక దేశమంతటి నీశోకవార్త దుఃఖసముద్రమున ముంచెను.

ఇట్లు మనసంప్రదాయప్రకారము ఆదర్శముగా వర్తించిన ఆ మహిళామణికి స్మారకముగా, ఆమె వయస్సు 75 ఏండ్లనుబట్టి 75 లక్షలరూపాయల నిధిని వసూలుచేయ కొందరు సంకల్పించిరి. కొద్దినెలలలోనే అందుకు కోటి యిరవైలక్షలు వసూలగుట గాంధిదంపతుల ఖ్యాతికి, జనుల కృతజ్ఞతకు గూడ నిదర్శనము. దీనిని సవ్యముగా వ్యవహరించుట కొకధర్మసంస్థ యేర్పడెను. దాని సభ్యులు గాంధిగారి నధ్యక్షులుగ నెన్నుకొనిరి. ఈసంస్థ కస్తూరిబాగాంధి జాతీయస్మారక ధర్మసంస్థ. అది స్త్రీజాతి యున్నతికే కృషిచేయవలె. స్త్రీలెందరో ప్రసవవ్యాధులకులోనై మరణింతురు. శిశుమరణములును మన దేశములో హెచ్చు. ఆసుపత్రులు బస్తీలకే బాగా వినియోగమగుచున్నవి మరియు స్త్రీలలో తగువిద్య లేకున్నది. కనుక, ఈనిధితో, ప్రసవసౌకర్యమునకు, స్త్రీవ్యాధిచికిత్సకు ఆసుపత్రులను, నవ్య జాతీయవిద్యాలయాలను స్త్రీలకై గ్రామాలలోనే నడుపనిశ్చయమైనది. "నీవు జైలులో మరణించితే, నిన్నొక దేవిగ పూజింతును" అని గాంధిగారొకప్పుడు చలోక్తిగ భార్యతోననెను. ఈ అమోఘవాక్కు సఫలమై, క్రియలో విగ్రహపూజగ మాత్రమే సమాప్తముగాక, భారతీయులు ఆమెకుచేయుగౌరవము

వల్లస్త్రీజాతికిలాభముకలుగునట్లు మహాత్ముడుచేసినారు. ఈధర్మ సంస్థ నిర్వహణము చాలవరకు ప్రసిద్ధ దేశసేవికలగు యోషా మణుల హస్తములలో నున్నది. శ్రీమతి సుచేతా కృపలానీ మున్నగు మహిళలెందరో యీ భారమును వహించు చున్నారు. ఈవిధానముప్రకారము దేశమంతట కస్తూరిబా పేరిట ఎన్నియో ప్రసూతిచికిత్సాశాలలు, ప్రాతిపదిక విద్యా లయాలును సాగింపబడుచున్నవి. ఈనిధి యింకను వృద్ధియగు చున్నది. కస్తూరిబా భౌతికముగా మరణించినను, దీనిద్వారా భారతమహిళోద్ధరణకు తోడ్పడుచు చిరంజీవురాలాయెను.

49. వంగ దక్షిణ యాత్రలు

1943-44 సం॥రములలో దేశసమస్యనుగూర్చి గాంధి వవెలుగార్లమధ్య కొంత ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు జరిగినవి. 'క్విటిండియా' మంత్రముపసంహరింప గాంధిగారు నిరాక రించిరి. సత్యాగ్రహ' ముపసంహరించుకొమ్మన్న తాను ప్రారంభించని సత్యాగ్రహమును మానుటేమిటి? మరియు, అతీర్మానము కాంగ్రెసు సమితిది, దాని సభ్యులు విడుదలమై

వారితో సంప్రదించినప్పుడే ఆ ప్రశంస వచ్చును, అని గాంధి గారనిరి. తుదకు అనారోగ్యముగ నున్నదను మిషతో బేషరతుగనే 1944 సం॥రం మేలో వైస్రాయి గాంధిగారిని విడిపించెను. 1944 మే నుండి, గాంధిగారు దేశంలోని వివిధసమస్యల పరిష్కారమునకు తీవ్రకృషి నారంభించిరి. ముందుగ సవర్ణహారిజన సఖ్యమును, హిందూముస్లింమైత్రిని బలపర్చుట కాయా సంఘములతో కలసి దేశసంచారంచేసిరి; జనులలో ప్రబ యున్న హింసాద్వేషభావాలను పోగొట్టి పరస్పరప్రేమను వృద్ధిచేయబూనెను; ఆహారవస్త్రముల సమస్యలను ప్రజలు పరిష్కరించుకొనుటకు స్వయంసహాయాధారమగు కొన్ని అమూల్యసూచనలను చేసెను; అప్పుడే; రాజ్యాంగసమస్య పరిష్కారమునకై సిమ్లాసమావేశములో పాల్గొనెను.

ప్రజల ఆవేదనవల్ల, సర్కారు ఉద్యోగుల నిరోధమువల్ల, కొన్ని నిర్మాణసంస్థలు కుంటుబడియుండెను. ఆ విష వాతావరణములో ఛిన్నభిన్నమైన చరఖాసంఘ; హరిజనసేవక సంఘ, గ్రామోద్యోగసంస్థలను పునరుద్ధరించి, సమయోచితముగా ఆయన వాటికి నవజీవనమును, కొత్తదృక్పథమును కల్గించెను.

ఈలోగా బెంగాలు దుస్థితి దుస్సహమయినది. అక్కడ గింజల సరఫరాను మిలిటరీ అవసరాలకై సర్కారువారు వశపర్చుకోగా, క్షామంవల్ల 25 లక్షల జనులు చచ్చిరి. అక్కడి ముస్లింలీగు ప్రభుత్వము తగుచర్య చేయలేకపోయెను. బర్మా కాందిశీకులద్వారా బెంగాలులో (కొంచెముగా మనప్రాంత

ములోను) కొత్తవ్యాధులు వ్యాపించెను. కొంత వరదల నష్టము కలిగినది. ఈ యీతిబాధలనుండి తగు ప్రతిక్రియల సూచించుట కాయన వంగదేశమునకు వెళ్ళి, రెండు నెల లక్కడిజనులకు ధైర్యము కల్గించి, నిర్మాణాత్మకమగు ప్రక్రి యలను సూచించెను. లక్షలకొలది జనులాయనను దర్శించి ప్రతిరోజు 'సోదేపురాశ్రమములోని సాయంత్ర ప్రార్థనలలో పాల్గొని, ఆయన ఉపదేశముల విని, మనశ్శాంతిని పొంది, ఉత్సాహితులై, ఉద్యమపరులైరి.

గాంధిగారంతట మద్రాసుకు విచ్చేసిరి. 1937 సం॥రం తరువాత, మరల 1946 జనవరి 20 తేదీని కలకత్తానుండి ప్రత్యేకపు ట్రైయినులో బయలుదేరివచ్చి, మద్రాసు హిందీ ప్రచారసభ కార్యాలయములో బసచేసిరి. దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభవారి రజతజయంతి ఉత్సవ మంతకుముం దే జరుగవలసియుండియు, దాని అధ్యక్షులగు గాంధిమహాత్ముని రాకకై నిలుపబడెను. అక్కడ ఆయన వసించిన 12 రోజు లలో ఆయన నిర్మాణకార్యసమావేశాలలోనే మగ్నుడాయెను. హిందీ ప్రచారసభవారి రజతజయంతి ఉత్సవము, వార్షిక పట్ట ప్రదానోత్సవము(కాన్వొకేషను)మాత్రమేగాక, ఖాదీ,హరిజనో ద్ధరణ, గ్రామపరిశ్రమలు, జాతీయసాహిత్యము మున్నగు ఇతర విషయాలనుగూర్చి గాంధిమహాత్ముడు ప్రశ్నలకుసమాధానముగ తన అభిప్రాయాలను హిందుస్తానీభాషలో తెల్పుచువచ్చెను. ఆరోజులలో వేలకొలది హిందీప్రచారకులు మున్నగు నిర్మాణ కార్యకర్తలేగాక, సాయంకాల ప్రార్థనలలో ప్రతిరోజు లక్ష

ता० ...५...२...१९४६

[illegible]

గాంధీజీ హిందీప్రచారసభ రజతజయంతి ఉత్సవసందర్భమున ఆంధ్రదేశమునకు వచ్చినపుడు ది॥ **5-2-46** న హిందీలో వ్రాసియిచ్చిన సందేశము.

వరకు జనులు వచ్చుచు, ఆయన యుపదేశముల వినుచుండిరి. అప్పుడాయన ప్రాంతీయ రాజకీయసమస్యల నెత్తుకోక, కేవలం నిర్మాణ కార్యక్రమపు ఆవశ్యకతనుగూర్చియే ప్రబోధముచేసిరి. 1-2-46 తేదీని మద్రాసులో హరిజనులకై క్రొత్త పరిశ్రమా లయమున శంకుస్థాపనచేసి, గాంధిగారు మరునాడు తమిళ నాడులోని, హరిజనులకు మొదట ప్రవేశమిచ్చి మార్గదర్శక మైన మధుర, పళని దేవాలయములకు యాత్రచేసిరి. అక్కడ నుండి మరలి వెళ్ళునప్పుడు, బెజవాడలోని ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీప్రచార సంఘ భవన నిర్మాణము నాశీర్వదించి, ఆంధ్రు లకు లిఖిత సందేశమునొసంగిరి.

సందేశము.

ఆంధ్రదేశమునుండి నేను చాలా ఆశించుచున్నాను. ఆంధ్రులు నా ఆశయములను తప్పక నెరవేర్తురని నా పూర్ణ విశ్వాసము.

అస్పృశ్యతను పోగొట్టవలెను. దేవాలయము లన్నింటి లోను హరిజనులకు ప్రవేశమొసంగవలెను. ఇంటింట రాట్నము తిరుగవలెను. అందరును ఖాదీ ధరించవలెను. జాతియైక్యతా నిర్మాణము జరుగవలెను. మాతృభాషను అభ్యసించవలెను. రాష్ట్రభాషయగు హిందూస్తానీని దేవనాగరి, ఉర్దూ రెండు లిపులలో నేర్చుకొనవలెను.

ఖాజీపేట | (సం) మో. క. గాంధి.
5-2-46 |

50 సిమ్లా సంభాషణలు

దేశపు అశాంతిస్థితిలో వెంటనే ప్రజానాయకులతో రాజీచేసికొని, భారతప్రభుత్వమును ప్రజానాయకులతో పున ర్నిర్మాణము చేయుట ఆవశ్యకమని బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు గమనించిరి. అప్పుడు బ్రిటనులో పార్లమెంటు ఎన్నికలు జరుగగా అందులో చర్చిలు పక్షపు కాన్సర్వేటివు లోడిరి; లేబరు (కార్మిక)పక్షమువా రధికారమునకువచ్చిరి. సిమ్లాలో వైస్రాయి వెవెలు గారు గాంధిగారిని, కాంగ్రెసు ముస్లింలీగునాయకులను, ఇతర ప్రముఖులను, పిల్చి కొంత చర్చ జరిగించిరి. లోగడ జరిగిన 'దేశాయి లియాకతు' సమాఖ్యను కొంత మార్చి కేంద్రప్రభుత్వ సభ్యులలో సవర్ణహిందువులు, ముస్లిములు సమసంఖ్యగ నుండుటకొప్పందలచేసిరి. ముస్లిములందరు లీగు పక్షీయులే, తనచేనియమితులే ఉండవలెనని లీగునాయకుడు జిన్నాగారు పట్టుబట్టగా, అందుకు కాంగ్రెసు ప్రముఖులే గాక పంజాబునాయకులు నొప్పుకోలేదు. ఆసమావేశ మట్లు నిష్ఫలంకాగా గాంధిగారు తక్కిన నాయకులతోబాటు వచ్చివేసిరి. అప్పుడు వైస్రాయి బాధ్యతవహించి వెంటనే పరిష్కరించవలసినది గాని అటు చేయలేదు.

51 కొత్తయెన్నికలు

ముస్లిములందరికీ లీగుపక్షమే ఏకైకప్రతినిధి అను తన వాదమును సమర్థించుకొనుటకు వెంటనే శాసనసభ లన్నిటికిని ఎన్నికలు జరిపించవలెనని జిన్నాగారప్పుడు వాదించిరి. ఎన్నిక ద్వారా ప్రజాభావమువ్యక్తమగుటకు కాంగ్రెసువారును సమ్మతించిరి. కాని, 6 ఏండ్లనుండి విదేశప్రభుత్వపు అండతోను, నవాబులు జాగీర్దారులు మున్నగు ధనాఢ్యుల పూర్ణసహాయముతోను, మతమూర్ఖులగు సాంఘికతత్వపరుల మద్దతుతోను లీగువారు ముస్లిముజనులలో బాగాపలుకుబడిని సంపాదించిరి. అట్టివారితో మొన్నటివరకు అక్రమ సంఘముగానుండి అంగబలము, అర్థబలము లేకున్న జాతీయముస్లిములు పోరుటెట్లు? చాలవరకు ధనికులకే వోటుహక్కు. అదిగాక తగినంత వ్యవధి నీయక 1945 సం॥రం అక్టోబరులోనే కేంద్రసభకును, 1946 ఫిబ్రవరిప్రాంతములో రాష్ట్రసభలకును, లోపభూయిష్టమగు వోటరుజాబితాలతోనే సర్కారువారు యెన్నికలు జరిపించివేసిరి. తక్కిన యితరస్థానాలు చాలవరకు కాంగ్రెసువారికే లభించినవి. ఈసారి అస్సాం, వాయవ్యసరిహద్దు రాష్ట్రాలలోను, కాంగ్రెసుకు 'మెజారిటీ' (హెచ్చుస్థానాలు) లభించెను. కాని, ముస్లిముస్థానాలు చాలవరకు లీగుపక్షమునకే లభించెను. పక్షప్రాబల్యము, హంగు, ధనబలము, పరపతి

మసీదులలో ప్రమాణపద్ధతి; సాంఘికతత్వమును పనిచేసినవి. కొన్ని ప్రాంతాలలో ముస్లిముయెన్నికలలో దౌర్జన్యము లంచము, నిర్బంధము, బహిరంగముగా ప్రయోగింపబడెనని, అందుకు సర్కారు అధికారులు అడ్డలేదు, సరికదా లీగుజయ మునకే తోడ్పడిరని, చాల నిదర్శనములు దొరికినవి. ముఖ్యముగా బెంగాలులోను, సింధులోను బహిరంగముగానే హింస, నిర్బంధములు జరిగెను. జాతీయముస్లిములు చెప్పుకుంటే వినేదిక్కులేదు, సరికదా వారికి, వారియేజంట్లకుగూడ ప్రమాదములు,ఆపత్తులు సంభవించెను. అట్టిస్థితిలోలీగుపక్షమే బెంగాలులో ప్రబలమైనది. అక్కడను, సింధులోను,ఆంగ్లేయుల పక్షపాతమును ఉపయోగించుకొని, లీగుప్రభుత్వ మేర్పడెను. పంజాబులో ముస్లిముస్థానాలు చాలవరకు లీగుకు వచ్చినవి. కాని, మొత్తముమీద యూనియనిస్టులు, కాంగ్రెసువారు కలిసి పాలన మారంభించిరి. తక్కిన అన్ని రాష్ట్రాలలో 1946 ఏప్రిలునుండి కాంగ్రెసు మంత్రివర్గములు మరల నేర్పడినవి. సింధులో మరల యెన్నికలు జరిగెను; అందులో లీగువారు దౌర్జన్యనిర్బంధాదులను స్వేచ్ఛతో నుపయోగించిరట! వారి కక్కడ అధికారబలము హెచ్చినది. ఇటీవల పంజాబులో సాంఘికకలహములు పెరిగి, లీగుఒత్తిడి వల్ల యూనియనిస్టు మంత్రివర్గము పడిపోయినది.

52. ప్రకృతి చికిత్సాలయం

ఈ జాతీయకార్యాల నిరంతరకృషిమధ్యనే గాంధిగారు 1945–46 లలో ప్రకృతిచికిత్సాలయమును స్థాపింపజేసిరి. ఆరోగ్యరక్షణ ప్రతివానికి ఆవశ్యకము అని గుర్తించి, ఆయన చరకాదిమునులు చెప్పిన ఆరోగ్యవిధులను (అనుభవముద్వారానే) సదా గమనించెను. ఇటీవల మన దేశ భాషలన్నిటిని, లిపులన్నిటినిగూడ ఆయన నేర్చుకొనుచుంటే, "ఈ వార్థకములో, శుష్కశరీరముతో, ఈరాత్రింబవళ్ళ కృషియేమి?" అనియెవరోఅడిగిరట. అందుకు "అదేమిమాట, నేను యువకుడను 125 యేండ్లుజీవించదలచినాను" అన్నారట. "అయితే మీ దేహమును దృఢపర్చుకొని, ఈచికాకులనుండి విశ్రాంతితీసుకోండి" అనగా, "అబ్బే, 125 యేండ్లు నాసుఖమునకా? దేశమాతకు, లోకమునకు ఇంకా నిరంతరము సేవ జేయుటకే జీవింతును' అని జవాబిచ్చిరి. మన దేశమును ఆధ్యాత్మికముగా లోక ప్రసిద్ధముజేసిన మహాత్ములలో శంకర, రామతీర్థ, వివేకానందాదులు 40 ఏండ్లలోపు యువకదశలోనే పరమపద మొందిరి. కాని, మధ్వ, రామానుజ, రామకృష్ణాదులుదీర్ఘాయుష్కులయిరి. పూర్వపు వసిష్ఠవిశ్వామిత్రాదులు వందలకొలదివర్షములుజీవించిరట. తగు శైలవాయువు, సూర్యరశ్మి, గంగోదకము, వగైరాలతో తేజోవృద్ధి జేసుకొని ప్రకృతిజీవనులై సుదీర్ఘకాలము

జీవించిరి. 125 ఏండ్లు లోకసేవకై జీవింపజూచుట శృతిచోదిత మని గాంధిగారి విశ్వాసము.

తరుచు వైద్యు లాయనదేహమును పరీక్షింతురు. కాని ఆయన ఔషధాలను (వైద్యులు చెప్పినను) తీసుకోడు. "అలోపతి"కన్న ఆయుర్వేదమే శ్రేయస్కరమైనను, ఇప్పటి ఆయుర్వేదవైద్యము సరియైనస్థితిలో లేదని ఆయనభావన. ఆయుర్వేదముకన్న ప్రకృతివైద్యమునే ఆయన యెక్కువ ఆదరించును. అజీర్ణజ్వరాధులకు, గాయములకునేగాక, ప్లేగు, విషూచి, మశూచివంటి అంటువ్యాధు'లకును ఆయన స్వయముగా ఆశ్రమములో చికిత్సజేసి నిర్వహించెను. "శరీరమాద్యం ఖలు ధర్మసాధనం". కనుక ప్రజాక్షేమమునకు మార్గదర్శకముగా ఆయన స్వయముగానే ఒక ప్రకృతి చికిత్సాలయమును స్థాపించదలచెను. కాని, తీరికలేదు. ఇటీవల పూనా సమీపములోని "ఉరులి కంచన్" అను గ్రామములో ఘనులగు అనుభవ వైద్యులద్వారా ఒక ప్రకృతి చికిత్సాయమును స్థాపింపజేసి, అందుకు విరాళములు రాబట్టెను! జబ్బును కుదుర్చుటకన్న జబ్బురాకుండ ఆరోగ్యము బాగుచేయుట, దేహ మనోహృదయాదుల సమన్వయించుట, ఆహార విహారాలను సరిచేయుట, ఇందు ముఖ్యములు. జలచికిత్సద్వారా దేహములోనిచెడుపదార్థమును తొలగించుట, ఆతపచికిత్స (అనగా సూర్యరశ్మిప్రసారం) ద్వారా ఉష్ణతను నాడీశక్తిని బలపర్చుట, ఉపవాస

జలపానములద్వారా అజీర్ణమును పోగొట్టుట, మట్టిపూత, లేత ఆకుల గప్పుటద్వారా గాయములు, చర్మవ్యాధులు రక్తపు పోటుబాధ, ఇత్యాదులు మాన్పించుట ఈచికిత్సాయలపు ముఖ్యపద్ధతులు. పంచభూతాత్మకమగు దేహము ఆభూమి, జల, తేజో, వాయ్వాదుల సవ్యప్రయోగమువల్లనే ఆరోగ్య మొందును. భక్తియు, ప్రపత్తి అనగా దేవునిపైన పూర్ణవిశ్వాసముతో ఆధారపడి దేవుని స్మరించుటయు వ్యాధినివారక మని పూర్వపు ఆయుర్వేదజ్ఞులును చెప్పిరి.

53. అమాత్య ప్రణాళిక

క్రిప్సు రాయబారముచలె వవెలు మంత్రాంగమును మాయామయమని, 'విభజించిపాలించు' పాతపంథానే నడచినది. ఈలోగా జర్మనీజపానులు పూర్తిగనోడి, మిత్రమండలికి విజయము చేకూరెను. కాని ఈయుద్ధాంతమున బ్రిటిషు సామ్రాజ్యప్రతిభ, ప్రతిష్ఠయు క్షీణించినవి. ఇక సామ్రాజ్యమును బలముతోను, పటాటోపముతోను అణచియుంచ వీలులేదు. సామ్రాజ్యతత్వము మూర్తీభవించిన చర్చిలుగారి కెన్నికలలో శృంగభంగంచేసి యేర్పడిన కార్మికప్రభుత్వము

వారు ఇక్కడకు ముగ్గురు మంత్రులను రాయబారమంపిరి. ఈమంత్రిత్రయము ఢిల్లీ, సిమ్లాలలో మరల నాయకులతో కొంత చర్చలు జరిపెను. 1946 సం. మార్చి నెలలో గాంధిగారు కేంద్రప్రభుత్వములో కాంగ్రెసుపక్షమువారిలో ముస్లిములు కూడ ఉండవలెనని షరతుపెట్టిరి. కాంగ్రెసులో ముస్లిములు లేకుండజేయుట జిన్నాగారి కోరిక. చివరకు మంత్రిత్రయ మింగ్లండుకు పోయి, తమ ప్రణాళికను ప్రచురించిరి.

'భారత కేంద్రప్రభుత్వము, రాష్ట్రకూటపు మండలి, రాష్ట్రప్రభుత్వము, ఇట్లు రాజ్యాంగాలలో మూడంచెలుపెట్టిరి. దేశరక్షణ, విదేశాంగశాఖ, రహదారీశాఖ, దేశమంతటికి సంబంధించిన యీమూడుశాఖలే భారతకేంద్ర ప్రభుత్వంవశమై యుండును, తక్కిన అన్నిపాలనశాఖలు ఆయారాష్ట్రాలవే. మరియు వాయవ్యసమితి, ఈశాన్యసమితి, శేషసమితి ఇట్లు మూడుగ్రూపులు (కూటాలు)గా ఆరాష్ట్రాలు గూడి, ఆసమితికి తమ అధికారాలను కొన్నిటిని వప్పగించవచ్చు. ఈ కూడలి పద్ధతికి మొదట ప్రతిరాష్ట్రమూసిద్ధముకావలె. కాని,కూడలిలో చేరి, క్రొత్త రాజ్యాంగప్రకారం యెన్నిక యయినతరువాత ఏ రాష్ట్రంవారయిన ఆసమితిలోనుండి విడిపోవచ్చు; ఈపద్ధతిని, సమగ్రరాజ్యాంగమును తయారుచేయుటకొక రాజ్యాంగపరిషత్తు ఉండును. రాష్ట్ర అసెంబ్లీలసభ్యులే (ముస్లిములు వేరుగను. తక్కినవారు వేరుగను) ఈపరిషత్తుకు జనాభానుబట్టి పదిలక్షల

కొకనిచొప్పున సభ్యుల నెన్నుకొందురు. అట్టి రాజ్యాంగపరిష త్తులోపాల్గొను పక్షాలనాయకులను ఇంటరిం(తత్కాల) జాతీయ ప్రభుత్వమంత్రులుగ నియమింతురు. ఈవిచిత్ర రాజ్యాంగము నకు మొదట సమ్మతించియు, తరువాత లీగువారు నిరాకరిం చిరి. ఏరాష్ట్రమైన గూపింగు అనగా కూటంలో పాల్గొనుట ఐచ్ఛికము. ఆసిద్ధాంతమునకు భంగము లేకుండ దీని నంగీకరింప వచ్చు అని గాంధిగా రభిప్రాయపడిరి. (ముఖ్యంగా అస్సాం వారు తూర్పుగ్రూపులో చేర నొప్పుకోలేదు.) కాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు అట్లేతీర్మానించిరి. అంతటజవహర్లాలుగారి నాయకత్వమున కేంద్రమంత్రివర్గ మేర్పడినది. అందులో లీగు పక్షము చేరనన్నందున వారిస్థానే స్వతంత్రముస్లిములు చేర్చ బడిరి. ఈసమిష్టిమంత్రులు 15 గురిలో 6 మాత్రం కాంగ్రెసు పక్షీయులు, ఐనను ఈ అందరు కాబినెటువలె ఏకీభావము కల్గి స్వతంత్రజాతీయదృక్పథముతో ప్రభుత్వమున ప్రగతికర ముగా నడువదొడగిరి.

54. బ్రిటిషుసర్కారు కప్పదాటు

నెహ్రూప్రభుత్వపు జాతీయప్రవృత్తి వైస్రాయివ వెలుకు సివిలియనులకును గిట్టలేదు. మంత్రులలో విభేదాలేర్పడితే నే వైస్రాయి కేంద్రపాలనలో కల్పించుకోవచ్చు. కాని, మంత్రి

లందరు ఉపాధ్యక్షుడగు నెహ్రూనాయకత్వములో మైత్రితో ఏకధోరణి కలిగియుండిరి. గాంధిగారు ముఖ్యసమస్యలను గూర్చి వీరికందరికి సలహానిచ్చిరి. అప్పటి ముస్లింమంత్రులును నెహ్రూతో ఏకీభవించిఉండుట బ్రిటిషుపాలకులకును, లీగుపక్షమునకునుకన్నెర్రగనుండెను. అప్పుడువైస్రాయి జిన్నానుతొందరగ ఆహ్వానించి మొదటిముస్లింమంత్రులను వదలించి, ఆస్థానే 5 ముస్లింలీగు పక్షీయులను మంత్రులుగ తగు నియమాలు లేకుండగనే చేర్చెను. వారు నెహ్రూపక్షముతో నేకీభవింతురు, ఇక లీగు ముస్లిములును రాజ్యాంగపరిషత్తులో పాల్గొందురు, కనుక ఈరీతిగ పేచీలేకుండ క్రొత్తరాజ్యాంగము త్వరలో ఏర్పడి బ్రిటిషుప్రభుత్వపు ఆమోదము నొందుననియు, వవెలు గారు నెహ్రూవర్గము నొప్పించిరి. కాని, క్రియలో లీగుపక్ష మంత్రులు బ్రిటిషు ఐ. సి. ఎస్. ముస్లిం ఉద్యోగులతో, వవెలుతో, లాలూచీయై జాతీయవర్గమున కడ్డుతగులుచుండిరి. తమవశమందున్న శాఖలపరిపాలనలో వేరుపంథా త్రొక్కు చుండిరి. ఇంతేగాక రాజ్యాంగ పరిషత్తువారి సమావేశాలలో ముస్లింలీగువారు పాల్గొనక దేశమున దౌర్జన్య ప్రచారమును సాగించిరి.

55 అగ్నిపరీక్ష

స్వరాజ్యసంపాదనకు సాంఘికమైత్రి ముఖ్యావశ్యకము. అహింసాసాధకుల కది మరీముఖ్యము. అయితే బ్రిటిషువారి కొన్నిచర్యలవల్లవిదేశపాలకులీదేశమునువదలిపోతేగానిహిందూ ముస్లింమైత్రి గట్టిపడదని, విభేదాలు పెంచుటలో దిట్టలయిన బ్రిటిషువారిప్రవృత్తివల్ల గాంధిగారికిని తోచెను. లీగుపక్షీయులు రాజ్యాంగపరిషత్తును నిరసించుటేగాక, ప్రభుత్వము మీద ప్రత్యక్షయుద్ధమును 16-8-46 నుండి ఆరంభించినను, కేంద్రప్రభుత్వమునుండి లీగుమంత్రులను వైస్రాయి పంపివేయ లేదు. ఆప్రత్యక్షచర్య లీగుపాలితమగు బెంగాలులో, ముందుగా కలకత్తాలో, పిమ్మట తూర్పు బెంగాలులో సాగింపబడెను. అయినను బ్రిటిషుఅధికారులు వారికి సహకారమే జేసిరి. లీగువారును తమ పోరునంతను హిందూ సిక్కులమీదనే సాగించిరి. శాంతమనుపేరుతో దారుణమగు హత్యాకాండ, బజారులో మహాభవనాలను భస్మముచేయుటయు, వేలకొలది జననష్టము, కోట్లకొలది రూపాయల ఆస్తి నష్టము కండ్లయెదుటనే జరిగెను. ఆ ముస్లిముగూండాలకు లారీలు, పెట్రోలు, శూలాలు, బల్లెములు, బాకులు, తుపాకులుగూడ ధారాళముగా ఎట్లులభించెనో? హిందువులు మొరబెట్టినను గవర్నరు కల్పించుకోలేదు. కృతజ్ఞులగు ముస్లిం

గూండాలును యూరపియనులకు, వారి ఆస్తులకు యెట్టినష్టమూ చేయలేదు. మొదటి రెండురోజుల దారుణముల తరువాత హిందువులు, సిక్కులును ముస్లిములపైన హత్యలతో ప్రతిక్రియ జేసిరి. అప్పుడు సైనికులు సిద్ధమయిరి. అంతట ముస్లిం సంఖ్య చాల హెచ్చుగు తూర్పు బంగాళపు నవఖాలీ జిల్లాకు ముస్లిములు రంగమును మార్చిరి. ముస్లిముగూండాలు అక్కడ తమ ప్రత్యక్ష చర్యలను స్వేచ్ఛతో సాగించిరి వేలకొలది హరిజనులను దౌర్జన్యముతో ముస్లిము మతములో కలిపిరి. సవర్ణ హిందువులకు హత్య, ఆస్తి నాశము లభించినవి. రక్షకులగు లీగు ప్రభుత్వమువారే భక్షకులైరని, హిందువులనేకులటనుండి కాందిశీకులయి పశ్చిమజిల్లాలలో చేరిరి; వారిపొలలను, పంటను కాపాడునదెవరు? సాంఘిక ద్వేషము లీగు పత్రికలచే ముందుగ ప్రచారితమై, కార్చిచ్చువలె దేశమంతటను వ్యాపించెను. ఖాండవవనాగ్నివలె హింసావృతమైన నవఖాలీ ప్రాంతములోనికి గొప్ప ఉద్యోగులు, హిందూనాయకులును వెళ్లలేకపోయిరి. సహజముగా వార్తలతిశయోక్తిగ వ్యాపించెను; పరిశీలన సాధ్యంకాలేదు. గాంధిగారి కిది జీవిత సమస్య. వెంటనే ఆయన నవఖాలీ వెళ్ళి అక్కడ స్వయముగా పరిశీలింప నిశ్చయించెను. నిరాయుధుడు, అసహాయుడునగు గాంధిగారట్లు ఆ అగ్నిమండలములోనికి దూకుట ఆత్మహత్య పాలగు చేనని అందరు భయపడి వద్దనిరి. కాని ఆయన సాహసించి నవఖాలీకి వెళ్లెను.

ఈలోగా, బెంగాలు కాందిశీకులనేకులు బీహారు చేర గా ఆవార్తలవల్ల ఉద్రిక్తులైన కొందరు బీహారు హిందువు లక్కడి ముస్లిములను హింసింపదొడగిరి. ఆమాట విని, ఆ హత్యాకాండ వెంటనే ఆగిపోనియెడల ఆమరణోపవాసము చేతునని కలకత్తానుండి గాంధిగారు తెల్పిరి. బీహారుమంత్రులు నెహ్రూ, ప్రసాదులుగూడ స్వయముగా పూనుకోగా ఆరం భించిన వారమునకే బీహారు అల్లరులు నిలిచిపోయినవి. నవ ఖాలీ, తిప్పెర జిల్లాలలో ముస్లిముగూండాలు హత్యలు, ఇండ్ల ధ్వంసమునేగాక, స్త్రీలనుచెరబెట్టుట, నిర్బంధముగా మతమును చెరపుట, ఆలయాలను తగులబెట్టుట, ఇట్టి రాక్షసచర్యలను చేసిరి. దారితెన్నులేని ఆగ్రామాలలో ప్రతిదానికి గాంధి గారు స్వయముగావెళ్ళి, ధైర్యముచెప్పి, ముస్లిముల యిండ్లలో బసచేసి, ఉభయులమధ్య మైత్రికి మానవసాధ్యమయిన కృషి నంతను నెలలకొలదిగ చేసిరి. ఆగట్లమీద, బురదలో, ఇసు కలో, ప్రాణము లరచేత బెట్టుకొని, కొద్దిమంది ఆయనతో వెళ్ళిరి. కాని తన పరివారమునుకూడ ఆయన వేర్వేరుగ్రామా లకు పంపి, అక్కడి లీగుముస్లిములు తనకు వ్యతిరిక్తులు, ఉద్రి క్తులునని తెలిసియు, ఆతతాయులతోగూడ చిరునవ్వుతోకలసి ఆదరింప, వారు నిశ్చేష్టులై శాంతులయిరి. ఇట్లు ఆ యాత్ర, గాలిలో దీపమువలె మొదట తోచినను, ఆత్మశక్తి, దైవ బలమువల్ల తుదకు హిందూముస్లిములమధ్య తద్వారా కొంత

మైత్రియేర్పడెనని అందరు నంగీకరించిరి. స్థిరసఖ్యమునకై ఆయన కొంత ప్రక్రియను మంత్రివర్గమునకు సూచించెను. మీరటులో జరిగిన అఖిలభారత కాంగ్రెసునకును ఢిల్లీలోని ముఖ్యరాజకీయసమావేశాలకును (వేడినను) వెళ్ళక ఆ ప్రచండహింసాగ్ని నార్పి ప్రేమామృతముతో ఆవిషపూరిత మైన వాతావరణమును మార్పగలిగెను. అప్పుడు బీహారులో ముస్లిములకు మరల స్థిరావాసము కల్గింప, అక్కడిమంత్రి డా. సయ్యదు మహమ్మదుగారు కోరగా గాంధిగారు బీహారు రాష్ట్రమునకువిచ్చేసిరి. అక్కడి దౌర్జన్యాలు వారంరోజులలోనే (గాంధి, నెహ్రూ ప్రసాదులందున్న గౌరవమున) అణగిపోయి నను, వేలకొలది ముస్లిములకు ఆస్తిప్రాణనష్టములు కలిగినవి. కనుక మిగతాముస్లిములు కాందిశీకులై కొందరు స్వగ్రామాలను విడచి పాట్నాప్రాంతమునకుచేరిరి. అక్కడి కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వము కొంత సహాయము చేసినను, వారి భయోద్రేకము పోలేదు. అప్పుడు సరిహద్దురాష్ట్రమునుండి గఫూర్ ఖానుగారు వచ్చికొంత తోడ్పడిరి. ఈ 1947 లో గాంధిగారు బీహారుముస్లిములతో కలిసి గ్రామాలు పరిశీలించి, ప్రభుత్వపురక్షణయేర్పాట్లను తృప్తికరముగా జరిగించి, ఆహిందువులకు పశ్చాత్తాపమును, ముస్లిములకు ధైర్యమును కలిగించి, వారిగ్రామాలలో మరల వసించి నమ్మకతో తమ వృత్తులు చేసుకొనునట్లు సౌకర్యాలు కలిగించిరి. కలకత్తా

నవఖాలీలకు ప్రతిక్రియగనే బీహారు అల్లరులను హిందువులు జరిపిరని, అట్లుచేసినందుననే ముస్లిముల గూండాచర్య లణగిన వని, కనుక ఆహిందువులను అంతతీవ్రముగా గాంధిగారు నిర సించుట. అన్యాయమని కొందరు హింహూప్రముఖులు తప్పు పట్టిరి; కాని గాంధిగారు ఆవాదము భ్రమజనితమని, ఇట్టిప్రతి క్రియనుజూచి మరల పంజాబులో ముస్లిములు హిందు వులు, సిక్కులమీద జరిపిన హింసను జూపి ఈ మారణ హోమము మహానర్ధదాయకమని స్పష్టపరచిరి. గాంధిగారి అద్భుతకృషియే అక్కడిశాంతికి, తగాదాలు ఆప్రక్క జిల్లాలకు వ్యాపించకుండుటకును కారణము. అహింసాప్రేమ పద్ధతివల్లనే స్థిరమైత్రియు, శాంతియు కలుగునని గాంధిగారు విశదపర్చిరి.

56 ఆసియా మహాసభ

యూరపియనుల వశమునుండి బయటపడు ఆసియాఖండ దేశములోనే 1946 సం॥ మార్చిలో ఒక ప్రతినిధిసభను జేసిరి. శ్వేతజాతులనుండి ఆసియాజాతుల రక్షణకు గాంధిగారు కృషి చేయుమాట అందరికీ తెలిసినదే. ప్రాంతీయతత్వము, కుల తత్వము, సాంఘికతత్వము, మతమూర్ఖత, జాతిద్వేషము లేకుండ, సర్వసమత్వముతోనే అన్నిజాతులు వృద్ధికావలెనని

ఆయన కోరును. విదేశీయులమీద ఆయన కెట్టిద్వేషమును లేదు. అసలు నాజీఫాసిస్టుపద్ధతులు జాతిద్వేషహింసా తత్త్వములపై నేర్పడినవి. వాటి నాయన చాలసార్లు ఖండించెను. హింసాదౌర్జన్యముల నవలంబించుట తుదకు లోకమంతకు హానికరము. స్వజాతివృద్ధికిని బాధాకరమే, కనుక యుద్ధసంరంభమును మానుమని జర్మనునియంత హిట్లరుకు, జపానునియంత టోజోకు గూడ ఆయన బహిరంగ లేఖలు వ్రాసెను. అపారబలము గల అమెరికా ఒకపక్షమునకే జయమునుచేకూర్చి స్వలాభపరమగుటకన్న, సంపూర్ణముగా యుద్ధము నణచివేయుటకు మధ్యవర్తియై, రెండుపక్షాలకు సఖ్యము కల్పింపబూనవలెనని, చిత్తశుద్ధితోను, స్వార్థదృష్టి లేకుండను, అమెరికా అట్టి యత్నము చేస్తే, అన్నిపక్షాలు రాజీకివత్తురని, అందువలన నిజమయిన లోకశాంతి యేర్పడునని, ప్రపంచజనులు సుఖంతురనియు ఆయన అమెరికాను గూడ ఉద్బోధించెను. అందుకు ఆంగ్ల అమెరికను నాయకులందరు అపార్థముచేసికొని ఆయనను దూషించిరి. ఆయన జపాను అభిమాని అని కొందరు ప్రముఖులు అపవాదువేసిరి. కాని, ఇట్టి ఆగ్రహానుగ్రహాలవలన ఆయన భావాలు మారలేదు. "ఉదారచరితానాం తు వసుధైవ కుటుంబకం" గదా! ఆయనకు అన్నిజాతులు ఒకటే. కీ. శే. వెండెల్ విల్కీ అను అమెరికను ప్రముఖుడు అన్నట్లు ప్రపంచమంతయు ఒకే

మానవజాతి; వారందరూ మైత్రి కలిగియుండుటే లోకము నకు క్షేమకరము. ఈయుద్ధజయమువల్ల లోకమునకు శాంతి రాలేదు. ద్వేషము, కలహాలు రేగుచున్నవి. రష్యా పైన అమెరికనులు కాలుదువ్వుచు, ఆటంబాంబులతో సోవి యటురష్యాను బెదరించుచు, ఆంగ్ల ఫ్రెంచి పశ్చిమజర్మనీల పయిన ప్రాభవమును హెచ్చించుకొనుచున్నారు. శ్వేతజాతీ యులు ఇతరులపయిన ప్రాబల్యము పెంచుకొనుటకు ఆంగ్ల అమెరికనులు తోడ్పడుచున్నారు. పింగళజాతి (జపాను, చీనా) పయిన అమెరికా ఉచ్చు బిగించుచున్నది. ఈజిప్టు, పాలెస్టీను, టర్కీ, ఇరాకు; ఇరానులపయిన అమెరికనులు (ఆంగ్లేయుల సహాయముతో) తమ ప్రాబల్యమును హెచ్చించుకొను చున్నారు. తూర్పున ఇండోచీనా, ఇండోనీషియా, మలయాల లోను ఫ్రెంచి, డచ్చి, బ్రిటిషువారు తమ ఆధిపత్యములను బలపర్చుకొనుచు, ఆదేశీయుల నణచుచున్నారు. ఈస్థితిల్లో ఈ శ్వేతేతరజాతుల మహాసభ దక్షిణాసియాకు కేంద్రమగు భారతదేశములోనే 1947 లో శ్రీమతి సరోజని నాయుడు అధ్యక్షతను ఢిల్లీలో జరిగినది. ఈ ఆసియాజాతు లన్నిటి సంస్కృతి మనదేశపు పునాదిపయిన ఒకే తత్వముతో వృద్ధియైనది. ఈజాతులు చాలాకాలము సహకారముతో మెలగినవి. శ్వేతజాతివారి జబర్దస్తీదాడినుండి ఆత్మరక్షణయు వీరికందరికి కావలెను. మనదేశమునుండి పిలుపు రాగనే టర్కీ

నుండి, ఆసియాలోని (పరాధీనమగు జపానుతప్ప) అన్ని దేశాల నుండి ప్రతినిధులందరు వచ్చి పరమానందముతో సమావేశమున పాల్గొని, పరస్పర ప్రేమతో మెలగి, తమ సమస్యలను అనుకూలముగా చర్చించుకొన్నారు. ఈసభ నలంకరించి గాంధి మహాత్ముడు సందేశమివ్వవలెనని ఆప్రతినిధులు కోరిరి. గాంధిగా రప్పుడు బీహారులో హిందూముస్లిముసమాఖ్యలో మగ్నులై రాలేమనిరి. నెహ్రూగారు ఆసభ్యులందరి తరఫున మరల వారి నాహ్వానించిరి. అప్పుడే క్రొత్తనెహ్రాయి మౌంట్బాటనుగారుగూడ తక్షణం రమ్మని గాంధిగారికి కబురుపంపిరి. అందువలన గాంధిగారు ఢిల్లీచేరి సభాంతములోగా ఒకరోజు ఆసియనుసమావేశములో పాల్గొనిరి. సదస్యు లందరు ఆయన రాగనే లేచి సన్మానించిరి. ఇందులో ముస్లిములీగు తప్ప తక్కిన మన దేశంలోని పక్షాలన్నియు పాల్గొన్నవి. అన్యదేశాల ప్రతినిధులలో చాల హెచ్చుమంది మహమ్మదీయులే. కనుక, సభలో ఎక్కువమంద ముస్లిములే. ఆసమావేశమున గాంధిగారిట్లు ప్రసంగించిరి;—

“ఈభారతీయుల సంస్కృతి, దానితో సన్నిహితసంపర్కముగల మీఅందరి సంస్కృతియు, అహింసాసత్యబీజములనుండి మొలకరించి, శాంతితో చిగిర్చి, ప్రేమతత్వముతో పెరిగినది. మన పూర్వసాంగత్యమును స్మరించి, మరలఅందరు కలియుట శుభావహము. మన అందరి సహకారముతో ఆసి

యావాసుల ఐకమత్యము దృఢపడుగాక. యూరపుసామ్రా జ్యమునుండి ఈ యుద్ధాంతమందు మనము బయటపడుచు న్నాము; వారిప్రాబల్యము తగ్గి, మనకందరికి భౌతికోన్నతితో బాటు ఆధ్యాత్మికోన్నతియు కలుగుగాక. యూరపుఅమెరికాలు తమ ఆధిపత్యమునకై చేయువిజృంభణను మనమరికట్టుదుము. వారిపయిన మనకు విరోధములేదు. పాశ్చాత్యులపయిన, శ్వేత జాతులపయిన, ద్వేషముతో కాక; లోకమంతటి అన్యోన్యత కొరకు మరలయుద్ధాలు, యుద్ధకారణాలు కలుగకుండప్రపంచ మంతయు స్నేహముతో ఉండవలెనని మనకోరిక. మనమైత్రి విశ్వజనీనతలో అంతర్భాగమే; కనుక శ్వేతజాతులు కలవరపడ నక్కరలేదు. యుద్ధాగ్ని చల్లారినను, తచ్ఛేషముగా ద్వేషాలు మిగిలియున్నవి. మాదేశములోను సాంఘికవిరోధాలు, రక్త పాతాలు యిప్పుడు సాగుట మాకు లజ్జాకరము. ఐతే అట్టి తాత్కాలికమగు దృశ్యమును మరచి, స్థిరమగు అహింసా సఖ్యభావాలనే ఈదేశమునుండి స్వదేశాలకు గొంపోదురని నాకోరిక"

ఆమాటలను అమృతసందేశముగ నందుకొని సంతు ష్టులై ప్రతినిధులు ఆనందముతో మైత్రితీర్మానాలు చేసికొనిరి.

57 సేవాగ్రామం

1930లో సబర్మతీ ఆశ్రమ మెత్తివేసి, సత్యాగ్రహా దులు చేసి గ్రామపునర్నిర్మాణకార్యమునకై ఆయన యేదో గ్రామములో వసింపదలచిరి. మనదేశపు నాభిఅనదగిన వర్ధా నగరమునకు నాలుగైదుమైళ్ళలో నున్న సేవాగ్రామ మాయ నకు నచ్చెను. అప్పటి కిది హరిజనులుండు చిన్నపల్లె. వారి కారోగ్యాదులునేర్పి ఆయన వారిని బాగుచేసిరి. వర్ధాలో కొంత భాగము సేవాగ్రామముసహా గాంధిగారిప్రియశిష్యుడగు బజాజు గారిది. ఇక గ్రామజనుల ఆరోగ్యము, యుక్తాహారము, కుటీర పరిశ్రమలు, ఇత్యాదులవృద్ధికే ఆయన తనజీవితమును విని యోగించదలచిరి. కనుకనే అది తగువసతులు లేని ఉష్ణసల మైనను అక్కడనే ప్రశాంతస్థితిలో వసింపుచు, గ్రామసేవ కవసరమగు సంస్థలను దేశమంతటికి ఉపయోగమునిమిత్తము మార్గదర్శకముగా ఆచుట్టుపట్లనే నిర్మింపజేసి, సానుభూతిగల సమర్థుల నిర్వహణలో ఆసంస్థల సాగించుచున్నారు. అందులో యీక్రిందజెప్పినవి ముఖ్యముగా పేర్కొనదగినవి.

మొదటిది—సేవాగ్రామంలోని అ॥ భా॥ చరఖాసం ఘము; దానికిమొదట శ్రీ శంకరలాల్ బాంకరు, పిమ్మట శ్రీకృష్ణదాసజాజు,(యిప్పుడుకృష్ణదాసగాంధియు)కార్యదర్శులు. దేశమందన్నిప్రాంతీయశాఖలకిది కేంద్రము. ఇందులో వడు

కుట, పత్తిగింజలు తీయుట, రకరకముల నేత, వడ్రింగం, యిట్టి వాటినిగూర్చి పరిశోధనలు జరుగును. ఇదిగాక ఖాదీశాస్త్ర మంతను నేర్పుట కొరకు మహావిద్యాలయమును సాగింపబడును. తక్లీలు, రాటములు, యిత్యాదులు తయారుచేయబడును.

ఇక్కడ నవ్యవిద్యావిధాన పాఠశాలయు శ్రీ ఆర్య నాయకం, ఆశాదేవిగార్ల నిర్వాహణలో నడుపబడుచున్నది. పిల్లలకు వల్లింపు, మనశ్శ్రమ లేకుండ చేతిపరిశ్రమతో సమన్వయించి, గ్రామావసరముల కుపయోగించు విద్యను, హిందూస్తానీని, జాతీయతను, వ్యవసాయవృద్ధినిగూడ ఇక్కడ నేర్పుదురు. యిక్కడ వైద్యచికిత్సచేయు నవ్యరీతి చికిత్సాలయ మును నున్నది.

ఇందుకును, అతిథులబసకును, ఆశ్రమవాసులకును కట్ట బడిన కుటీరములు అన్నీకలసి ఒకప్రత్యేక గ్రామమయినది. ఇవిచక్కని వెలుతురు, గాలిప్రసారముతో విశాలముగా, కుదిమట్టముగా, వాసయోగ్యముగా, చాలచౌకగా గ్రామపరికరాల తోనే కట్టబడి బహుసౌమ్యముగ నుండును. ఇట్టి కుటీరము లోనే నేలపైనుండి గాంధిమహాత్ముడు సేవాగ్రామంలో నున్న ప్పుడు నాయకులతో, విదేశప్రముఖులతో భాషించుచు, అమూల్యవ్యాసముల వ్రాయుచు, శ్రమించు చుండును.

వ్యవసాయప్రధాన మగు మనదేశములో గోపోషణ చాల ముఖ్యమయినది. గోసంపత్తువల్లనే జనుల ఆరోగ్యమును

రక్షితమగును. కనుక, ఒకగోరక్షణాలయము నిర్మింపబడి, అందులో గోవుల పోషణ, చికిత్సవగైరాలు జరిగించబడుచున్నవి. ఇదిసేవాగ్రామమునకు, వర్ధాకుగూడ అందుబాటులో నున్నది. ఇక్కడమంచిపరిశోధనతో గ్రామస్థులకై చక్కని ఆకు కూరలు వగయిరాలు పండింపబడును. అ॥ భా॥ గ్రామపరిశ్రమలసంఘము వర్ధాలో శ్రీ జె. సి. కుమారప్పగారి నిర్వాహణలో విశాలస్థలమందు పనిచేయు మహాసంస్థ. ఇందులో రకరకముల చేతికాకితం, పొట్టుతో గోధుమ బిస్కట్లు, జొన్న వగయిరాల మాల్టు, దంపుడుబియ్యపు తిరగళ్ళు, తేనెటీగల బెంచి తేనెపట్టుట, నూనెగానుగల కృషి, మున్నగుచేతిపరిశ్రమల జేయుటేగాక, అందులో విద్యార్థులకు తరిఫీయతు యివ్వబడును.

వర్ధాలోనే స్త్రీల యభివృద్ధి నిమిత్తము గొప్ప మహిళా విద్యాలయము నడుపబడుచు, అందులో స్త్రీల యున్నతి కుపయుక్తమగు శిక్షణమీయబడి, దేశసేవికలకు శిక్షణము, సహాయము చేయబడును. వర్ధాలోనే హిందీని సామాన్య భాషగ వ్యాపింపజేయుటకు రాష్ట్రభాషాప్రచార కార్యాలయము స్థాపింపబడినది. . దాని సంచాలకులు భాషాశైలి, ఉర్దూలిపి వాడుకనుగూర్చి గాంధిగారితో భేదించగా, హిందుస్తానీ ప్రచారసభ అనుపేర వేరే సంఘమును శ్రీ కాకా కాలేల్కరుగారి నిర్వాహణములో గాంధిగారు స్థాపించిరి. ఇది హిందూస్తానీ

పరీక్షలనునడుపుచు, ఉత్తరమధ్యదేశములలోని అహిందీ ప్రాంతాలలో హిందూస్తానీని జాతీయభాషగ ప్రచారము చేయును. ఇట్లే యిట్టి సాహిత్యమును జాతీయకృషితో వృద్ధిచేయుటకు హిందూస్తానీ తాలిమీ సంఘమును ఏర్పడి పనిచేయుచున్నది. గాంధిగారి సిద్ధాంతప్రకారము ఆర్థిక సమత్వపద్ధతిని, ఆర్థిక వ్యాపారపద్ధతులను, వాటి సూత్రములను, బోధించుటకు వర్ధాలోనే వ్యాపార కళాశాల శ్రీమన్నారాయణ అగ్రవాల్ గారి అధ్యక్షతను చక్కగ నడుపబడున్నది. ఈ అగ్రవాల్ గాంధి సిద్ధాంతప్రకారము జాతీయమయి, బీదలకుపకారకమగు ఆర్థికప్రణాళికను తయారుచేసినారు.

ఇట్లే వర్ధాకు సమీపములోనే కుష్ఠరోగపీడితుల కొక చికిత్సాలయము శ్రీ వినోబాభావేగారి నిర్వహణలో చక్కని పద్ధతులతో సాగింపబడుచున్నది.

ఈ ఆశ్రమంలో సామాన్యంగా వసించు గాంధిమహాత్ముని పరివారమునుగూర్చి ఒకమాట. ఆయా సంస్థల నడుపు ప్రవీణులు, శిల్పులు, విద్యార్థులునేగాక, గాంధిగారి మహాత్వముచే నాకర్షితులును కొందరాశ్రమవాసులు కలరు.

"సేవాగ్రామం" పేరుతోబాటు కీ. శే. కస్తూరిబా గాంధి, మహాదేవ దేశాయిగారి కుటీరములు జ్ఞప్తికి వచ్చును. ప్రస్తుతకార్యదర్శి ప్యారీలాలు పంజాబీ. ఈయన సోదరి సుశీలా నయ్యర్ డాక్టరు. ఆమె గాంధిగారి బిడ్డగ, సహాయకార్యదర్శినిగ

కూడనుండును. గాంధిగారి హిందూస్తానీ ఉపన్యాసాలను ప్యారీలాలుఉర్దూలిపిలో కుడినుంచి ఎడమవైపునకు, డా॥ సుశీల నాగరిలిపిలో ఎడమనుండి కుడివైపునకును, (ప్రసంగసమయమందే) వ్రాయుచుండుట చోద్యముగ నుండును. గాంధిగారి మనుమడు కనూగాంధియు నిర్మాణకార్యాలలో పాల్గొనుచు, మహాత్మునికి తోడ్పడుచుండును. ఆచార్య భంసాలీఅను గొప్ప ఆంగ్ల విద్వాంసుడు, (మహారాష్ట్రుడు) గుజరాతు విద్యాపీఠములో బోధకుడై, పిమ్మట హిమాలయాలలో కేవలము పర్ణభక్షకుడై దిగంబరిగ చాలయేండ్లు తిరిగి, చిమూరులో సర్కారు సైనికులు స్త్రీల నన్యాయముగా బాధించి దౌర్జన్యము చేసినందుకు నిరసనగా 50 రోజులు దీర్ఘోపవాసము చేసిన మహర్షి. కేవలము పాలే తాగుచు, నిరంతరము నూలు వడకుచు, ఈ యాశ్రమములో నుండును. ఇంగ్లీషు నౌకాసేనాని కుమార్తె 'మీరాబెను' గాంధి శిష్యురాలై, సన్యాసి రూపముతో ప్రజాసేవ చేయును. ఇట్లే రాజకుమారి అమృతకౌరు తన జమీని, సర్వమును వదలి గాంధీయనిర్మాణకార్యాలలో మగ్నురాలై యుండును. ఇంక ననేకులు తరచు యిక్కడ దీర్ఘకాలముందురు.

58 జీవిత పద్ధతి

గాంధీమహాత్ముని దినచర్య లోకోత్తరమయినది. అర్ధరాత్రిగూడ పనిచేసినను, నిద్రించి బ్రాహ్మముహూర్తములో (ఉదయము 4 గంటలకు) లేచి, కాలకృత్యాలను తీర్చుకొని, ముందుగ గీతాశ్లోకాదులను పరివారముతో కలిసి చదివి ప్రార్థనచేయును. అంతట కొంచెము పండ్లు, మేకపాలును తీసికొని సూర్యోదయంవేళ గంటసేపు ఊరిబయట నడచును. ఈ నిర్మల ప్రభాతంలో దూరస్థలంవారును ఆయనతో నడచుచు సంప్రతింతురు. తరువాత కొంతసేపు తప్పక సూత్రయజ్ఞము జరుగును. ఆయన తప్పక నూలు వడకును. ఆపిమ్మట కార్యదర్శులు తెచ్చిన ఉత్తరాలను చదివి, అందులో ముఖ్యమయిన వాటికి జవాబులు వ్రాయును. అంతట తనకై వేచియున్న కాంగ్రెసు ప్రముఖులు మున్నగువారితో ఆయాసమస్యలను చర్చించును. స్నానము చేయును. మధ్యాహ్న భోజనము పొట్టుతీయని చిన్ని గోధుమరొట్టె, వేరుశనగ మున్నగు పచ్చిపప్పు, కారము పులుసు లేని ఉడికించిన కూరగాయల ముక్కలు, పండ్లు, పాలులేక పెరుగు మాత్రము ఆయన భుజించును. ఈ యాహారము మితముగా (ఆకలి తీరునంత మాత్రమే) సాత్వికముగా నుండును. అంతట తన హరిజన పత్రికకు వ్యాసాలువ్రాయుట, ఆశ్రమములోని ఆయా కార్యకర్తలతో చర్చ, కార్యపరిశీలన, రోగులకు చికిత్సచేయుట,

నాయకులతో సంప్రతింపులు జరుగునప్పటికి సాయంకాల మగును. (మధ్యాహ్నవేళ ఒకప్పుడు కొంచెముసేపు విశ్రమింతురు) అస్తమయమునకు పూర్వమే, సాయంభోజనము (మధ్యాహ్నమువలె)చేసుకొని, బహిరంగస్థలములో జనసమూహం మధ్య ఈశ్వర ప్రార్థన జరిగించి యేదేనొక జనహితకరమయిన విషయమునుగూర్చి ఉపన్యసింతురు; ఆపిమ్మట బయట కాలినడకను తిరిగి, రాత్రి కొంతసేపు మిత్రులతో, కార్యకర్తలతో సంభాషింతురు. కొంతసేపు చదువుట, వ్రాయుటయు కలదు. సాధారణముగా రాత్రి 10 గంటల తరువాత నిద్రింతురు. ప్రతిసోమవారం మౌనమవలంబింతురు.

ఆయన జాతీయకార్యాలకై వివిధప్రాంతాలలో తరుచు ప్రయాణములు సాగించవలె అప్పుడును వీలయినంతవరకు పైపద్ధతినే అవలంబించును. కాని, ఈయాత్రలలో వేలకొలది జనులు బృందముగా ఆయనను దర్శింపవత్తురు. ఆయాప్రాంతాలప్రముఖులు, వివిధరంగాల కార్యకర్తలు, అక్కడి పరిస్థితులను తెలిపి, ఆయన యుపదేశమును కోరుదురు. తరుచు క్లిష్టసమస్యలు నిర్మాణకార్యపు ముఖ్యాంశములగూర్చి ఆయన ప్రత్యేకశ్రద్ధ తీసుకొనును. బెంగాలీ, ఓఢ్ర, తమిళ, బ్రాహ్మణ, శూద్ర, క్రైస్తవ, పార్శీ, యువక, వృద్ధ, కాంగ్రెసు, మితవాది, సోషలిస్టు, ఇట్టిభేదాలు లేకుండ అందరూ ఆయనసలహానపేక్షింతురు. ఆయన నిజముగా సర్వమిత్రుడు. ఈదేశమునకు

వచ్చు ప్రముఖ విదేశీయులు ఆయనను తప్పక దర్శింప గోరు దురు. ఖండాంతరీయులును ఎందరో ఆయాసమస్యలనుగూర్చి ఉత్తరాలద్వారాను సంప్రతింతురు. ఆయన శాంతచిత్తుడై అందరికిని తగు సలహాలిచ్చి పంపును. తన ప్రతికార్యమును నిమిషమయిన భేదము లేకుండ సకాలములో నిర్వర్తించుచు, కాలమేమియు వ్యర్థముచేయక చురుకుగ తేల్చుకొనును. కనుక యెంతటికార్యక్రమమైనను భారముగా తోచక అనాయాస ముగా చేసివేయగలరు.

59 ఖాదీ

ఇప్పుడు నిర్మాణ కార్యక్రమంలోని కొన్ని ముఖ్యాంశము లనుగూర్చి-గాంధిగారి ప్రవృత్తిని గ్రహింతము. ఖాదీని అనగా వడుకు నూలుబట్టనే ప్రతివారు ధరింపవలెనని ఆయన 25 యేండ్లపైనుండి ప్రచారము చేసినారు. కాంగ్రెసు కార్య వర్గంవారు కాంగ్రెసుప్రతినిధులు కేవలము ఖాదీధారులు కావలె. కనుక అది మన స్వాతంత్ర్యవేష చిహ్నము. ఆయన పరివారమునందరు ఖాదీనే ధరించి, నూలు వడకుదురు. ఆయన ప్రతిరోజూ ముఖ్యముగా ఉదయంసాయంవేళలందు నూలు వడకును.

జాతీయవాదులలోనయిన ఖాదీయందు పూర్ణవిశ్వాసములేదు. మనదేశములో మిల్లులు పెరుగుచున్నను గాంధిగారికి ఖాదీవిశ్వాస మెంతమాత్రము తగ్గలేదు. ఆర్థికముగా లక్షలజనులకు అది పోషకము.

ఖాదీ అహింసాసత్యముల ప్రతీకము. మిల్లుబట్టకట్టిన పూర్ణస్వదేశీ సిద్ధించదు. ఖాదీ స్వదేశీయని చూచుటతోడనే మూఢుడుగూడ తెలిసికొనగలడు. మిల్లుల ప్రోత్సాహమువలన కొద్దిమందిలక్షాధికారులగుమిల్లుదార్లకు,అందుకుదిగుమతియగు లోహయంత్రాల నిర్మాతలకు లాభము కలుగును. మిల్లుపని వాండ్రు కిక్కిరిసిననగరప్రాంతాలలో యిరుకుకొని అవినీతిజీవనమును చేయుదురు. ఖాదీ కిచ్చుసొమ్ము కొంచె మెక్కువయినను గ్రామాభివృద్ధికి వినియోగపడును. వికేంద్రీకరణము జరుగును. ప్రత్తిని, రాటాలను, ఖాదీని గ్రామాలలోనే ఉత్పత్తి చేయవచ్చును. పెద్ద పరిశ్రమలను యుద్ధకాలములో శత్రువులు వశపర్చుకోవచ్చు. ఈ ఆటంబాంబు యుగములో వికేంద్రీకరణమే ప్రశస్తము. మంచిరాటముల ఉత్పత్తికై గాంధిగారు పరిశోధనచేయించి, చరఖాసంఘముద్వారా ఖాదీ వ్యాప్తికి, వృద్ధికి చాల శ్రమపడినారు. సాధారణముగా యేజిల్లాఖాదీ అక్కడనే ఖర్చుచేయవచ్చు. నైతికంగా ఖాదీ వృద్ధి కావలెనని గాంధిగారికోరిక. ప్రతిగ్రామములో గృహస్థులు మంచిప్రత్తిపండించి, యింట నూలు వడుకవలెనన్ని

వడుకువారు ఖాదీనే ధరించవలెనని ఆయన నిర్ణయంచి, చర్ఖా సంఘపు నిబంధనలనట్లు మార్పించినారు. "ఖాదీజగత్" అను హిందీమాసపత్రిక కాయన తరచు వ్రాయుచుండును. వడుకు, నేయువారి కిచ్చుకూలి, జీవనమునకు చాలవలె. మన రాష్ట్ర కాంగ్రెసు ప్రభుత్వమువారు ఖాదీ అభివృద్ధికై గొప్ప ప్రణాళిక నేర్పర్చి అమలు చేయుచున్నారు. కొన్ని విద్యాలయాలలో శిక్షణ నిచ్చి చాలచోట్ల ఖాదీయుత్పత్తిని వృద్ధిచేయుచున్నారు.

60 గృహపరిశ్రమలు

ప్రస్తుతము నిరుద్యోగులుగ నున్న కోట్లకొలది గ్రామ జనులకు ఖాదీవలె, గ్రామపరిశ్రమలు గ్రామాభివృద్ధికి తోడ్పడును. మరబియ్యము, ఫ్యాక్టరీపంచదార వచ్చినతరువాత లక్షలకొలది దంపువారికి, బెల్లముచేయువారికి వృత్తులు పోయినవి. మరియు, ఇవి చాల అనారోగ్యమిచ్చునవి, కనుక, దంపుడు బియ్యమే అందరు వాడవలెను. కర్ర నాటు తిరగళ్ళలో విసరినబియ్యముగూడ దంపుడుబియ్యమువంటివే. దంపుడుబియ్యమును ముందుగా నానబెట్టితే అన్నము సఖువై మెత్తగ నుండును. తక్కువ అన్నమే ఎక్కువ జీవశక్తి నిచ్చును. ఇట్లే చెరుకుసాగు ఉన్నచోట్ల బెల్లముఉపపరిశ్రమమైై ఆరోగ్యమును

వృద్ధిచేయును. గ్రామాలలోని గుడ్డపేలికలు, ఎండు వరిగడ్డి చెరుకుపిప్పి, వెదురు, వగయిరాలను పొడిచేసి, వాటిముద్దనుండి కుటీరాలలోనే గట్టి కాగితము చేయవచ్చును. ఇందుకుకొన్ని జాతుల నీటిమొక్కలు, గడ్డిరకములు నుపయోగించును. మున్ముందు కాగితపుగిరాకి హెచ్చుగ నుండును. ఉత్పత్తి ఎక్కువకాగా గిరాకీతగ్గును. ఇట్లే కంపెనీచెప్పులకు బదులు తోళ్ళపరిశ్రమను బాగుచేసి, ఆనాటు చెప్పులనే అందరు వాడవలెను. ఇట్లు నాటు గుండీలు, నాటువడ్రంగులుచేయు కర్రి సామానులు, నాటుచాకులు, చేతితో చేసినపొట్టుగోధుమ, జొన్న వగయిరాల బిస్కట్లు, తేనెటీగలనుపెంచి తేనెచేయు పరిశ్రమ, చేతితో వడికి నేయు పట్టుపరిశ్రమ, పట్టుపురుగుల పెంచుట, నాటు గానుగులతోనే నూనెలుతయారుచేయుట, చేతితో సబ్బుబిళ్ళలు, అగ్గిపెట్టెలు వగయిరాలు చేయుట, యిట్టి కుటీర పరిశ్రమలను వృద్ధిచేయుమని గాంధిగారు ప్రచారంచేసినారు వర్ధాలో జె. సి. కుమారప్పగారి నాయకత్వమున అఖిలభారత గ్రామపరిశ్రమల సంఘము పనిచేయుచున్నది.

61 ఆర్థిక సమత్వము

పూంజీపతులకు, బీదవారికి మధ్యనున్న విపరీతపు అంతరము బ్రిటిషుపరిపాలనలో పెరిగిపోయినది. మిల్లుదార్లకు, కూలీలకు ఆర్థిక సంఘర్షణము లన్నిచోట్లను పెరిగినవి. ఇందు ఒక వర్గము నింకొకవర్గము అణచివేయ కృషిచేయుటవలన వర్గకలహములు,సమ్మెలు, పోట్లాటలు, హింసాపరత్వము హెచ్చిపోవుచున్నవి. ఇవి నగరాలలో హెచ్చు. ఖాదీ గ్రామపరిశ్రమలు మొదలగువాని ద్వారా గ్రామాల పూర్వోన్నతిని బలపర్చి, సంఘర్షణకారణాలు త్యజించవలె. సంస్థానాలలోను ప్రజామండలులు, రాజులు అన్యోన్యతతో వర్తించవలె. ప్రజాసమ్మతితోనే రాజు పాలించవలె. జమీందారీలను తొలగించినను జమీందారులకు ప్రజాప్రభుత్వము న్యాయమైన ప్రతిఫలమీయవలె; ఫ్యాక్టరీ యజమానులు తమలాభాలలో వాటాలను గుమాస్తాలకు, పనివాండ్రకుగూడ బోనసుగ పంచిపెట్టవలె. ఇట్టిపద్ధతులు గాంధిగారు ధనికవర్గమునకంతకు బోధించినారు. ఆయన బీదలపాలిటి పెన్నిధి ఐనను ఆయన సహజసౌజన్యము, మిత్రభావము, దాక్షిణ్యమువలన ఎందరో మిల్లు యజమానులు, రాజులు, జమీందార్లు, వ్యాపారస్థులు, భూస్వాములు, పూంజీపతులు ఆయనతో చర్చించి ఆసిద్ధాంతాలను మన్నించి వీలయినంతవరకు అమలునకు తెచ్చుచున్నారు.

62 హరిజనోద్ధరణ

మనదేశములో మాలమాదిగలు మున్నగు సుమారు $6\frac{1}{4}$ కోట్లు జనులు హరిజనులు అంటరానివారని సవర్ణులలో భావనకలదు. కొండలలోని కోయ, చెంచు, సవర, గాండు మున్నగు అడవిజాతులు $2\frac{1}{2}$ కోట్లును సుమారీస్థితిలోనే యున్నారు. ఇట్లు మొత్తం హిందూజనసంఖ్యలో మూడవ వంతు జనులను, ముఖ్యంగా బీదకార్మికులను మనము నరుల కన్న హీనముగా చూచుటవలన దేవుడు హర్షింపక, మనకు ఈ హీనస్థితిని కల్గించెనని గాంధి గారెంచుచున్నారు. ద్వేషము ఆశ్రియాశునివంటిది: ఇప్పటి మన ముస్లిములలో హెచ్చు మంది హరిజనులనుండి ముస్లిముమతస్థులయినవారి సంతతియే. ఇకనయినను హరిజనులను సవర్ణులు సమభావముతో ఆద రించనంతకాలము స్వరాజ్యము వచ్చినను ప్రజలు సుఖ మనుభవించలేరు. సవర్ణహిందువులు ముస్లిములను గూడ హరిజనులతో సమముగానే న్యాయపర్చి, అణచి వేతురని లీగునాయకులు ముస్లిముజనుల నమ్మించినారు. పాకిస్తానువాదమును హెచ్చుముస్లిములు ఆమోదించుట కిది యొక ముఖ్యకారణము. మరియు హీనస్థితిలోనున్న హరిజను లను వేలకొలదిని నిర్బంధంగా ముస్లిముమతములోనికి కలుప టకు తూర్పుబెంగాలులో, పంజాబులో ముస్లిముప్రముఖులు యత్నించుటలోనే యెక్కువ హిందూముస్లిము కొట్లాటలు

దౌర్జన్యాలు జరిగినవి. కనుక హరిజనుల అస్పృశ్యతను వెంటనే తొలగిస్తే హిందూసంఘమంతయు బలపడుటయేగాక హిందూముస్లిముకలహాలును చాల తగ్గి జాతియైక్య మేర్పడును. అనగా బ్రిటిషువారి ప్రాబల్యమున కాధారముగా నున్న సాంఘికవిభేదాలు తొలగి స్థిరముగా నిల్చుటకును, హరిజనోద్ధరణయు, అస్పృశ్యతానివారణయు ఆవశ్యకములన్నమాట. అస్పృశ్యత హిందువులలో ఆచారముగ నున్నను, గోమాంసభోజనము, నరబలి, సహగమనము, నియోగము (మరదిచే బిడ్డలగనుట,) అతిబాల్యవివాహము, యిట్టి పూర్వపు ఆచారాలు మార్చినట్లే దీనినిగూడమార్చుకొనవలె. ఎన్నియో పూర్వాచారాలు దేశకాలానుసారముగా హానికరమైనవానిని శాస్త్రీయాలయినను ఆచరించక మార్చుకొమ్మని శాస్త్రిలలోను చెప్పినారు. * "ఈఅస్పృశ్యత అనేది హిందూమతమునకు వేరుపురుగు. అస్పృశ్యత అటులేడంటే హిందూమతము బాగుపడి వృద్ధియగును." అని గాంధిమహాత్ముడు చాలసార్లు చెప్పియున్నారు.

---

* అస్వర్గ్యంలోకవిద్విష్టం ధర్మమప్యాచరేన్నతు... దేవరేణ సుతోత్పత్తిః మధుపర్కేపశోర్వధః మాంసదానంతథాశ్రాద్ధే వానప్రస్థాశ్రమస్తథా......ఇమాన్ ధర్మాన్ కలియుగేవర్జ్యానాహుర్మనీషిణః

(బృహన్నారదీయం)

దత్తౌరసేతరేషాంతు...భృగ్వగ్ని మరణం చైవ వృథాదానంతథైవచ,
నివర్తితాని కర్మాణి వ్యవస్థా పూర్వకంబుధైః సమయశ్చాపిసాధూనాం
ప్రమాణం వేదవత్ భవేత్_ (ఆదిత్యపురాణవచనం)

ఈఅస్పృశ్యతలో చాలరకాలు. గ్రామసమిష్టి వగు నూతులు, చెరువులు, బడులు, హోటళ్లు, చావిడులు ఇత్యాదులలోనికి క్రైస్తవులు, ముస్లిములు ధారాళముగా వచ్చుచున్నారు; వీటిలోనికి హరిజనులు రాకూడదనుటలో అర్థము లేదు. గాంధిగారికోరికపుయిన కొన్నిరాష్ట్రాలతోబాటు మన రాష్ట్రములోను వాటిలోనికి హరిజనులను రానివ్వవచ్చు నని, అందు కడ్డుకున్నవారికి శిక్ష విధింపబడునని యిటీవలనే కాంగ్రెసుప్రభుత్వమువారు శాసనసభసమ్మతితో చట్టముచేసినారు. ఇళ్లే మనయిండ్లలో ప్రస్తుతము క్రిష్టియన్లను ముస్లిములనురానిచ్చుచోటికయిననుహరిజనులనురానిచ్చుట న్యాయము. గాంధిగారు తనజీవితంలో అస్పృశ్యతను పాటించకపోవుటే గాక, ఒక హరిజనబాలికను కుమార్తెగాపెంచిరి. తన ఆశ్రమమునందు హరిజనులకు సమానస్థానమొసంగిరి. అఖిలభారత హరిజనసేవకసంఘము నేర్పాటుచేసిరి.

పబ్లికు దేవాలయములు హిందువులందరి నిమిత్తము యేర్పడినవి. ముఖ్యముగా ఈ దేవాలయముల ప్రత్యేకత సమిష్టి విగ్రహారాధన. విష్ణుభక్తులు విష్ణ్వాలయాలలోనికి, శివభక్తులు శివాలయాలలోనికి వెళ్ళి భగవంతుని దర్శించి, సమిష్టి ప్రార్థనలో పాల్గొనుట వారిజన్మహక్కు. అట్టిస్థితిలో హరిజనులుమాత్రము దేవాలయాలలోనికి రాకూడదనుట సబబుగ తోచదు. ఈ ఆలయస్థాపకులుగాని, శాస్త్రాలుగాని అట్లు నిషే

ధించినట్లు యెక్కడా నిదర్శనాలు లేవు. కొందరు శాస్త్రి
లలో నిషేధించిరని చెప్పగా గాంధిమహాత్ముడు సనాతనధర్మ
మహామండలి అధ్యక్షులగు కీ.శే. శ్రీ పండిత మదనమోహన
మాలవ్యాగారి పర్యవేక్షణక్రింద ఆచార్య రుద్రిలాంటిప్రకాండ
విద్వాంసుల అధ్యక్షతను అన్ని పక్షాల పండితులసభను
జరిపించిరి. కొన్నిరోజులు విపులచర్చ జరిగి, తుదకు
'హరిజనుల దేవాలయప్రవేశము శాస్త్ర నిషిద్ధముకాదు;
అస్పృశ్యత శాస్త్రసమ్మతముకాదు; అని ఆసభవారు తీర్మా
నించి స్థిరపర్చినారు. స్వతంత్ర భారతదేశములో అస్పృశ్యత
అసలే కూడదని ఢిల్లీలో రాజ్యాంగపరిషత్తువారును యిప్పుడు
శాసించిరి.

'ఈవిగ్రహారాధన అనేది పామరులనిమిత్తమే ఉద్దేశింప
బడినది. జ్ఞానవంతులు సర్వవ్యాపియగు దేవుని తమ హృదయ
ములలో సర్వత్ర ధ్యానించి భజింపవలె. వారికి మూర్తిపూజ
వ్యర్థము' అని పురాణములలో చెప్పినారు. * హిందువులలో
హరిజనులే అప్పటికి యిప్పటికి యెక్కువ అజ్ఞానులు, పామ
రులు: కనుక సమిష్టిమూర్తిపూజ కుద్దేశించు దేవాలయాలలో

* శివమాత్మని పశ్యంతి ప్రతిమాసు నయోగినః అజ్ఞానాం భావ
నారాధ ప్రతిమాః పరికల్పితాః (స్కాందపురాణం) యోమాం సర్వేషు
భూతేషు సంతమాత్మాన మీశ్వరం హిత్వాఽర్చాంభజతే మౌఢ్యాత్
భస్మన్యేవజుహోతిసః (శ్రీమద్భాగవతం) నచక్షుషాగృహ్యతే నాపివాచా
(ముండకోపనిషత్తు) తతోయదుత్తరతరం అరూప మనామయం.
(శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు).

ముఖ్యముగా వారికిప్రవేశ మీయవలె. వారిని నిషేధించుట ఆసుపత్రిలోనికి రోగులను, విద్యాలయాలలోనికి విద్యలేనివిద్యార్థులను అడ్డగించినట్లుండును. పురాణాలకు పూర్వములు, అంతకన్న ముఖ్యప్రమాణాలు అగు శ్రుతి స్మృతులలో, గీతలలో, వేదాంతసూత్రాలలోగూడ యిట్టినిషేధాలు లేవు; సరిగదా, వానిలో విగ్రహారాధన ప్రసక్తి లేదు; ఈశ్వరుడు రూపరహితుడు, అప్రమేయుడు, సర్వభూతాంతరాత్మ, హృదయస్థుడు, అనియే నిరూపించినారు.

దరిమిలాను యేర్పడిన ఆగమాలలోను వ్యాధిగ్రస్తులు, త్రాగుబోతులు యిత్యాదులకు కొన్ని ఆటంకాలు చెప్పినా కొన్నిటిలోమాత్రము పతితులు, పాతకులు, చండాలురు లోపలకు వచ్చిన కొంతపరిహారము చెప్పినమాట నిజమే, కాని శాస్త్రాలలో చెప్పినచండాలురు, బ్రాహ్మణస్త్రీకి శూద్రజనితులు. * ఈకాలది హరిజనులు బ్రాహ్మణస్త్రీసంతతి అనుటలో అర్థములేదు. మరియు పంచమజాతి అనేది లేదని, మొత్తము నాలుగే వర్ణాలు జాతులు, అని మనుస్మృతిలోను చెప్పినారు.

---

* పతితేః, పాతకీచైవ...(ఈశ్వరసంహిత)

మరియుఇప్పుడు శాస్త్రరీత్యా పతితులు పాతకులు ఆగు సవర్ణులు ఆలయములోనికి వచ్చుచునేయున్నారు. వారిని బహిష్కరించితే వారి తరువాతనే చండాలురకు బహిష్కరణమాటవచ్చును, చండాలురనగకోపిష్ఠులు అనిశిద్ధాంతము.

పూర్వము వసిష్ఠవిశ్వామిత్రాది ఋషుల సంతతికిని చండాలసంపర్కముండెను. మరియు శంకర రామానుజాది పూర్వప్రవక్తలు, దయానంద రామకృష్ణ వివేకానందాది ప్రవక్తలును హరిజనుల నుద్ధరించుటకే మార్గదర్శకు లయినారు. ఇట్లే హిందువులలో తిరుప్పాణాళ్వారు, నందనారు, చోఖామేళు, రాయదాసు, హరిదాస ఠాకూరు, యిట్టి హరిజనజాతివా రెందరో మహాభక్తులయి సనాతనుల కును పూజ్యులయినారు. హరిజన దేవాలయప్రవేశము హరి జనుల ఆధ్యాత్మిక నైతికాభివృద్ధికిని, ఆత్మగౌరవమునకు గూడ సహాయకరము. అస్పృశ్యత ముఖ్యముగా మత సాంఘిక సంబంధమయినది. కనుక, గ్రామాలలోగూడ ధారాళముగా దేవాలయాలలోనికి హరిజనులను రానిస్తే, యిక యీఅంటు అనేదిపోయి, హిందూమతము, జాతీయతయు మరల వృద్ధి నొందును. కనుక, సవర్ణహిందువులవలె మాలమాదిగలు మున్నగు హరిజనులును పబ్లికు దేవాలయాలన్నిటిలోకి వచ్చి దర్శించి పాల్గొనుటకు హక్కుకలదని మద్రాసురాష్ట్రము లోను, కాంగ్రెసుప్రభుత్వమువారు శాసనసభద్వారా చట్టము చేసినారు. కనుక 2-6-47 తేదీనుండి హరిజనులకు సవర్ణులవలె అన్ని దేవాలయాలలోనికి వచ్చుటకు సమానహక్కు యేర్ప డినది. ♦ అయితే ఆప్రకారము ధారాళముగా గ్రామాలలో అమలుజరిపించుట అవసరము.

♦ మదరాసురాష్ట్రపు 1947 సం. 5 వ ఆక్టు.

63 ఆదిమవాసులు

హరిజన సమస్యవంటిదే కొండజాతుల సమస్య. దక్షిణములో నీలగిరి మొదలు ఉత్తరమున హిమాలయజాతులు, అస్సాం తెగలవరకు ఈమన్యపు జనులు చాలచోట్ల గలరు. ఆంధ్రప్రాంతములో మన్యములోని ఆదిమవాసుల అజ్ఞానము, మూఢ విశ్వాసము, త్రాగుడు, దరిద్రము, భీరుత్వము, జ్వరగ్రస్తత అందరికీ తెలిసినదే. మన్యప్రదేశాల ప్రకృతి సంపద అద్భుతము. ఈ ఏజన్సీ ప్రాంతాలను కేటాయించి సర్కారువారింతవరకు తమకిష్టము వచ్చినట్లు పాలించినారు. ఏజన్సీకిని వెల్లడి ప్రాంతాలకును పరస్పర సమన్వయముచేసి 'ఏజన్సీ' జనుల మూఢ విశ్వాసాలను, అజ్ఞానమును బీదతనమును పారద్రోలి, అక్కడ వ్యవసాయము వగయిరా పరిశ్రమ లేర్పర్చి, మన ప్రాంతపు నాగరిక భాషలను కొండ జనులకు నేర్పి విద్యావంతులగునట్లు చేయుట అవసరము. అక్కడి జలవాయువులను, ఆహార వస్తువులను పరిశుభ్రస్థితిలో నుంచితే, మన్య ప్రదేశాలలోను ఆరోగ్య వాతావరణము కలుగును. మన్యపుజనులకు హాని కలిగించకుండగనే, వెల్లడి ప్రాంతాల జనులక్కడ వసించి, ఆసంపదను వృద్ధిజేసి వ్యాపారము లొనర్చి, అక్కడ జనసంఖ్య, వస్తూత్పత్తి, నాగరికత బాగుపడునట్లు కృషిచేయవలె నని గాంధిగారి

యుద్బోధన. ఈ ఆదిమవాస సమస్యను పరిష్కరించి, దుర్గమ ప్రాంతాలను సంచారయోగ్యముగా, జనవాససుకరముగా, నాగరికముగా చేయుటకు అస్సాం, బీహారు, బొంబాయి నగరాలలోవలె, మనరాష్ట్రములోను కాంగ్రెసు ప్రభుత్వము ఆరొక సమితిద్వారా విచారణ జరిగించి; ప్రణాళికను తయారుచేయుచున్నారు. కోయలు, చెంచులు, బడగలు, భిల్లులు, గాండులు, సవరలు, సంధాలులుమున్నగు ఈకొండ జాతులు కేవలము కాష్టలోష్టములనే పూజించుచు, మూఢాచారములతో నుందురు. వారి స్వభావములును విచిత్రములు. కొందరు మాన్యులీ కొండజాతులతోనే వసించి, వారి నుద్ధరించుటకు కృషిచేయుచున్నారు. ఈవిషయములో ముందుగనే క్రైస్తవ మిషనరీలు రంగములో ప్రవేశించి, మిషను సంస్థలను మన్యాలలోను వ్యాపింపజేసినారు. వారు చేయుపని మంచిదే; కాని, వారు పాశ్చాత్య దృక్పథముతో క్రైస్తవమత వ్యాప్తికై చేయు కృషి కొంత హానికరము. హిందూ ప్రముఖులాప్రాంతాలలో పరిశుద్ధ హిందూమతమును, భారతీయ సంస్కృతిని, శుద్ధ సంప్రదాయాలను బోధించి. రెండు ప్రాంతాలమధ్య ఐకమత్యము వృద్ధిచేయించవలెననియు గాంధిగారు బోధించినారు.

64 సాంఘిక మైత్రి

అఖండ భారతంలో నాల్గవవంతు జనులు ముస్లిములు అనగా తురకలు. వారిలో దాదాపు అందరూ హిందువులలో నుండియే దరిమిలాను ముస్లిములైనవారు. జిన్నా, ఫజులుల్ హక్, ఇక్బలు, ఖిజరుహయ్యత్, షేక్ అబ్దుల్లా, ఖటారీ మున్నగు నాయకులందరు యిట్టివారే. సుమారు 49 యేండ్ల క్రిందటి వరకు హిందూముస్లిములు ఐకమత్యము గల్గియుండిరి. ఆ యా ప్రాంతపుభాషనే స్వభాషగ మాట్లాడుచుండిరి. చీనా, రష్యా మున్నగు పెద్ద రాజ్యాలలో వివిధమతస్థు లొకజాతిగ వ్యవహరించుచుకలసి కృషి చేయుచున్నారు. బ్రిటిషువారి భేదనీతి, మన తెలివితక్కువ వలన మన దేశములో యిటీవల మతకలహాలు పెరిగి రాజకీయైక్యమున కడ్డువచ్చినవి.

బ్రిటిషువారు ఈజిప్టు, పాలెస్తీను, బర్మా, సింహళ మలయా మున్నగు తమ పాలిత దేశాలన్నిటిలో భేదనీతి నవలంబించిరి; విభజించి పాలించుట సామ్రాజ్యవాదుల సంప్రదాయము. జాతీయవాదుల నణచి, ఆయామతాలను ప్రోత్సహింతురు. హిందూ సంస్కృతికి కాశీని, ముస్లిము సంస్కృతికి అలీఘర్‌ను కేంద్రాలుగచేయించి, అక్కడ ప్రత్యేకమగు మతాధారపు కళాశాలలకు, విశ్వ విద్యాలయాలకు ప్రోత్సాహమిచ్చి, వారి దృక్పథములను సాంఘిక కులతత్వముప్రైపునకు మార్పించినారు. ఎన్నికలలో ప్రత్యేక నియోజక వర్గాలేర్పర్చి, మత కులములబట్టి ఉద్యోగాలలోగూడ పోటీలు

పెంచినారు. అది సహజమే. దాని నాక్షేపించుటకు బదులు మనము జాతీయతను సాంఘిక మైత్రిని బలపర్చుకోవలె.

గాంధిమహాత్ముడు అన్నిమతాల గ్రంథాలనూ చదివి, సమభావము కలిగి, యెందరో ముస్లిములతోను, క్రైస్తవులు మొదలగువారితో స్నేహము కలిగియున్నాడు. 1919 సం!రం నుండి ఖిలాఫతు యుద్యమ సందర్భములో ముస్లిము లనేకులు జాతీయవాదులయిరి. తరువాత బ్రిటిషు అధికారుల ఆకర్షణతో కొందరు కొట్లాటలు, సాంఘిక కలహాలు పెంచుకొన్నారు. విద్యావంతులలో ఉద్యోగాదులయందు పోటీలు పెరిగినవి. ధనికవర్గములో, జమీందార్లలో, రాజులలో, విద్యార్థులలో గూడ సాంఘికతత్వము పెరిగి చీలిక లేర్పడినవి. అన్నివర్గములలోను ముస్లిములు వేరుసంస్థలను ఏర్పాటుచేసుకొని సాంఘిక తత్వమును ప్రకోపింపజేసినారు. ఈ రీతిగ క్రైస్తవులు, సిక్కులు మొదలైనవారిలోగూడ ప్రత్యేకతత్వముగల సంస్థలు తలలెత్తినవి. ఈ సాంఘిక ద్వేషమును పోగొట్టి మైత్రి స్థాపించుటకు గాంధిగారెంతో కృషిచేసిరి. చాల వ్యాసాలు, ఉపన్యాసాలు చేయుటయేగాక, 1924 సం॥రంలోను దరిమిలాను, సాంఘికసఖ్యసాధనకు ఉపవాసాలను చేసిరి. జాతీయ ముస్లిములకు కాంగ్రెసులో ఉచితస్థాన మిప్పింప 1931 సం॥రము రౌండుటేబిలుసభ, ఇటీవల సిమ్లాసమావేశము యిత్యాదులలో ఆయన యెంతో కృషిచేసెను.

ఉభయసంఘాల ప్రముఖులమధ్య సామరస్యబుద్ధి తగ్గియు, పరస్పరము అవిశ్వాసము, హ్రస్వదృష్టి, పరాయి వారి కూటనీతి వలన సాంఘికవిభేదాలు హెచ్చినవి.

ముస్లిములు హెచ్చుగాగల రాష్ట్రాలలో బ్రిటిషువారు లీగువారికే యెక్కువ ప్రాముఖ్యమిచ్చి, వారినే ముస్లిము నాయకులుగ నెంచి, జాతీయముస్లిముల నణచివేసినారు. లీగుముస్లిములకే బ్రిటిషువ్యాపారస్థులు, ఇత్యాదులును సదుపాయాలిచ్చి తోడ్పడుట మరొకవిశేషము. మరియు ముస్లిము జనాభా హెచ్చుగానున్న రాష్ట్రాలు ప్రత్యేకరాజ్యాలు కావలెనని, వారు ప్రత్యేకజాతియని మొదట ఆంగ్లేయులే వాదం తెచ్చిపెట్టి లోలోపల జిన్నాపక్షమునకు బలమిచ్చిరి. 1940 సం॥రంలో ఈ 'పాకిస్థాను' ముసలము పుట్టినది. ఉభయ పక్షాలమధ్య తీవ్రద్వేషప్రచారము! దేశమంతట సాయుధ హత్యలు సాగినను, వాటిని సవ్యంగా అధికారు లణచలేదు. మౌంటుబాటనుగారు (కాబినెటుసమ్మతితో) పాకిస్థాను నంగీకరించి కథ పూర్తిచేసినారు. ముస్లిములలో హెచ్చుమందికి హిందువులపయిన అవిశ్వాసం ఉన్నట్లు మొన్నటి ఎన్నికలలో సూచితమయినది. మరల సుహృద్భావ మేర్పర్చుట కిప్పుడు గాంధిగారు గట్టి కృషి చేసినారు. హిందువు లీవిషయములో కొంత ఆత్మపరిశోధన చేసుకొనవలెను. సాంఘికముగా పరస్పరమైత్రి వృద్ధిచేసుకొంటే, అవిశ్వాసాలు పోవును. కనుక ప్రతిప్రాంతములోను మైత్రికృషినే చేయవలెనని ఆయన ఉద్బోధించి, ఆత్మార్పణ చేసినారు.

65. జాతీయ భాష

'భారత దేశ మొకటే అది అఖండహిందూస్థానము'అని హిందువులందరు వచింతురు. అది క్రియాత్మకము కావలె, వెంటనే దేశమంతటికి జాతీయభాష యేర్పడవలె. స్వభాష గుజరాతీయైనను గాంధిగారు హిందుస్తానీయే జాతీయభాష కావలెనన్నారు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యపుబాధ పోయినది. కాని ఆంగ్లభాషాసామ్రాజ్య మింకను మనకు కావలెనా? చాల యేండ్లనుండి ఆయన సమావేశా లన్నిటిలో హిందూస్తానీనే వాడుచున్నారు. 1917 సం॥రంలో యుద్ధసహాయసభలో వైస్రాయి మున్నగు మహోద్యోగుల యెదుటను ఆయన హిందూస్తానీలో మాట్లాడెను. ఇప్పుడు కేంద్రజాతీయసమావేశాలన్నిటిలో హిందూస్తానీలోనే చాలవరకు ప్రసంగాలు జరుగుచున్నవి. ఇటీవల మద్రాసులో సమావేశాలలోను ఆయన కేవలము హిందూస్తానీలోనే మాటాడెను. ఆ హిందీప్రాంతాలలో జాతీయ భాషాప్రచారమునకై మద్రాసులో హిందీప్రచారసభ, (ఇప్పుడు హిందూస్తానీప్రచారసభ), వర్ధాలో తక్కినప్రాంతాలనిమిత్తము వేరే మరొక సంఘమును ఆయన స్థాపించి నడిపించుచున్నారు. తాను 'ఆంగ్ల హరిజన్'తోబాటు హిందూస్తానీలో "హరిజనసేవక్" అను వారపత్రికను రెండులిపులలో సాగించుచున్నారు. ఈ భాష దేశము మొత్తముమీద సగముమందికి బాగా తెలిసినది.

యింకను కొందరికి దానితో కొంత పరిచయ మున్నది. అది సంస్కృతపు క్రమపరిణామమగు ఆర్యభాష. కాశీ, గయ, ప్రయాగ. హరిద్వార్, బృందావనాదిప్రాంతముల స్వభాష. కనుక మన ప్రాచీన మధ్యకాల సంస్కృతి చాలవర కీవాఙ్మయములోనే నిల్చియున్నది. మన దేశపు హృదయప్రాంతము లోనే యున్నందున దీనికి తక్కిన మన ముఖ్యభాషలన్నిటితో పొరుగుసంపర్క మున్నది. వాటిలో (మన తెలుగులోను) వేల కొలది హిందుస్తానీపదాలు చేరినవి.

జాతీయత బలపడుటకు, పరస్పరమైత్రికి, ముఖ్యముగా వేరుపాడుకొన్న ప్రాంతీయదృక్పథముపోయి విశాలభావ మేర్పడుటకు, సంస్కృతి సమన్వయము కలుగుటకు, హిందువులందరి సంఘటనకు, హిందూ-ముస్లిము మైత్రికిగూడ, జాతీయభాషను విద్యావంతులందరు నేర్చుకోవలె. మాతృభాషకు తోడుగ హిందూస్తానీ నేర్చుట కష్టముకాదని గాంధిగారి భావన. ప్రాంతీయాభిమానమునకు జాతీయతకు సంఘర్షణ లేనట్లే, మాతృ, జాతీయభాషల మధ్యను సంఘర్షణ యక్కరలేదు. ముఖ్యముగా కవులు, రచయితలు, ఉద్యోగులు, వ్యాపారస్తులు, ప్రయాణాభిలాషులు, సినీమాప్రియులు యిత్యాదులును తప్పక హిందూస్తానీ అభ్యసించదగును. అది భారతదేశమంతటిభాష.

హిందూస్తానీ వాఙ్మయము చాల వేగముగా వృద్ధి జెందుచున్నది; అది ముందుకు మనదేశపు జాతీయవాఙ్మయమగును. దానిద్వారా మన మాతృభాషల సాహిత్యముకు వృద్ధి చేసుకోవచ్చు. ఆంగ్లము అంతర్జాతీయభాష. కనుక దానివలన కొందరికుపయోగముండును. కాని క్రమముగా మన స్కూళ్ళలో యింగ్లీషున కిప్పుడున్నప్రాముఖ్యముతగ్గి హిందూస్తానీకి ఉచితస్థాన ముండగలదు.

ఈ జాతీయభాషశైలి సంస్కృత, అరబ్బీ, పారసీ భరితము కాకుండ మధ్యరకముగ నుండవలెనని గాంధిగారు నిర్ణయించినారు. ఈ శైలిలోనే మంచి వాఙ్మయము సృజించుటకు కృషి జరుగుచున్నది. దక్షిణభారత హిందూస్తానీ ప్రచారసభకు ఆయన యావజ్జీవితాధ్యక్షుడుగనుండిరి. వారి మరణానంతరం రాజేంద్రప్రసాదుగారు అధ్యక్షులుగ నెన్నుకొనబడిరి.

ఆంధ్రదేశములోను, నిజాముసంస్థానపు తెలంగాణాలోను రాజభాషగ ఉర్దూలిపిలో పారసీమిశ్రితభాషవ్యాపించుచున్నది. ఆ సంస్థానములో హిందూస్తానీని నాగరలిపిని మాతృభాషతో బాటుగా ప్రోత్సహించునట్లు ఒత్తిడిచేయవలెను:

66 మాతృభాషాభిమానం

జాతీయభాషతోబాటు మాతృభాషావిషయములోను గాంధిగారు చాలశ్రద్ధ వహించినారు. దక్షిణాఫ్రికానుండి ఆయన 1914 సం॥రము వచ్చినప్పుడు బొంబాయిప్రజల సన్మానసభలో, నాయకుడుగ జిన్నాగారాంగ్లములో ఆయన కభినందనపత్రిక చదువగా, ఆయన గుజరాతీలోనే జవాబి చ్చిరి; ఇట్లే గుజరాతీలో ఆత్మకథ, సర్వోదయ, మంగళ ప్రభాత్, ఆరోగ్యసాధన్ మున్నగు ఆయనగ్రంథాలును, తన గుజరాతీపత్రికలు, నవజీవన్ (దరిమిలాను) హరిజనబంధులో వివిధవిషయాలగూర్చిన వ్యాసాల పునర్ముద్రణ సంపుటాలును గుజరాతీవాఙ్మయములో చాల ప్రాముఖ్యమొందె ఆసాహిత్య ములో నవయుగమును క్రాంతిని ఆరంభించినవి. నేటికిని ఆయన తన ప్రాంతములో యెప్పుడూ గుజరాతీలోనే మాటా డేను, వ్రాయును. అహమ్మదాబాదులో ఆయన 1921 సం॥లో మాతృభాషలోనే జాతీయ పద్ధతిని విద్యబోధించు 'గుజరాతు విద్యాపీఠము' ను స్థాపింపచేసెను. చాలసారు లాయన గుజ రాతు సాహిత్యపరిషత్తువారి వార్షికసభలకధ్యక్షుడై, ఆవాఙ్మ యాభివృద్ధికి మంచి సూచనల జేసెను. మాతృభాషకు జాతీయ భాషకు సంఘర్షణఉండదనుట కాయన జీవిత మొకనిదర్శనము.

67 మద్యనిషేధము

గాంధిగారెన్నడూ యెట్టినిషావస్తువును తీసుకోరు. కల్లు, నల్లమందు, వగయిరాలవల్ల జనులు చెడిపోవుచు, హింసకు, అవినీతికిలోనగుట కనిపెట్టి, త్రాగుడునుపోగొట్టుటకై ఆయన కల్లుపాకలముందు పికెటింగు వగయిరాలను జరిగించిరి. బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు కల్లుపాకలను యిజారాకిచ్చి పాటలు పాడించికోట్లకొలదిరూపాయల సొమ్ము సాలీనారాబట్టుచుండిరి. అందుకు నాలుగురెట్ల సొమ్ము యీకల్లుపాకలలోముఖ్యముగా బీదకార్మికులు, సేద్యదార్లు గుమ్మరించి నిరాధారులై పైపెచ్చు అవినీతిపరులగుచున్నారు. ఇది దేశమునకు మహానర్థదాయకము. కాంగ్రెసుప్రభుత్వము వచ్చినది గనుక గాంధిగారి సూచనప్రకారము మన మద్రాసు రాష్ట్రములో రాష్ట్రమంతట మద్యనిషేధమునమలుపరచ నున్నారు. అయితే రహస్యముగా జనులు గీతగీసి కల్లు అమ్మకుండా ప్రజలు శ్రద్ధతో జాగ్రతవహించి ప్రచారము చేయవలె. చెట్లగీత గీయువారు యితరవృత్తు లవలంబించవలె. త్రాగువారా దురభ్యాసమును మాని యితరపానీయము లలవర్చుకొనవలె. ఇట్లే నల్లమందు వగయిరా దురభ్యాసాలును పోవలె హిందూ ముస్లిముమతాలు రెండును త్రాగుడును నిషేధించునవే. కనుక మనదేశములో ప్రజలు శ్రద్ధవహిస్తే, యీయుద్యమము తప్పకజయప్రదమై, భారతజాతి బాగుపడును. తాటిరసమును బెల్లపు తయారుకు ఉపయోగించవచ్చు. కాని తగు అజమాయిషీ ఉండవలెను.

68 నవ్య విద్యా విధానం

ఇప్పటి సర్కారు విద్యావిధానము విజాతీయమై మన జనుల సంస్కృతికి, సహజ వికాసమునకు వ్యతిరిక్తమై యున్నది. గాంధిగారు తమపిల్లలనెవరినీ ఈ విధానములో నుంచక, స్వయముగానే తమ ఆశ్రమపద్ధతిని విద్య నేర్పిరి. ఆంగ్ల విద్యార్జనలో శక్తి ఉడిగిపోనీయక, మాతృభాషద్వారానే విద్యనంతను నేర్పుట, పాఠ్యపుస్తకాలలో విషయాలు వల్లించు పద్ధతినివిడచి, అనుభవపూర్వకంగానే మన జీవితోపయుక్తమగు జ్ఞానమును ప్రత్యక్షబోధద్వారా గ్రహింపజేయుట, కండ్లు చేతులు వగైరా ఇంద్రియాలద్వారా అనుభవమునకు తెచ్చుట, నూలువడుకుట, వడ్రపుపని వగైరాశిల్పబోధన, తద్ద్వారా తమ పరిసరపు గ్రామపరిశ్రమలు నేర్పి, హస్తశిల్పం ద్వారా బుద్ధి వికాసమును కల్పించి వృత్తివిద్యను గూడ నేర్పుట, స్వగ్రామములోనే జీవనోపాధి గల్పించుట, ప్రకృతి చికిత్సావిధిని, జాతీయభాషను నేర్పుట ఇవి ప్రధానసూత్రాలు. జాతీయవాదులగు విద్వన్మణుల సంప్రదింపుతో యీప్రణాళిక నిర్ణీతమై వర్ధావిద్యావిధాన మనుపేర బరగుచు ఇప్పుడు కాంగ్రెసు ప్రభుత్వాలవల్ల ఆయాప్రాంతాలలో కొంచముకొంచముగ అవలంబింపబడుచున్నది. ఈపద్ధతికి అంతగా ద్రవ్యపుపెట్టుబడి అక్కరలేదు. మన గ్రామజీవితమునకు సంస్కృతికి పోషణ గల్గును. మరియు ఆబడులకు స్వయంపోషకతయు యేర్పడును.

69 వయోజన విద్య

ఋషులు విద్యకు జ్ఞానమునకు విశేష ప్రాముఖ్యమిచ్చిన యీ దేశములో 200 ఏండ్లు బ్రిటిషువారుపాలనజరిపినతరువాత గూడ నూటికి 90 మంది భారతీయులు అక్షరజ్ఞానమే లేకయు న్నారు. ఆధునిక విజ్ఞానయుగములో ప్రతివారువిద్యనేర్చుకొనుట అవసరము. బాలబాలికలందరికీ విద్య నేర్పుటకు ప్రభుత్వ ముదే బాధ్యత. గాంధిగారేర్పర్చిన వర్థావిధానం ప్రకారము ప్రతి గ్రామపంచాయతీయును ఆగ్రామబాలురకు బాలికలకు చౌకగవిద్య నేర్పించుటకు వీలుకలదు. ఇదిగాక బాల్యము దాటినను(ఇట్టివారుసాధారణముగా నేదోవృత్తిచేయుచుందురు; కనుక) వారికి రాత్రిపాఠశాలలునడుపుట యుక్తము. (ఉదయ వేళగూడ బోధించవచ్చు.) ఈవిద్యార్థు లిదివరకే లోకానుభ వము కలవారు; కనుక, వారికిబోధించుపద్ధతులు వేరుగ నుండ వలెను. మరియు, వీరికి అక్షరాల్లు అంకెలేగాక, మనదేశ పరిస్థితి, ఆర్థికసిద్ధాంతాలు, స్వదేశీఆవశ్యకత, జాతీయత, మత సిద్ధాంతాలు, ధార్మికైక్యత, వ్యవసాయవిశేషములు, విజ్ఞా నము ఇట్టివి బోధించి, జ్ఞానరుచిని, పౌరత్వోత్సాహమును గల్గింపవలె. యువకులు, పెద్దవిద్యార్థులుగూడ వేసవిసెలవు లలో తమగ్రామాలలో ఇట్టికార్యాలు చేసి, బోధనానుభవ మునుసంపాదింపవలెననియు గాంధిగారు సూచించినారు.

70 ఆరోగ్య రక్షణ

ఆరోగ్యమనగా రోగములేకుండుట. పైకి బలవంతులుగ కనపడినను వ్యాధిగ్రస్థులు కావచ్చును. దేహములో నాడీ, మనస్సు, హృదయమును సవ్యంగా ఉండి, ఈమూటికి పరస్ప రసమన్వయము సరిగా నుండవలెను. ఇదిగాక, మన దేహము దేవాలయమువంటిది. దానిని హృదయస్థుడగు దేవుని కావాస మగుట కర్హముగ మనముంచవలె. అందుకు దేహపరిశ్రమయు అవసరము. రోజు నడుచుట, నూలువడకుట ప్రతివారికి మంచిపరిశ్రమనిచ్చును పరిశుభ్రమగు గాలిని నీరునే వాడుట, సాత్వికాహారమునే తినుట మితవిహారము అవసరములు. ఈ విషయాలన్నింటిలో గాంధిగారిది ఆదర్శజీవనము. ఆయుర్వే దంలోగూడ ఇట్టివిధులను చెప్పినారు. ఆయన విశ్రాంతి లేకుండ వార్ధకంలోగూడ ప్రయాణాలు, నిరంతరం తీవ్రమానసిక కృషి చేయుచున్నందున సహజంగా నాడులపీడన, రక్తపు పోటును హెచ్చుచుండెను. కనుక వాటితీవ్రత పోవుటకై ఆయన దేహమునకు తైలం వ్రాసి మర్దన చేసెడివారు. బ్రహ్మ చర్యము, మనశ్శుద్ధి, మితభోజనము మధ్యమధ్య ఉపవా సము, సదా ఈశ్వరధ్యానము గూడ ఆరోగ్యపోషకము లని ఆయన దృఢ విశ్వాసము.

ఎట్టి కష్టాలలోను శోకగ్రస్థుడుకాక ప్రసన్నుడగుటయు ఆరోగ్యరక్షకము. ఆయన ఈశ్వరచోదనప్రకారమే సదా ప్రవ

ర్తించిఫలితమన్యథా అయినను వ్యసనమొందక ఎప్పుడును ఉత్సాహము గల్గియుండెను. గాంధిగారు బాలురతోను పెద్దలతోను ఉత్సాహకరమగు చలోక్తులాడును. ఆయన ముఖము ఎప్పుడు శుచిస్మితంతో నిండియుండును. ఎంత వ్యాకుల స్థితిలో గూడ తొట్రుపడక ఇతరులలోను ప్రసన్నతను జనింపజేయును. ఆయన చలోక్తులు చక్కనివి; ఎవరికిని బాధకములుకావు కాని, భావగర్భితములు. ఈక్రింది కొద్ది చలోక్తులను గమనించుడు. గత సం॥ మద్రాసు హిందీప్రచారసభ సమావేశములో హిందీ 'విశారద' పట్టముల నాయన కృతార్థులకు వరుసగ నిచ్చుచుండెను. అట్టివారిలో ఒక యువతిపేరు 'బేబీ.' ఆపట్ట మామె కిచ్చుచు ఆయన 'పర్, యహ్ బేబీ బహుత్ బడీ హోగయీ' అనగా అందరునవ్విరి. (బేబీ అనగా ఆంగ్లములో శిశువు; ఆమె సుమారు 16 ఏండ్లది; 'విశారద' ఉన్నత పరీక్ష కనుక మానసికంగానుగూడా పెద్దదైనదని ఆయన చలోక్తి అర్థము) ఆసభలు జరిగిన పదిరోజులు వేలకొలది హిందీవిద్యార్థులకు విద్వాంసులకు ఉచిత భోజనాలేర్పాటుచేసిన మద్రాసువర్తకప్రముఖులాయననక్కడ దర్శించి చక్కని వెండి శ్రీరామవిగ్రహము నాయనకు బహుమతినిచ్చిరి. "నేనువిగ్రహారాధనతో తృప్తినొందను; అసలు ఆత్మ నారాధింతును. మీరిందరిపొట్ట నింపినారు; సరే కాని, నాఆకలి తీర్చలేదు." అను గాంధిగారి చలోక్తి కందరునవ్విరి.

70 ఆరోగ్యరక్షణ

ఆరోగ్యమనగా రోగములేకుండుట. పైకి బలవంతులుగ కనపడినను వ్యాధిగ్రస్థులు కావచ్చును. దేహములో నాడీ మనస్సు, హృదయమును సవ్యంగా ఉండి, ఈమూటికి పరస్పరసమన్వయము సరిగా నుండవలెను. ఇదిగాక, మన దేహము దేవాలయమువంటిది. దానిని హృదయస్థుడగు దేవుని కావాసమగుట కర్హముగ మనముంచవలె. అందుకు దేహపరిశ్రమయు అవసరము. రోజు నడుచుట, నూలువడకుట ప్రతివారికి మంచిపరిశ్రమనిచ్చును పరిశుభ్రమగు గాలిని నీరునే వాడుట, సాత్వికాహారమునే తినుట మితవిహారము అవసరములు. ఈ విషయాలన్నింటిలో గాంధిగారిది ఆదర్శజీవనము. ఆయుర్వేదంలోగూడ ఇట్టివిధులను చెప్పినారు. ఆయన విశ్రాంతి లేకుండ వార్థకంలోగూడ ప్రయాణాలు, నిరంతరం తీవ్రమానసిక కృషి చేయుచున్నందున సహజంగా నాడులపీడన, రక్తపుపోటును హెచ్చుచుండెను. కనుక వాటితీవ్రత పోవుటకై ఆయన దేహమునకు తైలంవ్రాసి మర్దన చేసెడివారు. బ్రహ్మచర్యము, మనశ్శుద్ధి, మితభోజనము మధ్యమధ్య ఉపవాసము, సదా ఈశ్వరధ్యానము గూడ ఆరోగ్యపోషకమ్ములని ఆయన దృఢ విశ్వాసము.

ఎట్టి కష్టాలలోను శోకగ్రస్థుడుకాక ప్రసన్నుడగుటయు ఆరోగ్యరక్షకము. ఆయన ఈశ్వరచోదనప్రకారమే సదా ప్రవ

ర్తించిఫలితమన్యథా అయినను వ్యసనమొందక ఎప్పుడును ఉత్సాహము గల్గియుండెను. గాంధిగారు బాలురతోను పెద్దలతోను ఉత్సాహకరమగు చలోక్తులాడును. ఆయన ముఖము ఎప్పుడు శుచిస్మితంతో నిండియుండును. ఎంత వ్యాకుల స్థితిలో గూడ తొట్రుపడక ఇతరులలోను ప్రసన్నతను జనింపజేయును. ఆయన చలోక్తులు చక్కనివి; ఎవరికిని బాధకములుకావు కాని, భావగర్భితములు. ఈక్రింది కొద్ది చలోక్తులను గమనించుడు. గత సం॥ మద్రాసు హిందీప్రచారసభ సమావేశములో హిందీ 'విశారద' పట్టముల నాయన కృతార్థులకు వరుసగ నిచ్చుచుండెను. అట్టివారిలో ఒక యువతిపేరు 'బేబీ.' ఆపట్ట మామె కిచ్చుచు ఆయన 'పర్, యహ్ బేబీ బహుత్ బడీ హోగయీ' అనగా అందరునవ్విరి. (బేబీ అనగా ఆంగ్లములో శిశువు; ఆమె సుమారు 16 ఏండ్లది; 'విశారద' ఉన్నత పరీక్ష, కనుక మానసికంగానుగూడా పెద్దదైనదని ఆయన చలోక్తి అర్థము) ఆసభలు జరిగిన పదిరోజులు వేలకొలది హిందీవిద్యార్థులకు విద్వాంసులకు ఉచిత భోజనాలేర్పాటుచేసిన మద్రాసువర్తకప్రముఖులాయనచక్కడ దర్శించి చక్కని వెండి శ్రీరామవిగ్రహము నాయనకు బహుమతినిచ్చిరి. "నేనువిగ్రహారాధనతో తృప్తినొందను; అసలు ఆత్మ నారాధింతును. మీరిందరిపొట్ట నింపినారు; సరే కాని, నాఆకలి తీర్చలేదు." అను గాంధిగారి చలోక్తి కందరునవ్విరి.

భౌతికభోజనముకంటె తానుద్దేశించివచ్చిన హిందీప్రచారము, హరిజనోద్ధరణ వృద్ధియగుటయే ఆయన కోరెడి ముఖ్యభోజన మని గ్రహించి, ఆవర్తకులు హిందీకి హరిజనోద్ధరణకు కొంత ద్రవ్యమును సమర్పించిరి తరువాత మహాదాత, మిల్లుయజమాని అగు డా॥ అలగప్పచెట్టియా రాసాయంకాలం గాంధిగారి నక్కడ దర్శించెను. గాంధిగారితో పని యేమీ లేకున్నను రిక్తహస్తాలతో చూడనొల్లక, ఆయన ధర్మమునకని పదివేల రూపాయలకు చెక్కు వ్రాసి గాంధిగారి కిచ్చెను. అప్పుడు గాంధిగారు "ఓహో నేను కోమటిని, వ్యాపారయుక్తిలో మీకు లొంగను, మీ పూర్వోత్తరాలు గ్రహించాను. దరిద్ర నారాయణ ప్రతినిధిని. తెల్లవారితే హరిజనపరిశ్రమాలయం స్థాపించవలె. ఈశ్వరు డందుకే మిమ్మిక్కడకు పంపి, నాకు బోధించాడు; 'లకారం' తప్పదు; మాటాడక సున్న చేర్పండి" అని చెప్పి లక్షరూపాయలకు చెక్కు తీసుకొనిరి. (గాంధిగారు మరునాడుదయమే అక్కడ తాము పునాదివేయ నిర్ణయం అయిన 'తక్కర్ బాబా హరిజన పరిశ్రమాలయపు నిధి కాసొమ్ము నిచ్చిరి. అంతట చెట్టియారీవలకువచ్చి, "అబ్బా, గాంధిగారు అసాధ్యులు" అని పలికి మనశ్శాంతితో వెళ్ళిరి.

ఒకసారి యెవరో చాల సుందరముగా గాంధిగారి చిత్రపటమును చిత్రించి ఆయన కిచ్చిరి. 'ఇదేమిటి, కోతివంటి నన్నిట్లు అందంగా చిత్రించారు' అని పరిహసించి, అయితే

నాకీపట మెందుకు? బీదవాడను, పెట్టుకొనుట కిల్లువాకిలి లేదు; వేలము వేయండి'' అనెను. యెవరో పదిరూపాయలకు పాడిరి. అంతట గాంధిగారు "ఏమి, గాంధివెల పది రూపాయలా? బాగానే వున్నది'' అని నవ్విరి. అంతట జనులు పోటీపడి పాడగా తుదకు చాల హెచ్చు సొమ్ము వచ్చెను. ఆయన వెంటనే ఆసొమ్మును హరిజననిధి కిచ్చివేసిరి. మద్రాసు హిందీప్రచారసభలో 1946 జనవరి తుదను ఒకనాటి రాత్రి యువకరాజకీయ కార్యకర్తల సమావేశంలోనికి గాంధిగారు ఆహ్వానింపబడిరి. అందులో కొంద రాంగ్లములో ఆయనను ప్రశ్నలడిగిరి. అది మీకు నాకు పరభాష. ఇంతకాలము ఆంగ్లులతో పోరి, మళ్ళీ ఆభాషకు లోబడుటెందుకు?'' అని ఆంగ్లప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పననెను. ఆయన పొడుగునను హిందీలోనే మాటాడెను. "ఇప్పటికీ మీరు హిందీనేర్చుకోక పోతే, మాతృభాషలోనయిన అడగండి'' అని గాంధిగారనగా, ఆయువకుడు 'రాబోవురాజ్యాంగ నిర్మాణమునుగూర్చి కాంగ్రెసుధోరణి యేమిటి' అని ప్రశ్నించెను. 'ఈప్రశ్న నెహ్రూ; ఆజాదు మున్నగు కాంగ్రెసునాయకుల నడగండి. నేను కాంగ్రెసుసమితిలో లేను అనిరి. అంతటితో విడువక 'Provision-al అనగా మీ అభిప్రాయమును చెప్పవలె.' అని ఒత్తిడి చేసిరి. అంతటగాంధిగారు 'మీరు చెప్పే Provisional అనే వస్తువేమిటి? అది గుర్రమా గాడిదా?' అని నవ్వుచు ప్రశ్నించిరి. అంతటితో అందరు గొల్లున నవ్విరి.

ఢిల్లీ ఆసియామహాసభకు రానొల్లకున్నను నెహ్రూ హైసాయిలు తొందరచేయగా, తుదకు గాంధిగారు ఢిల్లీ వచ్చిరి; మీరు యిష్టపడకున్నను యిప్పుడు జరుగు ఆసియా సభకు మిమ్ము రప్పింప నేను హేతువు నయినాను, చూచి నారా? అని మౌంటుబాటనుగారు గాంధిగారితో చలోక్తిగ ననెనట. అంతటగాంధిగారు "అవును. కాని నేను మీకు ఖైదీని. మీరు, నెహ్రూ నన్ను బలవంతముగా రప్పించారు. యింతకూ నెహ్రూయిప్పుడు మీవైసు ప్రెసిడెంటే గదా" అనిరి. అందరు నవ్విరి. భారతీయుల కింకను స్వాతంత్ర్యము లేదని, ఇంటరిం ప్రభుత్వనాయకుడు నెహ్రూకు పూర్ణాధి కార మీయలేదనియు ధ్వనియా? పత్రికాప్రతినిధులు వార్త లకు, ఆయన భావాలకొరకు, ఆయన నెప్పుడూ చుట్టుకొని వేధించుట అందరికిని తెలిసినదే. ఆయన యొకసారి విసుగుగా తప్పించుకొబోగా "మీకు హాస్యభావము (Sense of humour యుండవద్దా?" అని వారనిరి. "నాకెంతొహాస్యభావముఉండ బట్టే కాట్లకుక్కలవంటి మీతో యింతకాలము నుండి వేగు చున్నాను?" అని ఆయన నవ్వుచు జవాబీయగా అందరు గొల్లుమని నవ్విరి. యిట్టివి హృదయవికాసమునకు, దుఃఖ నివృత్తికి కారకములయి, ఆరోగ్యవర్ధకములగును.

గాంధిగారు రాగద్వేష చింతారహితుడు; నిగ్రహి. అట్టివారికి ప్రసాదగుణ మేర్పడి సర్వదుఃఖములు నశించును.

ప్రసన్నచిత్తుని బుద్ధి స్థైర్యమొందును. * అని భగవద్గీతలో చెప్పబడెను. గాంధిగారు నిజమైనయోగి, జీవన్ముక్తుడు. కనుక సద్బుద్ధితోబాటు పూర్ణారోగ్యముగూడ కలిగియుండెను.

7 గ్రామపరిశుద్ధి

భారతదేశము గ్రామప్రధానము. అక్కడ సమృద్ధిగ దేవుడిచ్చిన గాలివగయిరా లున్నను, పరిసరములను శుభ్రపరుచుకొనక వ్యాధులను, వ్యాకులతను గ్రామీణులు తెచ్చిపెట్టుకొనుచున్నారు. దారులను మలినపర్చుట, బురదకుళ్ళినఆకులు వగయిరాలను కుప్పలుగాపోసి దుర్వాసన కల్గించుట, చెరువులు వగయిరాలనీరు పాడుజేయుట యిట్టివి మాని, గ్రామస్థు లందరు స్వగ్రామాలను పరిశుభ్రస్థితిలో నుంచుకొనుట ముఖ్యమని గాంధిగారెంచుచున్నారు. ప్రతి రాష్ట్రములోను ఆయన వేలకొలది గ్రామాలలో సంచరించి అనుభవమువలన "వ్యక్తిశుభ్రతకన్నను, సాంఘిక శుభ్రత చాలముఖ్యము. ఎవరిసౌకర్యమును వారే చూచుకొని

---

*రాగద్వేషవియుక్తైస్తువిషయానింద్రియైశ్చరన్ ఆత్మవశ్యైర్విధేయాత్మా ప్రసాదమధిగచ్ఛతి. ప్రసాదే సర్వదుఃఖానాం హానిరస్యోపజాయతే. ప్రసన్నచేతసోహ్యాశు బుద్ధిః పర్యవతిష్ఠతే॥ (గీత. 2_64,65.)

సంఘములో యితరులకు బాధకలిగించుట చాలతప్పు. చెడు వాయువు, మలినజలము, కుళ్ళిన ఆహారాది వస్తువులు, అంటు వ్యాధులవ్యాప్తికి, జనుల అనారోగ్యమునకు కారణమగును; కనుక, సాంఘిక క్షేమమువిషయములో జాగ్రత వహించవలె. గ్రామారోగ్యము, జలవసతివగయిరాల విషయమై ప్రభుత్వముపైన, జిల్లాబోర్డుపైననే ఆధారపడుటకన్న జనులు ఐకమత్యము కలిగి పరస్పర సహాయముతో పరిశుభ్రము చేసుకోవచ్చు. స్వగ్రామము స్వగృహమువంటిదే, అను భావముతో నొకరు సిద్ధపడి పూనుకుంటె తక్కిన మరికొందరును తోడ్పడుదురు. అట్టివారియందు గ్రామస్థులకును గణ్యత హెచ్చును, గ్రామసేవ, పరోపకారము వ్యర్థముగాపోవు. ఇందువల్ల కక్షలుతగ్గి గ్రామాలలో ఐకమత్యమును బలపడు''నని గాంధిగారు బోధించిరి.

72 కుష్ఠరోగచికిత్స

నాగరిక దేశాలన్నిటికంటెను మనదేశములో హెచ్చుమంది కుష్ఠవ్యాధిపీడితు లున్నారు. వారికి క్రైస్తవమిషనరీలు తప్ప తక్కినవారు తగుచికిత్సాలయాల నేర్పర్చలేదు. గాంధి

గారివిషయములో శ్రద్ధవహించినారు. ఒక గొప్పవిద్వాంసుడు కుష్ఠరోగపీడితుడు కాగా ఆయన ఆవిద్వాంసునకు తనసేవా గ్రామ ఆశ్రమములోనే ప్రత్యేకస్థానమిచ్చి, ఆయనకు తానే స్వయముగా చికిత్సచేయుచు చాల ఆదరించెను. వర్ధాసమీపములో ఒకకుష్ఠరోగచికిత్సాశ్రమము,నిర్మాణకార్యకర్తలలో అగ్రగణ్యుడగు శ్రీవినోబాభావేగారిచే గాంధిగారి ప్రోత్సాహమున నేటికి నడుపబడుచున్నది. ఈమహావ్యాధి వ్యాపించకుండ అరికట్టి ఆరోగులకు తగుచికిత్స జేయుట జాతీయ క్షేమమున కవసరము, కనుక, ఈచికిత్సకు నిర్మాణకార్యక్రమాంశాలలో గాంధిగారు ప్రత్యేకస్థానమిచ్చినారు.

73 స్త్రీజనోన్నతి

జాతిలోసగమై ముందుతరమువారి తల్లులైన స్త్రీజాతి వృద్ధిలోనికి వచ్చిననేగాని సంఘమెప్పుడు బాగుపడదు. పూర్వము భారతస్త్రీలు విద్యావతులై కొంత స్వాతంత్ర్యము కలిగి యుండినను, మధ్యకాలములో ఆస్థితి చెడినది. గాంధిగారి యుద్యమ మారంభించినమీదట, మన స్త్రీలు జాతీయోద్యమములో పాల్గొన్నారు. చాలమంది దేశసేవికలు విదేశీవుబట్టలు; కల్లుదుకాణాలవద్ద పికెటింగుచేసి జైలుకువెళ్ళిరి: నూలు

సంఘములో యితరులకు బాధకలిగించుట చాలతప్పు. చెడు వాయువు, మలినజలము, కుళ్ళిన ఆహారాది వస్తువులు, అంటు వ్యాధులవ్యాప్తికి, జనుల అనారోగ్యమునకు కారణమగును; కనుక, సాంఘిక క్షేమమువిషయములో జాగ్రత వహించవలె. గ్రామారోగ్యము, జలవసతివగయిరాల విషయమై ప్రభుత్వముపైన, జిల్లాబోర్డుపైననే ఆధారపడుటకన్న జనులు ఐకమత్యము కలిగి పరస్పర సహాయముతో పరిశుభ్రము చేసుకోవచ్చు. స్వగ్రామము స్వగృహమువంటిదే, అను భావముతో నొకరు సిద్ధపడి పూనుకుంటె తక్కిన మరికొందరును తోడ్పడుదురు. అట్టివారియందు గ్రామస్థులకును గణ్యత హెచ్చును, గ్రామసేవ, పరోపకారము వ్యర్థముగాపోవు. ఇందువల్ల కక్షలుతగ్గి గ్రామాలలో ఐకమత్యమును బలపడు”నని గాంధిగారు బోధించిరి.

72 కుష్ఠరోగచికిత్స.

నాగరిక దేశాలన్నిటికంటెను మనదేశములో హెచ్చుమంది కుష్ఠవ్యాధిపీడితు లున్నారు. వారికి క్రైస్తవమిషనరీలు తప్ప తక్కినవారు తగుచికిత్సాలయాల నేర్పర్చలేదు. గాంధి

గారివిషయములో శ్రద్ధవహించినారు. ఒక గొప్పవిద్వాంసుడు కుష్ఠరోగపీడితుడు కాగా ఆయన ఆవిద్వాంసునకు తనసేవా గ్రామ ఆశ్రమములోనే ప్రత్యేకస్థానమిచ్చి, ఆయనకు తానే స్వయముగా చికిత్సచేయుచు చాల ఆదరించెను. వర్ధాసమీపములో ఒకకుష్ఠరోగచికిత్సాశ్రమము,నిర్మాణకార్యకర్తలలో అగ్రగణ్యుడగు శ్రీ వినోబాభావేగారిచే గాంధిగారి ప్రోత్సాహమున నేటికి నడుపబడుచున్నది. ఈమహావ్యాధి వ్యాపించకుండ అరికట్టి ఆరోగులకు తగుచికిత్స జేయుట జాతీయక్షేమమున కవసరము, కనుక, ఈచికిత్సకు నిర్మాణకార్యక్రమాంశాలలో గాంధిగారు ప్రత్యేకస్థానమిచ్చినారు.

73 స్త్రీజనోన్నతి

జాతిలోసగమై ముందుతరమువారి తల్లులైన స్త్రీజాతి వృద్ధిలోనికి వచ్చిననేగాని సంఘమెప్పుడు బాగుపడదు. పూర్వము భారతస్త్రీలు విద్యావతులై కొంత స్వాతంత్ర్యము కలిగియుండినను, మధ్యకాలములో ఆస్థితి చెడినది. గాంధిగారి యుద్యమ మారంభించినమీదట, మన స్త్రీలు జాతీయోద్యమములో పాల్గొన్నారు. చాలమంది దేశసేవికలు విదేశపుబట్టలు; కల్లుదుకాణాలవద్ద పికెటింగుచేసి జైలుకువెళ్ళిరి; నూలు

వడుకుట, హిందీనేర్చుకొనుట మొదలగు నిర్మాణకార్యాలలో వేలకొలది స్త్రీలు పాల్గొనుచున్నారు. అతిబాల్యవివాహాలు, నిర్బంధ వైధవ్యమువంటి దురాచారాలను పోగొట్టి స్త్రీలను విద్యావతులగావించుటకు, వారిఆరోగ్యమును బాగుచేయుటకు స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమునకు గాంధిగారు చాలతోడ్పడిరి.

పురుషులు స్త్రీలను తమభోగసాధనాలుగానుపయోగించు పద్ధతిని ఖండించి, సంతానార్థమే స్త్రీసంయోగము చేయదగు నని ఆవిషయములోను స్త్రీకి స్వాతంత్ర్యము కలదని పురుషులు సామాన్యముగా స్త్రీలను తల్లులు, సోదరీమణులను వలె చూచు కొని ఆదరించవలెనని, బోధన ఆచరణ రెంటిద్వారాగూడ నిరూపించినారు. తనభార్యవిషయములో అట్లు వర్తించినారు. ఆమెఅనంతరము ఆమెకు స్మారకముగా వసూలయిన నిధిని కేవలము స్త్రీజాతి ప్రసవచికిత్సకు, విద్యాభివృద్ధికినే వినియో గింపజేసి స్త్రీజాతి కమితోపకారమును చేసినారు. ఇప్పటికిని యెందరో స్త్రీలు ఆయనను తండ్రిగ నెంచుకొని ఆయన ఉప దేశప్రకారము వర్తింతురు. సాంఘికముగా, ఆర్థికముగా, ఆధ్యాత్మికముగా గూడ, స్త్రీలు త్వరలో వృద్ధి బొందునట్లు కాంగ్రెసుకూడ యత్నించుటకు ఆయనబోధనయే కారణము.

74 కార్మిక జనాభివృద్ధి.

పరిశ్రమలలో ఉత్పత్తికారకులగు కార్మికుల యోగ క్షేమములు గమనించుట నైతికముగానేగాక, ఆ పరిశ్రమల అభివృద్ధికిని అవసరము. ప్రతి మనిషియు నిర్వ్యాపారుడు, సోమరి కాకుండ పనిచేయుట అతని విధి. కనుక నేకోట్ల కొలది నిరుద్యోగులనిమిత్తము ఖాదీమున్నగు యెక్కువమంది కి పనినిచ్చు పరిశ్రమల నాయన ప్రోత్సహించినారు. ఈ కార్మికులకు కనీస జీవనభృతికి తగినంత జీతమిచ్చుట న్యాయేము, అవసరము. అట్లే యాంత్రికపరిశ్రమలందు పనిచేయు కార్మికులు సంఘముగానేర్పడి తమహక్కులను రక్షించుకొ దగును. అహమ్మదాబాదులో మిల్లుకార్మికులహక్కులనురక్షించుట కాయన చేసిన కృషి లోకవిదితము. కార్మికవర్గపువిద్య, ఆరోగ్యము, జీతము ఇత్యాదులగూర్చి కాంగ్రెసువారిని న్యాయముచేయవలెనని గాంధిగారు ప్రోత్సహించినారు. ఆయా రాష్ట్ర కేంద్ర ప్రభుత్వములు కార్మిక క్షేమమునకు, పరిశ్రమాభివృద్ధికి కొన్నిశాసనాలను చేసినవి. అయితే యీ కార్మికులు రాజకీయాలలో దిగి కమ్యూనిష్టుల బోధలపైన దూరాలోచన లేక సమ్మెకట్టుట, జాతీయతకు వ్యతిరిక్తముగా సంచరించుట·యిటీవల జరుగుచున్నది; కనుక 1947సం॥లో జాతీయకార్మికసంఘ మేర్పరుపబడినది. అది కార్మికుల హక్కులకు జాతీయతకు సమన్వయముచేయును. కార్మికులు విద్య

నేర్చి, పత్రికలద్వారా రాజకీయజ్ఞానం పొందవలె; కాని దూర దృష్టి, దేశక్షేమంకూడ లక్ష్యంచేసికొని వర్తించవలె. వస్త్రో త్పత్తి తమపవిత్రకర్తవ్యము జాతిసేవ అనుభావముతో కార్మికులు పనిచేయవలెనని గాంధిగారి భావము. కార్మికులు, యజమానులమధ్య తరచు సంఘర్షణకలుగుట ఉభయ పక్షాలకు, దేశమునకు హానికరము.

---

75 కర్షకులు.

మన దేశము ముఖ్యముగా వ్యావసాయిక దేశము. చిర కాలపుసాంప్రదాయము లనుసరించియేమన సేద్యదార్లుపంటలను పండించు చున్నారు. జమీందార్లు, సర్కారువారు వారిపైన హెచ్చుపన్నులు విధించి, అన్యాయపు నియమాలనుపెట్టి, రాజకీయముగా, ఆర్థికముగా వారిని బాధించుట, సీటివసర్లు సరిగా బాగుచేయకుండుట, దైవయోగమువలన పంటలు పండకపోయినను పూర్తిగాపన్నులు వసూలుచేయుట యిట్టి అన్యాయాలు జరుగుచున్నవి. కనుక, ముఖ్యముగా రయితుల క్షేమమునకై కాంగ్రెసు ఆజ్ఞపైన అన్ని రాష్ట్రాలతోబాటు మనరాష్ట్రములోను వ్యవసాయ క్షేమము నిమిత్తము కొత్త

శాసనాలు చేయబడుచున్నవి. పట్టాదారులకు ,లోపాయికారీ రయితులకు, సేవ్యముచేయువారికి పరస్పరసంఘర్షణము లేకుండ వారివారికి న్యాయకరమై, అందరికీ సమన్వయముగా క్షేమ కరమయిన శాసనాలు చేయ కృషిజరుగుచున్నది. దేశములో నింకను బంజరుభూములను గూడ సాగుకు లాయకుచేసి, నీటి సదుపాయములను హెచ్చించుటకు, తుంగభద్ర, గోదావరి మున్నగు మహానదులకు గొప్పకట్టలు కట్టి నీటిసాగుకు, ఎరువులకు, హెచ్చుపంటలకు సదుపాయముచేయుకృషి.గూడ జరుగు చున్నది. జమీందారీ విధానమును తొలగించి సర్వేవగయి రాలు చేయించి పన్నులను న్యాయంగా నిర్ణయించు చున్నారు. ఆధునికవిజ్ఞానం ప్రకారం రయితులకు కృషిపరిజ్ఞానమును కల్గిం చుటకు ప్రయత్నములుజరుగుచున్నవి.

76 వి ద్యా ర్థు లు

1921 సం॥రములో గాంధిగారి ఉద్బోధన విని త్యాగ ముచేసి విద్యార్థులుజాతీయయోధు లయినారు. ఇప్పటి విద్యా ర్థులే ముందు తరమున పౌరులై దేశాభివృద్ధికి భారమంతయు వహింతురు. మరియు విద్యార్థిదశలో వారి నడవడి, ధోరణిని బట్టియే వారి భవిష్యత్తంతయు నాధారపడును. కనుక, గాంధి గారు విద్యార్థుల విషయములో మొదటినుండి ప్రత్యేక శ్రద్ధ

వహించి వారినిగూర్చి చాలబోధలను చేసినారు. 1921 సం॥రములో సర్కారు స్కూళ్ళు మాని విద్యార్థులనేకులు త్యాగముచేసినారు. మానవులకు విజ్ఞానాభివృద్ధి కావలెనని, బాల్యదశలో వీలయినంత ఉన్నతవిద్య నొందవలెనని కోరుట సహజము. విద్యార్థులు రాజకీయాలను గ్రహించుటయు మంచిదే. వారునిర్మాణకార్యక్రమపు అంశాలు అమలుజరుపుటతక్కువగనున్నది. హెచ్చుమంది విద్యార్థులు ఒడుదుడుకులలో నున్నారని, ఉత్సాహమునకు బదులు ఉద్రేకములో బడి, రాజకీయ నాయకుల తాత్కాలికపు వ్యక్తిగతతగాదాలోబడినారని చాలసార్లు తమ విచారమును తెలిపినారు. నిర్మాణ కార్యాంశాలను అమలుచేయుట జాతీయవాదులగు విద్యార్థులందరి కర్తవ్యము. ఇందు సాంఘిక విభేదాలు తొలగించుట, ఖాదీధారణ, నూలు వడకుట, మాతృభాష చదువుట, హిందుస్తాని నేర్చుట ఇతర విద్యార్థులకు శిల్పాదులను ఖాళీ సమయాలలో నేర్పుట, హరిజన నిధికి సొమ్ము వసూలుచేయుట, అస్పృశ్యతను మాన్పించుట, యిట్టి కార్యాలను తమ చదువులకు యెట్టి ప్రతిబంధమును లేకుండానే విద్యార్థులందరూ సాగిస్తే స్వాతంత్ర్యసాధనకు విద్యార్థులెంతో తోడ్పడుదురు. విద్యార్థులుగ నున్నంతకాలము వారు జ్ఞానార్జన విషయములో శ్రద్ధవహించవలె. అందుకు భంగము లేకుండానే ఆయా ఆర్థిక రాజకీయ సమస్యలను, సిద్ధాంతాలను అవగాహన చేసుకుంటూ నిర్మాణ

కార్యక్రమమును అమలు జరుపుట, తాము స్థాపించిన సంస్థలశాఖల కార్యాలకు తోడ్పడుట, ప్రతి విద్యార్థి చేయదగినపని అని గాంధిగారి భావన. ఏ దేశములో నయినను, ఏకార్యక్రమ మయినను విద్యార్థియువకసంఘాల ద్వారానే వ్యాప్తియగును. తనను చూచుటకన్న నిర్మాణ కార్యక్రమమును గ్రహించి దాని నమలుజరుపుట తమకు, దేశమంతకు యెక్కువ క్షేమకర మని గాంధిగారు 1946 జనవరిలో ఆంధ్రదేశీయులకు సందేశ మిచ్చియున్నారు. స్వరాజ్య సౌధమును నిర్మించువారు, నిర్మింపగలవారు, ముందు తరములో దానినుపయోగించువారును విద్యార్థులే, కనుక, వారు ఐకమత్యముతో, పరస్పర మైత్రితో కార్యసాధన చేయవలెనని గాంధిమహాత్ముని యుద్బోధన.

77 అహింసా స్వరాజ్యము

ఇంతవరకు చెప్పిన 18 అంశాలే నిర్మాణకార్యక్రమం. "దాని ఉద్దేశం గ్రహించి వాటిని సరిగా అమలుజరిపితే, దేశమునకు లభించిన స్వరాజ్యము స్థిరముగానుండును. ఈ ఆటం బాంబు యుగంలో నిరాయుధులమగు మనకు హింసా పద్ధతి లాభకారికాదు, ఆపద్ధతివల్ల సాంఘిక కలహాలు, సాంఘిక హత్యలు ఇంకా చెలరేగును; అన్యోన్యత, సాంఘిక మైత్రి లేకుండా హింసతోగూడా యుద్ధము సాగించుట సాధ్యం

కాదు. మనదేశ సంస్కృతి అహింసాతత్వంపైనే యేర్పడినది. చాల భాషలు, మతాలు, కులాలు, అవాంతరశాఖలు, భిన్న సంస్కృతులు మిళితమైన మన భారతదేశంలో పరస్పరమైత్రి అహింసయునే ఐకమత్యమును కల్గించును. ఇంగ్లండు అమెరి కావంటి గొప్ప ప్రజాయత్త రాజ్యాలలో నిర్బంధ సైనిక శిక్షణను, విపరీతమైన మారణయంత్రవృద్ధిని నేర్పుచున్నారు. ఆపద్ధతివల్ల ఆయా దేశాలమధ్య అనుమానాలు, విరోధాలు, కుతంత్రాలు పెరుగుచున్నవి. ఒకప్రక్క రెండవ ప్రపంచ యుద్ధపు బాధలింకా తగ్గలేదు; శాంతి యేర్పడలేదు; మామూలు జనుల క్షోభ పోలేదు; ఆయుద్ధము సాగించిన జర్మనీ, జపానులింకా శత్రువశములోనే ఉన్నవి; వాటితో సంధి యేర్పడలేదు. అప్పుడే విజేతలు పరస్పరము 3 వ ప్రపంచయుద్ధమున కాయత్తులగుచున్నారు. ఇప్పుడుమధ్య నున్న దేశాల నేదో వైపునకు తీసుకొనుటకు వారిలో గట్టి ప్రయత్నము, కూటనీతియు సాగింపబడుచున్నవి. ఇంతటి దుర్భరానర్థము లోకమున కిదివర కెన్నడు వాటిల్లలేదు. ఇట్టి ఘోర హింసాతత్వము లోకమంతట వ్యాపించగా, దాని తరంగాలీ దేశమునకును తగులుట సహజము. ఈ వార్తాపత్రికలు, తీగలేని తంతి, ఫోను, రేడియోకాలమందు; జాతిద్వేషము హింసాప్రవృత్తి మన దేశమునగూడ అవతరించుటలో ఆశ్చర్యములేదు. ఈ 6 ఏండ్ల యుద్ధకాలములో

ఇక్కడ చాల కుయుక్తి, విషప్రచారము, హింసాచర్యలు జరిగినవి కదా! హిట్లరుపద్ధతిని జాతిద్వేషము రేపుట, మతద్వేషము, సాయుధవిప్లవయత్నము, తోటి పౌరులపైన దౌర్జన్యప్రయోగము, కౌర్యప్రవృత్తి, ఆస్తుల నాశనము, మారణహోమములు సాగుచున్నవి. కనుక, బ్రిటిషువారు ఏదో ఒక భాగములో తమప్రాభవమును పొడిగించుటకు కుట్రచేయుటయు సహజమే. ఇట్టి స్థితిలో, పాకిస్తానులో ముస్లిం మెజారిటీ జిల్లాలనే చేర్చి, మిగతా భాగాలన్నీ హిందుస్తానుగా ఉంచుపద్ధతివి, విభాగసిద్ధాంతము కాంగ్రెసు పక్షనాయకులొప్పుకొన్నారు; దౌర్జన్యఫలితముగా జంకి అట్లు చీల్చకూడదని, హిందువులు ముస్లిములు గూడ పరస్పర విశ్వాసము కోల్పోయి విదేశీయులద్వారా మన విభాగసమస్యను పరిష్కారముచేసికొనుట హానికరమని గాంధిగారు తెల్పియున్నారు. రెండుపిల్లులమధ్య రొట్టె భాగవును మధ్యవర్తినని కోతి పరిష్కరించిన కథ అందరికి విదితమే. జాతీయవాదులగు ముస్లిములను బ్రిటిషువారు అణచి, వీరికి పోటీగ జోహుకుము దార్లకు, సాంఘిక ద్వేషముగల ముస్లిములకు సాయపడిరి; ఎన్నికలలో జాతీయముస్లిములపైన దారుణ దౌర్జన్యాలు జరిగినవి. సవర్ణులు హరిజనుల మధ్యను, ధనాఢ్యులు—దీనుల మధ్యను, రాజులు ప్రజలమధ్యను - వర్గవిభేదాలు పెరిగినవి. జాతీయవాదులకు, కమ్యూనిస్టులకు కలహాము పెరుగుటకును

బ్రిటిషుసర్కారు కుతంత్రము పనిచేసినది. ఈఅన్నిటివల్ల జనులలో పరస్పరద్వేషము స్వార్థపరత బాగా ప్రబలినవి. ఈ యుద్ధఫలితముగా ఎన్నడు కని విని యెరుగనికీతిని గింజలు బట్టలు వగైరాలధరలు విపరీతముగా పెరిగినవి. ఉద్యోగులు, వ్యాపారులు, భూస్వాములు గూడ స్వలాభమునకని నిర్దయగా చోరీబజారును సాగించుటయు హింసాతత్వమునకు నిదర్శనము. ప్రాంతీయద్వేషాలును పెచ్చుపెరిగినవి. అవినశించవలె. నిర్మాణాంశాలను జనులామోదించి యిప్పటికైనను సరిగా సాగించిన, తప్పక అహింస, ప్రేమభావము మరల జనులలో వ్యాపించును. స్వరాజ్యము సుస్థిరముగా నుండును. అదియే గాంధిగారి యాశయము.

'అహింస' అనగా జంకిపోవుటకాదు. పరస్పరప్రేమ గల్గి, ఆత్మవిశ్వాసమును బలపర్చుకొని, ధీరత్వము, శక్తి కల్గి యుండుట అహింసకు సారము. సాత్విక తేజమును సరిగా వృద్ధిచేసుకుంటేనే జనులలో నిజమైన అహింస యేర్పడును. పిరికిదనముకంటె భౌతికబల మువయోగించియైన సంఘక్షేమమును కాపాడవలసినదే. జనులను, ముఖ్యముగా దీనులను, స్త్రీలను అహింసాబలముతో రక్షింపలేనప్పుడు రక్తపాతముచేయుట ధర్మమేయని గాంధిగారును తెల్పియున్నారు మనోదౌర్బల్యమెప్పుడు మంచిదికాదు. వీరత్వముకలవారికి అహింస యెక్కువ పట్టుబడుననుటకు యిదివరలో అకాలీ

సిక్కులు, సరిహద్దురాష్ట్రములో పఠానుపీరులు సాగించిన సత్యాగ్రహాలు నిదర్శనాలు. ఆటంబాంబునకు ఆత్మశక్తియే జవాబు. దాని క్రియారూపమే నిర్మాణకార్యక్రమము.

ఈనిర్మాణకార్యక్రమపు 18 అంశాలలో పరస్పరము అన్యోన్యత కలదు. ఖాదీ, గృహపరిశ్రమ, మద్యనిషేధము బాగున్నవి, కాని అస్పృశ్యతానివారణ, సాంఘిక మైత్రి సరిగాలేవనుట హ్రస్వదృష్టినే తెల్పును. ఖాదీ చౌకగ తయారుకావలె. బీదలగు మాలమాదిగలచేత నూలు వడికించి నేయించితే, తప్పక ఖాదీ చౌక, పరిశ్రమము సగును; హరిజనులను మతసంఘములో భాగముగాచేర్చి, అంటు మాని నప్పుడే సఫలత కల్గును. అట్లే కల్లుపాకలు కట్టివేసినను, ఎక్కువగ త్రాగే హరిజనులతో స్నేహముచేసి వారిబాధలను గ్రహించి అజ్ఞానులగు హరిజనుల దురభ్యాసాలను మాన్పించి వారికి మంచి మతభావాలను నేర్పితేనే దేశములో త్రాగుడు నిశ్శేష మగును. గ్రామాల పరిశుద్ధి, ఆరోగ్యము బాగుపడును. మాతృభాషాభివృద్ధితో నిల్చిపోక, జాతీయభాషనల వర్చుకుంటే, ప్రాంతీయసంకుచితదృష్టి పోయి విశాల విజ్ఞానము కల్గును.

మరియు హరిజనుల నుద్ధరించితేనే, ఆర్థికసమత్వం, గృహపరిశ్రమలు, వయోజనవిద్య, యిట్టిసమస్యలు పరిష్కృత ములగును. స్త్రీజనోన్నతి, హరిజనోద్ధరణ, జరిగితే, హిందూ

ముస్లిములమధ్య కలుగు కొన్ని సంఘర్ష కారణాలు తొలగును సాంఘిక మైత్రియు బలపడును. ఇట్లే చక్కగ పరిశీలిస్తే, మనము సరిగా మూలతత్వమును గ్రహించి, ఈ అన్ని అంశా లందూ అభిమానముకలిగి ఈఅన్నింటిని శ్రద్ధతో సాధ్యమైనం తవరకు సాగింపబూనుకొంటే నిర్మాణకార్యక్రమము సరిగా అమలు జరుగును; సమగ్రజీవితము బాగుపడును. అహింసా సత్యములకివి క్రియారూపములని, స్వరాజ్యమున కేకైక సాధ కము లనిగ్రహించి ప్రతివారు నిర్మాణ కార్యక్రమమును పూర్తిగఅమలుజరిపి, సరియైన స్వరాజ్యముసాధింప కారకులు కావలెనని గాంధిగారు కోరుచున్నారు. ఈపద్ధతివల్ల మన కితర దేశాలతోసంఘర్షణమును లేకపోవును.ఆయారాజ్యాలలో అసూయకు, కలహాలకు కారణముండదు. అహింసాసత్యసూత్ర ముల ననుసరించి, ఆయాదేశాలకు నిర్మాణకార్యపద్ధతుల వివ రాలు మారవచ్చు. కాని సిద్ధాంత మొకటే. ఈమాట కని షెట్టియే, ట్రూమను, అట్లీ, స్టాలిను వగైరాలవలెకాక, గాంధి మహాత్ముఁడు వ్యక్తిమోక్షముతోబాటు లోకాభ్యుదయమును సాధించువాడని, సర్వమిత్రుడగు ఆయనపద్ధతియే లోకోద్ధరణ కలుగజేయునని, మానవజాతి దైవసంపత్తి సాధించగలదని, కను కనే గాంధిగారు నిజమైన మహాత్ముఁడని దూరదృష్టిగల ఉదారు లందరు అంగీకరించుచున్నారు.

78 కొత్తరాజ్యాంగ ప్రణాళిక.

గాంధిగారొకమూల బెంగాలు బీహారులలోనుంచి, ప్రేమ ప్రచారమునుచేయుచు సాంఘికమైత్రిని, జాతీయతను బలపర్చు చుండ, ముస్లింలీగు పక్షీయులు తీవ్రంగా జాతిద్వేషమును రేపుచుండిరి. అది పీనల్ కోడ్డు ప్రకారం గొప్పనేరమే, కాని, వారిపైన గవర్నర్లు, ఐ. సి. ఎస్. ఉద్యోగులును చర్యతీసుకోక పైపెచ్చు ప్రోత్సహించిరి. సహజంగా రక్తపాతాలు మరల ప్రబలినవి. రాజ్యాంగపరిషత్తులో లీగువారు చేరక, కేంద్ర ప్రభుత్వంలో అడ్డుతగులుచున్నప్పుడు శాంతి సౌష్ఠవములకు చర్య తీసికోవలసిన వైస్రాయియు తాను కల్పించుకోలేదు. అందుకు తనయధికారమును కేంద్రమంత్రికీయడు. ఈఅసందర్భ స్థితిలో, శాంతి స్థాపనకు మహాత్మునికి నెహ్రూప్రభుత్వము తోడ్పడలేని దుస్థితిగలైను. అంతట బ్రిటిషువారీదేశం వదలి పోతేనేగాని దేశమునకీశనివదలదని గాంధిగారనిరి. కేంద్రజాతీయమంత్రులును బ్రిటిషుప్రభుత్వమునొత్తిడిచేసిరి. అంతట బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు 20-2-47 తేదీని కొత్తప్రకటన చేసిరి. ముస్లింలీగు బ్రిటిషు అధికారుల ప్రవృత్తినిగూర్చి నెహ్రూ ఆక్షేపణల కందులో జవాబు, పరిష్కారము లేదు, కాని, 1948 సం॥ జూను ఆఖరునాటికి బ్రిటిషుప్రభుత్వం వారీదేశం వదలిపోదురనిరి. అనగా, అప్పుడు గాంధిమహాత్ముని (కాంగ్రెసు ఆమోదించిన: "క్విటిండియా" సూత్రమమలునకు వచ్చును.

అందుకు సంతోషమేకాని, పోవునప్పు డధికారమును కేంద్ర ప్రభుత్వమునకేకాక, రాష్ట్రాలలో ప్రాబల్యంగలసంస్థలకిచ్చివేతు మనియు చేర్చిరి. ఇది తేలుకొండిపంటిది. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమట్లు సదుద్దేశంతోనే చెప్పినను ఈలోగా ఎట్లో అధికారంలాగు కొంటే, 'పాకిస్తాను' ప్రాంతాలలో ఆధిపత్యము తమ హస్తములోనికేవచ్చునని స్ఫురించి, అందుకు ఇక్కడి బ్రిటిషు ఉద్యోగులదోహదమును కలిగి, లీగుపక్షీయులు వెంటనే పంజాబులో, సరిహద్దురాష్ట్రంలో తమదౌర్జన్యపు ఒత్తిడిని మరింత హెచ్చించిరి. పంజాబులో లీగేతర ముస్లిములకు ప్రాణభయము, సాంఘిక బహిష్కారము, గవర్నరునుండియు ఒత్తిడి, నేషనల్ గార్డు అను పేర సాయుధదళాల విజృంభణయు సాగెను. వీటి ధాటికాగలేక, పంజాబులో యూనియనిస్టు ప్రధాని రాజీనామానిచ్చెను. ఆమంత్రివర్గము పోగా, గవర్నరుతోడ్పాటుతో పశుబలమునుపయోగించి, శాసన సభలోతమకు సంఖ్యాబలంలేకున్నను లీగువారుమంత్రిత్వమును వహింప జూచిరి. జాతీయవాదులు, సిక్కులు ప్రదర్శనాల ద్వారాఅడ్డుకోబోయిరి. అప్పుడులీగుపక్షపుగూండాలు పాకిస్తాను నినాదాలతో సాయుధులై రావల్పిండి, ముల్తాను, అమృతసరం వంటి జిల్లాలలో హఠాత్తుగ నవఖాలీ కన్నను చాలప్రచండంగా హత్యలు, ఆస్తుల ధ్వంసము కలిగించిరి. అహింసాచర్యలు రౌద్రచర్యలు. సైనికులుపయోగించు ఆయుధాలను వారు

ధరించి, మహోద్ధతులై హంతాత్ముగ గొప్పరాజవీధులను పరను రామప్రీతి చేసిరి. ఆంగ్లోద్యోగు లధికారులై యున్నజిల్లాలలో నిట్టిదారుణా లెక్కువగ జరిగినవి.

రాజకీయ కార్యాలకు హింసాకాండను సాగించుటను ఖండించుచు గాంధి జిన్నాల సంతకముతో ఒక విశతి జారీ యైనది. కాని ముస్లిముల ధోరణి మారలేదు. ఇందులో సిక్కుల కెక్కువ నష్టము కలిగెను. సరిహద్దు రాష్ట్రములోను హిందూసిక్కులకు అపారనష్టము కలిగెను. వేలకొలది నిరాయుధులగు హిందూ సిక్కులు హత్యలపాలైరి. అంతట ముస్లింలు హెచ్చుసంఖ్యగల జిల్లాలను మాత్రం విడదీసి వాటిని ప్రత్యేకరాజ్యాలుగ జేయు పాకిస్తానుప్రణాళిక కొప్పు కొని వెంటనే పరిష్కారము చేయించుమని సిక్కునాయకు లేక గ్రీవముగా కాంగ్రెసు కార్యసమితిని, వైస్రాయిని కోరిరి. ఇట్లే బెంగాలులోను హిందువులు తక్షణవిభాగమునుకోరిరి. భూ సేనాని వవెలు స్థానేవచ్చిన కొత్తవైస్రాయి నౌసేనాని. ఈ మౌంటుబాటను గారు ఆ క్లిష్టస్థితిని వెంటనే పరిష్కరింప జూచెను. అంతవరకు గాంధిగారివలె దేశైక్యమునే కోరి 16-5-46 తేది ప్రణాళికనే సాగింపగోరిన కాంగ్రెసు కార్య సమితి కిప్పుడు కొత్తసమస్య యేర్పడెను. గాంధిగారితో సంప్ర దింప వ్యవధిలేకుండెను. దేశవిభజన ఎన్నడు మంచి పరిష్కా రముకాదు. నిజమే; కాని పంజాబు బెంగాలుల విభజనవల్ల

హెచ్చుగ నష్టపోవు సిక్కులు బెంగాలీహిందువులే అందుకు తొందరపడుచున్నారు. మరియు, బ్రిటిషువారు ఏక కేంద్రప్రభుత్వపు 16-5-46 నాటి ప్రణాళికను ప్రక్కకుత్రోసి, లీగుపక్షమునకు తోడిచ్చినారు. జిన్నాకోరినట్లు పంజాబు, బెంగాలును పూర్తిగ పాకిస్తానులో చేరిస్తే ఘోరాన్యాయముకల్గును. అంతకన్న, పంజాబు, బెంగాలులను తూర్పు పశ్చిమభాగాలుగ విడదీసి స్వయంనిర్ణయపద్ధతిని రెండు కేంద్రప్రభుత్వా లేర్పర్చుట కొంత నయమని కాంగ్రెసు కార్యసమితియు తన యంగీకారమును వైస్రాయికి తెల్పెను. వెంటనే వైస్రాయిగా రాపద్ధతికి సమ్మతించి, ఇతరసమస్యలకు కొన్ని పరిష్కారాలతో ఒక ప్రణాళికను లండనుకు పంపి, బ్రిటిషుప్రభుత్వపు ఆహ్వానంపైన తానును వెళ్ళి, వారి సమ్మతితో కొత్తప్రణాళికను తెచ్చెను. "పంజాబు, బెంగాలుల ముస్లింజనాధిక్యముగలజిల్లాల ఎసెంబ్లీ ప్రతినిధులలో హెచ్చుమంది ఇప్పటి రాజ్యాంగ పరిషత్తులో చేరనిరాకరిస్తే, ఆజిల్లాలవారు ప్రత్యేక రాజ్యాంగ పరిషత్తు నేర్పర్చుకొని వేరురాజ్యం స్థాపించుకోవలె. వా రట్లు చేసిన, అస్సాములో ముస్లిము జనాధిక్యముగల సిల్హెట్ జిల్లా వోటరులు ఆజిల్లా ఏరాజ్యములో వుండవలెనో నిర్ణయించవలె. తక్కిన అస్సాంవారు యిప్పటి రాజ్యాంగము (అనగా హిందుస్తాన్‌లోనే)ఉందురు. వాయవ్యపరిహద్దురాష్ట్రపు ప్రత్యేకస్థితిని బట్టి వారీరెంటిలో ఎందులో చేరుదురని అక్కడి అసెంబ్లీ

వోటరు జనుల వోట్లు తీసుకోబడును; ఇట్లే బెలూచీస్తానునకును. సింధు విషయములో సింధు అసెంబ్లీ సభ్యులే నిర్ణయించవలె. ఇప్పటి రాజ్యాంగపరిషత్తువారి ప్రణాళిక అందలి సభ్యులుగల ఆయాప్రాంతాలన్నిటిలోను అమలుజరుగును; ఈవిభజన పూర్తి యగు వరకు ఇప్పటి(ఇంటరిం) కేంద్ర ప్రభుత్వముండును. పిమ్మట రెంటికీ వేర్వేరు కేంద్రప్రభుత్వాలుండును. అప్పటినుండి దేశములో శాంతిస్థాపన వగైరాలన్నిటికీ వైస్రాయి గవర్నర్ల ప్రమేయంలేకుండ ఆ కేంద్రప్రభుత్వాలకు డొమినియనులలో వలె పూర్తి అధికారముండును. అది పార్లమెంటుబిల్లుద్వారా రెండు నెలలో అమలునకు వచ్చును. ఇక స్వదేశ సంస్థానాలు ఆ రెండు కేంద్రప్రభుత్వాలలో తమకిష్టమగుదానిలో చేరవచ్చు, లేదా స్వతంత్రముగా ఉండవచ్చు. వారిపైన బ్రిటిషువారికి అధికారముండదు. 1948 సం॥ జూనునాటికి బ్రిటిషు ప్రభుత్వ మీ దేశమునుండి తొలగును. కాని ఈ రెండు కేంద్రప్రభుత్వా లలో నేదైన బ్రిటిషు సామ్రాజ్యపు డొమినియనుగానే ఉండి పోవచ్చు; తమ ఇష్టం.”

ఈ ప్రణాళికకు ఆయాపక్షనాయకులు సమ్మతించిరి. వైస్రాయిగారు గాంధిగారితోను ఇందునుగూర్చి 2-6-47 తేదీ నుండి సంప్రదించిరి. “16-5-46 తేదీనాడు ఈదేశమంతటికి దుర్బలమైనను ఒకే కేంద్రప్రభుత్వపు రాజ్యాంగముండు నట్లు తీర్పుగ నిర్ణయించిన బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారిట్లు దేశ

ములో విభజనచేయుట హింసాప్రవృత్తికి దారితీయునదికాదా ? ప్రజాసామాన్యము నిదానముగా అట్లు కోరితే తప్ప, దేశమును చీల్చివేయట తప్పు" అని గాంధిగారు తెల్పిరి ఈ విభజన కొప్పుకుంటే సేనావిభజన, విదేశాంగనీతి, సుంకాలు, సంస్థానాధిపుల ధోరణి వీటిలో కొత్త చిక్కులు కలుగవచ్చు. మరియు, ఏకత్వ సిద్ధాంతమునే అంటిపెట్టుకుంటే క్రమముగా 16-5-46 తేదీ ప్రణాళిక పూర్తిగ అమలునకు రావచ్చు. ఈ చీలికలు జరిగినను 'పాకిస్తాను' లో హిందువులు సిక్కులు 'హిందూస్తాను' లో ముస్లిములు చాలమంది అల్పసంఖ్యాక వర్గమువారుందురు. వారిమధ్య సమస్యలు, కలహాలు, మరియు పాకిస్తాను హిందుస్తానుమధ్య వ్యాపారాదులలో అనేక సంఘర్షణలును కలుగవచ్చు. హిందుస్తాను పూర్ణస్వతంత్రరాజ్యముగా ఏర్పడినను, పాకిస్తాను దౌర్బల్యము, జిన్నా మున్నగు లీగునాయకుల ధోరణి, బ్రిటిషులీగు పక్షాల లాలూచీ, ఈవిజనకు చర్చిలు సమ్మతి వగైరాలబట్టి, పాకిస్తానువారు బ్రిటిషు సామ్రాజ్యపు డొమినియనుగనే ఉందురని తేలినది. మరియు, నిజాము, భోపాలు నవాబువంటి కొందరు సంస్థానాధిపతులు తమరాజ్యాలను పాకిస్తానులో భాగముగానో స్వతంత్రనామముతోనో బ్రిటిషుప్రాభవముక్రిందనుండిపోవచ్చు. అనగా వీధిదారిని దేశమువిడచు బ్రిటిషుఅధికారులు దొడ్డిదారిని మరల దేశంలో కొన్నిభాగాలలోనికి దూరుదురు.

అప్పుడు 'క్విట్ ఇండియా' సూత్రపు ప్రభావము తగ్గిపోవును. ఏకత్వమే క్షేమకరము. మనమింకా లీగుతో ఓపికతో సంప్రదింపులు సల్పితే, జిన్నాగారు రాజీకిరావచ్చు" అని గాంధిగారి భావములను జాతీయనాయకులతో తెల్పిరి. ఈ విషయములో సోషలిష్టులు గాంధిగారి ననుసరించి భారతీయైక్యమే కావలెననిరి. నెహ్రూ, పటేలు మున్నగు కాంగ్రెసునాయకులు, బలదేవుసింగు మున్నగు సిక్కు ప్రముఖులును, గాంధిగారితో భేదించిరి. "ఐక్యత సిద్ధాంతరీత్యా ఉత్తమమే, అది మన లక్ష్యమే. కాని, ప్రస్తుతపు కల్లోలస్థితిలో; ఆహారాదిక్లిష్టతలో బ్రిటిషు ఉద్యోగులు, వ్యాపారస్థులు సాగించు లాలోచి చర్యలలో, దౌర్జన్య పరిస్థితిలో, బ్రిటిషు ప్రభుత్వపు ద్వంద్వధోరణిలో, జనుల ఆతురతలో, లోపయుతమైనను ఈకొత్త ప్రణాళిక నొప్పుకొని, సందిగ్ధత వదల్చుకొని హిందుస్థాన్ భాగములోనైన నిజమైన ప్రజాయత్త రాజ్యమును వెంటనే స్థాపించి, దృఢపర్చుకొనుటే మేలు. అట్లు చర్చిలు ప్రభృతులను నమ్ముకొని, హిందువులపైన ద్వేషమును రేపుచున్న లీగునాయకునితో ఇప్పుడు రాజీమాటలు సాగించుట వ్యర్థమే గాక హానికరము. ఈవిభజనచే హెచ్చు బాధపడు సిక్కులు హిందువులునే దీనిని కోరిరి. దానిని మన్నింపదగును. ఇందువలన బ్రిటిషువారితో కొంత తగవు పరిష్కారమగును: సంస్థానాలును సగముపైగా కలసి రావచ్చు. ఇక 'పాకిస్తాను' ముస్లిములకు లాభ

కారి కాదని త్వరలోనే ముస్లిములనేకులకు బోధపడగలదు. విభజనవల్ల వారికిని నష్టముండును. ఆ యనుభవమునుబట్టి, జిన్నాగారు మనసు మార్చుకోవచ్చు. లేదా, వేరు ముస్లిం పక్షమేర్పడవచ్చు. అప్పుడు భయరాజ్యాలు సంప్రదింపుల ద్వారా కలసిపోయి సమిష్టిరాజ్య మేర్పడి భారతీయై క్యత మరల లభింపవచ్చు." అని కాంగ్రెసుపక్షపు వాదము. తమ వ్యక్తిగతభావముమారకున్నను, గాంధిగారీ క్లిష్టపరిస్థితిలో కాంగ్రెసులో విభేదము కల్గించుట హానికరమని యెంచి, బహు జనాభి ప్రాయమునకు తలయొగ్గి, నెహ్రూ, పటేలు, సింగుల నిర్ణయమునకు సమ్మతినిచ్చిరి. ఇందులో సిద్ధాంతభంగము లేదు. ప్రక్రియాంభేదమే. కనుక, దాదాపు ఏకగ్రీవమైన కార్య సమితి తీర్మానములను గాంధిమహాత్ముడు మన్నించి, ఆప్రకా రము ఈకొత్త ప్రణాళికవిషయంలో తమకు అభ్యంతరములేదని వైస్రాయికి తెల్పిరి.

బ్రిటిషుప్రభుత్వపు కొత్త ప్రణాళిక మన దేశపు ముఖ్య పక్షాలలో దేనికిని పూర్తిగ తృప్తికరంకాలేదు, ఇది ఒక తుని తగువువంటిది. భారత దేశైక్యమునకిప్పుడు భంగ మేర్ప డినను, కొంతభాగమునకైన బ్రిటిషు దాస్యమునుండి విముక్తి త్వరలోనే కల్గునని కాంగ్రెసును, తాము కోరినంత రాక న్నను తమ పంతము నెగ్గి ఏదోరూపంలో (త్యాగంలేకుండనే) 'పాకిస్థాను' లభించెనని ముస్లింలీగును, 'హిందుస్థాను'

లో ఇక ముస్లిం ప్రాబల్య ముండదని హిందూపక్షపు ముఖ్యనాయకులును, వారి ఆస్తులు పశ్చిమపంజాబులో నున్నను, హెచ్చుమంది సిక్కులకు విముక్తికల్గి సమస్య ఇక సవ్యముగా తేలవచ్చునని కొందరు సిక్కులును, ఇట్లు అన్ని పక్షాలవారు సరుదుకొనిరి. ఈకొత్త ప్రణాళిక నొప్పుకొంటి మని వైస్రాయికి నాయకులు తెలిపినారు. అంతట వైస్రాయి గారిప్పుడు చురుకుగ దాని నమలుజేయ నారంభించినారు.

79. సంసిద్ధత

పాకిస్థాను యేర్పాటు తప్పనిసరియైతే దానిని భారతీయులలోని రెండు పక్షాలు పరస్పరం యిష్టంతో సంప్రదించి చేసికొనుట గుడ్డిలో మెల్లయగును. బ్రిటిషువారి పరిష్కారం ద్వారానే విభాగంజరిగితే ఉభయపక్షాలమధ్య కలతలు హెచ్చును. అల్పసంఖ్యాకవర్గము ప్రమాదస్థితిలో నుండును. మానసిక విచ్ఛిత్తికలుగును. ఈ పాకిస్తాను తమకు భారతీయ సౌహార్దంవల్ల కాక బ్రిటిషుప్రసాదంగానే లభించినదని పాకిస్తాను నాయకులు ఇకముందును ఆర్థికాది విషయములకు బ్రిటిషువారి నాశ్రయించుటయు సంభవించును అని గాంధిగారు ముందే గ్రహించిరి. కాని అప్పటికే పాకము చెడినది. 15-8-47 లోగా విభజన పూర్తియగుటకు అతివేగంతో బ్రిటిషు అధికారులు సరిహద్దు నిర్ణయాలు, వోట్లు తీసుకొనుట, ఆస్తులు వగైరా పంపకం, ఆర్థికపరిష్కారాలు యిత్యాదులెట్లో సాగించివేసిరి. 15—8—47 నుండి ఈ

ఆరాజు ప్రవృత్తి నిజాముగారి యిప్పటి ప్రవృత్తిని పోలినది. యిట్టి ప్రవృత్తి జిన్నాగారికి సమ్మతమే, కాని సాంఘికహత్యా పురస్కృతమగు పాకిస్తాను ఏర్పాటుతో ముస్లిం ఉద్యోగము జాతీయకల్లోలమునకు తోడై అరాజక మయోమయమగుచుండెను. అప్పుడు గాంధిగారు వెంటనే కాశ్మీరం వెళ్లి మహారాజుకు తగు సలహాలిచ్చెను. వేదకాల సంస్కృతికి ఆలవాలమై దేవభూమి యనబడి వసిష్ట విశ్వామిత్రాది ఆర్యమహర్షుల సంచార పూతమైన కాశ్మీరు రాజ్యము ప్రజాయుత్తమిక కాక తప్పదని, ముస్లిం ప్రజను నమ్మి రాజు తాను త్యాగం జేస్తేనే పాలనఫలం పొందునని "తేనత్యక్తేనభుంజీథాః" అని ఉపదేశించి వచ్చెను. అంతవరకు నిరంకుశుడైన కాశ్మీర దేశప్రభువున కప్పుడు గాంధి దర్శనంతో బుద్ధివికసించినది. త్వరలోనే రాజు దివానును మార్చి ప్రజానాయకులు షేక్ అబ్దుల్లా, గులాం మహమ్మదు గారలను ఖైదునుండి విడిపించెను. ఈలోగా కాలచక్రము వేగముతో తిరిగెను. లోగడ సంస్థానరాజు యథేష్టంగా పాలించుటకు తన యిష్టమైన రాజ్యంతో కలియుటకు అభ్యంతరం లేదనిన జిన్నా ప్రముఖులు రహస్యంగా అదిరించి బెదిరించి కాశ్మీరమును కబళించి పాకిస్తానున కధీనం చేయబూనిరని తేలినది. కాశ్మీరమునకు తిండి గింజలు, ఉప్పు, చక్కెర వగైరావస్తువులు వెళ్ళకుండ ఆపుటే గాక ఉద్రిక్తులగు పాకిస్తానీయులను కాశ్మీరంలోనికి రహస్యంగా పంపిరి. పశ్చిమ పంజాబునుండి కాశ్మీరజమ్ము సరిహద్దులోని కొత్తిడి హెచ్చినది. సాయుధముస్లింల జట్లు హత్యా వినాశములు సాగించెను. షేక్ అబ్దులా వెంటనే ఢిల్లీచేరి గాంధి

నెహ్రూలతో సంప్రదించెను. రాజుపైన లోగడ ప్రయోగించిన క్విట్ కాశ్మీర్ మంత్రము నుపసంహరించి రాజు ఆధ్వర్యమందే వెంటనే ప్రజాయత్తపాలన మిమ్మని కాశ్మీరపౌరుల ఆశయ మును వ్యక్తపరచెను. రాజు ప్రజలపై నిరంకుశపాలనమే నాగించ వచ్చు కాని పాకిస్తానుకు వశంవదుడు కావలె. కాశ్మీరంలో పాకిస్తానీయులకు స్వేచ్ఛయుండవలె నని జిన్నా ప్రభుత్వము రాజున కంత్యసందేశము పంపి వాయవ్యసరిహద్దు మన్య పఠానులను కాశ్మీరంలో జొరబడుడని ప్రోత్సహించినది. వెంటనే షేక్ అబ్దుల్లా ప్రధానిత్వంక్రింద ప్రజాయత్తపాలనను (గాంధి నెహ్రూలు సూచించి నట్లుగా) కాశ్మీర రాజు స్థాపించి యుంటే బలీయమైన ఆ జాతీయప్రభుత్వము ప్రజాసహాయంతో రక్షణకార్యాలు సాగించేదే. రాజు అట్లు చేయక నిరంకుశ పాలననే సాగించుచు ప్రజాయత్తపాలనం ఏర్పరుచు సలహాను వెంటనే అనుసరించక కాలయాపన చేసెను. తుదకు కొండవిరిగి మైనబడినట్లు పఠాను పాకిస్తానీయుల సాయుధవిప్లవం పైబడీ అం దులో తన సేన చిక్కు-కోగా రాజు భారతరాజ్యము నాశ్రయిం చుటయు, షేక్ అబ్దుల్లాను పాలనాధికారిగ నుంచుటయు తుదకు (1947 అక్టోబరు 26) తప్పలేదు. నిజమైన జాతీయ ప్రభుత్వం, అబ్దుల్లాకు ప్రధానిత్వం 16-3-48 నాటికేర్పడినది. గాంధిగా రుద్బోధించిన సాంఘికమైత్రివల్లనే కాశ్మీరంలో సాగు భారత యుద్ధము జయప్రదమగుచున్నది.

81. బెంగాలు రంగము

తాను 25 యేండ్లు తదేకదీక్షతో సాగించిన అహింసా యుద్ధపు ఫలితంగా 15-8-47 నుండి స్వరాజ్యోదయ మయినది. విభజన తనకిష్టంలేకున్నను తలయొగ్గి ఆ క్లిష్టసమస్యల పరిష్కార మున కాయన ఢిల్లీలో కాంగ్రెసు కార్యవర్గమునకు, మౌంటుబాటనుగారికి ఉచితమగు సలహాలిచ్చెను. సరోజినీనాయుడువంటి ప్రముఖులకు గవర్నరు ఉద్యోగాదులను సూచించెను. కాని తన శిష్యులు స్వతంత్రభారతోత్సవమును రాజధాని ఢిల్లీలో జరిగించుచుండ ఆయన ఆ యానందస్థలినుండి జారిపోయి 15-8-47 నాటికి మరల ప్రమాదరంగ మగుచున్న కలకత్తా చేరెను. యీలోగా తూర్పుబంగాళము పాకిస్తానులో భాగంగా యేర్పడి అక్కడి ముస్లిములు అంతకుపూర్వంవలె మరల హిందువులపైన దాడి నారంభించిరి. కలకత్తాలోను హిందూ ముస్లింలమధ్య మరల దారుణరక్తపాత మారంభించి ముస్లిం పేటలలో దాడి సాగుచుండెను. పశ్చిమంలోవలె బెంగాలులోను వేలకొలది మరణించి ఆస్తులు ధ్వంసంకాకతప్పదని తోచినది. అక్కడ గవర్నరుగ నియమితుడైన (హిందూ ముస్లిం సఖ్యపరుడు) రాజాజీయును భయపడుచుండెను. కలకత్తాలో శరణార్థులగు ముస్లింల హాహాకారము పెరిగినది. హిందూప్రాబల్యంగల కలకత్తాలో ముస్లింలకు హింస జరిగితే ఆ ఉద్రేకంవల్ల ముస్లింప్రాబల్యంగల నవఖాలీ వగైరాలలో హిందువులకు హింస జరుగును. బెంగాలులో యిట్టి సాంఘిక

హత్యలు తప్పించుటకు అప్పుడు గాంధిగారు వచ్చి, కలకత్తాలో ఎక్కువ దౌర్జన్యములు జరిగిన ముస్లిం మొహల్లాలలో ఒక గల్లీలో గతిలేకయున్న ముస్లింజనానీకం మధ్య ఒక ఖాళీ ముస్లింకొంపలో మకాం పెట్టుకొనెను. హిందూముస్లింలమధ్య శాంతి యేర్పడి ముస్లింలు మరల తమ గృహములు చేరుస్థితి కల్గువరకు తా నా ప్రాంతము వదలను, భోజనం చేయను అని వ్రతంపట్టెను. మాజీ బెంగాలు ప్రధాని, లీగునాయకుడు అగు సురావర్ది నితనతో నుంచుకొనెను. అంతట అద్భుతపరిణామము గల్గినది. 1947 సెప్టెంబరులో ఆ ఉపవాసము, సాహససంచారము అమోఘముగా పనిచేసినవి. హిందూప్రముఖు లందరు ముస్లింల నాదరించి వారికి ధైర్యం కలిగించి మరల వారిపేటలు వారికి అప్పగించిరి. 'హిందూముస్లింలలో భాయీభాయీ' అని మనఃపూర్వకమైన సహృదయత వ్యాపించినది. రాజాజీ డా॥ ఘోష్ మున్నగు నాయకులు గాంధిగారి సలహాప్రకారం కృషిచేసి శాంతిస్థాపన చేయించగల్గిరి. అప్పుడు గాంధిగారు సాహసచర్యతో శాంతి స్థాపింపగల్గుటవల్ల నవఖాళీ మున్నగు తూర్పుబెంగాలు జిల్లాలలోముస్లింలు శాంతించి అక్కడి హిందువులపైన హింసాచర్యలు మానిరి. ఈ రీతిగ ఆయన ఆ ప్రాంత మంతటి లోను కల్లోలము హత్యలు తప్పింపగల్గెను మరియు బీహారునుండి వచ్చి కలకత్తాదగ్గర చేరియుండిన ముస్లింశరణార్థు లాయన సలహాపైన మరల బీహారులో స్వగ్రామములకుచేరి సుఖపడిరి. అందువల్ల బెంగాలీలకు బీహారు ముస్లింల సమస్య తప్పినది.

82. ఢిల్లీలో కల్లోలం

15-8-47 నుండి జిన్నాపక్షీయులు పాకిస్తానును పొందిరి. కనుక యిక వారు లోగడ చెప్పినట్లే సాంఘిక మైత్రికి తోడ్పడుదురని, రెండురాజ్యాలు శాంతంగా ఆహారాది క్లిష్ట సమస్యలు పరిష్కరించుకోవచ్చునని నెహూ్రుప్రభృతులు తలచిరి. కాని గాంధిగారు అనుమానించినట్లే బ్రిటిషు నియుక్తమగు విభక్త స్వాతంత్ర్యము వచ్చినప్పటినుండియు దౌర్జన్యాలు మరింత హెచ్చినవి. సరిహద్దుతాలూకాలలో ముందుగ నరహత్యలు, ఆస్తి విధ్వంసము జరిగినది. ఇవి క్రమక్రమముగా పంజాబు అంతట (ఆ పిమ్మట వాయవ్యసింధురాష్ట్రాలలో కొంతవరకును) వ్యాపించినవి. పాకిస్తానులో హిందూసిక్కులు చాలవర కక్కడి ముస్లింప్రజలకంటె ఆస్తిపరులు. పాకిస్తానులో ముస్లింల కంతయు సుఖకరమై అన్ని సదుపాయములు ఏర్పడునని, వారికి ఆస్తులందు స్వాతంత్ర్యము కలుగునని లీగువారు అంతకుముందు ప్రచారము చేసిరి. అంతట పామరులగు గూండాలు చెలరేగిరి. తూర్పు పశ్చిమపంజాబులలో సుమారు ఏకకాలమందే ఆరంభించిన యీ దౌర్జన్యాలు విపరీతముగ పెరిగినవి. వేలు, లక్షలు జనులు, హాహాకారముచేయ ఆస్తులు, కుటుంబములు ధ్వంసమయి పాకిస్తానునుండి ఢిల్లీ ప్రాంతమునకు చేరి పాకిస్తాను హిందూసిక్కులకు నరకముగ నున్నదని ఘోషించిరి. ఢిల్లీప్రాంతంలో నూటికి 40 మంది ముస్లింలు ఈ దుఃఖవార్తలు విని ఉద్రిక్తులై హిందువులు ముస్లింలపైన హింసాచర్యలు

సాగించిరి. పాకిస్తాను ముస్లింరాజ్యము, హిందుస్తాను హిందూ రాజ్యము అని జిన్నాప్రభృతులే చెప్పిరి. పాకిస్తానునుండి హిందూసిక్కులందరు ఆస్తులు వగైరా పోగొట్టుకొని నిరాశులై నిర్వాసితులైనారు కనుక ఈ ప్రాంతంలో ముస్లిం లుండగూడదని కొందరు హిందూసభాపక్షీయులు, సిక్కులును ముస్లింలపైన దౌర్జన్యము సాగించి, వారి యిండ్లలోను మసీదులలోను పంజాబు శరణార్థులను కాపుర ముంచిరి. ముస్లింలు భీతిల్లి తమ గల్లీలు వదలిరి. ఉభయ పక్షాల గూండాలు అల్లరులు సాగించిరి. రహదారులు వ్యాపారముగూడ స్తంభించినవి. వీథులలో ప్రాణభయ మేర్పడియు, బండ్ల రాకపోకలు నిల్చియు కేంద్రప్రభుత్వపు కార్యమును స్తంభించినది. ముఖ్య ప్రభుత్వకేంద్ర మిట్లు ప్రమాదస్థితికి వచ్చి, అగ్నిభయమును రోజురోజు పెరుగుచు ప్రజలకు తిండిగింజల సరఫరా నిల్చిపోయినది. ఇట్టి స్థితిలో దొంగబజారు విపరీతంగా పెరుగుట సహజమే; ప్రధాని నెహ్రూ అంతటివాడు స్వయంగా రేషను కొట్టుకొకసారి వెళ్ళి యితరులకు రేషనునిప్పించి తనకును తెచ్చుకొను పరిస్థితి యేర్పడెను. కేంద్రమే యిట్లుకాగా సాంఘిక తత్వపరుల కలుసుచిక్కినది. వారు ఢిల్లీలోనే బహిరంగంగా విషప్రచారం దౌర్జన్యం సాగించిరి. ముస్లింలు ఢిల్లీప్రాంతంలో వసించుట ప్రమాదకరమని ఘోషించిరి. జవాహర్లాలువంటి ప్రతిభాయుత సాహసియు నిర్విణ్ణుడై, బ్రిటిషు ఫైసలాద్వారా విభక్త రాజ్యమున కంగీకరించుట తప్పేయన్న గాంధిగారిమాటను స్మరించి దిగ్భ్రమ జెందెను.

83. శాంతిస్థాపన

ఈస్థితిలో గాంధిగారు కలకత్తానుండివచ్చి బీహారులో ముస్లింలకు వసతిగల్గించి అచటినుండి పంజాబులో జరుగు దారుణములను తగ్గింపజేయుట కాపాంతమునకని బయలుదేరి ధాని దేహాళి ఢిల్లీలోదిగిరి. మహాత్ముడు ఢిల్లీచేరెనని తెలి యగనే నెహ్రూ "యజమాని వచ్చినారు, యికమార్గమేర్ప డును" అని ధైర్యమువహించి ఆయనను దర్శించెను.- ఢిల్లీలో పరిస్థితి విషమించెనని తెలిసి గాంధిగారు పంజాబు ప్రయాణ మునుమానుకొని వెంటనే ముస్లిం హిందూప్రముఖులను వెంట తీసికొని వారితో ముస్లింజనావాసములకువెళ్ళి,వోదార్చి,ధైర్యం చెప్పి,ముస్లింమొహల్లాలలోశాంతినిస్థాపించెను.ప్రతిరోజూ చాల చోట్ల సభలుచేయించి, సాంఘికమైత్రిని బోధించి, మానవరక్ష ణయే నిజమైన ధార్మికత యని నిరూపించి శాంతిరక్షణ దళములను నగరమంతట నేర్పరచెను. హిందూముస్లిం మిత్రు లచే జంటగ నన్నివీధులలో ప్రచారముచేయించెను. ఆల యాలలో, మసీదులలో సమిష్టిరక్షణ నేర్పరచెను. ప్రతిసాయం కాలము సభలలో సర్వమత ప్రార్థనసాగించి రోజూ ప్రజా క్షేమకరమగు ఉద్బోధనల జేయుచుండెను. అవి వేదవాక్య ములవంటివి. అంతటమరల నెట్లో శాంతియేర్పడి ఢిల్లీలో ప్రజల నిత్యకృత్యములు, సాంఘికజీవనము సాఫుగ నడచుచు మామూలుస్థితి యేర్పడినది. కేంద్రప్రభుత్వము ఢిల్లీసమస్యను గూర్చి వ్యాకులతలేకుండ జాతీయసమస్యలమీద దృష్టి నుంచ వీలేర్పడెను.

84. అంత్యోపవాసము

ఢిల్లీ తూర్పుపంజాబులలో నిట్లు కొన్నివారాలకెట్లో శాంతియేర్పడినది. కాని పశ్చిమపాకిస్థానులో రాక్షసకృత్యాలు నానాటికి పెరుగుచునే వచ్చినవి. అక్కడిస్థితి ప్రభుత్యో ద్యోగులవశంగూడతప్పినది. షుమారు45లక్షలుప్రజలుసర్వస్వం కోల్పోయి, తండోపతండములుగాపాకిస్థానునుంచిహిందుస్థానుకు వచ్చిచేరుచున్నందునవారికివసతి, వృత్తికల్పించుటమహాసమస్య అయినది. ఢిల్లీసమీపమందే పానిపట్టు,కురుక్షేత్రాదులలో వేల కొలది శిబిరము లేర్పరచిరి. గాంధిగారు అచుట్టుపట్లకు స్వయముగా విచ్చేసి, వారినోదార్చి నాంఘికోద్రేకం చల్లార్చు చుండెను. మహాత్ముని యీప్రవృత్తి కొందరికి మనస్తాపం కల్గించెను. పాకిస్తానులో ఎన్నియో గుళ్ళు, గోపురములు, హిందూసత్రములు, సిక్కుగురుద్వారాలు ముస్లిం గూండాల వశమైనవని, స్త్రీలు పిల్లలు చెరబెట్టబడిరని శరణార్థుల వదం తులువిని కొందరు హిందూ సిక్కుప్రముఖులు అందుకు ప్రతి క్రియగ ఢిల్లీమశీదులను వగైరాలను ఖాళీచేయక ముస్లిముల పైన దౌర్జన్యప్రచారమును సాగించిరి. కొందరు హిందూక్షేమ పరులు, దేశభక్తులు అగువారు యిట్టి దుస్తంత్రముల చేయుట కనిపెట్టి విషాదవశుడై గాంధిమహాత్ముడు హఠాత్తుగ ఆత్మపరిశుద్ధికని 12-1-48 నుండి దీర్ఘోపవాసమారంభించెను. ముందుగ ఎవరికిని తెలుపలేదు. యింతకాలముపవాసము, ఫలా నాపరతులపైన దానిని మానుదును అని చెప్పలేదు. అంతట నెహ్రూ ఆజాదు ప్రభృతులు ప్రశ్నించగా ఢిల్లీలో యిప్పు

85. నిర్యాణము

గాంధిగారి ప్రతి ఉపవాసంలోను హృదయమంథనము జరిగి అనన్యసాధ్యమగు సత్పరిణామాలు గల్గుచుండెను. 1947 లో కలకత్తాలోను, 48 లో ఢిల్లీలోను స్వతంత్ర భారతంలో ఉపవాసములు జరిగినవి. ఈ ఢిల్లీ ఉపవాసమువల్ల హిందుస్థాన్ పాకిస్తానులలోని హిందూ ముస్లిం లందరిలోను, ఖండాంతరాలలోని శ్వేతజాతులలోగూడ అద్భుతసంచలన మేర్పడి జాతిద్వేషముచాల అనర్థకరమని బోధపడినది. అయితే సముద్ర మంథనంలో అమృతముకంటె ముందు విషమే పుట్టినదట యిప్పుడును అట్లే అయినది. గాంధిగారు యిట్లు ఉపసించి ముస్లింలక్షేమం కాపాడుట కొందరు హిందువులకు అసహ్యమనిపించినది. కొందరు గాంధిగారినిగురించి తీవ్రమగు విమర్శనసాగించిరి. హిందువులకు పూర్తి ఆధిపత్యం కావలె. ముస్లింల కిక్కడ రక్షణ నిచ్చుటకుగాను గాంధిగారు హిందూ సంఘ ప్రాబల్యమును నిరోధించుచున్నారని ఆక్షేపణసాగినది. కొందరు సంస్థానాధిపతులు, పూంజీపతులు కాంగ్రెసు మీద కోపంగలవారును గాంధిగారి సాయంకాలోపన్యాసములలో నిశిత విమర్శలకు గురియైరి. మరియు పాకిస్తానులో లీగురాజ్య మేర్పడినట్లే హిందూస్తానులో హిందూ సభాప్రముఖులే రాజ్యం చేయునట్లు ఒత్తిడి కావలెనని కొందరు కోరిరి. కాని అచంచలుడగు గాంధి మహాత్మునియందు ప్రజలకు అభిమానము ఉన్నంతకాలము ఏ ఎన్నికలలోను తమ యాటలుసాగవని వారికి నిరాశయే.

ఆయన కాంగ్రెసులోను ప్రభుత్వంలోను ఎట్టి పదవి లేక యున్నను, దేశమున ఆయన ఖ్యాతి హెచ్చుచున్నది. కనుక ఆయన జీవించుటే తమకు అనర్థకమని వీరు భావించిరి. ఆయనకు 78 ఏండ్ల వయస్సు. ఎన్నియో కష్టాలపాలై, నిరంతర ప్రజాసేవలో నిమగ్నుడైనను, ఆయన ఆరోగ్య మేమాత్రము చెడక అద్భుతమైన శక్తితో చూపట్టుచుండెను. ఇక వారు కార్యసిద్ధి పొందుటెట్లు? ఢిల్లీలో తనతో సంప్రదించుటకు నిత్యం నెగ్రహా మొదలు వేలకొలది జనులు వచ్చుచున్నందున అందరి సౌకర్యం నిమిత్తం హరిజనవాడకు బదులు గాంధిగారీసారి బిర్లాభవనంలో బసచేసిరి. దాని పెరటిభాగంలోనే సాయం ప్రార్థనలను, ఉపదేశములను సాగించుచుండెను. 20-1-48 సాయంకాలము ఇట్లు ఆయన ప్రసంగించుచుండగా సమీపములో ఒక బాంబు ప్రేలినది. అంతట జనులు ఆందోళనపడిరి. మహాత్ము డావిషయంలో ఉదాసీనతను వహించెను. బాంబు వేసిన యాతడు తనకై వేచియున్న కారునందుకొనులోగా పట్టుబడెను. అదిచూచి కారులోనివారు కారుదాటించి తప్పుకొని పోయిరి. అప్పటినుండి బాపూజీరక్షణకు ప్రత్యేకపు పోలీసులను ఏర్పాటుచేసిరి. ఢిల్లీలో శాంతి యేర్పడినది. ఇక ఆయన పాకిస్తానులో సాంఘిక మైత్రిని సాధించుటకు లాహోరు వెళ్ళదలచెను. గాంధి పరివారంలోని డాక్టరు సుశీలానయ్యార్, ప్యారేలాలు ఇత్యాదులు అంతకుముందే లాహోరుచేరిరి. ముస్లింలలోను అనేకులాయనను పాకిస్తానుకు రమ్మని ఆహ్వానించిరి.

జాతీయ ముస్లిములేగాక లీగునాయకులలో సురవర్ది, నవాబు ఇస్మాయిలు మున్నగు కొందరాయనతోసహా సాంఘిక సఖ్య సాధనకై పాకిస్తానుకు వెళ్ళుట కాయత్తులైరి. కాని, గాంధిగారి కొక చిక్కువచ్చెను. ఇటీవల ఆయన సమావేశాలకు ముస్లిములు హెచ్చుమంది వచ్చి గాఢాభిమానమును చూపిరి. పాకిస్తానులో తన ప్రయాణమిక జరుగుటకు సందేహాము లేదు. మరియు లాహోరు, రావల్పిండి ప్రాంతంనుండి కాశ్మీరు జమ్మూలలోనికి సాగుచున్నదాడి, దౌర్జన్యములును గాంధిగారి రాకవల్ల తగ్గిపోవును; అయితే పాకిస్తానులో గాంధిగారి సమావేశాలు జరిగితే లీగు ప్రాబల్యము తగ్గునని ప్రజోత్సాహము ఉద్రేకరూపమెత్తునని, లీగు అధ్యక్షుని ప్రభుత్వమునకు కష్టంతోచవచ్చు. పాకిస్తాను, హిందుస్తానులమధ్య మైత్రి సామరస్యం హెచ్చించుటే గాంధిగారి ప్రయాణపు సంకల్పము. కనుక, పాకిస్తాను ప్రభుత్వము (అథవం లీగు సంస్థవారైనను) సమ్మతిస్తేనే తానక్కడికి వత్తునని తెల్పి వారి సమ్మతికోరెను. ఎన్నినాళ్ళకును జవాబు రాలేదు. అందుకై ఇంకను వేచి ఢిల్లీలోనే యుండుటకన్న ఈలోగా వర్ధాలో తన రాకకై నిరీక్షించు నిర్మాణ కార్యకర్తల సమావేశమునకు ఫిబ్రవరి 2 వ తేదీని వెళ్ళదలచెను. ముందుగ ఏర్పాటులకని రాజేంద్రబాబు వర్ధాచేరెను.

30-1-1948 మధ్యాహ్నమొకరాయనను వర్ధాకు, పాకిస్తానుకు ఎప్పుడు వెళ్ళుదురు ? అని ప్రశ్నింపగ, "ఏమో తెలియదు. ఏమిజరుగునో అంతయు ఈశ్వరాయత్తం" అని జవాబిచ్చెను. ఆసాయంకాలం కొందరు ముస్లింనాయకులతో

గాంధిజీ భౌతికశరీరమును బిర్లాభవనమునుండి గొంపోవు దృశ్యము!

పిమ్మట పటేలుగారితో సంభాషించి, ఆయన పార్థనస్థలమునకు వెళ్ళిరి. యథాప్రకారం చాలమంది ఆయన రాకకై నిరీక్షించి యుండిరి. $5\frac{1}{4}$ గంటలకాయన వచ్చి వేదిక నెక్కుచుండెను. కాకీడ్రెస్సుతో నొక యువకుడాయన యెదుట వచ్చి మెట్ల క్రిందనుండి తా మాలస్యంగా వచ్చిరే, అని పలకరించెను. "అవును" అని చిరునవ్వుతో మహాత్ముడు ప్రతి నమస్కారం చేసెను. ఇంతలో ఆవ్యక్తి కొంచం వంగి జేబునుండి రివాల్వరు తీసి తప్పుకొను వ్యవధిలేకుండ వరుసగా నాలుగుసార్లాయన కడుపుపైన పేల్చెను. రెండు గుండ్లు కడుపులో దూరెను. మూడవది హృదయమునకే తగల మహాత్ముడు "హేరామ్ హేరామ్" అనిచేతులుజోడించి తూలిపడెను. ప్రక్కనున్న మనుమరాలు మనుగాంధియు, మనుమనిభార్య ఆభాగాంధియు ఆయువకుడు బాపూజీపాదముల స్పృశింప వంగుచుండెనని మొదటభావించి యేమరియుండిరి. గుండుదెబ్బచూచి పడిపోవు బాపూజీ నెట్లో వారు పట్టుకొనిరి. ఇంతలో జనులందరు విహ్వాలురై గుమిగూడిరి. రక్తస్రావము హెచ్చినది. ఎట్లో గృహంలోనికి గొనిపోయిరి. 5–35 గం॥లకు నిర్యాణము జరిగెను.

ఈ ఘోరవార్త రేడియోద్వారా పావుగంటలో ఖండాంతరములకును వ్యాపించెను. కేంద్రమంత్రులు, ముస్లిం నాయకులు, రాజకీయ ప్రముఖులు, పౌరముఖ్యులందరు బిర్లా

భవనం చేరిరి. ఆముచి స్మితం, ప్రశాంతముఖం, దేహకాంతి, చర్మపు నిగనిగ మరునాటికిని పోలేదు. మహాత్ముడు సుఖనిద్ర లోనున్నట్లే తోచెను కాని అది అంత్య నిద్ర.

మహాత్మునకీరీతి హత్యావసాన మగునని ఎవరును ఊహింపశక్యంకాలేదు. దక్షిణాఫ్రికాలో శ్వేత ప్రతికక్షులు జరిపిన దౌర్జన్యాలలో, పూనాప్రాంతపు అంబేడ్కరీయులైనమూర్ఖ హరిజనులదాడిలో ,దారి తెన్ను లేక తేళ్లుపాములుచరించుదుర్గమ మార్గాల సంచారములో, శత్రువులు కత్తితో పైబడినప్పుడు, నవఖాలీలో విరోధులగు ముస్లింలీగువారుచుట్టుముట్టిన ఏకాంత ప్రదేశాలలోను, డాక్టరులు నిరాశపడిన దీర్ఘోపవాసములలోను చెక్కుచెదరని అజాతశత్రువగు ధీరశిరోమణి మహాత్ముని జీవితము ఢిల్లీలో తనభక్తుడైన బిర్లాగృహాంగణములో సాయం సంధ్యవేళ భక్తులమధ్య ఈ రీతిగ అంతమొందునని ఎవరూ హింపగలిగిరి? కాని అది ఈశ్వరేచ్ఛ. ఇంకను భద్రత కెక్కువ శ్రద్ధ నధికారులు వహించకుండుట లోపమని, ఇట్టి కుట్రలు ముందుగ భేధింపలేకుండుట అసమర్థత యని కొందరు, సాంఘిక ద్వేషం చెలరేగుచు, బహుజాతి మిశ్రితమై, కల్లోలయుతమైన ఢిల్లీ నగరంలోనే దుష్టత ఛేదించుచు అగ్నిలోదుముకు మహాత్ము నుండనిచ్చుట తగదనిరి. పిమ్మటజ్ఞానవంతులగుటసులభముగదా! మహాత్ముని ప్రార్థనలలోనికి వచ్చువారిని సోదాచేయుట కూడదనెను.

హంతకుడావిషయము కనిపెట్టెను. ఆ మరణరాత్రి యంతయు జనప్రవాహము బాపూ దేహమున కంత్యపూజ సల్పు చుండిరి. మరునాడుదయం స్పెషల్ శకటంలో దేహము లక్షలకొలది జనులతో మాంటుబాటను, నెహ్రూ, పటేలు, ఆజాదు, రాజేంద్రాదు లను సరింపగా, సర్వదిశలనుండి పుష్ప వర్షముకురియుచు, జనులందరి కన్నీరు కాలువలగుచుండగ యమునాతీరపు రాజఘట్టమందు చేర్చబడెను. ప్రియపుత్రులు, దేవదాసు రామదాసులు అంత్యేష్టి జరిపిరి. "మహాత్మాజీ అమర్ హోగయే, గాంధీజీకీ జై" అను కేకలు మిన్నుముట్టినవి. రాజధానినగరములో ప్రాణమిచ్చిన గాంధిజీ కిట్లు చక్రవర్తి కన్న హెచ్చు గౌరవంతో ఉత్తరక్రియలు జరిగినవి.

భారతజాతి జనకుని మృతికి శోకసూచకంగా మన ప్రభుత్వం, పాకిస్తాను సర్కారు, పతాకాలను 14 రోజులు అవనతంచేసిరి. బర్మా సింహళాదులేగాక సంయుక్తజాతి సమితివారును న్యూయార్కులో సర్వజాతి పతాకము నిల్లే దించిరి. భారత పాకిస్తాను నాయకులేగాక అమెరికా, బ్రిటను, రష్యా, ఫ్రాంసు, తురుష్కరాజ్యాలు మున్నగు ప్రపంచపు నాగరిక రాజ్యాలన్నిటి పాలకులు, నాయకులు, విజ్ఞానవేత్తలు, తమ సంతాపమును వెలి బుచ్చిరి. అస్థినిజమజ్జనక్రియ అనితర సాధ్య మగు మహావేశంతో 20 లక్షలమంది సరఁమత

వర్గాల భారతీయుల శ్రద్ధాంజలితోసహా విమానాలు పుష్ప ములు వర్షించుచుండ ప్రయాగతీర్థంలో అద్భుతంగా జరిగినవి. గాంధిగారి అస్థికలలో (బుద్ధునకువలె) కొన్నిమాత్రం మహాత్మునికి స్మారకంగా భద్రపర్చబడినవి. బర్మా, సింహళాది-లలో అనన్యగౌరవంతో చితాభస్మము పవిత్రజలంలో కలుపబడినది.

మహాత్ముని జ్ఞాపికలుగ రాజఘట్టం ఇత్యాదులలో భవనాలు నిర్మించుటేగాక చాలచోట్ల వివిధ సంస్థలకు రాజమార్గాలకు, నగరములకు ఆయనపేరు పెట్టుట, ఆయన శిలావిగ్రహాలను స్థాపించుట ఇత్యాది స్మారకములు జరుగుచున్నవి. ప్రభుత్వాన్యాయ భవనాలన్నింటిలో గాంధిమహాత్ముని చిత్రపటము లుంచునట్లు ప్రభుత్వమువారు నిర్ణయించినారు. హిందువులు, ముస్లిములు, రాజులు, ప్రజలు, పూంజీపతులు, బీదలు అను భేదములేకుండ అశేషజనులు ఏక కంఠంతో గాంధిజీ లోకోత్తర పురుషుడని గుర్తించి అనుతాపంపొందినారు.

ఆత్మార్పణం.

ఇట్టి సర్వసమానుడు, అహింసాప్రవక్త, లోకక్షేమంకరుడునగు పరమపవిత్రుని జీవితమిట్లు హంతకునిద్వారా అంతమయినదని ఉద్వేగము గల్గుటసహజం. ఆయనకుతగిన రక్షణ లేదనివాపోవుట వ్యర్థము. తక్షకునుండి మరణము తప్పించుకొను

టకుపూర్వం పరీక్షిత్తుచక్రవర్తి ఏప్రమాదమునకు అవకాశము లేకుండ అన్నికట్టుదిట్టములు చేసినను ఒక విప్రవర్యుడిచ్చిన ఫలంలో కీటకముద్భవించి హఠాత్తుగ తక్షకుడై కాటువేసెనని, తక్షణము మరణము కల్గెనని ఇతిహాసము చెప్పుచున్నది. ఉత్తమ పురుషుల ఉజ్వలజీవితము లిట్లు అంతమొందుట లోకచరిత్రలో జరుగుచునేయున్నది. శ్రీరాముడు సరయూ నదిలో నంత మొందెను. శ్రీకృష్ణుడు తపోనిష్టలో నుండి, వ్యాధునిబాణముతగిలి జీవితం చాలించెనట. విజ్ఞానప్రముఖుడు, మహాతత్వజ్ఞుడు అగు సోక్రటీసు తత్వప్రచారం చేసినందుకు శిక్షగ ప్రభుత్వంచే మరణశిక్షనొంది విషమును స్వహస్తంతో తాగి అంతమొందెను. ఎందరో విజ్ఞానవేత్తలు యూరపులో ప్రకృతినిగూర్చి సత్యప్రచారం చేసినందుకిట్టి ప్రాణాంతపు ఫలమనుభవించిరి. ఏసుక్రీస్తు ప్రేమ, సత్యము ధర్మములను బోధించిన ఫలంగా ప్రభుత్వముచే కొరతవేయబడి జీవితమును చాలించెను. అమెరికా అధ్యక్షుడు అబ్రహాంలింకను బానిసల స్వాతంత్ర్యమునకై ఘోరయుద్ధంసాగించి జయమొందినప్పుడు మహాసభలో హంతకునిచే కాల్చబడెను. ధర్మప్రచారకుడు స్వామి శ్రద్ధానందుడు ఢిల్లీలో నిట్లే హత్య చేయబడెను. ఇవి దుర్మరణాలనుట తప్పు. ఈమహాత్ముల జీవితసందేశముల నప్పటి జనులుగ్రహించి ఆచరింపనంత నిర్భాగ్యులయిరి.

లోకక్షేమకరమగు బాపూజీ ప్రేమ సందేశమును పామరులు, విద్యావంతులుగూడ గ్రహించి ఆచరించు

స్థితిలో లేరు. 78 ఏండ్లవయస్సునను స్థితప్రజ్ఞత అద్భుతనిగ్రహ జీవితంవల్ల ఆయన యువకులకుండు ఆరోగ్యంకలిగి నిరంతరం అతిశ్రమకరమగు కార్యక్రమమును ప్రీతితో నెరవేర్చుచుండెను. ఎట్టి క్లిష్టసమస్యలలోను నెహ్రూ, పటేలు వగైరాలందరికిని ఉత్తమ సూచనలిచ్చు మనశ్శక్తితో నుండెను. హృదయవిదారక మగు దుఃఖపరిస్థితులలోను పాల్గొనుచు హృదయశక్తి, ప్రసన్నతచెడని ఆత్మబలము కలిగి సర్వత్ర ప్రేమభక్తులు ప్రసరింపజేయుచు, లోకహితకార్యముల జేయుచుండెను. లోకంలోజరుగు వైకల్యములు, హింసా ప్రవృత్తులు, విషప్రచారము చూచుచు జీవింపదలపలేదని 125 ఏండ్లు జీవించు సంకల్పముపోయినదని అంతకుముందే ఒకరికాయన తెల్పెను.

పశ్చిమపంజాబులో జరుగు క్రూరహింసలను సహింపలేక కొందరు గాంధీవాదులును, ఆప్రాంతం వదలి విచ్చేసిరి. వారు కార్యరంగమందే ఉండి ప్రమాదము లెదుర్కొనుట ఉత్తమమని ఇటీవలనే ఆయన వచించెను. అప్పుడొక జాతీయ వాదియే గాంధిగారిని "మహాత్మా! తమఉపదేశము సరియే కాని అది ఆచరణసాధ్యమని తాము క్రియలో నిరూపింతురా?" అని కోరెనట. అంతట "హింసాప్రచారము నెదుర్కొనుకృషి నేనిప్పుడు చేయనున్నాను, పంజాబువచ్చుట కాతురపడుచున్నను సమయమింకనురాలేదు, ఈలోగా హింసాతత్వం

తో పోరుటే నాకర్తవ్యము. ఆకార్యంలో సంతోషంతో జీవితం చాలించగల్గుట నాకు ప్రియతమమగువాంఛ. అప్పుడేనాజీవితము నిజంగా సఫలమగును. నాఆచరణ బోధనానుసారియగును. అంతటి ధన్యజీవినిచేయుమని ఈశ్వరుని ప్రార్థించుచున్నాను. కాని నాయంతట నేను అందుకు ముందుకురుకుట అహంభావమగును. కనుక అందుకు త్వరపడను. నాకృషిలో ఈశ్వరుడే అట్లు ప్రసాదించుట నాఉత్తమవాంఛ.” అని మహాత్ముడు జవాబిచ్చెనట. తుదకట్లే జరిగి ఆత్మాహుతిద్వారా ఆయన జీవితయజ్ఞము పూర్తిఅయినది.

హ త్యా కా ర ణ ం

గాంధిగారి హత్యాకారణమేమి? ఆయన యెవరికిని హానిచేయ తలపెట్టలేదు! జనవరి 20 వ తేదీని ప్రార్థనాసమావేశమునకు దగ్గరనే బాంబుపేలినను ఆయన అద్భుతనిగ్రహముతో అందునుగూర్చినిర్లిప్తుడై ఉపన్యసించుట అద్భుతమని పత్రికలలోజదివి, ఆ సౌమ్య మూర్తి యిట్లు జవాబిచ్చెను. “ఇందులో నాఘనతలేదు. ఇట్లెవ్వరో బాంబువేసిరని అప్పట్లో నాకు తెలియనేలేదు. ఇంతకు అతని ఉద్దేశమేమో! నాయెదుటకువచ్చి హంతకుడు ఆయుధమును ప్రయోగిస్తే, ప్రమాదమును గ్రహించియు నేనుజంకక, అతనిని ద్వేషింపక, చిరునవ్వువీడక ప్రాణమిచ్చియుంటే, ప్రశంసకు అవకాశముండె

డిది. ఆది అహింసకు చివరమెట్టు, కాని త్వరలోనే అట్టి చరమ పరీక్షవచ్చునని, గాంధిమహాత్ముడు ఆకస్మికహత్యలో అంతటినిదానంతో రామస్మరణచేయుచునే దేహమును వీడునని అప్పట్లోయెవ్వరు ఊహించలేదు. అంత్యకాలమున ఈశ్వరుని స్మరించుట ముక్తినిచ్చునను గీతావాక్యము ఫలించినది.*

*అంత్యకాలేచ మామేవస్మరన్ ముక్త్వా కళేబరం।
యఃప్రయాతి స మద్భావం యాతి నాస్త్యత్ర సంశయః॥

ఏసుక్రీస్తుబోధల ప్రకారం నడచినమహనీయుడుగాంధిమహాత్ముడొక్కడే. ఆయనజీవితంవల్ల బైబిలు బోధలుసత్యమని, అందలి ఉపదేశాలు ఆచరణసాధ్యములని, ప్రత్యక్షంగా నిరూపితమైనందున కెంతయుధన్యులమని, గాంధిగారు లోకోత్తరుడని, ఆర్చిబిషప్పు మొదలగుక్రైస్తవభక్తులందరు ప్రశంసించిరి. ధర్మప్రచారమునకు కినిసి స్వజాతీయుడే ఆయనను చంపవచ్చినను శిలనొగ్గి క్రీస్తువలె ఆత్మార్పణ చేసియున్నాడు అది అద్భుతమనిరి. సరిగా అట్టి అద్భుతఘటన గాంధిగారిజీవితమున గుట విచిత్రముగదా?

క్రీస్తు, సోక్రిటీసు వగయిరాల ఉత్తమబోధనల నప్పటి కొందరు విభేదపరులు సహింపక రాజకీయ దురభిలాషవలన ఆయనను హత్యచేయుటకు సిద్ధపడిరని చారిత్రికులు వ్రాసినారు. గాంధిగారిహత్యకును అట్టికారణమున్నదా? ఈవిషయమింకను హంతకుని విచారణలోగాని స్థిరపడదు. అందుకు కొంత

కాలము పట్టును. కాని యింతవరకు తెలిసిన కొన్ని అంశముల స్మరియింపవచ్చు. ఇది వ్యక్తిద్వేషంవల్ల తాత్కాలికోద్రేకం వల్ల ఆతతాయిచేసినదికాదు. ఈదారుణచేష్ట లోకమంతటికి అపారనష్టకరమని అమెరికా అధ్యక్షుడు, బ్రిటిషురాజు మొదలగు ప్రాజ్ఞులందరు మరునాడే తెల్పిరి. ఈహంతకుడొకహిందు వేఅని ఆహత్యజరిగినగంటలోపుననే రేడియోలో చెప్పివేయుట చాలమంచిదయినది. లేకున్న దేశమంతట కసితీర్చుటకని సాంఘిక హత్యలు వగైరాలుచెలరేగి, మహాత్ముని ఆత్మ క్షోభించి యుండెడిది.

ఆ హత్యచేసినవాడు హిందువు; నాథూరామ్ వినాయక గోడ్సే అను మహారాష్ట్రుడు, హిందూమహాసభ కగ్రణియగు సావర్కారుగారి శాఖీయుడట. అతడు ఆంగ్లపట్టభద్రుడు. పూనాలో 'హిందూరాష్ట్ర' అను దినపత్రిక సంపాదకుడు; రాష్ట్రీయ స్వయంసేవక సంఘపు ప్రముఖులలో నొకడు; తన పత్రికలో దినదినము ముస్లిములకు భారతరాజ్యంలో హక్కులు లేవని, ఇది హిందూరాజ్యమేనని, హిందూ ముస్లిం మైత్రిని బోధించు గాంధిగారు మనకు, ముఖ్యంగా హిందువులకు ఘోరమైన హాని కలిగించుచున్నారని, పాకిస్తాను ముస్లిమురాజ్యమైనట్లే, హిందుస్తాన్ హిందూరాజ్యంకావలెనని, తీవ్రప్రచారంచేయుచుండెను. హిందూమహాసభవారీ సారి యెన్నికలలో ఇట్టికార్యక్రమంతో ప్రజలఓట్లు సంపాదించి గాంధిపక్షీయు

లను ఓడింపదలచిరి. కాని గాంధిగారియందు ప్రజలకను రాగము హెచ్చుచున్నదేగాని తగ్గుటలేదు. హిందువులు ముస్లిములనాదరించి సఖ్యతతో ఉండవలెనని, పాకిస్తాను ముస్లిములు అక్కడిహిందువులకు అన్యాయము చేయుచున్నను సరే మనము ముస్లిములవిషయంలో అక్రమం చేయకూడదని న్యాయమే తుదకు జయించునని గాంధిగారివాదము. కొత్త రాజ్యాంగమురాగానే ప్రతివయస్కునకు వోటు వచ్చును. కనుక చదువురాని, అజ్ఞానులగు హిందువులనందరిని జాతి మతోద్రేకముద్వారా తమ కనుకూలురుగ జేసుకొనవలయు నని పథకం పెట్టుకొన్నారు. మహాత్ముని అద్భుతాకర్షణఐక్యతా శక్తి ఇందుకు ప్రబల ప్రతిబంధకములు, కనుక ఆయన లేక పోతే తమకార్యము సులభమగునని వారిలో కొందరు తలచి యుండవచ్చు. ఈహిందూమహాసభ కార్యవర్గమునకు కుడి భుజమే రాష్ట్రీయ స్వయంసేవకసంఘము. ఈరెండుసంస్థలు హిందూక్షేమపాలనకొరకే ఏర్పడినవి. ఇందులో కొందరికి మాత్రమే ఇట్టి దురాలోచన కల్గియుండును. ఈసంస్థలకు కొందరు సంస్థానరాజులు, మిల్లుయజమానులవంటి పూంజీ పతులు, వారిదివానులు మొదలగువారు లక్షలకొలదిరూపా యలనిచ్చిరి. తమ వర్గమువారి స్వార్థరక్షణతోబాటు హిందూ ధర్మరక్షణకును తోడ్పడిన తమకు పేరుప్రతిష్ఠలు కల్గునని వారట్లుచేసిరేమో! గాంధిగారు సంస్థానాధికారు లాశించు

నిరంకుశ విధానమును, పరిశ్రమాధికారుల దొంగబజారు పద్ధతిని, పూంజీపతుల శోషణప్రక్రియను ఇటీవల నిర్దయగా ఖండించి నిరసించినారు. అది వారికి కంటకమగుట సహజము.

ఇటీవల ఢిల్లీలో ఆక్రమించిన మసీదులను హిందువులు, సిక్కులు ఖాళీచేయవలెనని, పోలీసు రక్షణద్వారానే కాక, ముస్లిముల కాప్రాంతంలో భద్రత స్వేచ్ఛ యేర్పడవలెనని గాంధిగారు పట్టుబట్టిరి. దేశవిభజన తరువాత ఇద్దరూ లెఖ్ఖలు చూచుకొనగా పాకిస్తానుకు 55 కోట్ల రూపాయలు నగదును, ఆయుధసామగ్రిలో కొంత భాగమును భారత యూనియన్ వారు ఇవ్వనంగీకరించిరి. కాని కాశ్మీరమును గూర్చి పరిష్కారము కానంతవరకు ఆ సొమ్మును వారికీయకుండ మన ప్రభుత్వమాపుచేసినది. తన శిష్యులగు నెహ్రూ, పటేలు గార్లుచేసిన ఈ నిర్ణయమును గాంధిగారు బహిరంగంగా ఖండించిరి. దానితో ఈ సాంఘిక ద్వేషపరులు ద్రిక్తులైరి. ఆయనపైన తమ పత్రికలలోను ఉపన్యాసములలోను నిప్పులు కురిపించిరి.

ఇది ఇట్లుండగా సంయుక్తరాజ్య సమితిలో కాశ్మీర సమస్యను గురించిన చర్చలలో హిందు ముస్లిముల ప్రసక్తి వచ్చినది. ఆసమయంలోనే గాంధిగారు ముస్లిములకు జరుగు అన్యాయములు తొలగుటకని ఉపవసించిరి. అందుచేత మనకు అంతర్జాతీయంగానుగూడ గాంధిగారు హానికలిగించుచున్నారు,

ఇక ఆయన ఉండుట ప్రమాదకరము అను భావము వ్యాపింప జొచ్చెను. అగ్నికి వాయువు తోడైనది. ఉపవాససమయమున గాంధిగారి పట్టుమీద పాకిస్తానుకు 55 కోట్లు సొమ్మును మన వారు యిచ్చివేసిరి. మసీదులలో హిందూ విగ్రహాలను తీసివేసి ఖాళీచేయించ నిర్ణయమైనది. ఆయా ప్రాంతములలో హిందూ ముస్లిమ్ ఐక్యతా ప్రచారమునుచేసి, జనులలో శాంతిని స్థాపింప ప్రయత్నములు ప్రారంభమయ్యెను. దానికి ఫలిత ముగా అద్భుత పరిణామ మేర్పడసాగెను. అది యీ సాంఘిక తత్వపరులకు దుస్సహామగుట విచిత్రముకాదు. పాకిస్తానులో దెబ్బలుతిని వచ్చినవారు తాత్కాలికోద్రేకంలో చేసినదిగాక, నాథూరామ్‌గోడ్సే పని గట్టుకొని ఢిల్లీవచ్చి ప్రార్థనవేళ విశ్వ వంద్యుడగు గాంధిమహాత్ముని రివాల్వరునకు గురిచేసెను. ఆ హత్యరోజుకు ముందు తూర్పుపంజాబులో ఉపన్యసించు చున్న నెహ్రూను తుదముట్టించుటకు ఆ సభలో ఎవరో ప్రయత్నించిరట.

ఇంతేగాక, ఆ 30-1-48 తేదీని కొన్ని హిందూ సంస్థానములలోను, పూనా, బొంబాయిలలోని హిందూమహా సభ కార్యాలయముల యెదుటను కొందరావార్త రేడియోలో తెలియగనే మిఠాయీలను పిల్లలకు పంచిపెట్టిరట. పిడుగు వంటి వార్తవినగనే మన మందరము నిశ్చేష్టులమైతే ఈ కొద్ది మంది సంతోషమును పట్టలేక పోయిరి. కొందరా మధ్యా

హ్నామే కొలది సేపులో ఒక అద్భుతవార్త రేడియోలో వచ్చు నని జోస్యం చెప్పిరట. ఇదియంతయు గమనించిన యెందుకు మొదటనే పెద్దకుట్ర పన్నబడినట్లు తెలియగలదు.

పరిశోధన.

గాంధిమహాత్ముని హత్య బర్మాలోని ఆంగ్సాను హత్యవలె రాజకీయోద్దేశప్రేరితమే. ఈ బహిరంగ హంతకుడు పూనా హిందూమహాసభ కార్యకర్త, దినపత్రికా సంపాద కుడు. అంతకు కొద్దిరోజులు ముందు బాంబు వేసి పట్టుబడిన మదన్‌లాలు అప్పటికి కొంతకాలంనుండి రాష్ట్రీయ స్వయంసేవకుల ఆంతరంగిక సమితివారు గూఢా లోచన చేసి ఆయుధాలను చేర్చినారని, ఎవరెవరిని చంప వలెనో చర్చించి నిర్ణయించిరని, తాను పదిరోజులక్రిందట బాంబువేసిన సమయంలో జనులు భీతులై చెల్లాచెదరు అయి యున్నచో ఆ గడబిడలో గాంధిగారిని చంపుటకు ఏర్పాటు చేసిరని, అది విఫలమాయెనని తెల్పెనట. తుదకు హత్యకై గోడ్సే లాటరీద్వారా నిర్ణీతుడై రహస్యపు విమానంలో పూనా బొంబాయిాలనుండి తిరిగివచ్చి హత్యరోజు ఉదయం మహాత్ము నిబసకు వచ్చి, అక్కడ నిరవకాశమగుట గ్రహించి, సాయం ప్రార్థనవేళ హత్యచేసెనని కొన్ని వార్తలు పత్రికలలో పడినవి. ఆ హత్యయైన మరునాడే రాష్ట్రీయ స్వయంసేవక సభలోని

ప్రముఖులనేకులు దేశమంతట అరెష్టుచేయబడిరి. ఈ సంస్థ, దీనితోబాటు ముస్లిం నేషనల్‌గార్డు అను వాలంటీరుదళము గూడ అక్రమ సంఘములని నిషేధింపడినవి. కొంత పరిశోధన జరిగెను. కాని పోలీసులనుండి ఆరికార్డు నెవరో హరించిరట! అయితే పాపము దాగదుగదా! ఇప్పుడు పరిశోధన పూర్తిచేయబడుచున్నది. ఇంతటి కార్యం చేసితినని గర్వపడు హంతకునికి శిక్షపడుట కింత విచారణయెందుకని తోచవచ్చు. కాని ఈకుట్రలో తోడ్పడినవారెవరు, వారికెట్టి శిక్ష విధించవలె, ఇకముందు ఇట్టి విద్రోహ ప్రవృత్తి లేకుండుటకు, సంఘక్షేమమునకు ఏమి కట్టుదిట్టములు చేయవలె అను విషయములను తేల్చవలసియున్నది.

అశ్రుతర్పణం

జాతీయజనకుని బలిదానంతరువాత లోకప్రముఖులందరు శోకముదెల్పుచు మహాత్మునిగూర్చి తమభావాలు చెప్పినారు. వాటిలో కొన్నిటి సారమిాక్రింద సంగ్రహించబడినది.

కాని, శ్రీకృష్ణనిర్యాణంగూర్చి అర్జునుడన్నతో చెప్పిన ఈక్రిందిపద్యమిాసందర్భములో జ్ఞప్తికివచ్చును.

'మనసారథి మనసచివుడు, మనదైవము, మనగురుండు మనబాంధవుడున్! మినవిభుడు గురుడు దేవర'మనలను విడనాడి చనియె మనుజాధీశా॥

౭ం. జ వ హ ర్ లా ల్ నె హ్రూ

మన అమూల్యనిధిని రక్షించలేనందుకు, 'బాపు' నొక భారతీయుడు, హిందువు చంపినందుకు నాకు సిగ్గగుచున్నది. మనమందరము ఆయన బిడ్డలము. ఆయననుండి వ్యాపించు దైవ తేజస్సుకణములు కొన్నిటిగ్రహించు అదృష్టము మనకు కల్గినది. ఆసాత్వికతేజము మూలమూలలనువ్యాపించి దేశమంతను పవిత్రము, శాంతివంతము చేసినది. ఈక్లిష్టసమయంలో బాపూమనలను నైతికంగాను ఉన్నతస్థితికి తెచ్చి మార్గదర్శకుడయినాడు. ఆమహాసూత్రములను చిరస్థాయిచేసి ఆనిర్మాణ మార్గం అనుసరింపవలె. లేకుంటే ఆయనను శ్లాఘించుటకు మనకర్హతలేదు. ఇప్పుడేకాదు వేయేండ్లకును ఆయనప్రవృత్తి బోధన లోకమంతటికీ మార్గదర్శకముకాగలదు; ఇట్లు గుండు కెరయై హఠాత్తుగ దేహం వదలినాడు; స్థితప్రజ్ఞునివలె ఫలము కాశింపకనే ఆయన నిరంతరం సత్కర్మజేసినాడు; కాని జీవితంలోనే తనకృషి కొంతవరకైన ఫలించుట చూచినాడు. చరిత్రలో యుగపురుషులిట్లు సద్యఃఫలం చూడగల్గుట అరుదు. నిరంతరసాధనపరుడగు ఆయన జీవితమొక అద్భుతకళ, ఆమహాగీతంలో అపస్వరమేలేదు. ఈలోకోత్తరుడు వృద్ధుడైనకొలది లోపలి ఆత్మతేజమింకను వృద్ధిజెంది ప్రకాశమానమై మరణం నాటికి అద్భుతకాంతితో సర్వశక్తిమయంగాఉండినది. ఏవ్యాధి లేకుండ తానుకోరినట్లే పూర్ణాహుతిగ బలిదానంకూడ జరిగి

సర్వవిధముల ధన్యతజెందినాడు. ఆమార్గమును మనమనుసరిం పకపోతేనే ఆయాత్మ ఖిన్నమగును. కనుక, ఆబోధనలను అను సరించుటే మనకర్తవ్యము.

రాజేంద్రప్రసాద్

దేహము అస్థిరం. దాని బంధంవదల్చుకొని ఎక్కువ స్వేచ్ఛతో లోకక్షేమంకల్గించుటకే ఆయాత్మ దేహమునువిడిచి యుండును. మట్టిముద్దలనే యోధులగజేసి నిరాయుధులచే సామ్రాజ్యదుర్గముల ఛేదింపజేసిన వీరాగ్రణి. భౌతికంగా కనబడకున్నను ఆయన ఆత్మసన్మార్గమును మనకు చూపుచునే యుండును. అహింస సాంఘికైక్యం స్థాపించుటకే జీవించి అందుకే ఆయనప్రాణమర్పించెను. మనము కోపం ప్రతిక్రియ మాని ఆయన అంత్యాజ్ఞగు సాంఘికసఖ్యము నమలుచేయవలె.

కిశోరీలాల్ మశ్రువాలా:-

బాపుజీ బిడ్డలము దుఃఖించుట సహజమే. ఆయనకు స్మారకములు స్థాపించుటయు జరుగును. కాని, ఆయన సిద్ధాంత ములను సంస్థలను మనము మనఃపూర్వకంగా అనుసరించి బలపర్చిననే ఆయనపేరు నిలువబెట్టి, నిజమగు అనుచరులము కాగలము.

వల్లభాయిపటేలు :-

ఇది మనకు గొప్పపరీక్షాసమయము. జీవితాంతంవరకు ఆయనచేసిన బోధనలను మనమిప్పుడు మరువక, శాంతి నిగ్రహ

వినయాలతో సవ్యంగా వాటిని ఆచరిస్తేనే ఆ ఆత్మకు తృప్తి కల్గును. మన జాతిని ఆయనకోరినట్లు దృఢంగా చేయుదుము.

డాక్టరు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు—

కలియుగంలో యిది పదియవ అవతారం కావచ్చు. ఈ రెండు డొమినియనులలో ధర్మ స్వరాజ్యం స్థాపింప జేయుట గాంధిగారి సంకల్పము. అయితే అది ఆయన కోరిన రూపంగా రాలేదు. పరిస్థితులు ఆయన తత్వమునకు వ్యతిరేక ముగా మారజొచ్చెను. ఇట్టి భౌతిక ప్రపంచములో తనకు స్థానం లేదనుకున్నాడు. బుద్ధుని త్యాగము, క్రీస్తు తపశ్చర్య, హరిశ్చంద్రుని సత్యపరత, రాముని పవిత్రత, కృష్ణుని రాజనీతి గాంధిలో మేళవించినవి. ఈ దేశమును ఈ లోకమును ఉద్ధ రించదలచి ముందుగా ఆయన అంతశ్శత్రువులను జయించి నాడు. జీవన్ముక్తుడై హింసా యుద్ధ పీడితమగు యీా లోకము నిమిత్తము బలిదానము చేసినాడు.

లియాఖత్ ఆలీఖాన్:-

మన కాలపు మహాపురుషుడు గాంధిగారు సాంఘిక, సఖ్యత స్థాపనకు సర్వస్వమర్పించినాడు. అహింసా ప్రవక్త జీవితము హింసకు గురియైనది. ఆహా! ఆయన జీవిత కృషి సాంఘిక ఐక్యము సఫలమగుగాక.

ఖాన్ అబ్దుల్ గఫూర్ ఖాన్:-

ఈ అంధకార దినాలలో ఆయన మనకు శాంతిజ్యోతి.

సౌత్ ఆఫ్రికా నీ షా షా :-

గాంధిమహాత్మునివంటి వ్యక్తి విశ్వజీవితములో నెప్పుడో తటస్థించును. అట్టి లోకోత్తరుని వధ నరజాతికంతకు అపరాధము, అతిదుష్టము.

రష్యా మంత్రి, గ్రోమికో :-

భారతీయుల స్వాతంత్ర్య యుద్ధ విషయములో ఆయన పేరు చిరస్థాయి యగును..

చీనా దేశపు ప్రతినిధి డాక్టరు ఇచ్చియంగ్ :-

ఆసియా నాయకులందరిలో ఉత్తముడు, యోగి యగు గాంధి మృతివలన ఆసియా అమూల్యరత్నమును గోల్పోయినది.

మైసూరు మహారాజు :-

గాంధీ వాత్యకన్న మహానర్థకము ఉండదు. ఆయన సదాచరణ, తత్వబోధ, కుశలనేతృత్వము మనకు అనుసరణీయములు.

వర్ తేజ్ బహద్దూర్ సప్రూ :-

అందరికన్న న్యాయస్థుడు, దేశభక్తుడు, మన స్వాతంత్ర్యజనకుడు యజ్ఞాహుతి అయినందుకు మనమందరము ఆయన ఉన్నతాశయములను అనుసరింతుముగాక.

మద్రాసు గవర్నరు ఆర్చిబాల్డు నై :-

గాంధివంటి మహానాయకుడు విశ్వవంద్యుడు దొరకుట భారతదేశపు సౌభాగ్యము. ఈ ప్రస్తుత కాలములో

ఆయన సదాచరణ, సద్భావన, సమిష్టతకు ప్రచారము యెంతైనా అవసరము. గాంధి ఖ్యాతి సద్వర్తన ప్రసిద్ధి శాశ్వతంగా ఉండగలవు.

బీహారు గవర్నరు అణే:-

గాంధీ పోయినను మన హృదయాలలో ఉండి తీరును. ఈ జాతీయ ప్రమాదములో ఆయన బోధనలను అనుసరించుటయే మన కర్తవ్యము.

అస్సాం గవర్నరు అక్బరు హైదరీ:-

గాంధిగారు దేశజనకుడు అసహాయుల సహాయకుడు. ఆయన బలిదానము మనకు పథప్రదర్శనము.

సర్దార్ స్వర్ణసింగ్:-

భారతదేశమేగాక లోకమంతయు సర్వోత్తముడగు నైతికమూర్తిని కోల్పోయినది. ఇప్పుడే ఆయన అవశ్యకత హెచ్చుగా కలదు.

పంజాబు ముస్లింలిగు అధ్యక్షుడు మియాం ఇత్తికరుద్దీన్ :-

మహాత్ముని మృత్యువుతో గాంధి యుగమంతరించినది; కాని ఇటీవల తలయెత్తిన దుష్టశక్తులను ఆయన తేజఃకాంతులణచగలవని ఆయన పవిత్ర లక్ష్యమును మనమాచరింపగలమని నా ఆశ.

కేంద్ర పాకిస్తాన్ మంత్రి చుంద్రిగర్ :-

గాంధీజీ హత్య ఈ రెండు రాజ్యాలకు నష్టకరము. దేశంలో ఆయన కలిగించిన రాజకీయజాగృతి అద్భుతము.

ఆయన చరిత్రలో క్రాంతివీరుడు. ఉభయరాజ్యాలు ఆయన హత్యనుండి గుణపాఠము నేర్చుకొని అన్నివిధాల కులతత్త్వము మానవలె.

గవర్నరు జనరలు లార్డుమౌంటుబాటన్:—

గాంధీగారి మరణమువల్ల ఈదేశమునకేకాదు లోక మంతటికి నష్టముకలిగినది. ఆయన లోకోత్తరపురుషుడు.

శాసనసభ అధ్యక్షుడు మౌలంకర్

హంతకుడు మహారాష్ట్రుడగుట నాకు సిగ్గుచేటు. గాంధీజీ యుగపురుషులలో మహనీయుడు ఈహత్య ప్రజా తంత్రతకు మూలచ్ఛేదకము.

రాజాజీ

మనప్రియనాయకుని బలిదానంతో మనలోని యావత్తు ద్వేషము, సందేహము నశించిపోవలెను.

మౌలానా అబ్దుల్ కలాం ఆజాద్:—

ప్రేమమయుడగు మహాత్ముని ఆత్మార్పణ సాంఘిక మైత్రి స్థాపనకై జరిగినది. ఆయన ఖ్యాతిని శాశ్వతం చేయవలెను.

రాజకుమారి అమృతకౌరు:

మనమందరము నిజంగా ఆయనబిడ్డలము. ఆయనవలె మనమును లోకులలో క్రోధముకుబదులు ప్రేమభావమునే ప్రసరింపజేయుదము.

వినోబాభావే:

ఆయన ప్రబోధప్రకారము మనము భాష, సాంఘిక మతవిభేదాలు వదలుకొని స్వతంత్ర హిందూస్థానములో సోద

రులుగ నడుచుకొనవలెను. మనము ఏకీభవిస్తేనే ఆయన సందేశము లోకమంతట వ్యాపించగలదు.

అమెరికా అధ్యక్షుడు ట్రూమన్:

బోధకుడు నాయకుడుగా గాంధిగారిప్రభావము లోక మంతట వ్యాపించినది. ప్రపంచములో శాంతిప్రియులందరికి ఈమృతివల్ల అపారనష్టము కలిగినది. ఈసృష్టిలో ఒక పురుషోత్తముడు గతించినాడు.

బ్రిటిషు రాజు, ఆరవ జార్జి:

గాంధిగారి చావువల్ల నిజంగా నరజాతికంతకు అపార నష్టము కలిగినది.

బ్రిటిషు ప్రధాని అట్లి:

ఈఅద్వితీయవ్యక్తి నిధనమువల్ల అందరికి దుఃఖము కలిగినది. భారతీయ స్వాతంత్ర్యవాంఛ ఆయన వెల్లడించెను. కాని ఆయన కేవలము జాతీయవాదియేకాడు.

డి వేలరా

ఆయన మరణానంతరము గాంధీ ప్రభావము లోకములో వ్యాపించియుండును. భారతీయులు గాంధీజీవనములో ఆనుష్ఠించిన మహాశయముల నమలుజరుపుదురని కోరిక.

90 సంస్థానైక్యత

మహాత్ముని ప్రేమ సందేశపు ఫలము దేశీయ రాజ్యాల విషయంలోను కనబడుచున్నది. ఆయన జన్మ, బాల్యము, ఒక సంస్థానములోనే గడచెను బ్రిటిషు అధికారమునుండి స్వాతంత్ర్యం సంపాదించు కృషితోబాటు మహాత్ముడు సంస్థానాలలోను స్వాతంత్ర్యోద్యమమునకు తోడ్పడుచుండెను. రాజకోట సత్యాగ్రహమును లోగడ గమనించినాము. బ్రిటిషు ఆధిపత్యము సీదాగా పోతేనే ఈ సంస్థానరాజులు ధర్మకర్తలుగ వర్తించి, ప్రజాయత్తపాలన పెట్టుదురని ఆయన గ్రహించెను. అయితే 15-8-47 తరువాత బ్రిటిషువారు తమ పారమౌంట్సీ (ఆధిపత్యం) పోయినను, అది భారత డొమినియను సర్కారుకు సంక్రమించక ఆ యా సంస్థానాలలోకే చేరినదని చెప్పిరి. ఈ కిటుకు అన్యాయము. అదిగాక సంస్థానాలలోను అంత్యాధికార మీకాలంలో ప్రజలకు చేరక తప్పదు; కనుక సంస్థానాలలో ప్రజాయత్తరాజ్యం స్థాపించి అట్టి మంత్రుల సలహా ప్రకారమే రాజులు నడుచుకోవలె. సుమారు 560 స్వతంత్ర రాజ్యాలీభారత మధ్యమందు స్వతంత్రంగా నిరంకుశపాలనలో నుండుట చాల చిక్కులకు కారణమయినది. గాంధిగారి ప్రేమతత్వంవల్ల చాలమంది సంస్థానరాజుల కాయనయందు విశేషగౌరవ మేర్పడినది. ఆయన సూచన ప్రకారం చాల రాజ్యాలలో అనేక మంది రాజులు కాలానుసారంగా

ఎన్నికలద్వారా ప్రజాయత్తమంత్రిమండలులు స్థాపించినారు. దాదాపు ఆ రాజులందరు (1) దేశరక్షణ (2) విదేశాంగనీతి (3) రాకపోకలు వీటి విషయాలు మన కేంద్రరాజ్యమున కధీనం చేసినారు. . ఈ దేశీయ రాజ్యశాఖను కేంద్రప్రభుత్వంలో గాంధి శిష్యుడు పటేలుగా రిప్పుడు వ్యవహరించుచున్నారు.

ఈ 560 సంస్థానాలలో కొన్ని మరీచిన్నవి. అట్టివి కొన్ని చుట్టునున్న రాష్ట్రాలలో భాగంగా కలియుటకు, ఆ రాజ్యాలకు తగు పెన్షను నిచ్చుటకు నిర్ణయమైనది. ఈరీతిగా ఒరిస్సాలో కొన్ని, బొంబాయిలో కొన్ని, మధ్యరాష్ట్రాలలో కొన్నియు కలిసినవి. ఈ పద్ధతిని యిటీవలనే పుదుకోట, బంగనపల్లి రాజ్యాలు మనమద్రాసులో చేరినవి. మూడవది సందూరుగూడ త్వరలో చేరవలె. కొన్ని రాజ్యాలు సమీపస్థ రాజ్యముతో మిళితమగు పద్ధతియు వచ్చినది. ఈరీతిగ గాంధి జన్మప్రాంతమగు కాతియవాడలోని రాజకోట, భావ నగరు, నవానగరు, పోరుబందరు మున్నగు దాదాపు 300 రాజ్యాలు మిళితమయి 'సౌరాష్ట్ర'రాజ్య మేర్పడినది. వీటి సమిష్టిపాలన ప్రజాయత్త మగును. ఎన్నికలో ప్రతినిధులగు వారినుండి మంత్రు లేర్పడుదురు, రాజవర్గంలోను రాజప్రముఖుడు, ఉపప్రముఖుడు ఎన్నుకోబడి బ్రిటిషురాజువలె గౌరవ పదవిలోమాత్ర ముందురు. ఇట్లే ఇతర ప్రాంతాలలోను కొన్ని రాజ్యాల సంయోగంద్వారా మత్స్యప్రదేశ్, మాళవప్రదేశ్,

వింధ్యప్రదేశ్, హిమాచలప్రదేశ్, రాజస్థాన్, ఇట్టి రాజ్య వర్గములు కలసి యేర్పడుచున్నవి. ఈ పద్ధతులవల్ల రాజుల నిరంకుశపాలన నశించును; వారి గౌరవమునకు ఖర్చుకు కొంత రాబడియు మిగిలియుండును. పాలన ప్రజాయత్తము. వీరు అందరు భారత ప్రభుత్వమున కనుకూలురై యుందురు. ఆ యా రాజ్యాలమధ్య శాయరు, సుంకములు, నిరోధాలును, చట్టాల సంఘర్షణము నుండవు. పరస్పర వ్యాపారము, పరిశ్రమలు ధారాళముగ సాగును. సంయుక్తపద్ధతిద్వారా పరిపాలన పద్ధతియు చాల బాగుపడి, న్యాయము సిద్ధించును. ఈ వర్గీకరణంవల్ల మొత్తం సంస్థానాలన్ని కలిసి షుమారు 25 మాత్ర ముండును. వాటిలో మైసూరు, తిరువాన్కూరువంటి పెద్ద రాజ్యాలు విడిగనేయున్నను వాటిలోను ప్రజాయత్తత, భారత రాజ్యంతో సంయుక్తతయు కల్గినవి. ఈ రీతిగ విశేషసంఘర్షం లేకుండ త్వరలోనే సంస్థానవిభేదాలు పోయి, మైత్రితోనే సమన్వయము కల్గినది. గాంధిమహాత్ముని ప్రేమ మైత్రితత్వ మవలంబించుటవల్ల ఉభయత్ర స్నేహభావంతో కొద్దినెలల లోనే పరిష్కారమైనది. వీటిలో రెండుమాత్రం మిగిలినవి. వీటిలో కాశ్మీరము చరమావస్థలో భారతరాజ్యంతో సంబద్ధమైనది; ఈలోగా తీవ్రంగా ఆరంభించిన పఠాను పాకిస్తానుల దాడియుద్ధ మింకను సాగుచున్నది. ఇందులో పాకిస్తాను న్యాయశాస్త్రవిరుద్ధంగా పఠానుదండుకు తోడ్పడుచున్నందున

సంయుక్తరాజ్యసమితి వారి పరిష్కారమున కీసమస్య పంప బడినది. ఆ సమితివారు న్యాయం తేల్చుటకు మొదట ఎట్లు తేల్చితే అంతర్జాతీయంగా ఆంగ్ల - అమెరికన్ మిత్రులకు లాభకరమగునో అని గుటకలువేయుచు 3 నెల లయినను ఏమీ నిర్ణయించలేదు. ఈలోగా కాశ్మీరపు గిరిగహనములలో మన భారత కాశ్మీర సేనలు శత్రుసేనలతో పోరుచు ఆ కొండ మన్య ప్రాంతాలలో క్రమక్రమంగా జయమొందుచున్నారు. కొండజనులు పాకిస్తానీయులు ఇంకను దండెత్తివచ్చుచున్నను, నెట్టివేయుచున్నారు. కానిస్థిరమగు రాజకీయజయము హిందూ ముస్లిం మైత్రిద్వారాలభించును. మతావేశము పోవుట పైని కంగా రాజకీయంగా గూడ మనకు జయకరమగును. కాశ్మీర నాయకుడు షేక్ అబ్దుల్లా జాతీయధోరణిగలవాడు. ఇక హైదరాబాదురాజ్యము. ఇది భారతగర్భంలోనున్నది. దీని జనసంఖ్యారాబడి తక్కిన అన్నిసంస్థానాలలోకన్న గొప్పది. ఇక్కడి రాజగు నిజాముపాలకప్రముఖులు ముస్లిములు. ప్రజలునూటికి 85 హిందువులు. వారు తక్కిన వాటివలెకోరినను, రాజు నిజాం భారతరాజ్యంతో సంబద్ధతకిష్టపడక, తమ స్వాతంత్రత గుర్తించి మైత్రి సంధిచేసుకొందుననుచున్నాడు. అది యెట్లున్నను తనకనుబంధులై ఇత్తిహాదుల్ ముస్లిమీన్ మూర్ఖ సాంఘికతత్వపు మతావారు సాయుధులై ప్రజలపైన దౌర్జన్యము సాగించుచున్నందున అక్కడి స్టేట్ కాంగ్రెస్ వారు

గాంధీతత్వప్రకారం సత్యాగ్రహం సాగిస్తున్నారు. ఈలోగా ఇదేసందులని కమ్యూనిష్టులు జనసామాన్యంలో పలుకుబడి సంపాదించి ఆయుధాలతో విప్లవచర్యలు సాగించుచున్నారు. ఈపక్షాలమధ్య తీవ్రసంఘర్షణలో ప్రజలు నలగిపోవుచు ముఖ్యంగా సరిహద్దుజిల్లాలవారెక్కువ బాధపడుచున్నారు. నిరంకుశపాలన పద్ధతిమాని వెంటనే హైదరాబాదులోను ఆధునికపద్ధతిని ఎన్నికలుసాగించి ప్రజాయత్తత నేర్పర్చి వారిప్రతినిధులతో మంత్రిమండలి నిర్మింపుమని సాంఘికదౌర్జన్యాలు సాగించు ఇత్తిహాద్‌లను తొలగించవలెనని కేంద్రప్రభుత్వంవారు తొందరజేయుచుచున్నారు. ఈ యిత్తిహాదుపక్షపు దౌర్జన్యచర్యలు కొంత నిజంకావని కొంత కమ్యూనిష్టుల దుశ్చర్యలనుండి దేశరక్షణ ఛేయునవని నిజాంప్రభుత్వం సాకు చెప్పుచున్నారు. ఆంధ్రులకెక్కువసంబంధించిన ముఖ్యసమస్య త్వరలోనే సవ్యంగా పరిష్కారంకావలసియున్నది. ఇక్కడను స్నాంఘిక మైత్రియేర్పడితే ఈ సమస్య త్వరలో సులభంగా పరిష్కారమగును. ప్రస్తుతం 40 లక్షలజనాభాగల హరిజనులను తమకనుకూలంగా ఆకర్షించియు ముస్లింసాంఘికతత్వముచు రేపియు అనువంశిక జాగీర్దారుల సాయంతోను తన నిరంకుశాధికారమును స్థిరపర్చుకొనుటకు నిజాంప్రభుత్వము యత్నించుట సహజము. గాంధిగారి హరిజనోద్ధరణకృషివల్ల నిజాంరాజ్యంలోను ఇటీవల హరిజన

ప్రముఖులు జాతీయదృక్పథముకు వచ్చుచున్నారు. కాని హిందూసంఘము హరిజనుల అస్పృశ్యతాబాధను ఆర్థిక దుస్థితిని వెంటనేతొలగించితేనే సంఘటనమేర్పడును; హిందూ ముస్లిము సాంఘిక సఖ్యమునకిది సహాయకారి. ఈసాంఘిక మైత్రి సామాన్యులలో నాటుకొంటే, ఇత్తెహాదుపక్షముకు బలము ప్రాబల్యము తగ్గిపోవును. భారతీయముస్లిములును నిజాంధోరణిని నిరసించి, ప్రజోద్యమమునే హర్షింతురు. ఆ స్థితిలో అరిష్టకరమగు రక్తపాతయుద్ధమక్కరలేకయే నిజాం ప్రభుత్వమును ప్రజావాంఛకు లొంగకతప్పదు.

91 సర్వోదయము

ఇప్పుడు మూడవ ప్రపంచయుద్ధము త్వరలో వచ్చునని ముఖ్యరాజ్యప్రముఖులు అసురత్వంతో తమ ప్రజలను మరల ఆహుతికి తయారుచేయుచున్నారు. అట్టియుద్ధమేవస్తే ఈఆటం బాంబు విశ్వకిరణ క్రిమివిషప్రయోగాలవల్ల కలిగే అనర్థాలకు మితియుండదు. ఇందులో భౌతికహానికన్నను నైతికహాని చాలహెచ్చును. అట్టిప్రమాదమునుండి లోకమును తప్పించుటకు గాంధితత్వమే ఆధారము. కనుక మన జాతీయలాభమునకును, లోకక్షేమమునకునుగూడ గాంధివాఙ్మయమును సరిగా సేకరించి ముఖ్యభాషలన్నిటిలో ప్రచురించుటకును గాంధి సంస్థలను పోషించుటకు ఈకార్యాలకు తగు నిధిని వసూలు చేయుటకుగూడ కాంగ్రెసు సంఘ? ారు తీర్మానించినారు.

గాంధిగారి అహింసాతత్వము నందరికి జ్ఞప్తికి తెచ్చుటకు బొంబాయివద్ద సముద్రిందగ్గర పీఠస్థలముమీద 79 అడుగులయెత్తు గాంధివిగ్రహమును, చుట్టు 79 స్థంభములు స్థాపించ నిర్ణయమయినది. ఇట్లే ఆసిద్ధాంత ప్రచారమునకై ద్రవ్యనిధి వసూలు చేయుటకు ఇప్పటి కాంగ్రెసుకు, రాజ్యాంగ నిర్మాణ పరిషత్తుకు అధ్యక్షుడగు రాజేంద్రప్రసాదుగారి అధ్యక్షతను ప్రత్యేక సమితి యేర్పడినది. ఈమహానిధికి రాజులు, పూంజీపతులు, మధ్యతరగతులవారు, కార్మికకర్షకులు ఇట్లు అందరు గూడ యథాశక్తిగా చందాలిచ్చుచున్నారు. చాల కోట్ల రూపాయల నిధి వసూలగును. ఆధనముతో గాంధిస్మారకంగా వాఙ్మయప్రచురణయేగాక ఆయననిర్మించిన నిర్మాణ కార్యసంస్థలన్నింటిని బలపర్చి పోషించవలె. ఈమహాసంస్థలన్నియు గాంధిమహాత్ముని బిడ్డలవంటివే, ఆయనకు స్మారకచిహ్నాలే. మార్చి 13,14,15 తేదీలలో నిర్మాణ కార్యపరులందరును సేవాగ్రామంలో సమావేశమయి గాంధితత్వమును చిరస్థాయిగ జేయుటకు సంప్రదించి చర్చలుసాగించినారు.

గాంధిసిద్ధాంతముల - నాచరణలో పెట్టుటకు లోగడ యేర్పడి పనిచేయుచుండిన గాంధిసేవాసంఘపు ప్రముఖులు ధోత్రే. వినోబాభావే, నెహ్రూ, మష్రువాలా, జాజూ ఇత్యాది గాంధిశిష్యులు అనుభవాధారమగు తమ సూచనల జేసిన మీదట కొన్నినిర్ణయములు జరిగినవి. ఇంతవరకు సాగుచున్న

చరఖాసంఘం, గ్రామపరిశ్రమసంఘం, తాలిమీసంఘం, గోసేవాసంఘం, హరిజన సేవాసంఘాలన్నిటిని సంఘటితం చేసి నిర్మాణకార్యములను సమన్వయించి సాగించుటకు నిశ్చయించినారు. ఇందులో అభిమానంకలిగి యీకార్యంసాగించ దీక్షవహించువారు 'సర్వోదయసమాజం' అని యేర్పడ నిశ్చయించినారు. దానికిని డా. రాజేంద్రప్రసాదుగారధ్యక్షులుగ నుందురు. వీరందరు సర్వోదయముకు జనులందరిక్షేమపు విశాలదృక్పథంతో వర్తింపవలె.

సర్వోదయ సమాజం పుట్టుపూర్వోత్తరాలను గురించి శ్రీ రాజేంద్రప్రసాదుగారు హరిజన్ పత్రికలో వ్రాసిన వ్యాసము యిందు పొందుపరుపబడుచున్నది.

92 వార్ధా సభ

నిర్మాణకార్యక్రమములోని పలువిధములైన కార్యకలాపములను కొనసాగించుచుండిన ప్రచారకులు తమకుగల అనుభవములను అభిప్రాయములను పరస్పరముగా తెలియజెప్పుకొనుటకున్నూ నూతన పరిస్థితులలో తమ కార్యక్రమమును ప్రశస్తముగా కొనసాగించుటకు అనువైన మార్గముల గూర్చి ఆలోచించుటకున్నూ ఒక సభను జరుపుట అత్యావసరమని తలంచుచుండిరి. ఈ సభను ఫిబ్రవరి మాసములో వార్ధా నగరమందు జరుపవలెనని గాంధీజీతో సంప్రతించిన పిమ్మట

నిర్ణయింపబడెను. గాంధీజీ యీ సభకు హాజరగు నిమిత్తము ఇంకా రెండుమూడు రోజులలో ఢిల్లీనుండి బయలుదేరవలెనని సంకల్పించియుండగా ఘోరవిషాదము సంభవించెను. అంతటితో వార్ధాసభ సమావేశము నిలిపివేయబడెను.

గాంధీజీ మరణానంతరముయీ సమావేశావశ్యకత మరింత ఎక్కువగా కన్పించెను. అందువల్ల మార్చి 13, 14, 15 తేదీలయందు అది సమావేశపరచబడెను. దేశములలోని అనేక ప్రాంతములనుండి సుమారు 500 ప్రచారకులు విచ్చేసిరి. అంతేగాక పండిత నెహ్రూ, మౌలానా ఆజాదు, రాజకుమారీ అమృతకౌరు, జయరామదాస్. దౌలతరామ్‌గార్లున్ను (ఇండియాప్రభుత్వ మంత్రులు) మధ్యపరగణాలు, ఒరిస్సాల గవర్నలున్నూ బొంబాయి, మద్రాసు, ఒరిస్సా రాష్ట్రముల ప్రధానమంత్రులున్నూ ఇతరరాష్ట్రమంత్రులు కొందరును ఆచార్య కృపలానీ, జయప్రకాశ నారాయణ మున్నగు ప్రముఖనాయకులు సభకు విచ్చేసిరి.

రెండు ముఖ్యసమస్యలు

ఈ మహాసభ ముఖ్యమైన రెండు సమస్యలనుగూర్చి చర్చించవలసియున్నది. గాంధీజీ 50 సంవత్సరముల కాలము నిరంతరంగా దక్షిణాఫ్రికాలోను భారతదేశంలోను కృషి చేసెను. ఆయన ఒక ప్రత్యేక జీవితపద్ధతిని అనుసరించెను. దేశ స్వాతంత్ర్యమును సాధించుటకొరకై భారతజాతియందుగల

శక్తి సంపదను సంఘటితమొనర్చెను. ఆయనసాగించిన పోరాటము క్రొత్త పద్ధతి ననుసరించినదైయుండెను. సత్యము అహింస యనెడి రెండు ధర్మములను తన సాధనముగా స్వీకరించి ఆయుధబలముతో కూడిన ఒక బ్రహ్మాండమైన రాజ్యమును ఎదిరించెను. ప్రపంచముతో నిమిత్తములేకుండా సర్వసంగ పరిత్యాగియైన వారికిమాత్రమే ఆచరణీయమైన ఉపదేశముల వంటివి ఆయనబోధించిన ధర్మసూత్రములుకావు. ప్రతివానిని తన నిత్యకృత్యజీవితములో అనుష్ఠించదగిన పద్ధతులనే ఆయన బోధించెను. ఆయనజీవితములో ఆయనబోధించిన విషయము లన్నియు అనంతర పురుషాంతరములవారికి లభ్యమగునట్లుగా ఆయన వచనరచనలన్నియు భద్రపరుపబడినవి.

వార్ధాలో సభ సమావేశమగుటకు ముందుగా మార్చి 13 తేదీన నిర్మాణ కార్యప్రచారకులలో ముఖ్యులు కొందరు కలిసి వివిధ విషయములను చర్చించి సభా కార్య క్రమమును నిర్ణయించిరి సభలో ప్రతిపాదింపబడు నిమి త్తమై ఒక చిత్తు తీర్మానమునుగూడా తయారుచేసిరి. ఈప్రా రంభ చర్చలకు హాజరైనవారందరును ప్రతి విషయమును నిష్కపటముగా సాంగోపాంగముగా చర్చించిరి. గాంధిమహా త్ముని బోధలును ఉపదేశములను ప్రజలు పఠించుటకును అను సరించినట్లుగా చేయుటకును మనము ఏవిధముగా కృషిచేయ వలెను? అందుకొరకు ఒక ప్రత్యేకసంస్థయొకటి ఉండవలెనా?

అట్టిసంస్థలో పనిచేయువారు కొన్ని క్రమశిక్షణ నియమము లకులోబడికట్టుదిట్టమైన సంఘమువలె పనిచేయవలెనా? ఆరీతిగా గాక, మహాత్ముని ఉపదేశములయందు నమ్మకము గలవా రందరును తమ సొంతజీవితములందు వాటిని యథాశక్తిగా అనుసరించుచు తమవలెనే మహాత్ముని ఉపదేశములను నమ్మి యనుసరించుచుండెడి తదితరులతో కలసి ఒక వర్గముగా అట్టి వారు చేరియుండిన చాలునా? అను విషయముల గురించి చర్చించిరి.

గాంధీ విధానము

గాంధీమహాత్ముడు జీవించియున్నకాలములో ఆయన ఉపన్యాసములలోను ఆయన వ్రాతలలోను ప్రజా జీవితమునకు సంబంధించిన అనేక విషయములను ఆయన ప్రస్తావించియుం డెను. ఆయన చర్చించియుండని విషయము లేదని చెప్ప వచ్చును. ప్రభుత్వ వ్యవహార సమస్యలు మొదలుకొని వంట ఇంటి విషయాలు, పాయఖానాల పరిశుభ్రము చేయుటను గూర్చిన విషయాలు సత్యజీవితమునకు సంబంధించిన అత్యల్ప విషయాలుకూడా ఆయన పరిశీలించియుండెను. ఆయనకు బ్రహ్మాండమైన విషయమనేదేలేదు. అత్యల్పమైన విషయమనేదీ లేదు. స్వల్పవిషయమని భావించి తృణీకరించినదిన్నీ లేదు.

ఆయన జీవితమంతయును సత్యపరిశోధనతో గడచెను. అందుచేతనే ఆయన తన స్వీయచరిత్ర గ్రంధమునకు "సత్యా

న్వేషణము" అని నామకరణము చేసెను. ఈ దేశానికి ప్రపంచానికి సంబంధించిన సాంఘిక, రాజకీయ ఆర్థిక సమస్యల నన్నింటిని పరిష్కరించుటకు ఆయన సిద్ధాంతములను ఏరీతిగా వర్తింపజేయవలెనో విశదీకరించుచు కూలంకషమైన పాఠ్య గ్రంథము నొకదానిని రచింపవలసినదిగా ఆయనను కొందరు కోరియుండిరి. ఆ యా సందర్భావసరములనుబట్టి తన మూల సిద్ధాంతములను తాను వర్తింపజేయుచు ధర్మసాధన చేయుచున్నాననియు, గాంధి సిద్ధాంతభాష్యము నొకటి సమగ్ర గ్రంథముగా వ్రాయజాలననియు ఆయన చెప్పెను. కాబట్టి స్థిరసిద్ధాంత ప్రమాణసూత్రములను బాహుళ్యముగా నిర్వచించుచు పాఠ్యగ్రంథమువలె రచించుట ఆయన అభిమతము కాదు. కనుక ఆయన జీవితానంతరముకూడా అట్టి గ్రంథరచన చేయుటకు మనము పూనుకొన వీలులేదు. కొంతకాలము గడచినతర్వాత గాంధి పద్ధతుల ననుసరించెడివారు ప్రత్యేకించి గాంధి సాంప్రదాయములోనివారని పిలువబడుచు ఒక ప్రత్యేక శాఖగా ఏర్పడుట సంభవించవచ్చును. ఒక ప్రత్యేక సంఘము నేర్పాటుచేసినయెడల అటువంటి పరిస్థితి ఏర్పడవచ్చునని కొందరికి అనుమానము కలదు.

సత్యానుష్ఠానం

గాంధిజీ అలౌక్యుడు కాడు. ఆధ్యాత్మిక వేదాంత విష యములతో ప్రత్యక్ష ప్రపంచమునకు సంబంధము లేకుండా మాట్లాడేవాడు కాడు. మానవులయొక్కయు సంఘము యొక్కయు నిత్యకృత్య జీవితములో అనుష్ఠించుటకు తన పవిత్ర సిద్ధాంతములను సుసాధ్యమైనవనియు అనుష్ఠింపవలె ననియు ఆయన బోధించెను. సత్యము, అహింస ఇవి రెండును ఆయన మూలసూత్రములు. వాటిని జీవితములో వర్తింప జేయుటకొరకే ఆయన నిర్మాణ కార్యక్రమము నొకదానిని నిరూపించెను. అహింసకూడా సత్యముయొక్క అంశాభేదమే, రూపాంతరమేగాని మరొకటి కాదని ఆయన నిరూపిం చెను. కనుక "సత్యం" అనునది ఒక్కటే ప్రధాన ధర్మ సూత్రముగా ఆయన అవలంబించెను. ఆయనకు సత్యమే భగవత్స్వరూపము. మానవసంఘము సత్యము నాశ్రయించు కొని వర్తించనియెడల దానికి సార్థకత లేదు. కాబట్టి మానవు డున్ను మానవసంఘమున్ను ఆయన కోరిన పరిపక్వదశను పొంది ఉన్నతస్థితికి రాగలందులకై ఆయన తన నిర్మాణ కార్యక్రమ విధానమును నిరూపించెను. మోక్షమునకు అనేక సాధనోపాయములు అనేక మార్గములు ఉన్నట్లుగానే, మాన వులు సంపూర్ణమైన ఆత్మవిశ్వాసమును పొందగల్గుటకు వేర్వేరు కర్మానుష్ఠానములను ఆయన తన నిర్మాణ కార్యక్ర

మములో సూచించియుండెను. కేవలము బుద్ధిసామర్థ్యముచేత ఏకాగ్రచిత్తతవల్ల జ్ఞానగరిష్ఠుడై మైకమనెడి ఆత్మసంతృప్తి చెందుటవల్ల ప్రయోజనము లేదనియు, నిత్యజీవితములోని మన ప్రవర్తనయందు అనుష్ఠింపదగిన కార్యక్రమము మూలముగా మనకు ఆత్మసంస్కారము కలుగవలెనని ఆయన నిర్ణయించెను. కనుక, ఆయన నిర్వచించిన సిద్ధాంతములను ఏరీతిగా ప్రవర్తింపజేయవలెననే విషయమును చర్చింపవలసియున్నది.

నిర్నిబంధసంస్థ

మానవులు మనస్ఫూర్తిగా అంతరాత్మప్రబోధితులై ఏ ధర్మమార్గమునైనను అనుసరించవలెనుగాని, బాహ్య నిబంధనలకు నిర్బంధములకు లోబడి అనుసరింపరాదని గాంధిజీ అభిమతము. బాహ్యనిబంధనలకు చట్టములకుమాత్రమే బద్ధులై ప్రవర్తించెడివారు ఒకవిధంగా ఆత్మవిశ్వాసములకు వ్యతిరేకంగా ప్రవర్తించినవారగుదురు. ఆయన జీవించియున్నంత కాలము ఆయనయొక్క మూర్తియే కొందరిని ఏకకూటంగా ఆకర్షించియుండినయెడల ఆ భౌతికమూర్తి, ఆ భౌతికస్వరూపము అగ్నికి ఆహుతియైపోయినది. గనుక ఆయన ఉపదేశానువర్తనులైనవారందరును చెల్లాచెదరైపోవుట సంభవించును. అందువల్ల అట్టి గాంధి ధర్మానుచరులనందరిని ఏకముఖముగా నాకర్షింపగల్గుటకై మధ్యమార్గము నొకదానిని అనుసరింప

నిశ్చయించితిమి. యథాశక్తిగా గాంధి ఉపదేశములను అనుస రించుచున్నవారు కలరు. అట్టివారి నందరిని సమాకర్షించుటకు ఒక ఐచ్ఛికసంఘము నేర్పాటు చేయదలచిరి.

అట్టి సంఘము నొకదానిని ఏర్పాటుచేసేయెడల ఆ సంఘములో చేరువారికి సభ్యత్వమనేది ఏదైనా ఉండును అట్టి సభ్యత్వమునకు షరతు నియమము లేవైనా ఉండును. సభ్యుల జాబితా, అనేది ఏదైనా ఉన్నయెడల సభ్యులుగా చేరెడివానికి తగిన యోగ్యతార్హతలు కలవా యనెడి సమస్య బయలుదేరును. కనుక సభ్యుల జాబితా అనవసరమని భావింప బడినది. కాని, ఏ స్వల్ప బాధ్యతలతోనో సభ్యత్వమనేది ఉండవలెననియు సభ్యులజాబితా యొకటి యుండవలెననియు మరికొందరు వాదించిరి. కనుక, గాంధి ధర్మోపదేశములయందు నమ్మకము కలవారును, అట్టి ధర్మోపదేశములను తమ జీవిత ములో అనుష్ఠింపదలచువారును, నిర్మాణకార్యక్రమమును సాగించుటకై ప్రతిష్ఠింపబడిన వివిధసంస్థలును, మున్ముందు ప్రతిష్ఠింపబడగల సంస్థలను కొనసాగింప బూనుకొను కార్య క్రమములను అనుసరింపదలంచు వారును యీ సహచర వర్గ ములో చేరుటకు అర్హులైయుందురు. కాబట్టి యిందులో చేరు టకు అర్హుడనని భావించెడి ప్రతివారును యిందులో చేరుటకు తన దరఖాస్తును పంపుకొనవచ్చును. అట్టివాని దరఖాస్తును స్వీకరించి నమోదు చేయుటకు అధికార మొసంగబడిన వానికి

పంపుకొనవచ్చును. సభ్యుడు అనిగాని "సభ్యత్వ" మనిగాని నామకరణము చేయక "సేవకుడు" అనిగాని "సాధకుడు" అని గాని "ప్రచారకుడు" అనిగాని అట్టి దరఖాస్తుదారు వ్యవహరింపబడును.

నామకరణము

దీనికి "సంఘము" అనేపేరు వర్జింపబడెను. కొన్ని నియమ నిబంధనలు కలదే సంఘమనిపించుకొనును, నిర్నిబంధమైన కూటమగుటవల్ల దీనిని "సమాజము" అని వ్యవహరింపదలంచితిమి. ఈ విషయమై కొంత చర్చ జరిగినపిమ్మట దీనికి "సర్వోదయ సమాజము" అని నామకరణము చేయబడెను. "సర్వోదయ" అను శబ్దమును గాంధిమహాత్మ ప్రయోగించిడే యుండెను. తనఉపదేశములఫలితము"సర్వోదయ"మని గాంధీజీ చెప్పుచుండెడివారు. గాంధీజీ ఉపదేశముల అనుష్ఠానభాగమును నిర్మాణ కార్యక్రమ సేవకులు జ్ఞప్తియందుంచుకొనుటకు యీ పేరు తగియున్నది. జాతి మత కుల విభేదము లేకుండ వ్యక్తులు వర్గములుకూడా అభివృద్ధిలోనికి వచ్చుటకై సమానావకాశములను కల్గించేటటువంటిన్ని పరస్పర పీడనకు వంచనకు అవకాశము లేనటువంటిన్ని సాంఘిక వ్యవస్థను అహింసాసత్యము లనెడి ధర్మసూత్రముల ననుసరించి ఏర్పాటు చేయు నిమిత్తమై కృషిచేయుటకు యీ సర్వోదయ సమాజము ప్రతిష్ఠించడమైనదని తీర్మానములో చేర్పబడెను. నిర్మాణకార్య

క్రమములో చేరియుండెడి వేర్వేరు కార్యకలాపములు యీ తీర్మానములో పేర్కొనబడెను. ఈ సిద్ధాంతములను ఆమోదించి ఎవరైతే తమమట్టుకు తాము నిశ్చయించుకొందురో అట్టి వారందరు యీ సమాజములో సభ్యులుగా చేరుటకు అర్హులగుదురు.

వార్షిక సమావేశము

దీనిలో చేరినవారందరును సమావేశమగు నిమిత్తము ప్రతిసంవత్సరము జనవరి 30 తేదీని ముందుగా నిర్ణయించుకోబడు నొక ప్రాంతంలో సమ్మేళనము జరుగవలెను. ఇది కాంగ్రెసు మహాసభవలె జరుగదు సమ్మేళనమునకు వచ్చెడి ప్రతినిధులకు వసతి సౌకర్యములను ఏర్పాటు చేయుటకు విశేషంగా ద్రవ్యం ఖర్చుచేసి ఆహ్వాన సంఘంవారు ఏర్పాట్లు చేయరు.

ఈ సమ్మేళనమునకు వచ్చేవారు, ఎవరి వసతులకువారే ఏర్పాట్లు చేసుకోవలెను. వారికోసం ఇతరులు చేయగల్గిన సౌకర్యములు పారిశుద్ధ్యాది సౌకర్యములు మాత్రమే. ఇచటికి వచ్చినవారు తమ స్వానుభవములనుగూర్చి తెలియ చెప్పకోవచ్చును. వారివారి అభిప్రాయములను తెలియజేసెడి వ్యాసములను వ్రాసి ప్రకటింపవచ్చును.

కమిటీ

పై జెప్పిన తీర్మానమును అమలుపరచు నిమిత్తము ఒక కమిటీని ఏర్పాటు చేయవలసినదిగా ప్రెసిడెంటుకు శ్రీ కిశోరిలాలు మష్రువాలాగారికి అధికార మివ్వబడెను. గాంధీజీ ఉపదేశములకు అధికార ప్రమాణముగా అర్థము చెప్పగల గురుపీఠముగా యీ కమిటీని పరిగణించరాదు. ఉపదేశము లన్వయించుటలో కలిగెడి వివాదములకు యీ కమిటీ తీర్పు చెప్పగలదని భావించగూడదు. ఈ సమాజమును ఒక ప్రత్యేక మతశాఖవలెగాని రాజకీయ పక్షమువలె గాని తయారు చేయకూడదు. ఈ సమాజముగాని ఈ కమిటీ గాని అట్టి పని చేయకూడదని ఏకగ్రీవంగా ఆమోదింపబడెను. సేవకులుగా చేరెడివారి రిజష్టరుమాత్రము యీ కమిటీ తయారు చేయగలదు. వార్షిక సమ్మేళనము ఎప్పుడు జరుగవలెనో యీ కమిటీ నిర్ణయించును వేర్వేరు ప్రాంతాలలో ఉండే మెంబర్లకందరకు యీ కమిటీ అనుసంధానకర్తగ నుండును.

సర్వోదయ సమాజము

ఈ సర్వోదయ సమాజము ప్రత్యేకంగా ఒక సంస్థ వలె వ్యవహరించును. కాని దానిలో చేరిన సభ్యులందరును నిర్మాణకార్యక్రమము నిమిత్తమై తమశక్తికొలది కృషి చేయగలరని ఊహించబడును. ప్రతిసభ్యుడు తనకుసాధ్యమైన

కార్యక్రమమును మహాత్ముని ఉపదేశముల కనుగుణముగా నిర్వర్తించుచుండవలె. కాని, యీసమాజము పేరుతోగాని యీసమాజము తరఫునగాని అతడు నిర్వర్తించునది ఏమీ ఉండదు.

ఈ సమాజములో చేరెడివారు ప్రపంచమంతటను విస్తరించి యుండగలరు. అట్టిసందర్భములో ఈ సభ్యులసంఖ్య చాలా హెచ్చుగా నుండగలదు. ఈసమాజసభ్యులద్వారా మహాత్ముడిచ్చిన జ్ఞానజ్యోతి ఖండాంతరములందును ప్రకాశ మానముగా వెల్గొందగలదు.

చర్చింపబడిన విషయములలో రెండవది ఏదనగా అఖిలభారత చర్ఖాసంఘము గ్రామోద్యోగ సంఘము, హిందుస్తానీ తాలిమీసంఘము, గోసేవాసంఘము, హిందుస్తానీ ప్రచారసభ మొదలైనసంఘము లనేకములు నిర్మాణకార్యక్రమమును కొనసాగించుచున్నవి. ఇట్టి వివిధ సంఘములతో కలిసి యీసమాజము ఎంతవరకు పనిచేయవలయును అనేవిషయము చర్చింపబడెను. ఈసంఘములు కాంగ్రెసుయొక్క ఆదరాభిమానములతో గాంధిమహాత్మునిచే ప్రతిష్ఠింపబడెను. ఇటువంటి సంఘములలోచేరి పనిచేయగోరువారు చాలామంది ఉన్నారు. అట్టివారినందరిని ఏకముఖముగా సమకూర్చుటకు ప్రయత్నించవలెనని గాంధీజీ కోరెను. పైజెప్పిన సంస్థలకు పెక్కింటికి గాంధీజీ ప్రెసిడెంటుగా నుండెను. ఆయన ప్రెసి

డెంటుగా లేనిసంస్థలనుకూడా ఆయన తన సదుపదేశములతోను సలహాలతోను నడిపించుచునేయుండెను. ఈసంస్థలన్నియు పర స్పర సహాకారముతో పనిచేయగల్గుటకును, ఈసంస్థలలో కొందరు నిర్వాహకులను నియమించుటకు, యీసంస్థలను గాంధీజీ నడిపించుచున్నట్లుగా నడిపించుట కొకసంస్థను ఏర్పాటుచేయవలెను. గాంధీజీమరణానంతరము ఇది అత్యంతా వశ్యకము.

ఈసంస్థలలో ప్రతిసంస్థయును దేనికది స్వతంత్రంగా వ్యవహరించుచున్నదగుటచేత, వీనినన్నింటిని ఒక కేంద్రాధి కారముక్రింద బంధించియుంచుటకు ఈసభవారు ఏవిధమైన నిర్ణయము చేయలేకపోయిరి. కాని యీసంస్థల తరఫున ప్రతి నిధులు చాలమంది యీసభకువచ్చిరి. ఈసంస్థలన్నింటిని ఏక ముఖముగా నడిపించగల కేంద్రపీఠమొకటి యుండవలెనని మాత్రము ఆప్రతినిధులు కోరిరి. కాబట్టి ఈసంస్థలన్నింటితో కలిసి సంప్రదించి అట్టికేంద్రాధికారపీఠము నొకటి ఏర్పాటు చేయుటకు జె. సి. కుమారప్ప గారిని నియమించడమైనది.

నిర్మాణకార్యక్రమమనునది కాలముగడచినకొలదిఅంత కంతకు బహుముఖములుగా విస్తరించునట్టిదైయున్నది. అందు వల్ల ఉత్తరోత్తరా ఇంకా అనేకసంస్థలు ఏర్పడవచ్చును. కాబట్టి ఒక కేంద్రసంస్థఏర్పడేయెడల అది యిప్పుడున్నసంస్థలకు మాత్రమే గాక ఉత్తరోత్తర ఏర్పడగల సంస్థలకు కూడా కేంద్రపీఠముగా నుండవలెను.

మత కుల సంఘ సామరస్యము

ఈసభవారు పైజెప్పిన రెండు ముఖ్యవిషయములను చర్చించుటకు ఎక్కువకాలము వినియోగించిరి. కాని గాంధిజీ తన చివరి దినములలో మతసంఘముల సామరస్యమునకై ఎక్కువగా కృషిచేసియుండెను. ఈమతసంఘ సామరస్యమునకే ఆయన తనప్రాణము లర్పించెను. కనుక యీమతసంఘ సామరస్యమునకై కొంత పనిచేయవలసియున్నదని యీసభకు హాజరైనవారందరును తలంచిరి. ఈసాంఘిక సామరస్యము చాలా ప్రధానమైన విషయమని గాంధిజీ వాదించెను. కాని, దురదృష్టవశమున, ఆయన ఆవిషయములో ఎంతగా కృషి చేసెనో అంతగా ఆయన ప్రయత్నములను లోకులు అపార్థము చేసికొనసాగిరి. ఆయన ప్రయత్నములకు అంతగా చిక్కులు ఏర్పడెను. ఈహిందూ మహమ్మదీయ సంఘర్షణవల్లనే దేశము రెండు రాజ్యాలుగా విభాగమవుట కూడ తటస్థించెను. ఇప్పుడా గాథయంతయు విమర్శించవలసినపని లేదు.

దేశవిభాగమునకు పూర్వమున్ను అనంతరమున్నూ దేశము చాలా సంక్షోభముపాలైనది. వేలకొలది స్త్రీలు పురుషులు ప్రాణములు గోల్పోయిరి. కోట్లకొలది సొత్తునాశనమైనది. లూటీచేయబడినది. లక్షలకొలది హిందువులు సిక్కులు మాత్రమేకాక మహమ్మదీయులు కూడా స్వస్థానములను విడనాడి కాందిశీకులై అష్టకష్టములపాలై అన్య ప్రాంతములకు

వెళ్ళిరి. ఇంకను అనేకలక్షలమంది హిందువులు సిక్కులు పశ్చిమ పాకిస్తానులో చిక్కువడియున్నారు. వారు భారత దేశానికి రావలెనని అవకాశమునకై నిరీక్షించుచున్నారు. ఈవిధముగా యింతవరకు పాకిస్తానునుండి ఇండియాకుగాని ఇండియానుంచి పాకిస్తానుకుగాని పరారైనవారిసంఖ్య ఉభయ పక్షములలోను 50 లక్షల వరకు లెక్కకు తేలుచున్నారు. ఆదేవిధముగా తూర్పు పాకిస్తానునుండి సుమారు 8 లక్షల మంది హిందువులు పశ్చిమబెంగాలుకు కాందిశీకులై వచ్చిరి. తమ స్వగ్రామములను వదలి వందలకొలది మైళ్ళదూరములో నున్న అరణ్యప్రాంతములకు చేరిన జనులయొక్క కష్టము లెట్టివో సులభముగా ఊహించవచ్చు. అట్టివారిహృదయములు రోషావేశపూరితములై యుండక మానవు. ఇందుమూలముగా మహామ్మదీయుల కు మహామ్మదీయేతరులకు పరస్పర బద్ధవైర ములు వృద్ధియగుచుండగలవు. కాబట్టి దేశము రెండుముక్క లుగా విభాగింపబడినందువల్ల మత విద్వేషము వృద్ధియైనదే గానితగ్గలేదు.

గాంధీపంథా

ఈ విధమైన పరస్పరవిద్వేషాభివృద్ధిని అంతరింప జేయు టకే గాంధీజీ తన తపస్సునంతను ధారబోసెను. ఆయన జీవి తములోని చివరిదినములలో హిందూ మహామ్మదీయ పరస్పర సద్భావ సంస్థాపనకై నిరంతరకృషిచేసెను. ఇంతటి క్లిష్టమైన,

అసాధ్యమైన సాంఘిక వైమనస్యములను తన అప్రతిమా నాస్త్రమైన అహింసావిధానముతో తొలగింపవలెనని పాటు పడెను. భారతదేశములోని హిందువులు సిక్కులు తదితరులు మహమ్మదీయులకు ఇచట, అభయహస్తమొసంగి వారికి ధైర్య విశ్వాసములను కల్పించినయెడల, పాకిస్థానులోని మహమ్మదీయులుకూడా అదేవిధముగా పాకిస్థానులోని మహమ్మదీయేతరులకు అభయహస్తము నొసంగగలరని ఆయన నమ్మియుండెను. ఆవిధముగా ఆయన బోధించెను. అచంచలసంకల్పుడై ఆ విషయమును నొక్కి వక్కాణించెను. కాబట్టి పాకిస్థానులోని మహమ్మదీయులు ఏవిధముగా ప్రవర్తించినప్పటికీ, ఆ విషయముతో నిమిత్తము లేకుండా మనమట్టుకు మనము మన దేశములో మహమ్మదీయులను మన సోదరులవలె ఆదరించవలెనని గాంధీజీ బోధించెను.

మన సాంఘిక జీవితములోని యీ విద్వేష విషబీజములను నిర్మూలించవలెనని యీ సభవారు భావించిరి. కాబట్టి యీ విషయములో గట్టినమ్మకము సద్భావముగల స్త్రీలు పురుషులు తమ వ్యాపార వ్యవహారములలోను తమ జీవిత కార్యకలాపములలోను యిట్టి సామరస్యమునకై కృషిచేయవలెను. కాబట్టి గాంధీ సిద్ధాంతములందు విశ్వాసము కలవారును ఆయన ఉపదేశములను అనుసరించెదమనెడి వారును ఈవిషయమును చాలా ముఖ్యమైన అవశ్య కర్తవ్యముగా

భావించి దానికొరకు దీక్షగాపని చేయవలెననియు సభవారు కోరిరి.

లక్షలకొలది జనులు ఘోరమైన క్రూరకృత్యములఁ జూచి దుర్భర కష్టముల ననుభవించి హృదయావేదన పొందు చున్న స్థితిలో వారి కందరికి తిరిగి తృప్తికరమగు నివాస సౌక ర్యములను చూపించనియెడల, ఆయా మతసంఘములవారికి సవ్యమైన సామరస్యముగాని చిత్తస్వాస్థ్యముగాని కలుగనేరదు. కాబట్టి జాతి మత కుల వివక్షత లేకుండా, యీ కాందిశీకుల కందరికి సహాయము చేయవలసియున్నది. ఈ విధముగా వారి కందరికి పునరావాస సౌకర్యములను కల్పించుట చాలా బ్రహ్మాండమైనపని. ఏ అనధికారసంస్థయైనను యీ పనిని నిర్వ హింపజాలదు. ప్రభుత్వమువారికి గల విశేష ద్రవ్యాధారము వల్లగాని, దృఢసంకల్పము వల్లగాని యీ పని నెరవేర్పబడ జాలదు. ప్రభుత్వము తన శక్తికొలది తన సంపత్తికొలది చేయ తగిన సహాయము చేయుచునే యున్నది. కాని అనధికార సంస్థలుకూడా తమంతట తాము యీవిషయములో అనేక విధములుగా తోడ్పడవచ్చును. అందువల్ల యీ కాందిశీకు లకు సహాయము చేయు విషయమై ఈ నిర్మాణ కార్యక్రమ ప్రచారకుల కొక విజ్ఞాపన చేయబడెను. ఈ విజ్ఞాపన ఫలిత ముగా వినోబాభావేగారు సామర్థ్యానుభవము గల కొందరు ప్రచారకులను తనవెంట తీసుకొని కాందిశీకుల కెట్టి విధముగ సేవచేసి సహాయము చేయవీలగునో, నిర్మాణకార్యక్రమ ప్రచారకులు యీ విషయములో ఎక్కడెక్కడకు వెళ్ళి ఏవిధ

ముగా పనిచేయ సాధ్యమగునో పరిశీలించుటకు బయలుదేరు చున్నారు.

శాంతిదళములు

ప్రజానీకమునందు శాంతిని నెలకొల్పుటకుమాత్రమే ప్రత్యేకంగా సేవ చేయగలవారిని కొందరిని ఒకబృందముగా సమకూర్చుటసాధ్యమనియు, అవసరమనియు గాంధిమహాత్ముడు చాలాకాలము తలంచుచుండెను. కాని, అనేక కారణాలవల్ల ఆయనజీవించియుండగా అట్టిది నెరవేరలేదు. సాంఘిక విద్వేషములను పోగొట్టవలెనంటే ఇటువంటి సంస్థయొకటి కావలసియున్నది. కాబట్టి "శాంతి సేవాదళము" నెలకొల్పుటకు ప్రయత్నము చేయవలసియున్నది. కొట్లాటలను అల్లరులను అణచివేయునటువంటి పోలీసుదళమువంటిది యీ శాంతిదళముకాదు. ప్రజలలో అల్లరులు కొట్లాటలు ఉద్భవించకుండా ప్రజలలో సామరస్యమును వృద్ధిచేయునిమిత్తము ఈ శాంతిదళములోనివారు ప్రజలతో కలిసిమెలిసి పనిచేయవలెను. ఒకవేళ కొట్లాటలు బయలుదేరినయడల ఉభయపక్షములవారికి మధ్య యీ శాంతిదళసైనికులు నిలవబడి అట్టికలహములను నివారించవలెను. లేదా అట్టిసంఘర్షణ తీవ్రతను ఉపశమింపచేయవలెను. ఈ శాంతిదళము నిరాయుధమైన దగుటవల్లను పూర్తిగా అహింసాదీక్షాబద్ధమైన దగుటవల్లను యీ పనిని నిర్వర్తింపగల్గును.

సర్వేజనాః సుఖినోభవంతు

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః

గాంధిగారిజీవితంలో ముఖ్యవృత్తాంతాల కాలసూచి

2–10–1869 జననము.

1883 వివాహం.

1885 తండ్రి మరణము.

1888 { జ్యేష్ఠపుత్రుని జననం,
విద్యకింగ్లండు ప్రయాణము.

1891 బారిష్టరై మరలవచ్చుట.

1893 మొదటిసారి దక్షిణాఫ్రికాకు ప్రయాణము.

1894 అబ్దుల్లా కేసు రాజీ; తలపన్నుబిల్లు, నేటాలులో సత్యాగ్రహారంభం, నేటాలు యిండియన్ కాంగ్రెసు స్థాపన.

1896 భారతదేశమందు ప్రచారము.

1897 భారతదేశపు క్షామనిధికి సొమ్మువసూలు.

1899 బోయరుయుద్ధములో చికిత్స, సేవ.

1901 భారతదేశమందు మరల ప్రచారము; కలకత్తా కాంగ్రెసులో పాల్గొనుట.

1903 ట్రాన్సువాలులో సొలిసిటరువృత్తి.

1904 ఇండియన్ ఒపినియను, పత్రికస్థాపన, ఆస్తిస్వత్వాం వదలుకొనుట.

1925 ఆశ్రమవాసుల లోపమునకు వారం ఉపవాసం, అ. భా. చరఖాసంఘుపుస్థాపన; అ. భా. కాంగ్రెసులో హిందూస్తానీభాష వాడుటకు కాంగ్రెసు తీర్మానము.

1926 చీనాకు సానుభూతి సందేశం.

1927 సింహళాదులయాత్ర; మద్రాసు కాంగ్రెసులో పూర్ణస్వాతంత్ర్యపు తీర్మానం; గాంధిగారి విమర్శ.

1928 బర్డోలీ సత్యాగ్రహం; కలకత్తా కాంగ్రెసులో రాజీతీర్మానం.

1929 ఇర్వినుతో రాయబారం: ఆంధ్ర బర్మాయాత్రలు లాహోరులో పూర్ణస్వాతంత్ర్యపు తీర్మానం ఉపపాదన.

1930 స్వాతంత్ర్యదీక్ష; నియంతృత్వం: ఉప్పుసత్యాగ్రహం, జైలుయాత్ర.

1931 గాంధి—ఇర్విను సమాఖ్య, లండనుసభలో కాంగ్రెసుప్రతినిధిగ పాల్గొనుట.

1932 మరల నిర్బంధము; సత్యాగ్రహతీవ్రత; హరిజనసమస్యకు ఉపవాసం; యరవాడ సమాఖ్య.

1933 మరల ఉపవాసాలు; హరిజనసేవక సంఘస్థాపన; హరిజనపత్రికారంభం; దేశసంచారం, సేవాగ్రామ ఆశ్రమస్థాపన.

1934 అ. భా. గ్రామపరిశ్రమసంఘుస్థాపన; కాంగ్రెసుసభ్యత్వమును వదలుకొనుట.

1935 భారతీయ సాహిత్యపరిషత్తు స్థాపన, హిందీసాహిత్యసమ్మేళనపు అధ్యక్షత, గుజరాత్సు సాహిత్య సమ్మేళన సభ కధ్యక్షత.

1937 కాంగ్రెసు మంత్రిత్వపు ఆరంభం, హిందీ సమ్మేళనంలో ఉపన్యాసము, వార్ధాలో నవ్య విద్యాసభ, భారతీయ సాహిత్యసభ కధ్యక్షత.

1938 హరిపుర కాంగ్రెసు, ఖాదీస్వదేశీ ప్రదర్శనము, సరిహద్దురాష్ట్రంలో సంచారము.

1939 రాజకోటలో ఉపవాసం, గాంధి సుభాషుల విభేదం, మహాయుద్ధారంభం, కాంగ్రెసు మంత్రివర్గాల రాజీనామా.

1940 రామగఢ్ కాంగ్రెసు, వ్యక్తిసత్యాగ్రహ ప్రారంభం, వైస్రాయితో సంభాషణలు.

1941 యుద్ధంలో దేశరక్షణ, అహింసాపద్ధతిని గూర్చి కాంగ్రెసుతో భేదాభిప్రాయం; జపాను యుద్ధ ప్రకటన.

1942 జమ్నాలాల్ బజాజ్ మరణం, క్రిప్సు రాయబారం, కాంగ్రెసులో 'క్విటిండియా' తీర్మానం, గాంధి ఇత్యాదులందరి అరెస్టు, ఆగాఖానుభవనంలో నిర్బంధం, దేశంలో అల్లరులు, సర్కారు నిరంకుశచర్యలు, మహాదేవదేశాయి మరణం.

1943 ప్రభుత్వంతో కాంగ్రెసు నిర్దోషిత్వాన్నిగూర్చి లేఖలు, ఉపవాసం (21 రోజులు). మహోత్సాహం.

1944 (శివరాత్రి) కస్తూరిబాయి మరణం, మే 6 న గాంధిగారి విడుదల, చరఖాసంఘ పునర్నిర్మాణం, జిన్నాగారితో పాకిస్థానుగూర్చి దీర్ఘ సంభాషణ, కస్తూరిబా జాతీయ స్మారకనిధి కధ్యక్షత, జర్మనీయుద్ధ సమాప్తి.

1945 కాంగ్రెసునాయకుల విడుదల, సిమ్లా (మొదటి) సంభాషణలు, అ. భా. హరిజన సేవకసమితిలో సంభాషణ, జపానుయుద్ధాంతం, కలకత్తా, సోదే పురాశ్రమ యాత్ర.

1946 మద్రాసుకుహిందీప్రచారయాత్ర, రజతజయంతి, బ్రిటిషు మంత్రిత్రయంతో చర్చలు, మే 16 న రాజ్యాంగ ప్రణాళిక, ఇంటరిం ప్రభుత్వ స్థాపన, కలకత్తా నవఖాలీ బీహారుల హింసాకాండ, తూర్పుబెంగాల్ యాత్ర.

1947 బీహారుయాత్ర, పంజాబు సరిహద్దురాష్ట్రల హింసలు, క్రొత్తవైస్రాయితో సంభాషణలు, ఆసియా మహాసభ, పాకిస్తాను - హిందుస్తానుల నిర్మాణము, కలకత్తాలో శాంతిస్థాపన, ఢిల్లీలో కల్లోలం పోగొట్టుట, కాశ్మీరయుద్ధం.

1948 హిందూముస్లిం సఖ్యతకు ఉపవాసం, నిర్యాణం, లోకమంతట శోకసంవాదం, సర్వోదయ సమాజ స్థాపన, రాజ్యాంగ నిర్మాణం.

ఈ రచయిత వ్రాసిన మరికొన్ని పుస్తకములు

ప్రతులకు:
ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘము,
బెజవాడ